

B I B L I O G R A P H Y

(A) PERSIAN MANUSCRIPTS :

No.	Name of the Author	Title	Traceable at
1.	ʿAbd al ʿAziz b. Wali	- Sharḥ-i-Ḥaḡiḡat-i-Moḥammadīya.	PMS. A'bad.
2.	ʿAbd al Fattāḥ	- Durr-i-Maknun.	"
		- Miftāḥ al Maʿāni	"
3.	ʿAbd al Ḥaqq of Delhi	- Rasā l-i-ʿAbd al Ḥaqq	"
		- Taḡweyat al Imān	"
		- Targhib al Ṣalāt	RAS. Calcutta.
4.	ʿAbd al Latīf Abbasi	- Latāʾif-i-Mānawī	PMS. A'bad.
5.		- Khulāsat al Shoʿara (over copy)	"
5.	ʿAbd al Malek	- Miṣbah al ʿĀlam	BJI. A'bad.
6.	ʿAbd al Wahḥab	- Ḥabl-i-Matin	PMS. A'bad.
		- Kifāyat al Mūminin	"
7.	Aḥmad b. Sulaiman	- Sharḥ-i-Jame Jahan Numa	"
		- Taʾliqāt-i-Akhlāq Jalālī	"
8.	Aḥmad b. Maḡbul-i-ʿĀlam	- Lubab al Lubāb	"
9.	Badr-i-ʿĀlam	- His verses from MS Asrar al Fatiḥa	"
10.	Bahishti	- Ashob-i-Hind	"
11.	Deḡdar Moḥammad b. Maḡmūd of Surat.	- Alf-i-Insaniyat	Bankipur.
		- Durr-i-Yatim	"
		- Daḡāiq al Ḥaḡāʾiq	"
		- Ḥashīyah-i-Nafahāt al UNS	PMS. A'bad.
		- Ijaz-i-Mafātīḥ al Ejaḡ	"
		- Ithbāt-i-Wujūd	Bankipur.
		- Ishraq al Nayyarayn	"
		- Kawākib-i-Thawākib	"
		- Khulāsat al Raḡmān	PMS. A'bad.
		- Nafāʾis al Arḡam	"
		- Risalah-i-Asharah-i-Kamila	Bankipur.
		- Risalah-i-Dhoḡiyāt	"
		- Five untitled Risālāt	"
12.	Ḥasan Moḥammad Chishti.	- Taḡshīyah-i-Nuzḡat al Arwāḥ	K.M. Patan.

(A) Per. MSS. Contd.

	- Tafsir-i-Mohammadi	S.J. Hyderabad.
13. Ibrahim Shattari	- A'inah-i-Haq Numa	PMS. A'bad.
14. Khub Mohammad Chishti	- Amwaj-i-Khubi	"
	- Aqidah-i-Sufiyah	"
	- Risalah-i-Hifz-i-Maratib	"
	- Risalah-i-Khulasah-i-Mawjudat	"
	- Majmu-i-Rasa'il-i-Khub Mohammad.	"
	- Sirat-i-Mustaqim	"
	- Sharab-i-Jam	"
	Sulhi-Kul	"
15. Mahbub-i-Alam	- Jam-i-Mashaghil	"
16. Maqbul-i-Alam	- His verses from MS Asrar al Fatiha	"
	- Diwan-i-Jalali	"
17. Maqsud-i-Alam	- his verses from MS. Asrar-i-Fatiha	"
18. Mohammad Abu Bakr of Bharuch	- Fath-i-Mubin	M. Pirzada, A'bad.
19. Mohammad Chishti	- Risalah-i-Arb'un	PMS. A'bad.
	- Mohammadi	"
	- Bahr al Asrar	Khanqah.
	- Mirat-i-Yahyawiya	"
20. Mohammad b. Izz al din	- Jami-Jahan Numa	PMS. A'bad.
21. Mohammad b. Maqbul-i-Alam.	- Sirat al Sadat	"
22. Mohammad Qasim	- Hawashi-i-Mathnawi-i-Rum	"
23. Mohammad Rida	- Mukashefat-i-Ridwi	"
24. Mohammad Siddiq b. Mohammad Sharif	- Kashf al Bayan Wa al Yaqin.	"
25. Mo'hamad Khan	- Iqbal Nama-i-Tahangiri	"
26) Nizam al din	- Risalah-i-Qahwa	Khanqah.
27. Rashid al din Khwaja	- Mukhbir al Awliya	"
28. Sulaiman Maulana	- Majm'al Fawa'id	PMS. A'bad.
	- Manb' al Khayrat	"
29. Sadi	- Gulistan	"
30. Wajih al din Alawi	- Sharh-i-Jam-i-Janan Numa	"

(A) Per. MSS. Contd.

31.	Yahya b. Husayn Alawi	- Kashf al Wajih	BJI. A'bad
32.	Unknown	- A'ras Nama	"
33.	Unknown	- A MS. containing a Qasida by Maulana Sulaiman.	PMS. A'bad.
34.	Unknown
(Maternal uncle
of Mulla Ahmad).	- Miftah al Salāt	"
35.	Unknown	- Khulasat-i-Sirat-i-Sayed'al Bashar.	"
36.	Unknown	- Mulakhkhas-i-Shahid-i-Sadiq.	S.J. Hyderabad.

*** **

(B) ARABIC MANUSCRIPTS :

No.	Name of the author	Title	Traceable at
1.	Abd al Aziz b. Wali	- Abdab al Lahya - Aziz-Iya - Aqa'id al Imān - Shajarah-Makhdum Hadrat Shaykh Ahmad Khattu: - Sharh-i-Futuh al Ghayb - Sharh-i-Maqasid-i-Taftāzani - Sharh-i-Hidayat al Hikmat - Tāliqat - i - Talwih	PMS. A'bad. " " " " " " "
2.	Abd al Ghani b. Abu Bakr b. Qasim	- Halawat al Arefin	"
3.	Abd al Hakim Siyalkoti.	- Hashiyah-Sharh-i-Mawaqif	"
4.	Abd al Latif b. Jamal b. Siraj of Patan.	- Lata'if-i-Burhaniya - Manshur al Khilafat - Manyat al Fuhul - Zad al Asheqin	" K.M. Patan. PMS. A'bad. "
5.	Abd al Qadir Edrus	- Untitled MS. for Ijazat Nama	PMS. A'bad.

(B) Arabic MSS Contd.

6.	Abd al Rahim b. Shaykh Adam	- Mir'at al Jinan	PMS. A'bad.
7.	Abd al Barakat Ahmed b. Mahmud of Nasaf	- Madarik	"
8.	Abd al Hasan Ali b. Ibrahim	- Ahwal-i-Imam Nuwawi	"
9.	Ahmed b. Rafi' of Shiraz	- Manyat. al Arefin	"
10.	Ahmed b. Mohammad Faruqi	- Khulasat al Wajih	"
11.	Ahmed b. Sulaiman	- Fuyud al Quds	Khanqah
		- Hashivah-i-Taftazani Ala Aqudi	PMS. A'bad.
		- Hashiya Ala Muqaddamat-i-Arba' of A. Hakim Siyalkoti	"
		- Hashiya Ala Saiyed Sharif Taftazani Ala al Aqudi.	"
		- Hashiyah Mabahith-i-Ma and Qulto	"
		- Hawashi-i-Hashiyah-i-Saiyed Sharif Ala Al Kashshaf	"
		- Hawashiy-i-Sharh-i-Maqasid	"
		- Hawashiy-i-Sharh-i-Hikmat Ayn	"
		- Hawashi Ala Taftazani on Ilahiyyat	"
		- Hawashi -i- Kashf al Ghayn	"
		- Sharh-i-Hashiyah-Sharh-i-Mawaqif of A. Hakim of Siyalkot	"
		- Mukhtar al Ikhtiyar	Khanqah
		- Sharh-i-Maqala-i-Ibn Hazm of Undulas	PMS. A'bad.
		- Tafsir Ayat-i-Sura Al Anam	"
		- Talikat-i-Khulasat-i-Sirat-Saiyed al Sadat	"
		- Talikat-i-Haqiqat-i-Mohammadiya	K. M. Patan.

(B) Arabic MSS Contd.

	- Tāliqāt-i-Hashiya-i-Kashshaf	PMS. A'bad.
	- Tāliqāt on Khayālī	"
	- Sharh-i-Hidāyat al Hikmat	"
12. 'Atā al Allah	- Mukhtasir-i-Sharh-i-Futuh al Ghayb	"
13. Hasan Farāghī	- Risalah-i-Hasan Farāghī	"
	- Sharh-i-Adab Hanafiyyah	"
	- an Untitled MS on Kalam	"
14. Hasan b. Mohammad of Nishapur known as Nizām	- Tawdih al Tadhkera	"
15. Husayn b. Hasan Farāghī	- Sharh-i-Adab-i-Hanafiya	"
16. Ismā'il Gharib b. Ahmed Shirāzī	- Tafsir-i-Sura Yusuf	"
17. Jilani 'Abd al Qadir	- Futuh al Ghyb	"
18. Malek Ahmed b. Pir Mohammad	- Hashiya-Sharh-i-Irshād	"
	- Hashiya-i-Khayālī	"
	- Hashiya-i-Taftāzāni Alāq Adudi	"
	- Hashiya-i-Adudi Sharh-i-Mukhtasar	"
	- Hashiya-Farā'id-i-Sharafi	"
	- Hashiya-i-Mutawwal	"
	- Idāh al Matālib.	K.M. Patan.
	- Hashiya Sharh-i-Maqāsīd	PMS. A'bad.
	- Tāliqāt-i-Aziziya	"
19. Mir Mohammad Hashim	- Hashiya al Majestī	"
	- Hashiya-i-Taftāzāni Alā al Adudi	"
	- Hashiyah-i-Sharh-i-Hidāyat al Hikmat	"
	- Hashiya-i-Kashf al Ghayn	"
	- Hashiya Mabāhith-i-Mā Anā Qulto	"
	- Sharh-i-Hikmat Al Ayn	"

(B) Arabic MSS Contd.

20.	Mohammad b. Mohammad Aljazari	- Hisn-i-Hasin	PMS. A'bad.
21.	Mohammad b. Utahman b. Umar of Balkh	- Ayn al Ilm	"
22.	Mohammad b. Abu Bakr b. Umar Al Damāmini	- Al Minhāl al Sāfi	"
23.	Mohammad Hasan Chishti	- Tafsir-i-Mohammadi	"
24.	Mohammad b. Faḍl al Allah	- Al Toḥfa al Mursalā	K.M. Patan.
25.	Mohammad Fa'id b. Mohammad Sharif	- Hashiya Adab-i-Hanafiya	PMS. A'bad.
		- Hashiya-i-Khatāi Ala Muṭawwal	"
		- Hashiya Ala al Adudi Taftāzāni	"
		- Hashiya Ala Talwih	"
		- Tāliqat-i-Qutubi	"
26.	Mohammad Ṣādiq Khoj Dawood	- Kifāyat al Muminin (Arabic Translation)	K.M. Patan.
27.	Mohammad Siddiq b. Mohammad Sharif	- Badi' al Tafsir	PMS. A'bad.
		- Fawā'id al Ju'wa Afāt al Shab'	"
		- Fusul	K.M. Patan
		- Kashf al Bayan le ma Yajebo Ala al Insan	PMS. A'bad.
		- Fawā'id al Ilm	"
		- Kashf al Ghayn	"
		- Mārefat al Mashaykhiya	"
		- Mizān al Adl	"
		- Mishkat al Maṣābiḥ	K.M. Patan
		- Mawā'iz al Atqiya	PMS. A'bad
		- Naqāwa-i-Imān	"
		- Nur al Yaḡin Le man Talab al Dīn	"
		- Risala Tambaku	"
		- Risala Afāt Al Saḡar	"
		- Siyar al Ulama	"
		- Sirat-i-Mustaqim	"

(B) Arabic MSS Contd.

	- Sifāt al Mu'minin wa al Munāfeqin	PMS A'bad.
	- Tibyān al Tariq	"
	- Zakat al Mu'minin	"
28. Mohammad Tahir	- Kifāyat al Mufretin	"
	- Majm' Buhār al Anwār	"
	- Mughni	"
	- Mulakhkhas-i-Ibn al Arabi	"
29. Mulla Ali Qari	- Sharh-i-Ayn al 'Ilm	"
	- Al Hizr al Thamin	"
30. Musa b. Jafar	- Unfitted manuscript for his Ijazat Nama	"
31. Nuwawi	- Sharh-i-Muslim Sharif	"
32. Qastalani	- Al Kawakeb al Darari	"
	- Al Mawāhib al Laduniya	"
33. Rahmat al Allah Sindhi	- Lubab al Manāsik	"
34. Sulaiman Maulana	- Risala-i-Qirat	"
	- Shawahid al Hasanāt	RAC. Calcutta.
35. Suyuti	- Ruyat al Nisn Lil Bari Ta'ala	PMS. A'bad
36. Shams al din Kirmani	- Hashiya Ala Tafsir al Qadi	"
37. Shams al din b. Mohammad	- Sharh-i-Hikmat al Ayn	"
38. Sharaf al din al Azhari	- Al Bidā'at al Rāehā'	"
39. Shaykh al Islam b. Abd al Wahhab	- Zubdat al Tafāsir	K.M. Patan.
40. Wajih al din Alawi	- Al Haqiqat al Mohammadiya	PMS.A'bad.
	- Hashiya-i-Irshad	"
	- Hashiya-i-Talwih	"
	- Hashiya-i-Adudā	"
	- Hashiya-i-Sharh-i-Wiqaya	"
	- Hawāshi Mā anā Qulto	"
	- Sharh-i-Tafsir-i-Bayḍāwi	"
	- Sharh-i-Fawā'id al Diya'iya	BJI. A'bad.

(B) Arabic MSS Contd..

- Shrh-i-Nukhbat- al Fikr PMS AHMEDABAD

- Tafsir Ayat-i-Sura Al An'am "

** ** * ** ** ** **
** ** * ** ** **

(C) Published Persian Works :

No.	Name of the Author	Title	Place	Year
1)	Abu Turāb Wali Mir	- Tarikh-i-Gujarat		
2)	Ahmed Gulchin-i-ma'ani (ed)	- Maykhānā of Abd al Nabi	Tehran	
3)	Ali Mohammad	- Mir'at-i-Ahmadi	Baroda	1928
4)	Abd al-Haqq of Delhi	- Akhbar al Akhyar		
5)	Browne and Qazwini (Ed)	- Al Mo'jam of Rāzi		
6)	Faruqui M. A.H. (Ed)	- Diwan-i-Chandra Bhan Brahman	A'bad	
7)	Jahangir	- Tuzuk-i-Jahangiri	Lucknow	
8)	Humāi Jalal Al din	- Sanā'at-i-Adabi	Dehnan	
9)	Mohammad Hasan Gauthi	- Gulzar-i-Abrar	Lahore	1935
10)	Mohammad Mu'in (Ed)	- Chahar Maqala of Nizami Arudi	Tehran	
11)	Murtada Gilani	- Arud, Badi, Qafiya	Tehran	
12)	Rida Quli Hidāyat	- Majma' al Fusahā - Riyad al Arefin	Tehran "	
13)	Ṣafā Dhabih al Allah	- Tarikh-i-Adabiyat Dar Iran	Tehran	1947
14)	Shah Nawazkhan	- Ma'athir al Umara		
15)	Shaykhu Miya	- Haqiqat-i-Surat	Bombay	

(C) Published Persian Works Contd..

- 16) Waṭwāt - Ḥadā'iq al Saḥar Tehran

** **
** **

(D) Published Arabic Works :

No.	Name of the Author	Title	Place	Year
1)	Ibn-i-Khaldun	- Muqaddama	Cairo	1305
2)	Ibn-i-Khallekan	- Wafyat al Ā'yān	Cairo	
3)	Ābd al Hayy	- Nuzhat al Khwatir Volumes IV, V and VI	Hyderabad	1976
4)	Ābd al Qadir Jilani	- Futuh al Ghayb		
5)	Ābd al Qadir Ēdrus	- Al nur al Sāfir		
6)	Denison and Ross (Ed)	- Zafar al Waleh of Ābd al Allah Mahmux	London	1909
7)	Haji Khalifa	- Kashf al Zunun		
8)	Mohammad Fū'ād	- Al Mo'jam al Mufahras Le Alfaz al Qur'an	Instambul	1984
9)	Qutub al Din of Patan	- Al E'lām Bi Ā'lām	Mekka	
10)	Shalli Mohammad b. Abu Bakr	- Al Mashr'al Rawi		
11)	Zarkali	- Al Ā'lām		
12)	-	- Safinat al Bulagha	Āzamgadh (a publica- tion of Madrassa Dhabel Valsad Guj.	

** **
** **

(E) Urdu Manuscripts :

~~XXXX~~

No.	Name of the Author	Title	Traceable at
1)	Khub Mohammad	- Khub Tarang	PMS Ahmedabad.
2)	Tadhkerat al Wajih	- Husayni Pir Alawi	Prof. W.H.Alawi

** ** *

(F) Urdu Works :

No.	Name of the Author	Title	Place	Year
1)	Abu Zafar Nadwi	- Gujarat ki Tamadduni	Azamgadh	1962
2)	Abd Al Hayy	- Yad-i-Ayyam	Lucknow	1982
3)	Akhtar of Junagadh	- Maqālāt-i- Akhtar	Karachi	1972
4)	Gangohi Mohammad Hanif	- Zafar al Muhaṣṣelin	Saharanpur	-
5)	Khaliq Ahmad Nizāmi	- Hayat-i-Abd al Haqq of Delhi	Delhi	1964
6)	Mohammad Munawwar Sahab Bahadur	- Sukhanwaran-i-Buland Fikr	Madras	1931
7)	Muqtadā Hasan Azhari	- Tarikh-i-Adabiyat -i-Arabi	Banaras	1977
8)	Mu'iz Qadiri	- Anwar-i-Mahabubi	Hyderabad	-
9)	Ṣabah al Din Abd Al Rahman	- Bazm-i-Taymuriya	Azamgadh	-
10)	Shibli No'mani	- Maqalat-i-Shibli Vol VI	Azamgadh	1948
11)	Zahir Al Din Madani	- Sukhanwaran-i-Gujarat	Delhi	1981

** ** *

(G) English Works :

No.	Author	Title	Place	Year
1)	C. R. Naik	- Khan-i-Khannan and his Literary Circle.	A'bad.	
2)	Commisariat	- History of Gujarat		1957
3)	Daud Pota	- Influence of Arabic Poetry on the Development of Persian Poetry.	Bombay	
4)	S.A.I. Tirmizi	- Some aspects of medieval India	Delhi	1968
5)	S.A.I. Tirmizi (ed)	- Tarikh-i-Salatin-i-Gujarat.	Aligarh	1964
6)	A. Yusuf Ali	- Holy Quran (Translation)	Delhi	1973

** ** *

(H) GUJARATI WORKS :

૧:	ઝવેરી કૃષ્ણલાલ	- ગુજરાતીઓએ લખેલા ફારસી ગ્રંથો	ગુ.વ.સં. અમદાવાદ.	૧૯૪૫
૨:	ડૉ. નાયક સી. આર.	- ગુજરાતના નાગરોનું ફારસી ભાષા અને સાહિત્યનું ખડાણ	ગુ. વિ. સભા અમદાવાદ.	૧૯૫૦

** ** *

(I) Journals, Magazines & Catalogues etc.:

1)	Abd-al-Qadir	- Bombay University Catalogue		
2)	Abd al Muqtadir	- A Catalogue of Arabic and Persian mss. at Bankipur Volume XVII.		
3)	Ethe	- India Office library catalogue		
4)	Rieu	- British Museum Catalogue		
5)	W. Ivenov and M. Hidayathusain	- Catalogue of Arabic mss. R.A. Society Calcutta Volume I.		1929
6)		- Catalogue of Arabic mss. Hyderabad Volume III		1978
7)		- Catalogue of Persian mss. Volume I.	" (S.J. museum)	(1978)

Some issues of Ma arif (Azamgarh) & Nawa-i-Adab (Bombay)

** ** *

احوال فاضل کتب منبج الخیرات حضرت شریفی مولوی
 سلیمان قادری قدس سره موافق نوشته شاکر در شیدا
 مولانا شاه کریم محمد از بنابر قدوة الوصلین حضرت شاه
 وجیه الدین علوی قدس سره مادر دیباجه دیوان اشعار
 خوتین مع بعضی زیاداتی که این اصغر از روی تالیفات
 ایشان کرده •

فاضل کامل عظم سائن رین عرفاء اسوه صلیح شمع اجماع اهل حق
 سلیمان ملک سخن قدوة اهل حدیث زمان مولانا شیخ سلیمان بن
 اندیشا مطبوعه و رضی عن اسلاف و بارک فی اخلافه از قوم کرد است
 مولد او لاهور و مسکن احمد آباد و موطن اجداد او راسان داناتی علوم
 صفاتین و آگاهی حقایق کونین داشت چنانچه از تصنیفاتش که
 مبین حالات و کرامات و کلمات او است و برهان قوی بر علوفطرت
 و استعداد او ظاهر و باهر است و در رعایت سائن و احکام شریعت
 و رسوم و آداب طریقت مستقیم الحال بود و در هر دو شاگرد رشید
 مخ محمد ثانی حضرت مولانا شیخ عبدالحق دملوی حنفی قادری است
 بر یار بر این شریفین و مرقد مبارک حضرت غوث الثقلین سید عبد
 حبیبی قدس سره رسیده در گوشه ورع و تقوی سلیمان ملک هست و
 صفات برای عیال قوت جلال از کسب کتبت میکرد و معلوم دینی
 و معارف یقینی آراسته بود و کان عیدیم النظر فی زمانه نظر و نظر
 بالفارسی و العربی و له خط جید مع السرعة و شعر کثیر علی مذاق الصوفیه
 العلیه و نثره اعلی و کسب التصانیف اللطیفه المفیده المصنوعه فی
 النظم و النثر و من انفاسه الشریفه سوزا هدایکد راز من مست
 می جهان ز الدار مراد مکشالب در هر زینتم با بهین بخود و در سبهار مراد
 من سلیمان ملک بخودیم بها صیف دیو و در هر کار مراد و ایضا من لغات

سوز و درد عشق نه هر درد دهنده با خبر است که هر فن نه دریا نه های دریا نشسته
چو حسن خلق نه باشد بحسن رهنما ره که سود آرد هم که به زیاده و خور
کمال حال سلیمان بود خدا ترسی که از آن چه باک که در اصل کز و در اصل
قهر است تو الیف او که بنظر بند در آمده

مفتاح الأصول ومصباح الوصول کتابی مشتمل در مناقب قطب الاقطار
حلیل است در علم اصول حدیث که بنا و انوار حضرت شیخ محمد بن عبد القادر
مقاصد او بر روی و فایده های نهاده قریب
دوازده هزار بیت

مفتاح الهدی ومصباح البقا که در روی اکثر
اشعار شعراء ما تقدم از این انتخاب نموده
تا از هر دو اختصار و در روی علم و انوار قرار داده
و در آخر هر عنوان شعر خود ایراد نموده
بسیست هزار بیت

تلخیص هجته الاسرار فی مناقب الشیخ
علی الاطالق محیی الدین سید عبد القادر
الجلالی قدس قریب مفت هزار بیت

مجموعه من اشعار شعراء العرب علی نهج مفتاح الهدی و مصباح البقا
الاحمل عظیم الاثر جمع فیهم من شعره و شعر غیره و صحیح بجزیره و احادیث
وزجافاته و ما یتعلق به من علم العروض والقوافی و بعض معانی
ما جاء فیهم من اللغة و الاعراب و کتب کل ذلک تعلیقاً علی الحاشیه با در

دیوان اشعار شرح هدایه فقه شرح دیباجه اسماء و رجال حدیث
فارسی دوازده حایل متن قریب قاموس فی علم حدیث شریف
هزار بیت در و کتب بیت

منظوم في علم اللغة يك : منتخب ديوان حضرت خواجہ حافظ شیرازی
قدس سرہ صبح : آتہ القلوب یک و غیر ہزار بیت

مجمع الفوائد و منبع الفوائد و در علم عرفان
و قافیہ و صنایع شعر و رسالہ لطیف است
و آنرا نیز بر وضع لوف آہی ترتیب
منتخب کتب الشفیع الشفیع
در ذکر سیدہ حضرت رسالت بناہ
صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم تا آدم
علیہ السلام و قریب یک
ہزار و سیصد بیت

شرح فتوح الغیب حضرت
غوث اعظم قدس سرہ تا مقالہ
نور دہم تا تمام ماندہ قریب
رسالہ لطیفہ متعلق
ببحث امامہ قریب
شش ہزار و
قریب دو ہزار

منتخب کتب کبیر
ابن عطاء اللہ حضرت شیخ سعد
شیرازی قدس سرہ یک
ہزار بیت کمر کم
منتخب شرح و رسالہ
لستیدر الحدائق
قدس سرہ بانصد
بیت

توفی رحمہ اللہ تعالیٰ التاسع و العشرین من شہر جمادیر الآلۃ سنہ
نیف و فیسین بعد الالف مرقد مبارک او بیرون شہر اہل آباد
در جوار قبر خبارک قدوة الواصلین حضرت
موسیٰ شہدک قدس سرہ واقع
است

لکاتبہ الفقیر الی اللہ الملک الفی الخانات المنان
احقر الخلق محمد رضا بن غلام محمد بن الہدین سلیمانہ
کات اللہ تعالیٰ اہم فی
کل زمان
و مکان

كتاب منجى الخيرات في مناقب الشيخ علي الاطلاق المشتهر في الآفاق
 المستغرق في بحار الشهرة المنيرة برب الملك الودود المحلى بالسنة السنية
 الموصوف بالصفات الرضية الحسينية المسائر في الرياض الصمدية المنعم
 بالنعيم الابدية قطب العالمين غوث المسلمين قديم المعارف في طبيا السالكين
 شمس الزمان يدور العباد مقصدا الاوتاد معدن الارشاد مخزن الاسرار مطلع
 الانوار قطب العناية بظهر الهداية امام الهدى فيفت الزمان القطب الرباني
 الغوث الصمد في المحبوب السبحاني الشيخ محي الحق والدين ابي محمد عبد القادر
 ابن ابي صالح بن ابي عبد الله الجليلي رضي الله تعالى عنه وارضاه واوصل اليه
 بركات ما اعطاه من منافع مؤلفات جدد العالم العامل والفا
 قدوة اهل الحديث في الزمان مولانا الشيخ سليمان بن ابي الله تعالى
 ورضي عن اسلافه وبارك في اخلافه خليفة الشيخ الكامل المكي الشيخ عبد
 الله بن الحسين القادر من تلامذه اشد تعاليا بطفه الجلي والحن
 بجزمة النبي وآله العلي وصحبه الوفي
 صلوات الله تعالى عليه وعليهم اجمعين
 الى ابد الابد ودد
 الله هرين

ايضا كتاب مستطاب
 تمام بخط شريف مؤلف است
 مكرور ورق الاول وورق اخر
 الى بخط ويكر است از افضل خان شاك
 وتمام بوزن في او اسطر شوال ١١٣٢
 غوده شاك في او قري عباد احمد الملك الغني
 الخان محمد رضا بن علي محمد بن ابي
 كاره الله تعالى عنهم في كل زمان
 ومكان

والله اعلم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 خوشترين تائيد كه موقف قبول را شايد و بهترين بيتي كه
 دست رضا باب تحسين بر روي كشايد، قافيه ايت كه مرثيه
 بر ديف حمد مبدع اسباب مباحش طوائف انام و بيتي كه
 مؤلفش بتايدن تناي موجد صوارف ايام ايد، خداوندي
 كه متروك عروض حكيم او ضرب ابیات هستي مهيني كه
 موزون و وزن كامل او موزونات ذرات بلندي و پستي علي
 كه صدر قصيده عالم و دل بي نسيب سپاس او بي نصيب از
 نسبت قبول، قادري كه ابتداء قطعه دين و در دل بي ستايش
 جلال او مظهر از نعمت وصول، سلامي كه وضع ركن وجود
 بدستياري واضح حفظ او سالار از زخاف افات، حافظي كه
 بهر صورتي و معنوي بسباب فيض عليم او محفوظ از مزاحات
 مراد است اوقات، صافتي كه صفايات اصحاب صنايع بي صنع
 قبول او مصنوعي نامقبول، بدني كه مخترعات ارباب بدائع
 بي وصف رضاي او صنيع غير محقول، و ...
 سبحان الله زهي خداوند درود، كز وي نبود نهان هم بود و نبود

The first page from the manuscript
 of *MASNA' AL-BI-FALAH* at Piri Agha Mahomed
 Shah, Ahmedabad

٥

مستعملين في كل جري هذا البحر في مستعملين وفعالين انما
 كما احسنه فاذا وقع الحنين في مستعملين وفعالين انما
 مناعلون واذا وقع في فاعلين وفعالين وكذلك يجوز الحنين في
 بلوغه افعول او مع السببي في البيت الجري وفعالين او فاعلين او
 مستعملين اذا قطع صار فعولين واذا خبن صار فعولين فيقول
 الى فعولين وكذلك يجوز الحنين في لجره المذال السببي فاعلين او
 البيت الجري مستعملين اذا خبن صار مستعملين فيقول الى
 الى مفاعلاتن وكذلك يجوز الحنين في لجره السببي سببا كان
 او مفعولا انما السبب فاذا افعول صار مستعملين فيقول الى مستعملين
 واما المذال فاذا افعول صار مستعملين فيقول الى مستعملين
 وكذلك يجوز الحنين في لجره السببي سببا كان او مفعولا انما
 السبب فاذا افعول صار مستعملين فيقول الى فعولين واما المذال فاذا
 افعول صار مستعملين فيقول الى فعولين وفعالين وفعالين
 في هذا البحر وتقطع المطالع امر تدرك مفاعلاتن كجري فاعلين وان بدو
 مستعملين سبب فعولين مفعولاتن مفعولاتن فاعلياتن مفعولاتن
 مستعملين بدو فعولين وقع الحنين في اجزاء ابيات القصيدة كلها
 قال ناطقها الشيخ الامام محمد بن عبد الله بن الحسن بن علي بن ابي طالب
 محمد بن سعيد بن عيسى بن محمد بن علي بن ابي طالب بن ابي طالب بن ابي طالب
 المباركة اني كنت قد اصابني خلل في الجرح ففعلت نفسي ولم تقع نفسي
 فيا شرفا من محمد بن سعيد بن عيسى بن محمد بن علي بن ابي طالب بن ابي طالب بن ابي طالب
 القصيدة المشهورة بالبرية وقلت المذال المذكور بالملفوظات المباركة في كتاب
 سنة خمس وتسعين وستمائة بحمد الله تعالى

هذا البحر في كل جري هذا البحر في مستعملين وفعالين انما
 كما احسنه فاذا وقع الحنين في مستعملين وفعالين انما
 مناعلون واذا وقع في فاعلين وفعالين وكذلك يجوز الحنين في
 بلوغه افعول او مع السببي في البيت الجري وفعالين او فاعلين او
 مستعملين اذا قطع صار فعولين واذا خبن صار فعولين فيقول
 الى فعولين وكذلك يجوز الحنين في لجره المذال السببي فاعلين او
 البيت الجري مستعملين اذا خبن صار مستعملين فيقول الى
 الى مفاعلاتن وكذلك يجوز الحنين في لجره السببي سببا كان
 او مفعولا انما السبب فاذا افعول صار مستعملين فيقول الى مستعملين
 واما المذال فاذا افعول صار مستعملين فيقول الى مستعملين
 وكذلك يجوز الحنين في لجره السببي سببا كان او مفعولا انما
 السبب فاذا افعول صار مستعملين فيقول الى فعولين واما المذال فاذا
 افعول صار مستعملين فيقول الى فعولين وفعالين وفعالين
 في هذا البحر وتقطع المطالع امر تدرك مفاعلاتن كجري فاعلين وان بدو
 مستعملين سبب فعولين مفعولاتن مفعولاتن فاعلياتن مفعولاتن
 مستعملين بدو فعولين وقع الحنين في اجزاء ابيات القصيدة كلها
 قال ناطقها الشيخ الامام محمد بن عبد الله بن الحسن بن علي بن ابي طالب
 محمد بن سعيد بن عيسى بن محمد بن علي بن ابي طالب بن ابي طالب بن ابي طالب
 المباركة اني كنت قد اصابني خلل في الجرح ففعلت نفسي ولم تقع نفسي
 فيا شرفا من محمد بن سعيد بن عيسى بن محمد بن علي بن ابي طالب بن ابي طالب بن ابي طالب
 القصيدة المشهورة بالبرية وقلت المذال المذكور بالملفوظات المباركة في كتاب
 سنة خمس وتسعين وستمائة بحمد الله تعالى

٢٣٤	عاقب	٢٣١	راعاة الشطر	١٩٥	مراقبه
٢٣٥	وتر	٢٣٢	منطقه	١٩٧	مشطور
٢٣٥	وزن	٢٣٣	مقلوب	١٩٧	مصراع
٢٣٦	وصل	٢٣٢	مقلوب بعض	١٩٧	مصرع بسيط
٢٣٦	وقص	٢٣٣	مقلوب كل	١٩٨	مطلع لعاقبه
٢٣٦	وقف	٢٣٤	مقلوب ستوى	١٩٨	سوى
٢٣٧	وصح	٢٣٤	مقلوب مجنج	١٩٩	متقرون
		٢٣٥	مكر	٢٠٠	متفرد
		٢٣٥	ملح	٢٠٠	مقطعات
	باب الحاد	٢٣٦	مووم	٢٠٠	مقطع
٢٣٨	شم	٢٣٧	موشح	٢٠٠	مستوك
٢٣٨	هو ج	٢٣٧	موصل	٢٠١	موفور
		٢٣٨	مقباض	٢٠١	منيران
		٢٣٨	محارز	٢٠١	مختلفة
		٢٣٩	مزد	٢٠٢	(دو ش)
		٢٣٠	متوازي	٢٠٤	موتلف
		٢٣٠	مشترط	٢٠٥	مجبلة
		٢٣٠	مشكك	٢٠٦	مشبهة
		٢٣٠	محمل	٢٠٨	متفق
		٢٣٠	مشترك	٢٠٩	مجرى
		٢٣١	منقول	٢٠٩	مزيج
			حوالوه	٢١٠	متواتر
		٢٣١	نحر	٢١٠	مترادف
		٢٣١	نقص	٢١١	متكاوس
		٢٣٢	نهك	٢١١	منقوى
		٢٣٢	ناثره	٢١٥	مستزاد
		٢٣٢	نصب	٢١٦	سمط
		٢٣٢	تفاذ	٢١٨	معما
		٢٣٣	نسب	٢١٨	متضاد
			حوالوه	٢١٩	شله
		٢٣٣	واف	٢٢١	متناقض
				٢٢١	متمثل الضدين

فهرست مطالب مجلد الوارد

الف

٨٠	تنبیه مطلق	٥٢	انقاد	٧	ابتداء
٨١	تنبیه شروط	٥٢	(ایها)	٨	اقدام
٨١	تنبیه ناسخ		ب	٨	ازل
٨٢	تنبیه عکس ثبوت	٥٣	بتر	٨	اسیغ
٨٢	تنبیه عکس	٥٣	بخر	١٥	اضمار
٨٣	تنبیه اضمار	٥٨	برای	١١	اجازه
٨٣	تنبیه تفضیل	٥٨	لبسط	١١	اشباع
٨٤	تصفیف	٥٤	بست	١٢	اقواء
٨٤	تضمین		حرف الراء	١٤	القاء
٨٤	تعریف		تحلیل	١٦	الیطاء
٨٧	تفسیر علمی	٥٥	ترغیل	١٧	ابداع
٨٨	تفسیر حق	٥٥	لینغ	١٨	اختصار
٨٨	تقسیم	٥٦	تسبیت	١٨	اقتضای
٨٨	تالخیص	٥٦	تصریف	١٨	ارتجال
٨٩	تلویح	٥٧	تقطیع	١٨	ارجوزه
٨٩	تنبیه الصفات	٥٨	تکام	١٨	ارسال المثل
٩٠	حرف الراء	٥٣	تاسیس	١٨	ازدواج
		٦٣	توصیه	٢٠	استدراک
٩١		٦٥	توضیح تأکید الدع بما یشبه الدع	٢١	استعاره
٩٢	حرف الحیم	٦٥	تجارب عارف	٢٢	اشفاق
		٦٦	تجلیس حکم	٢٢	رواج الوصول حواله
٩٣	جب	٦٧	تجلیس نام	٢٥	اغراض الکلام
٩٣	جحف	٦٨	تقص	٢٧	اعنات
٩٣	جدرع	٦٨	زائد	٢٨	اغراق
٩٤	جدره (بحر)	٦٨	ترکیب	٣١	اقتباس
٩٥	جسم	٧٠	تکرار	٣٣	اقتصاد
٩٥	جائر	٧٠	لطف	٣٩	النفات
٩٥	جمع	٧٠	خط	٣٩	آمن
٩٥	جمع بالتزویق	٧٢	ترادف	٣٩	
٩٦	جمع بالتشبیہ	٧٢	ترجیع	٣٩	
٩٦	جمع تزیینی	٧٣	ترصیع	٥١	
٩٧	جواب الکلم	٧٤	تنبیه		
٩٧					

مساهلات

استرآباد ۱۹

اصفهان ۴۲

بغداد ۵۰ ۵۷

بصره ۱۲ ۴۲

بوسیر ۵۱

بارلی ۱۲۹

خراسان ۴۷

خوارزم ۷۲ ۶۷ ۹۴

زمزم ۵۱ ۵۲

سجستان ۲۰

سیوا ۱۶۰

شام ۱۸۵

قاراباغ ۱۱

کوتله ۲۰

کوتله ۲۰

کاهوه ۵۱

مارستان ۵۱

مدرسه منوره ۱۵۸

رو ۱۹۹

نصر ۵۱ ۳۴ ۲۲۴

نور ۱۵ ۵۲

نیشابور ۶۷

نوا ۲۵ ۶۹

هندان ۴۲ ۱۶۶

غیرت قبیل

بنواسر ۲۰

بنوجن ۲۰

بنوقزاع ۲۷

بنوکلاب ۲۰

غسان ۶۴

قولیس ۱۵۸

كتاب العين في اللغة كتاب العروض
 كتاب التوايد كتاب العوادل كتاب المحسن
 كتاب اختلاف النحويين كتاب بحار قرآن
 كتاب بحار السور كتاب التصغير كتاب البحار
 كتاب ما ينصرف وما لا ينصرف كتاب التوايد
 كتاب المتكسر كتاب الوقف والابتداء كتاب
 الانفاذ كتاب احوال القرآن

كُنْزُ الْأَوْسَطِ فِي الْفَوَائِدِ كِتَابُ تَفْسِيرِ خُرَاقِ كِتَابِ
 الْأَشْفَاقِ كِتَابُ الْوَجُوهِ كِتَابُ الْقَوَائِدِ كِتَابُ
 مَعَانِي الْأَشْعَاءِ كِتَابُ الْمَسْئُورِ كِتَابُ الْأَصْوَاتِ
 كِتَابُ الْمَسَائِلِ الْكَبِيرَةِ كِتَابُ الْمَسَائِلِ الصَّغِيرَةِ

كتاب صفاتي و آياتي كرم كتاب الاماني كتاب الاستعانة
 كتاب ما يسر من فلاح المظنون كتاب الوعود كتاب
 التواصي كتاب الوقوف كتاب غلبي الانوار كتاب خفي النور
 كتاب مختصر في النحو كتاب غلبي و اعلم كتاب
 ما ينصرف و لا ينصرف كتاب شرح ابيات
 كتاب النوار

كتاب الجهر في اللغة كتاب المعقورة كتاب الاستقامة
كتاب الكافي في الحروف صيني والقوافي

٩٨ ٥١ كشف الطنون
٣٩ الكذابة والتعريض
٢٢٠ زوال التواضع

ف

١٠٠
 ١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠

ل
الملك المصوع ٤٧
لبن حنون ٢١٢

↪

۲۲۰	مثنوی سحر حلال
۲۱۲	مثنوی روم
۷۵	مجالس العشاق
۲۲۰	مجموعه البحرين
۱۵۱ ۸۲ ۳۱	مجموعه القصائد
۵۱ ۲۰ ۱۹	
۲۲۰ ۶۲	نخزین الاسرار
۵۱	مدارک

١٣٥

١٦٠ ١٥٧ $\frac{31}{22}$ راء الحال
نقطة العلم

14A 15A 16A 17A 18A 19A 20A 21A 22A 23A 24A 25A 26A 27A 28A 29A 30A 31A 32A 33A 34A 35A 36A 37A 38A 39A 40A 41A 42A 43A 44A 45A 46A 47A 48A 49A 50A 51A 52A 53A 54A 55A 56A 57A 58A 59A 60A 61A 62A 63A 64A 65A 66A 67A 68A 69A 70A 71A 72A 73A 74A 75A 76A 77A 78A 79A 80A 81A 82A 83A 84A 85A 86A 87A 88A 89A 90A 91A 92A 93A 94A 95A 96A 97A 98A 99A 100A 101A 102A 103A 104A 105A 106A 107A 108A 109A 110A 111A 112A 113A 114A 115A 116A 117A 118A 119A 120A 121A 122A 123A 124A 125A 126A 127A 128A 129A 130A 131A 132A 133A 134A 135A 136A 137A 138A 139A 140A 141A 142A 143A 144A 145A 146A 147A 148A 149A 150A 151A 152A 153A 154A 155A 156A 157A 158A 159A 160A 161A 162A 163A 164A 165A 166A 167A 168A 169A 170A 171A 172A 173A 174A 175A 176A 177A 178A 179A 180A 181A 182A 183A 184A 185A 186A 187A 188A 189A 190A 191A 192A 193A 194A 195A 196A 197A 198A 199A 200A 201A 202A 203A 204A 205A 206A 207A 208A 209A 210A 211A 212A 213A 214A 215A 216A 217A 218A 219A 220A 221A 222A 223A 224A 225A 226A 227A 228A 229A 230A 231A 232A 233A 234A 235A 236A 237A 238A 239A 240A 241A 242A 243A 244A 245A 246A 247A 248A 249A 250A 251A 252A 253A 254A 255A 256A 257A 258A 259A 260A 261A 262A 263A 264A 265A 266A 267A 268A 269A 270A 271A 272A 273A 274A 275A 276A 277A 278A 279A 280A 281A 282A 283A 284A 285A 286A 287A 288A 289A 290A 291A 292A 293A 294A 295A 296A 297A 298A 299A 300A 301A 302A 303A 304A 305A 306A 307A 308A 309A 310A 311A 312A 313A 314A 315A 316A 317A 318A 319A 320A 321A 322A 323A 324A 325A 326A 327A 328A 329A 330A 331A 332A 333A 334A 335A 336A 337A 338A 339A 340A 341A 342A 343A 344A 345A 346A 347A 348A 349A 350A 351A 352A 353A 354A 355A 356A 357A 358A 359A 360A 361A 362A 363A 364A 365A 366A 367A 368A 369A 370A 371A 372A 373A 374A 375A 376A 377A 378A 379A 380A 381A 382A 383A 384A 385A 386A 387A 388A 389A 390A 391A 392A 393A 394A 395A 396A 397A 398A 399A 400A 401A 402A 403A 404A 405A 406A 407A 408A 409A 410A 411A 412A 413A 414A 415A 416A 417A 418A 419A 420A 421A 422A 423A 424A 425A 426A 427A 428A 429A 430A 431A 432A 433A 434A 435A 436A 437A 438A 439A 440A 441A 442A 443A 444A 445A 446A 447A 448A 449A 450A 451A 452A 453A 454A 455A 456A 457A 458A 459A 460A 461A 462A 463A 464A 465A 466A 467A 468A 469A 470A 471A 472A 473A 474A 475A 476A 477A 478A 479A 480A 481A 482A 483A 484A 485A 486A 487A 488A 489A 490A 491A 492A 493A 494A 495A 496A 497A 498A 499A 500A 501A 502A 503A 504A 505A 506A 507A 508A 509A 510A 511A 512A 513A 514A 515A 516A 517A 518A 519A 520A 521A 522A 523A 524A 525A 526A 527A 528A 529A 530A 531A 532A 533A 534A 535A 536A 537A 538A 539A 540A 541A 542A 543A 544A 545A 546A 547A 548A 549A 550A 551A 552A 553A 554A 555A 556A 557A 558A 559A 560A 561A 562A 563A 564A 565A 566A 567A 568A 569A 570A 571A 572A 573A 574A 575A 576A 577A 578A 579A 580A 581A 582A 583A 584A 585A 586A 587A 588A 589A 590A 591A 592A 593A 594A 595A 596A 597A 598A 599A 600A 601A 602A 603A 604A 605A 606A 607A 608A 609A 610A 611A 612A 613A 614A 615A 616A 617A 618A 619A 620A 621A 622A 623A 624A 625A 626A 627A 628A 629A 630A 631A 632A 633A 634A 635A 636A 637A 638A 639A 640A 641A 642A 643A 644A 645A 646A 647A 648A 649A 650A 651A 652A 653A 654A 655A 656A 657A 658A 659A 660A 661A 662A 663A 664A 665A 666A 667A 668A 669A 670A 671A 672A 673A 674A 675A 676A 677A 678A 679A 680A 681A 682A 683A 684A 685A 686A 687A 688A 689A 690A 691A 692A 693A 694A 695A 696A 697A 698A 699A 700A 701A 702A 703A 704A 705A 706A 707A 708A 709A 710A 711A 712A 713A 714A 715A 716A 717A 718A 719A 720A 721A 722A 723A 724A 725A 726A 727A 728A 729A 730A 731A 732A 733A 734A 735A 736A 737A 738A 739A 740A 741A 742A 743A 744A 745A 746A 747A 748A 749A 750A 751A 752A 753A 754A 755A 756A 757A 758A 759A 760A 761A 762A 763A 764A 765A 766A 767A 768A 769A 770A 771A 772A 773A 774A 775A 776A 777A 778A 779A 780A 781A 782A 783A 784A 785A 786A 787A 788A 789A 790A 791A 792A 793A 794A 795A 796A 797A 798A 799A 800A 801A 802A 803A 804A 805A 806A 807A 808A 809A 810A 811A 812A 813A 814A 815A 816A 817A 818A 819A 820A 821A 822A 823A 824A 825A 826A 827A 828A 829A 830A 831A 832A 833A 834A 835A 836A 837A 838A 839A 840A 841A 842A 843A 844A 845A 846A 847A 848A 84

ملخص الشرح ٣٥

١

نزهة الارباع ٢٩
لقمان والافس ١٢٥
الغدا الف ١٤٠
نه سهر ٢١٣

8

سنت اور مذاہب

الف	موت	کتابها	ر
احادیث نبوی ۶۷ ۷		زبور ۷۴	س
الاقان ۱۶۰		سبحه الاررار ۲۱۳	ش
الاعلام ۲۸ ۲۲۴		شاهنامه ۲۱۴	ص
ابن خلدون ۲۲۴		شرح مسم شریف ۱۵۰ ۱۵۹	
نخاسه شریف ۱۵۴		نوايد الحسان ۵۸ ۱۰۴ ۲۱۰	
بوستان ۸۶ ۸۵ ۳۲			
تابعین ۱۷۳			
تاریخ ادبیات ایران ۱۵۱			
تاریخ ادبیات ایران صفا ۱۵ ۱۱۷			
تاریخ ادب عربی ۶۴			
تذکره الاولیاء ۱۷۳			
تذکره الشعراء ۱۸۲ ۱۶۱ ۱۵۱ ۹۶			
ج			
جبار صالح ۳۸			
ح			
حدائق السحر ۱۹ ۲۲ ۳۳ ۲۵ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۱ ۳۰		صناعات ادبی ۲۵ ۲۹ ۳۱ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۷۰	
۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۹ ۷۳ ۸۱ ۸۲ ۸۳		۱۰۳ ۱۰۴ ۱۱۹ ۱۳۷ ۱۳۹ ۱۴۴	
۸۹ ۹۶ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۱۹ ۱۲۵		۱۴۷ ۱۴۸ ۱۷۲ ۲۰ ۲۲۳	
۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۹ ۱۵۱ ۲۱۹ ۲۲۰		۲۲۴ ۲۳۳ ۲۳۴	
۲۲۱ ۲۲۲			
حدیث سنن ۲۱۲			
خ			
خسرو شیرین ۲۱۱			
دارقطنی ۱۵۴			
دیوان انوری ۹۸ ۹۹			
ر			
روایح الوصول ۲۵			

نظامي كنجي ٣٨ ٢١٢ ٢١٤
 نظامي عروحي ٣٧
 نضرب الحسن المرعنان ٢٨
 نضرب اسمعيل ١٥
 نضرب بن لبيد (نضرب) ١٥
 نضرب بن سندر ٦٢
 نواوي (نام) ١٥٩ ١٥٠ ١٥٢ ١٧٣
 نوسيدوان ٣٠

٩

وطواط رشيد الدين ١٨ ١٩ ٢٨ ٢٩ ٣٣ ٧٩
 ٨١ ٨٣ ٨٧ ٨٩ ٩٥ ١٠٣ ١٠٧ ١١٧
 ١١٩ ١٢٩ ١٣٥ ١٣٨ ١٣٩ ١٤٠
 ١٥٩ ٢١٨ ٢٢٣ ٢٢٤ ٢٢٧

٨

٢٩ ٢٥
 هادي ٦٧ ٦٩ ٧٨ ٧٠ ١٣٧
 هارون الرشيد ٦٧
 هروي ٢٩

٩

يعوب بن قحطان ١٥٩
 يعقوب ٣٦
 يوسف عليه السلام ١٣٤ ١٤٣ ٢١٦
 يوسف عروحي ١٦٤

۲۳

عمر بن العاص

حضری ۱۷ ۶۶ ۸۷ ۸۸ ۹۱ ۹۴ ۲۲۱

عبدالله بن مسعود
عبدالله بن مسعود

غ

عضائری ۳۱

غوث اعظم ۱۰۸

غیاث الدین سعید ۱۹

ف

فاطمہ ۱۰۸

فاروقی جاب ۱۴۲

فرخی ۸۳ ۸۲ ۸۳

فردوسی ۲۱۵ ۸۵

فوزان و ۷۰ ۶۷

ک

کاتبی بنابر ۲۲۰ ۷۷ ۷۵ ۱۹

کتب ۲۷

کریم ۲۲۳

کعب بن مالک ۱۵۵

کمال اسماعیل ۱۵۴ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۱۸ ۱۳ ۱۴۹

کمال مجتهدی ۱۹۸ ۱۲۸ ۷۵

کمالی ۲۷

ق

قائمی ۲۵۰

قاسم ۲۱۸

قاضی عیاض ۱۵۰

قاضی اسحاقی ۲۲۵

قطران ۱۵۱ ۷۰

قطرب ۴۳ ۱۸۸

نزل ارسلان سجوقی ۶۶

قری ۹۶

قیس بن سلج ۶۶ ۵۱

م

ماحول ۳۲ ۳۸ ۳۹

میرد ۵۷

مجنون ۶۷

محمد ۳۷ ۲۲۷

محمد ابوالوامع ۱۵۹

محمد بن یعقوب قورق آبادی ۷

محمد بن سعد ۱۵

محمد بن قتی ۲۷

محمد بن غزالی ۲۲۰

محمد بن عزالخوارزمی الزکری ۱۳۵

محمد بن قتی ۲۷ ۳۶ ۳۵

مسعود سعدی ۲۹ ۱۵۹

معاذ بن جبل ۶۸

معاویہ رضا ۷۱ ۲۰

مغزی ۷۰ ۸۱ ۸۲ ۱۳۵ ۱۵۱

مجتهد ۶۵ ۵۱ ۵۲

سنطقی ۴۳

سوسی ۳۶ ۲۱۵

سید ابراهیم بن ربیع ۱۶۸

سیرک ۲۲۳

ل

نابغه زبان ۶۳

نابغه بن زیاد بن معاویہ ۶۴

ناصر الدین ابوالفتح طاقو ۹۷ ۹۶

زیرت اساس اشخاص

۵۸	۱۵۹	۱۶۰	۴۱۳	آرم
۱۳۹				آذر
۸۶				آصف
۱۶۰				ابن ابی حاتم
۱۷۳				ابن جاح
۲۲۶				ابن جینی
۱۳, ۱۴, ۱۵, ۱۶, ۱۹, ۵۰, ۵۷, ۶۷				ابن خلکان
۶۷				ابن درید
۲۷				ابن زبیر
۱۵۹, ۱۶۰				ابن عباس
۱۰۸				ابن عدنان
۱۵۹				ابوبکر جصاص
۱۶				ابوبکر الانباری
۱۵				ابو تمام
۱۳				ابو حاتم سجستانی
۱۰۳				ابو حنیفه واصل بن عطاء
۲۳۷				ابو الحسن الاشعری
۱۵				ابو الحسن علی بن همام
۱۲۵				الراحمه
۶۷				ابو فطیب ابوبکر

در بعضی فغان که سابقا بر صوفیه پیوست از متن این بزرگ استنباط و استخراج نموده اند و اینها علم بالصحاب
و اینها المرحوم و المآب فی کل ذهاب الباب

حوار از محمد سجد و ثنائی فی عد خداوند معبود و رب و دود را با تمام این مجموع
موفق گردانید و پیالیف این نوایان قدرت بخشد فی تکلف مختصری بوجود آید که اگر سیم گنان بجهت
الضاف در روی نظر آیند فوائد کثیره و نوایان غریزه از در احراز نمایند و از استیلا و قوت اعدائش
مقاصد چیست و در مکر از اصول لو که متضمن خبری و دوع الحذر و نکات است شاید مقصود جلوه
گیرینند

و ملتزم از اینها آن که هرگاه در روی بخلاف صواب واقف گردند باب اصلاح
نکاتیند و بساط اعراقی در نورند

و ارجو من فضل و العظیم ان يجعله خالصا لوجهه الکریم و
سببا لفران ذلوی و حیران عیوی فانه علی ذات قدیر
و با حیا به جدید

تمت

حکم

هستم
فی العالمین هتم واه بهتمه القی مقدم اساتذ کاهتمه ولفض انکسرت تسایاه من اصولها منهوا هتم
بدان که هتم در لغت بمعنی در انانیتین تسکتی است و در اصطلح اهل عوض عبارت است از اجماع حذف و قبض
در متاعین - پس چون بخذف و قبض لن ویا از متاعین افتد و عین ماکن شود متاع مابعد حصول بجای او نهند و آن را
براکه هتم در وی جاری شود ایتیم خوانند و این اطلاق خاصه است و اعجم است

فرض

في لغاموس الحاج حركاته من الاعاني وعينه ترنم وصوت مطرب وكل كلام سدا سدا متقارب و به
بسي حبس من العروض وقد هاج المعنى كفاج وتنهج

وفي الصراح هُجّ بفتحين نوعي از سرود و ترانه و نام بحری از عروض و قد هُجّ و تنهَج اى تُرَنِّم
و فى بعض مسائل العروض الهجّ صوت السعد وايضا من الاعاقي وفيه شَرْهَر و قد هُجّ
بالكسر و تنهَج و جنس من الحروض واجزاءه مفاعيلن ست مرات وهذا ان اليتان منه
واجزاء حصا سلمة وادعوا له ايما نا و تسليما وتجيلا وتوقيرا وتعظيما
مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفعّلن مفعّلن مفعّلن مفعّلن مفعّلن مفعّلن

وسمي به لما فيه من الترتيب عند انشاده ولم يكمل عدد اجزائه قطا في اشعار العرب وانما جاء بجزء اوله عروض واحده سالمة ولها ضربان احدهما مثلها والثاني محذوف ويجوز في حشو هذا البحر القبض ولا يجوز في ضربه بلا خلاف واختلفوا في عروضه فاجازوه قوم وسغوه آخرون واختلفوا ايضا في قبض جميع الاجزاء غير الضرب فلم يجزه خليل واجازوه الاخفش ويجوز فيه الالف في غير الضرب بلا خوف ويجوز فيه الزم والضم

بدانکه این بحر را هرج از آن گویند که هرج در لغت بمعنی آواز بارغم و عریان بیشتر اشعاری که با آواز

وضع

فَالْعَامُوسُ وَضَعَهُ يَضَعُهُ يَفْعُهُ ضَادُهَا وَضَعَا وَضَعَا وَفُتِحَ ضَادُهُ وَمَوْضِعًا حَطَمَ نُونُهُ
 وَفِي لَاصِطِلَاحِ الْوَضْعِ تَخْصِصُ شَيْءٍ لِبَشْيٍ بَحْبِثُ مَتَى أُطْلِقَ أَوْ أَحْسَنَ الشَّيْءِ الْأَوَّلُ فَهُمُ مَنَدُ
 الشَّيْءِ الثَّانِي - لَعْنَى وَضْعٍ فَاصٍ كَرَدَانِ شَيْءٍ اسْتَلِيشِي بِحَبِثِي كَرَاهِي أَوَّلَ رَا اِطْلَاقِ بِاِحْسَاسِ كَرَدَانِ شُورِ
 مَعْنُومِ كَرَدَانِ شَيْءٍ ثَانِي - مَثَلُ لَفْظِ ضَرْبٍ مَثَلًا كَمَا اِزْ اِطْلَاقِ اَنْ فَعْلُ مَحْضُوصٍ مَعْنُومٍ بِتَرَدُّدِ كَمَا فِي مَعْلُومٍ اسْتَدْرَاجِ
 تَنَاسُلِهَا كَمَا كَبْهَتْ تَمَكِّيزُ رَا بِيهَا اسْتَدْرَاجِ وَثَلُ لَزِيْزِ لَبٍ بِرَا اِسْمَا تَغْرِی - وَثَلُ تَحْرِیْدِ اِفْخَانِ وَرُكَّانِ كَبْهَتْ تَحْرِیْدِ
 بَرِغْرِی

بَدَانِ كَرَدَانِ وَاضِعِ لَعْنَاتِ اِخْتِلَافِ اسْتَلِيشِي اِلَاحْضَرِی وَتَنَاسُلِهَا اَوْ بَرَأْسِهَا كَمَا وَاضِعِ لَعْنَاتِ حَضَرِ حَضَرِ
 جَلِ حَلَلِ - اُولَوهَا سَمِ جَبَانِي مَعْنُومِي وَتَنَاسُلِهَا اَوْ بَرَأْسِهَا كَمَا وَاضِعِ لَعْنَاتِ اِنْسَانِ اسْتَدْرَاجِ وَثَلُ رَا دَلِيلِي اسْتَدْرَاجِ
 مَدْعَايِ فُودِ مَعْنُومِي لَعْنَاتِي ثَوْبِ رُوحَا عَمِي ثَلِيلِ بَرَأْسِهَا كَمَا مَحْضُوصِ بَرِغْرِی مَعْنُومِي فُودِ لَعْنَاتِ اِنْ لَعْنَاتِ اِسْتَدْرَاجِ
 بَا طَلِ اسْتَدْرَاجِ زِيْرَا لَفْظُ وَاحِدٍ بَرَا اِسْمَا مَعْنُومِي مَوْضُوعٍ مِی بَاشَد - لَسِ اَلْاَنْفِ لَعْنَاتِ مَحْضُوصِ بَاشَد بَا يَدِ كَلِمَةٍ رَا دُو
 مَعْنُومِي مَعْنُومِي بَاشَد - وَثَلُ اَلْاَنْفِ كَمَا وَاضِعِ لَعْنَاتِ بَزْدِ بَاشَد بَا لِهَامِ حَضَرِ حَقِ سَبْحَانِ

وَبَا يَدِ دَلِيلِ كَمَا وَضِعِ كَمَا فَاصٍ اسْتَدْرَاجِ مَوْضُوعٍ لَمَ فَاصٍ بَاشَد فَاصٍ وَاضِعِ تَعْقِلِ كَلِمَةٍ زِيْدِ دَعْمِ
 وَجَمِيعِ اِعْلَامِ شَخْصِيَّةٍ حَبِثِي اسْتَدْرَاجِ - كَمَا وَضِعِ مَوْضُوعٍ لَمَ مَوْضُوعٍ بَاشَد فَاصٍ وَاضِعِ تَعْقِلِ مَعْنُومِي عَامِ كَلِمَةٍ لَعْنَاتِي بَرَا اِسْمَا اَنْ
 مَعْنُومِي وَضِعِ كَلِمَةٍ مَثَلِ رَجُلٍ ضَرْبِ كَمَا وَضِعِ عَامِ مَوْضُوعٍ لَمَ فَاصٍ بَاشَد فَاصٍ كَمَا وَاضِعِ مَعْنُومِي وَثَلُ لَعْنَاتِ - اَمَّا اَنْ كَمَا
 مَوْضُوعٍ فَاصٍ مَوْضُوعٍ لَمَ عَامِ بَاشَد وَاقِعِ نَسَبِ زِيْرَا كَلِمَاتِ اَدْرَاكِ شَخْصِيَّاتِ اِجْمَالِي اَوْ اَنْ كَرَدَانِ مَعْنُومِي كَمَا فَاصٍ
 اسْتَدْرَاجِ وَثَلُ لَفْظِ شَخْصِيَّاتِ رَا اَمَّا مَعْنُومِي اَدْرَاكِ كَلِمَاتِ مِی اَوْ اَنْ كَرَدَانِ - وَثَلُ لَعْنَاتِ كَمَا وَاضِعِ مَعْنُومِي مَعْنُومِي
 مَوْضُوعٍ مِی بَاشَد مَثَلِ كَمَا وَاضِعِ اَنْ مَعْنُومِي بَاشَد - لَعْنَاتِي مَوْضُوعٍ رَا وَاضِعِ حَبِثِي كَمَا وَاضِعِ مَعْنُومِي وَثَلُ لَعْنَاتِ وَاحِدِ بَاشَد
 كَمَا وَاضِعِ مَعْنُومِي فَاصٍ كَرَدَانِ لَفْظِ رَا بَرِغْرِی اِزْ لَعْنَاتِي اَوْ جَبَانِي

بَابُ الْهَاءِ

مستحیدن را تقطیع نامند و نیز وزن بمعنی آنچه بدان شئی را بجهت آید جمع آن اوژان است - و اوژان
شعربارت است از آنچه بدان اجزاء بیت را بجهت مثل فاعلاتن فاعلات و فزان و این را نیز از رکن بزرگویند

وصل

فی القاموس وصل الشئ بالشئ وصله بالسر والضم لانه وحرف الوصل هو الذي يلي الروي

نسبی به لانه وصل حرکت حرف الروي كقوله سُقِيت الغيث ايها الخيام وقوله كانت منازلة من الايام
وقوله فماتت عنده واخاطبه - وقوله اذاما ما ينزال منازد بينهما فالهم والباء واللام روى
والواو والياء والهاء وصل - وفي بعض رسائل العروص خبرا وصل هو الذي يجئ بعد الروي مقصدا
وحرف الوصل اربعة الف والواو والياء والهاء وكلها تكون ساكنة الا الباء فانها قد تكون ساكنة وقد تكون
متحركة واذا كانت متحركة فلا بد من ان تليها حركة وتسبق

وقص

فی القاموس وقص عنقه كوعده كسرهما توقصت لانه متعدد ووقص كعنى فهو موقوف هو الوقص

النقص والجمع بين الاضمار والخبث وبجرك - وفي بعض رسائل العروص وقصت عنقه اقصرها وقصا
كسرتها - والوقص في العروض الجمع بين الاضمار والخبث ويسمى الجزء موقوصا وهذا يقع في تنفاعلى
فاذا اضربناه متفاعلى نساوون التاء واذا خبن بقى نفاعلى متفاعلى اذا كان اصله متععلن فمتر
بحبون واذا كان اصله متفاعلى فهو موقوف لما قبل اذا سكن الثاني فذاك نضم وان خبوا بعد ذخير موقوف
وقف

فی الصلح وقف التبادن وقوف لذارك والتبادن لازم ومتعدد - وفي بعض رسائل العروص الوقف ان يكون

آخر الجزء متحررا فيمكن ماته لا يتحقق الا في مفعولات نضم التاء في بحر المرح والمسنح خاصة فيسكن التاء
وتختلفه مفعولات باسمكان التاء

بدان که وقف در تحت بمعنی باز التبادن آید و در اصطلاح اهل عروض عبارت است از ساکن

ساقط و متحرر یعنی و این در مفعولات که افعی ماضی شود و آن رکن که در وی وقف واقع شود موقوف خوانند

فی التاموس وفي الشئ خم وكثير فهو وفي وواف
 بدان که وافی بیتی را گویند که عروض و غریب او از اعتلال محفوظ باشد
 وفي بعض سبایل العروض وما ليس اعتلال فيه فضلا وضربا فهو وافی الاصل وافی - يقول من اسماء البيت
 الوافی وهو البيت الذي لم يجمع في عروضه وضربه اعتلال فليطلب ان يوافي بحفظه وواف الثاني امر من الوفاة
 والياء للاسباع والفضل العروض

وَرَقْد

فی التاموس وتداب الفتح والتحرک وکلف ما رثا فی الشئ او الحائط من خشب وما كان من العروض علی
 ثلاثة احرف کحلی

بدان که اصول که ارکان از آن در یک است یکی از آنها سبب است و فائده در محل فوایس مذکور شده و دیگر و تدوین
 بر دو نوع است مجموع و مفروق - مجموع آنکه دو حرف اول متحرک بود و ثالث بمانیم چون علی و بی و سبب شمیسه او مجموع آنست که
 جمع در لغت معنی آرد آوردن است و چون دو حرف متحرک او بهم پیوسته شده و قون بنا بر آن او را مجموع گفتند - و این را قون و قون
 نیز گویند زیرا که دو حرف متحرک او بهم پیوسته شده و قون در لغت معنی پیوستن چیزی بچیزی بود - و مفروق آنکه حرف اول و ثالث
 او متحرک بود و حرف وسط بمانیم بهم چون راس و یاس - و سبب شمیسه او بمفروق طاقوات از آن که حرف اول در لغت معنی
 جدا کردن است و چون بر دو متحرک او از سبب جدا کرده شده بنا بر آن او را مفروق خوانند
 بدان که شال جمع این شش اصول که سبب خفیف و ثقیل و دو مجموع و مفروق و فاعله صغیر و بکری باشد چون این
 ترکیبات که آمد علی بر این جبل مسکنة و نهارسی این دو ترکیب از سبب و فاعله صغیر و بکری
 خرف اهل صفا بکسی ننگری

وَنَهْن

بدان که وزن عبارت است از سنجیدن کلام بمیزان بکری از بحر هار شکره و نور گردانند پس هر چه بمیزان
 بکری از بحر مذکور است باشد آن موزون است و آنچه بمیزان سبب بی از بحر است نیست ناموزون و این
 کردن را خسته نگی مردم

وقرأ وقرأ شج بنفسه وقورا والوضوء الارض التي لم ينقص من بينها شج - وهذا كذا لسان
منه واجزاها مائة تفرد والجلالة بها الاحد وحذروا الكمال اليها الصل
مفاعلتى مفاعلتى مفاعلتى فذا لك عار طرفاه لستند

ولهذا البحر عرض وضرب سلمات كلاهما وايضا له عروض ضرب مقطوعان كلاهما فاذا قطف مفاعلت
صار مفاعل فيقول الى فعولن وايضا له عروض اخرى بخروقة مائة ولها ضربان اهدهما مثلهما والثاني معصوب فاذا
عُصِب مفاعلتى فيقول الى مفاعلتى وزاد بعضهم في هذا البحر عروض اخرى بخروقة مقطوعة وضربها مثلهما والخليل لم يذكر
هذه العروض والضرب بل اكلوها - ثم الزحافات التي لم تلم بهذا البحر في خشوة العصب والعقل فاذا عقل مفاعلتى
صار مفاعل فيقول الى مفاعلتى والنقص فاذا نقص صار مفاعلتى فيقول الى مفاعلتى والعصب ايضا له خمسة فاذا
عُصِب مفاعلتى صار مفاعلتى فيقول الى مفاعلتى والعقوص فاذا عقوص مفاعلتى صار مفاعلتى فيقول
الى مفعولن والعصم فاذا عصم مفاعلتى صار مفاعلتى فيقول الى مفعولن والجمع فاذا جمع مفاعلتى صار مفاعلتى
مفاعلتى فيقول الى مفاعلتى - ويجرى المعاقبة في هذا البحر فاذا عصب مفاعلتى ينقل الى مفاعلتى فتعاقب
بباعد لونه - هذه الزحافات المذكورة بعضها مطبوعة كالعصب والقطف وبعضها غير مطبوع
وفيها نوع ثقل اذا قلما توجد في اشعار الهولاء وانما كانت في اشعار العرب الحاربية

بدان كه اس بر را از ان جهت واقف كنيد كه در س كوفات بسيار است ذرا كه ركن او شمل است بر پنج شوك و وفور
درخت بمعنى بسيار آيد و بعضى گفته اند كه اس بر را از ان جهت واقف كنيد كه اشعار عرب در س بر بسيار و سواء عجم در س
شتر گفته اند و اصل اس بر در اشعار عرب مفاعلتى شمس بار آيد و لكن بعضى وضياء عجم اس را شمس گفته اند تا في الجملة
مطبوع نمايد شمس از كلام كاهن اس بر عجم

عبدالله كه سى طليد كسر و سى
وفور صفاء لطفى منه بلفت سبوح اس

طليد كه كند كسى كه كس بود ميه جانوت و بس
مفاعلتى مفاعلتى مفاعلتى مفاعلتى

واف

تاکی بچون دیده و دل پرورشان از ره برون روند و براه آورند
و اگر حرف نایره شکر شود و آن کم است حرکت او را نیز نفاذ گویند مانند حرکت سیم و پنبه در سبب مذکور
و در نایره رعایت کما نفاذ واجب است و سبب تسمیه این حرکت نفاذ آنست که نفاذ در لغت روان گشتن و چون
حرکت این و وف سبب آن شود که بیان که بعد از آنها باشند تا یح آنها باشند در تلفظ پس گویا این حرکت سبب نفاذ
حکم این و وفست لاجرم او را بدین سبب نفاذ نام کردند

نسیب

فی القاموس نسب بالمرأة نسیباً و نسیباً نسیب بها فی الشعر و هذا الشعر النسب امری نسیباً و

نسیب ناسب کثیر شاعر و شعر مشروب فيه نسیب جمعه نسیب

و فی الصراح نسیب غزل یعنی نسیب بلرأة نسیباً

و فی الاصلح النسب ابیات من اول القصیده الی الملاح مستملیه علی ما یقسط به خاطر الشاعر

یعنی نسیب خدیجه است از اول قصیده تا مدح که شمل است بر آنیم منسبط شود بآن خاطر شاعر مثل صفت جمال محبوب
و جمال خود با او در عشق و مثل صفت لیل و نهار یا بهار و گلزار یا صفت او ضاع فک بر نفس و نگار یا شکایت اینها و در هر کلمه

اذا کات مدح فالنسیب مقدم اکل و ضیح قال شعر مضمیم

و نسیب از روی لغت بمعنی نسیب بود که عبارت است از ذکر شباب و غزل و لهو و آنچه نشاط خاطر بآن حاصل آید بنابر آن
این نوع کلام منطوق را که شمل بر این بود نسیب خوانند

باب السوا و

وافر

البحر الرابع من العروض و مرثیه مفاعلتی ست درات

و فی الصراح و تمام کردن و فور لا زنه فند من مدح و موفور نام

فی بعضی مسائل العروض الوافر ترکیب من مفاعلتی ست درات و هو بحر اختار کل احد من الاعالی و الاسافل لانه مطوع

سمیع سهل لا یمکن علی طبع و سحر و اقله الموفور اجزائه و الموفور و الموفور فی اللغة الشئ التام و قهر الشئ

منقول - اگر معانی لفظ متعدد باشد و نقل در وی مجتبه نسبت جاری شده چنانکه وضع اول مهبجور گشته باشد آن را منقول خوانند - مثل لفظ صلوة که بحسب لغت موضوع است برای دعا و شارع ازین معنی نقل کرده براس ارکان مخصوصه شرعی و نسبت بین المعنیین آنست که معنی ثانوی نیز ششخص دعا است - و لفظ صلوة در معنی اول حقیقت لغوی است و در ثانوی حقیقت شرعیه از آنکه ناقل شارع است و اگر ناقل عرف خاص باشد چون کلام که جماعه بخوانان از معنی لغوی که در حقیقت نقل کرده اند معنی اصطلاحی و هوما یتضمن کلمتین بالاسناد - آن را حقیقت عرفیه خاصیه خوانند - و اگر نقل مخصوص جماعه خاص نباشد آن را حقیقت عرفیه عامه نامند مثل حایه که در اصل موضوع است برای کل مایه بعلیه علی و عبداللہ معنی حرم جنبید بر بالای زمین و عامه خلقت ازین معنی نقل کرده اند براس ذوات النعم الاربع یعنی چهار حیوان و نقل - و اگر نقل بر نسبت نباشد آن را در تحلیل بصیغه منقول گویند مثل جعفر که در لغت یعنی نر صغیر است و بصیر نسبت اسم شخصی ساخته اند

وقی الصلوة انما یقال بهیثم شر خطبه لغتی و فی القاموس انما یقال الکلم کلم به من یران ینشی

باب النحر

نحر بدانکه نحر در لغت بمعنی گلو بریدن آید - و در اصطلاح اهل عوف عبارت است از انداختن خود در سبب و طاعت و مفعولات ریس چون لا مانع یخرج بجا بر آن نهند که دو طرف اول میزان است و بعضی بجا بر سبب خفیف که از رکن باقی ماند علی بعضی نهند زیرا که دو طرف میزان است و علی در کلام عرب بمعنی فلان آید و نحر متعین نیست و بر وفق نظر آن رکن را که نحر در وی واقع شد نحر گویند نسبت آن که نحر در لغت بمعنی گلو بریدن است پس گویا این رکن را گلو بریده اند و از ورستی پیش نمائند بجهت اسفل طرف لیس را از وی

نقص

فی بعض مسائل العروض النقص هو الجمع بین العصب بالمصادف المهملة و الکف و لیس فی الخبر

منقوصا و هذا انما یقع فی جزء واحد و هو مفاعلاتن فاذا عصب و کف صار مفاعیل فمفاعیل اذا کان اصله مفاعیل فهو مکفوف و اذا کان اصله مفاعلاتن فهو مشعر کما قبل فان کف فی معصوبه فهو منقوصه

بدان که نزد در لغت معنی تنها کرده شده آید در اصطلاح مالاییدل جزء معنی جزء معناه یعنی نود لفظ است
که دلالت نکند جزء آن لفظ بر جزء معنی آن لفظ و این توفیق بحسب مفهوم صادر است بر چهار اقسام لفظ یکی آن که اصلا
جزء ندارد مثل همزه استفهام که جزء ندارد و دلالت بر معنی دارد پس جزء لفظ او بر جزء معنی دلالت نداشته باشد ثانی
مثل ی که جزء دارد و اما جزء لفظ او بر جزء معنی او دلالت ندارد مثل و ف را از زیر بر عنصر و یا بر عنصر و دال بر عنصر
دلالت ندارد ثالث مثل عبدالله در حال علمیت که جزء دارد و هر یک از دو جز او دلالت بر معنی دارد اما آن معنی در حال
علمیت مفروض نیست بحد مفروض آن شخص معنی است - رابع مثل حیوان ناطق است بر جزء معنی مقصود دلالت دارد زیرا
که آن شخص حیوان ناطق علم او است حیوان ناطق به شخصی است پس لفظ حیوان و ناطق دلالت دارد بر دو معنی که هر یک
از آن جزء آدم شخص معنی است اما این دلالت در حال علمیت نیست

متواطی

بدان که هرگاه معنی کلمه واحد معین و شخصی نباشد پس اگر آن معنی در اؤاد او علی السویه یافته شود آن را متواطی
بصیغه فاعل خوانند بجهت توافق اؤاد او در آن معنی مثل انسان که مفهوم او در تمام اؤاد علی السویه یافته میشود
نقال قواططوا علیه ای توافقوا -

مثلا اگر آن معنی کلمه واحد در اؤاد او علی السویه یافته شود آن را ~~مشترک~~ بصیغه فاعل از تکلیف
گویند بسبب آنکه ناطق در شکر اندازند که از قسم مشترک است یا متواطی از حیث تفاوت اؤاد و تشارك آنها
در آن معنی مثل ابیض که معنی او در اؤاد متفاوت یافته میشود زیرا که بیاض در رنگ پاره یافته میشود از عجاج نقال
مشکاتی فیه خلاف ریش فلان را در شکر انداخت

مجموع

و اگر معنی کلمه واحد متعدد باشد یعنی کلمه موضوع باشد بر دو معنی یا بیشتر پس اگر فعل در بیان معانی
آن کلمه راه نیافته و آن کلمه هم چنان موضوع بوضوح اول از برای هر یک از معانی خویش مانده آن لفظ را نسبت هر یک
از معانی بحمل بصیغه مفعول خوانند و نسبت جمیع معانی مشترک این نیز بصیغه مفعول است یعنی مشترک علیه اشترک
انبازی کردن در چیزی -

و اگر علقه بر لبهاست باشد آن را مجازاً رسل گویند - مثل لفظ ید که بر لغت و قدرت اطلاق می کنند و علقه میان دست و لغت بودن اوست مصدر لغت و نیز لغت و علقه را و علقه میان دست و قدرت بودن اوست مثل ظهور قدرت زیرا که افعال دال بر قدرت مثل ضرب و قلع و اخذ از و بظهور می آید و تسمیه شی با اسم جزء آن مثل لفظ عین که اطلاق کنند بر شخصه رقیب باشد و علقه میان عین و رقیب آنست که عین در رقیب اصل است زیرا که صفت رقیبی بدون عین مسیر نمی شود و تسمیه شی با اسم کل مثل اطلاق اصالح بر انا مل فی قوله تعالی يجعلون اصالحهم فی آذانهم ^{را} چه انا مل جزء اصالح است - و وجه اطلاق اصالح بر انا مل سهالوات کانه اصالح را در گوش می کنند تا صاعقه را نشنوند و تسمیه شی با اسم سبب آن شی مثل سحینا المغیث - مراد از غیث نبات است و غیث که باران است سبب نبات - بنا بر این غیث گفته و اراده نبات کرده - و تسمیه شی با اسم مسبب آن شی مثل مطر نباتات - مراد از نباتات غیث است و نبات مسبب باران - و تسمیه شی با اسم شی که در زمان ماضی بر آن صادق بوده باشد مثل قوله تعالی و اتوا الذین امنوا بهم - یعنی آن کسان را که یتیم بودند پیش از این مال ایشان با لیاں بدیده اربابان مال بعد از بلوغ است و بعد از بلوغ اطلاق یتیم نمی کنند - پس اطلاق یتیم باعتبار زمان ماضی است که در آن وقت بر ایشان صادق است - و تسمیه شی با اسم شی که ایل یا آن شود در زمان مستقبل مثل قوله تعالی امرانی اعصر خمری یعنی عصری که ایل بشود در حالت عصر خمر نیست و تسمیه شی با اسم محلی مثل قوله تعالی قلیدغ نادیه معنی نادر مجلس است و مراد از آن ایل مجلس و تسمیه شی با اسم حال کتوله تعالی و اما الذین ابیضت وجوههم فنی رحمة الله مراد از لفظ رحمت جنب است که رحمت در حال است - و تسمیه شی با اسم حالت کتوله تعالی و احصل لنا صدق فی الآخین مراد از لسان صدق ذکر حسن است و لسان اسم است در آلت ذکر را و جمیع این امثله مذکوره اقسام مجاز رسل است

مفسر

۱۷۲۱۷۸ IV النساء (۳) They press their fingers into their ears. To diminish resolve their propensity. ۱۱۳۶ P. 563 I see myself (as a dream) as pressing wine. ۱۷۲۱۷۸ XCIV ۱۷۲۱۷۸ Then let him call (for help) to his council (of comrades). ۱۱۳۶ P. 150 Build those whose faces will be (lit with) while, they will be in (the light of) God's mercy ۱۷۲۱۷۸ XXVI ۱۷۲۱۷۸ Grant me honourable mention on the tongue of truth among the latest (generation)

مبتاین

فی القاموس تباین تماجر - وفي الصلاح تباین بریدن از یک دگر

بدان که تباین در اصطلاح دو کلمه را گویند یا بیشتر که بر یکی موضوع از برای معنی باشد که غیر معنی آن دیگر است
مثل اسد و انسان و فرس مترادف - اگر دو کلمه یا بیشتر موضوع از برای معنی واحد باشند آن بر دو کلمه را مترادف گویند
مثل لیت و اسد - مثل چشم و دیده که موضوع برای معنی واحد است - مثل قعود و جلوس بمذهب کسی که این مورد را
معنی واحد دارد و مثل قلع و قمع و نزع که حوس معنی واحد است و معنی مترادف و محمول آن در باب تا و نحو بر یافته آنجا باید دید
مجاز

بدان که مجاز بر وزن معنی است که اسم مکان باشد من حاذل مکان اذا تعداه یعنی گذشت مکان را و
این وقتی گویند که شخصی از مکان خود بجای دیگر بگذرد یا از آن جا بر آید که شجا وز باشد از معنی فرد
معنی دیگر

قالوا المجاز هي الكلمة المستعملة في غير ما وضعت له - في اصطلاح به یصح التیاطب علی وجهی عدم ارادة

ما وضعت له یعنی مجاز کلمه ای است استعمالی باشد در غیر معنی موضوعی که در اصطلاح که تباطب آن است بوجهی که صحیح باشد یا ورنه عدم
اراده معنی که آن کلمه موضوع است در اصل بر آن - و قید مستعمل جهت اقوازه است از کلمه غیر مستعمل که در آن حال نه نصف
بمحقق است نه نصف به مجاز - و قید فی غیر ما وضعت له جهت اقوازه است از حقیقت - و قید فی غیر ما وضعت له اصطلاح
به یصح التیاطب که متعلق است بلفظ وضعت جهت آن که داخل شود در توفیق مجازی که متعلق باشد کلمه در ما وضعت
له با اصطلاح دیگر مثل لفظ ضلع و قید که استعمال کرده شود لیرف شرع در دعا و سبیل مجاز که اگر متعلق در ما وضعت له
است اما متعلق در ما وضعت له فی اصطلاح به یصح التیاطب نیست یعنی اصطلاح شرع و قید علی وجه یصح که
متعلق به مستعمل است جهت آنست که بین المعنیین علاقه صحیح باشد و قید عدم ارادة ما وضعت
له جهت آنست که اگر قیسه مذکوره نباشد کلمه مجازی را بر معنی که مقصود است از آن کلمه دلالت نخواهد بود و چون مجاز را
لازم است علاقه لیس اگر علاقه مشابهت باشد استعاره گویند کلاما رسد المراد به الشجاع لعلامة المشابهة بينهما وهو الشجاع

آن کند شیخ تو به جان عدو که کند خود تو بجان اعدا
زمان تو توان آفرین گشت جهان گشت توان از نام دشمنیت نترس تا

موشح

بدان که موشح اسم مفعول است از تو شیخ که مبعی حاصل در گردن انگلیدن آید - و این صفت عبارت

از آنست که شکر در اول کلام فو لیس یا در میان یا در آخر و فو یا کلماتی آورد که چون آن و فو یا کلمات معنیها یا
بتصنیفها جمع کرده شود بینی یا تنلی یا نامی یا لقی از آن پرو آید - و این صفت را بیشتر در قصاید بکار برند
شان آخیر موشح بوده گشت نه بکلمات از کلام مولانا رسیده و طوطا

معتوقم دل به زانده بخت چنان ندیم و کسم غمگیر دست
سکین تن من ز بار بخت شده است دست غم دورت لبیت من خوار شکست

چون از این دوست آن حرفها که بر سر مضامین جمع کرده گشت نام محمد بیرون آید و برین مثال کلمات را باید بنیاس کرد
موصّل

بدان که موصّل اسم مفعول است که مبعی پیوند کردن آید و این صفت عکس صفت قطعه و شکل از آن در و آن جان

باشد که شکر در کلام فو لیس کلماتی آورد که در نوشتن به راکب توان نوشت و از این نوع در و آن چیده در و موصّل است در
لغت مختلفا که در و فو سلفیکم هم و از سر فارسی - غم عشق لبی کل می بینم - جبهه خصلت بی تکلف نشیند

حالت دون المزار قالین لوزر - شکیال التول دور الخاق
This scintillating verse equaled the acumen of Abu Ali who asked whose couplet it was. این یکی one after another recited four couplets without disclosing the identity of the poet despite persistent request from Abu Ali and continued to win acclamation. Ultimately Abu Ali realized his fault went to the wall and he showed praise over Mutanabbi.

در خفایا کتو ص ظواهر المحصلین ص ۲۴۳

- ۱) دوست می دارم من که بار من است دشمن آن به کافر نباشد بار
- ۲) موشح قوافل مطران
- ۳) elsewhere در حکم روح الهی و روحی موشح
- ۴) اگر این موشح بر شکل درستی کرده شود موشح خوانند اگر بر شکل داغره کرده شود مدور خوانند پس هر شکلی که کرده شود بهمان شکل خوانند
- ۵) ۱۳۷ - ۱۳۹ - ۱۴۰ - ۱۴۱ - ۱۴۲ - ۱۴۳ - ۱۴۴ - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹ - ۱۵۰ - ۱۵۱ - ۱۵۲ - ۱۵۳ - ۱۵۴ - ۱۵۵ - ۱۵۶ - ۱۵۷ - ۱۵۸ - ۱۵۹ - ۱۶۰ - ۱۶۱ - ۱۶۲ - ۱۶۳ - ۱۶۴ - ۱۶۵ - ۱۶۶ - ۱۶۷ - ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۱۷۲ - ۱۷۳ - ۱۷۴ - ۱۷۵ - ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۱۷۸ - ۱۷۹ - ۱۸۰ - ۱۸۱ - ۱۸۲ - ۱۸۳ - ۱۸۴ - ۱۸۵ - ۱۸۶ - ۱۸۷ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲ - ۱۹۳ - ۱۹۴ - ۱۹۵ - ۱۹۶ - ۱۹۷ - ۱۹۸ - ۱۹۹ - ۲۰۰ - ۲۰۱ - ۲۰۲ - ۲۰۳ - ۲۰۴ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۰۷ - ۲۰۸ - ۲۰۹ - ۲۱۰ - ۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۷ - ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۰ - ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۲۳۰ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶ - ۲۳۷ - ۲۳۸ - ۲۳۹ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۵ - ۲۴۶ - ۲۴۷ - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۲۵۰ - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۵۳ - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۷ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ - ۲۷۲ - ۲۷۳ - ۲۷۴ - ۲۷۵ - ۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۴۱ - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۶ - ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۳ - ۴۵۴ - ۴۵۵ - ۴۵۶ - ۴۵۷ - ۴۵۸ - ۴۵۹ - ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۴ - ۴۶۵ - ۴۶۶ - ۴۶۷ - ۴۶۸ - ۴۶۹ - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۶ - ۴۹۷ - ۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳ - ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳ - ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵۴۰ - ۵۴۱ - ۵۴۲ - ۵۴۳ - ۵۴۴ - ۵۴۵ - ۵۴۶ - ۵۴۷ - ۵۴۸ - ۵۴۹ - ۵۵۰ - ۵۵۱ - ۵۵۲ - ۵۵۳ - ۵۵۴ - ۵۵۵ - ۵۵۶ - ۵۵۷ - ۵۵۸ - ۵۵۹ - ۵۶۰ - ۵۶۱ - ۵۶۲ - ۵۶۳ - ۵۶۴ - ۵۶۵ - ۵۶۶ - ۵۶۷ - ۵۶۸ - ۵۶۹ - ۵۷۰ - ۵۷۱ - ۵۷۲ - ۵۷۳ - ۵۷۴ - ۵۷۵ - ۵۷۶ - ۵۷۷ - ۵۷۸ - ۵۷۹ - ۵۸۰ - ۵۸۱ - ۵۸۲ - ۵۸۳ - ۵۸۴ - ۵۸۵ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۵۸۹ - ۵۹۰ - ۵۹۱ - ۵۹۲ - ۵۹۳ - ۵۹۴ - ۵۹۵ - ۵۹۶ - ۵۹۷ - ۵۹۸ - ۵۹۹ - ۶۰۰ - ۶۰۱ - ۶۰۲ - ۶۰۳ - ۶۰۴ - ۶۰۵ - ۶۰۶ - ۶۰۷ - ۶۰۸ - ۶۰۹ - ۶۱۰ - ۶۱۱ - ۶۱۲ - ۶۱۳ - ۶۱۴ - ۶۱۵ - ۶۱۶ - ۶۱۷ - ۶۱۸ - ۶۱۹ - ۶۲۰ - ۶۲۱ - ۶۲۲ - ۶۲۳ - ۶۲۴ - ۶۲۵ - ۶۲۶ - ۶۲۷ - ۶۲۸ - ۶۲۹ - ۶۳۰ - ۶۳۱ - ۶۳۲ - ۶۳۳ - ۶۳۴ - ۶۳۵ - ۶۳۶ - ۶۳۷ - ۶۳۸ - ۶۳۹ - ۶۴۰ - ۶۴۱ - ۶۴۲ - ۶۴۳ - ۶۴۴ - ۶۴۵ - ۶۴۶ - ۶۴۷ - ۶۴۸ - ۶۴۹ - ۶۵۰ - ۶۵۱ - ۶۵۲ - ۶۵۳ - ۶۵۴ - ۶۵۵ - ۶۵۶ - ۶۵۷ - ۶۵۸ - ۶۵۹ - ۶۶۰ - ۶۶۱ - ۶۶۲ - ۶۶۳ - ۶۶۴ - ۶۶۵ - ۶۶۶ - ۶۶۷ - ۶۶۸ - ۶۶۹ - ۶۷۰ - ۶۷۱ - ۶۷۲ - ۶۷۳ - ۶۷۴ - ۶۷۵ - ۶۷۶ - ۶۷۷ - ۶۷۸ - ۶۷۹ - ۶۸۰ - ۶۸۱ - ۶۸۲ - ۶۸۳ - ۶۸۴ - ۶۸۵ - ۶۸۶ - ۶۸۷ - ۶۸۸ - ۶۸۹ - ۶۹۰ - ۶۹۱ - ۶۹۲ - ۶۹۳ - ۶۹۴ - ۶۹۵ - ۶۹۶ - ۶۹۷ - ۶۹۸ - ۶۹۹ - ۷۰۰ - ۷۰۱ - ۷۰۲ - ۷۰۳ - ۷۰۴ - ۷۰۵ - ۷۰۶ - ۷۰۷ - ۷۰۸ - ۷۰۹ - ۷۱۰ - ۷۱۱ - ۷۱۲ - ۷۱۳ - ۷۱۴ - ۷۱۵ - ۷۱۶ - ۷۱۷ - ۷۱۸ - ۷۱۹ - ۷۲۰ - ۷۲۱ - ۷۲۲ - ۷۲۳ - ۷۲۴ - ۷۲۵ - ۷۲۶ - ۷۲۷ - ۷۲۸ - ۷۲۹ - ۷۳۰ - ۷۳۱ - ۷۳۲ - ۷۳۳ - ۷۳۴ - ۷۳۵ - ۷۳۶ - ۷۳۷ - ۷۳۸ - ۷۳۹ - ۷۴۰ - ۷۴۱ - ۷۴۲ - ۷۴۳ - ۷۴۴ - ۷۴۵ - ۷۴۶ - ۷۴۷ - ۷۴۸ - ۷۴۹ - ۷۵۰ - ۷۵۱ - ۷۵۲ - ۷۵۳ - ۷۵۴ - ۷۵۵ - ۷۵۶ - ۷۵۷ - ۷۵۸ - ۷۵۹ - ۷۶۰ - ۷۶۱ - ۷۶۲ - ۷۶۳ - ۷۶۴ - ۷۶۵ - ۷۶۶ - ۷۶۷ - ۷۶۸ - ۷۶۹ - ۷۷۰ - ۷۷۱ - ۷۷۲ - ۷۷۳ - ۷۷۴ - ۷۷۵ - ۷۷۶ - ۷۷۷ - ۷۷۸ - ۷۷۹ - ۷۸۰ - ۷۸۱ - ۷۸۲ - ۷۸۳ - ۷۸۴ - ۷۸۵ - ۷۸۶ - ۷۸۷ - ۷۸۸ - ۷۸۹ - ۷۹۰ - ۷۹۱ - ۷۹۲ - ۷۹۳ - ۷۹۴ - ۷۹۵ - ۷۹۶ - ۷۹۷ - ۷۹۸ - ۷۹۹ - ۸۰۰ - ۸۰۱ - ۸۰۲ - ۸۰۳ - ۸۰۴ - ۸۰۵ - ۸۰۶ - ۸۰۷ - ۸۰۸ - ۸۰۹ - ۸۱۰ - ۸۱۱ - ۸۱۲ - ۸۱۳ - ۸۱۴ - ۸۱۵ - ۸۱۶ - ۸۱۷ - ۸۱۸ - ۸۱۹ - ۸۲۰ - ۸۲۱ - ۸۲۲ - ۸۲۳ - ۸۲۴ - ۸۲۵ - ۸۲۶ - ۸۲۷ - ۸۲۸ - ۸۲۹ - ۸۳۰ - ۸۳۱ - ۸۳۲ - ۸۳۳ - ۸۳۴ - ۸۳۵ - ۸۳۶ - ۸۳۷ - ۸۳۸ - ۸۳۹ - ۸۴۰ - ۸۴۱ - ۸۴۲ - ۸۴۳ - ۸۴۴ - ۸۴۵ - ۸۴۶ - ۸۴۷ - ۸۴۸ - ۸۴۹ - ۸۵۰ - ۸۵۱ - ۸۵۲ - ۸۵۳ - ۸۵۴ - ۸۵۵ - ۸۵۶ - ۸۵۷ - ۸۵۸ - ۸۵۹ - ۸۶۰ - ۸۶۱ - ۸۶۲ - ۸۶۳ - ۸۶۴ - ۸۶۵ - ۸۶۶ - ۸۶۷ - ۸۶۸ - ۸۶۹ - ۸۷۰ - ۸۷۱ - ۸۷۲ - ۸۷۳ - ۸۷۴ - ۸۷۵ - ۸۷۶ - ۸۷۷ - ۸۷۸ - ۸۷۹ - ۸۸۰ - ۸۸۱ - ۸۸۲ - ۸۸۳ - ۸۸۴ - ۸۸۵ - ۸۸۶ - ۸۸۷ - ۸۸۸ - ۸۸۹ - ۸۹۰ - ۸۹۱ - ۸۹۲ - ۸۹۳ - ۸۹۴ - ۸۹۵ - ۸۹۶ - ۸۹۷ - ۸۹۸ - ۸۹۹ - ۹۰۰ - ۹۰۱ - ۹۰۲ - ۹۰۳ - ۹۰۴ - ۹۰۵ - ۹۰۶ - ۹۰۷ - ۹۰۸ - ۹۰۹ - ۹۱۰ - ۹۱۱ - ۹۱۲ - ۹۱۳ - ۹۱۴ - ۹۱۵ - ۹۱۶ - ۹۱۷ - ۹۱۸ - ۹۱۹ - ۹۲۰ - ۹۲۱ - ۹۲۲ - ۹۲۳ - ۹۲۴ - ۹۲۵ - ۹۲۶ - ۹۲۷ - ۹۲۸ - ۹۲۹ - ۹۳۰ - ۹۳۱ - ۹۳۲ - ۹۳۳ - ۹۳۴ - ۹۳۵ - ۹۳۶ - ۹۳۷ - ۹۳۸ - ۹۳۹ - ۹۴۰ - ۹۴۱ - ۹۴۲ - ۹۴۳ - ۹۴۴ - ۹۴۵ - ۹۴۶ - ۹۴۷ - ۹۴۸ - ۹۴۹ - ۹۵۰ - ۹۵۱ - ۹۵۲ - ۹۵۳ - ۹۵۴ - ۹۵۵ - ۹۵۶ - ۹۵۷ - ۹۵۸ - ۹۵۹ - ۹۶۰ - ۹۶۱ - ۹۶۲ - ۹۶۳ - ۹۶۴ - ۹۶۵ - ۹۶۶ - ۹۶۷ - ۹۶۸ - ۹۶۹ - ۹۷۰ - ۹۷۱ - ۹۷۲ - ۹۷۳ - ۹۷۴ - ۹۷۵ - ۹۷۶ - ۹۷۷ - ۹۷۸ - ۹۷۹ - ۹۸۰ - ۹۸۱ - ۹۸۲ - ۹۸۳ - ۹۸۴ - ۹۸۵ - ۹۸۶ - ۹۸۷ - ۹۸۸ - ۹۸۹ - ۹۹۰ - ۹۹۱ - ۹۹۲ - ۹۹۳ - ۹۹۴ - ۹۹۵ - ۹۹۶ - ۹۹۷ - ۹۹۸ - ۹۹۹ - ۱۰۰۰ - ۱۰۰۱ - ۱۰۰۲ - ۱۰۰۳ - ۱۰۰۴ - ۱۰۰۵ - ۱۰۰۶ - ۱۰۰۷ - ۱۰۰۸ - ۱۰۰۹ - ۱۰۱۰ - ۱۰۱۱ - ۱۰۱۲ - ۱۰۱۳ - ۱۰۱۴ - ۱۰۱۵ - ۱۰۱۶ - ۱۰۱۷ - ۱۰۱۸ - ۱۰۱۹ - ۱۰۲۰ - ۱۰۲۱ - ۱۰۲۲ - ۱۰۲۳ - ۱۰۲۴ - ۱۰۲۵ - ۱۰۲۶ - ۱۰۲۷ - ۱۰۲۸ - ۱۰۲۹ - ۱۰۳۰ - ۱۰۳۱ - ۱۰۳۲ - ۱۰۳۳ - ۱۰۳۴ - ۱۰۳۵ - ۱۰۳۶ - ۱۰۳۷ - ۱۰۳۸ - ۱۰۳۹ - ۱۰۴۰ - ۱۰۴۱ - ۱۰۴۲ - ۱۰۴۳ - ۱۰۴۴ - ۱۰۴۵ - ۱۰۴۶ - ۱۰۴۷ - ۱۰۴۸ - ۱۰۴۹ - ۱۰۵۰ - ۱۰۵۱ - ۱۰۵۲ - ۱۰۵۳ - ۱۰۵۴ - ۱۰۵۵ - ۱۰۵۶ - ۱۰۵۷ - ۱۰۵۸ - ۱۰۵۹ - ۱۰۶۰ - ۱۰۶۱ - ۱۰۶۲ - ۱۰۶۳ - ۱۰۶۴ - ۱۰۶۵ - ۱۰۶۶ - ۱۰۶۷ - ۱۰۶۸ - ۱۰۶۹ - ۱۰۷۰ - ۱۰۷۱ - ۱۰۷۲ - ۱۰۷۳ - ۱۰۷۴ - ۱۰۷۵ - ۱۰۷۶ - ۱۰۷۷ - ۱۰۷۸ - ۱۰۷۹ - ۱۰۸۰ - ۱۰۸۱ - ۱۰۸۲ - ۱۰۸۳ - ۱۰۸۴ - ۱۰۸۵ - ۱۰۸۶ - ۱۰۸۷ - ۱۰۸۸ - ۱۰۸۹ - ۱۰۹۰ - ۱۰۹۱ - ۱۰۹۲ - ۱۰۹۳ - ۱۰۹۴ - ۱۰۹۵ - ۱۰۹۶ - ۱۰۹۷ - ۱۰۹۸ - ۱۰۹۹ - ۱۱۰۰ - ۱۱۰۱ - ۱۱۰۲ - ۱۱۰۳ - ۱۱۰۴ - ۱۱۰۵ - ۱۱۰۶ - ۱۱۰۷ - ۱۱۰۸ - ۱۱۰۹ - ۱۱۱۰ - ۱۱۱۱ - ۱۱۱۲ - ۱۱۱۳ - ۱۱۱۴ - ۱۱۱۵ - ۱۱۱۶ - ۱۱۱۷ - ۱۱۱۸ - ۱۱۱۹ - ۱۱۲۰ - ۱۱۲۱ - ۱۱۲۲ - ۱۱۲۳ - ۱۱۲۴ - ۱۱۲۵ - ۱۱۲۶ - ۱۱۲۷ - ۱۱۲۸ - ۱۱۲۹ - ۱۱۳۰ - ۱۱۳۱ - ۱۱۳۲ - ۱۱۳۳ - ۱۱۳۴ - ۱۱۳۵ - ۱۱۳۶ - ۱۱۳۷ - ۱۱۳۸ - ۱۱۳۹ - ۱۱۴۰ - ۱۱۴۱ - ۱۱۴۲ - ۱۱۴۳ - ۱۱۴۴ - ۱۱۴۵ - ۱۱۴۶ - ۱۱۴۷ - ۱۱۴۸ - ۱۱۴۹ - ۱۱۵۰ - ۱۱۵۱ - ۱۱۵۲ - ۱۱۵۳ - ۱۱۵۴ - ۱۱۵۵ - ۱۱۵۶ - ۱۱۵۷ - ۱۱۵۸ - ۱۱۵۹ - ۱۱۶۰ - ۱۱۶۱ - ۱۱۶۲ - ۱۱۶۳ - ۱۱۶۴ - ۱۱۶۵ - ۱۱۶۶ - ۱۱۶۷ - ۱۱۶۸ - ۱۱۶۹ - ۱۱۷۰ - ۱۱۷۱ - ۱۱۷۲ - ۱۱۷۳ - ۱۱۷۴ - ۱۱۷۵ - ۱۱۷۶ - ۱۱۷۷ - ۱۱۷۸ - ۱۱۷۹ - ۱۱۸۰ - ۱۱۸۱ - ۱۱۸۲ - ۱۱۸۳ - ۱۱۸۴ - ۱۱۸۵ - ۱۱۸۶ - ۱۱۸۷ - ۱۱۸۸ - ۱۱۸۹ - ۱۱۹۰ - ۱۱۹۱ - ۱۱۹۲ - ۱۱۹۳ - ۱۱۹۴ - ۱۱۹۵ - ۱۱۹۶ - ۱۱۹۷ - ۱۱۹۸ - ۱۱۹۹ - ۱۲۰۰ - ۱۲۰۱ - ۱۲۰۲ - ۱۲۰۳ - ۱۲۰۴ - ۱۲۰۵ - ۱۲۰۶ - ۱۲۰۷ - ۱۲۰۸ - ۱۲۰۹ - ۱۲۱۰ - ۱۲۱۱ - ۱۲۱۲ - ۱۲۱۳ - ۱۲۱۴ - ۱۲۱۵ - ۱۲۱۶ - ۱۲۱۷ - ۱۲۱۸ - ۱۲۱۹ - ۱۲۲۰ - ۱۲۲۱ - ۱۲۲۲ - ۱۲۲۳ - ۱۲۲۴ - ۱۲۲۵ - ۱۲۲۶ - ۱۲۲۷ - ۱۲۲۸ - ۱۲۲۹ - ۱۲۳۰ - ۱۲۳۱ - ۱۲۳۲ - ۱۲۳۳ - ۱۲۳۴ - ۱۲۳۵ - ۱۲۳۶ - ۱۲۳۷ - ۱۲۳۸ - ۱۲۳۹ - ۱۲۴۰ - ۱۲۴۱ - ۱۲۴۲ - ۱۲۴۳ - ۱۲۴۴ - ۱۲۴۵ - ۱۲۴۶ - ۱۲۴۷ - ۱۲۴۸ - ۱۲۴۹ - ۱۲۵۰ - ۱۲۵۱ - ۱۲۵۲ - ۱۲۵۳ - ۱۲۵۴ - ۱۲۵۵ - ۱۲۵۶ - ۱۲۵۷ - ۱۲۵۸ - ۱۲۵۹ - ۱۲۶۰ - ۱۲۶۱ - ۱۲۶۲ - ۱۲۶۳ - ۱۲۶۴ - ۱۲۶۵ - ۱۲۶۶ - ۱۲۶۷ - ۱۲۶۸ - ۱۲۶۹ - ۱۲۷۰ - ۱۲۷۱ - ۱۲۷۲ - ۱۲۷۳ - ۱۲۷۴ - ۱۲۷۵ - ۱۲۷۶ - ۱۲۷۷ - ۱۲۷۸ - ۱۲۷۹ - ۱۲۸۰ - ۱۲۸۱ - ۱۲۸۲ - ۱۲۸۳ - ۱۲۸۴ - ۱۲۸۵ - ۱۲۸۶ - ۱۲۸۷ - ۱۲۸۸ - ۱۲۸۹ - ۱۲۹۰ - ۱۲۹۱ - ۱۲۹۲ - ۱۲۹۳ - ۱۲۹۴ - ۱۲۹۵ - ۱۲۹۶ - ۱۲۹۷ - ۱۲۹۸ - ۱۲۹۹ - ۱۳۰۰ - ۱۳۰۱ - ۱۳۰۲ - ۱۳۰۳ - ۱۳۰۴ - ۱۳۰۵ - ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ - ۱۳۰۸ - ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰ - ۱۳۱۱ - ۱۳۱۲ - ۱۳۱۳ - ۱۳۱۴ - ۱۳۱۵ - ۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ - ۱۳۱۸ - ۱۳۱۹ - ۱۳۲۰ - ۱۳۲۱ - ۱۳۲۲ - ۱۳۲۳ - ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ - ۱۳۲۶ - ۱۳۲۷ - ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹ - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱ - ۱۳۳۲ - ۱۳۳۳ - ۱۳۳۴ - ۱۳۳۵ - ۱۳۳۶ - ۱۳۳۷ - ۱۳۳۸ - ۱۳۳۹ - ۱۳۴۰ - ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲ - ۱۳۴۳ - ۱۳۴۴ - ۱۳۴۵ - ۱۳۴۶ - ۱۳۴۷ - ۱۳۴۸ - ۱۳۴۹ - ۱۳۵۰ - ۱۳۵۱ - ۱۳۵۲ - ۱۳۵۳ - ۱۳۵۴ - ۱۳۵۵ - ۱۳۵۶ - ۱۳۵۷ - ۱۳۵۸ - ۱۳۵۹ - ۱۳۶۰ - ۱۳۶۱ - ۱۳۶۲ - ۱۳۶۳ - ۱۳۶۴ - ۱۳۶۵ - ۱۳۶۶ - ۱۳۶۷ - ۱۳۶۸ - ۱۳۶۹ - ۱۳۷۰ - ۱۳۷۱ - ۱۳۷۲ - ۱۳۷۳ - ۱۳۷۴ - ۱۳۷۵ - ۱۳۷۶ - ۱۳۷۷ - ۱۳۷۸ - ۱۳۷۹ - ۱۳۸۰ - ۱۳۸۱ - ۱۳۸۲ - ۱۳۸۳ - ۱۳۸۴ - ۱۳۸۵ - ۱۳۸۶ - ۱۳۸۷ - ۱۳۸۸ - ۱۳۸۹ - ۱۳۹۰ - ۱۳۹۱ - ۱۳۹۲ - ۱۳۹۳ - ۱۳۹۴ - ۱۳۹۵ - ۱۳۹۶ - ۱۳۹۷ - ۱۳۹۸ - ۱۳۹۹ - ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ - ۱۴۰۲ - ۱۴۰۳ - ۱۴۰۴ - ۱۴۰۵ - ۱۴۰۶ - ۱۴۰۷ - ۱۴۰۸ - ۱۴۰۹ - ۱۴۱۰ - ۱۴۱۱ - ۱۴۱۲ - ۱۴۱۳ - ۱۴۱۴ - ۱۴۱۵ - ۱۴۱۶ - ۱۴۱۷ - ۱۴۱۸ - ۱۴۱۹ - ۱۴۲۰ - ۱۴۲۱ - ۱۴۲۲ - ۱۴۲۳ - ۱۴۲۴ - ۱۴۲۵ - ۱۴۲۶ - ۱۴۲۷ - ۱۴۲۸ - ۱۴۲۹ - ۱۴۳۰ - ۱۴۳۱ - ۱۴۳۲ - ۱۴۳۳ - ۱۴۳۴ - ۱۴۳۵ - ۱۴۳

موشال ثانی از شور رشید و طوا

خداوند ازادر کارانی

وقال الله تائبة الملبی

قوان صدره که از صدر تو یابند

چنانکه روضه الاقبال تنهای

زار آن سال باد از مدگانی

وصائدك من ملقات الزمان

بهره ارباب دانسی کارانی

اطابها بروضات الحمان

موجبه

فی التاموس الموجبه کمعظم ذوالجاء ومن الاکسیه ذوالوجهین

بدان که در صفت نزد بلغ عبارت از آن است که مستقیم در نظر انظم مدوح را بصفتی از صفات صمدیه لبتاید صفا که

صفتی دیگر از صفات صمدیه او در آن یاد کرده اند پس آن مجموع را بدویم مدح و در نما بدویم در لغت و درون را گویند

سائلین از ثوبتنبی شملت من الاعمار مالو حویته لمحبته الدنيا باند خالده

دو مصرع اول مدوح را به بیجاغت و کرات کشتی اعدا ستوده در ثانی بکمال بزرگی و شرف مدح نموده زیرا که گفته دنیا را تهیبت کردند بدویم که در بیجاغت کردندی اگر چنین گفتی نزد مدح پودر

این چنین گفته اگر چنین سیف الدوله را جز بدین یک بیت بگفته نبوده است چه سیف الدوله را بدین وصف فخری حاصل شد که هرگز روزگار از آن پاکیزه نگرداند - باز کلام رشید و طوا

کلمه سیف فائزات از لفظ سیف معنی پاره بی از گنه خنک شده و باقی تر باشد یا قسمتی از عضو که در شکت و رخسار مانده در سیف است - و سیف جهان بخشنی از صفتی که گفته اند با هم و نظایر آن که روشن و درخشان و شکت و دیگر شکر نامند و کلمه سیف کلمه عامه یا لفظی معنی چیز است که از درختان نمناک تر گسیخته شده باشد و عمارت و لطف و لطف را در حق معنی باشد در دنیا که رفیق قدیم او طبعه و صلح هاس با هم رنگ و نمناک و خورده باشد - و سیف جهان را سیف معنی ابرش که خالها را در کف رنگ اصلی خود داشته باشد حال جماعات اول ص ۲۵

د. 392/ Had you preserved the lives you plundered, the world would have congratulated you for being immortal

د. 392/ ابو الفتح شیخ عثمان بن حنی محمدر was extremely enamoured of the verses of Mutanabbi. He has written a gloss on دیوان ثوبتی. Abu Ali was ill-disposed towards Mutanabbi. این حنی once recited following verse

مقلوب مستوی

نجد

و آن عبارت است از آوردن ششم در سر و نظم الفاظ کرب که سه ر است توان خواندیم با سکون سائر

انا لله لا اله الا انا " و کفی فی خلقت " و ما بدک فکبر " و از کلام ضحا من علامه المراء خلعت کف و کف خلعت - و ما کلباس و قریه بر

مورده قدوم بکل هول و هزل کل مورد ته قدوم

هر را ناگس است از اصل شربت بنفالیب در کس نشود
سنگس را اگر کنی مقلوب قلب او غرسد سنگس نشود

و از ترغابی - دادم داد - و آن است که در مقلوب کل تحریر یافته چون آن را کرب (عبارت کنند) مقلوب مستوی خوانند

در تاریخ این حکمان سطور است که خوانا عباد اصغمانی که در مصر فنی دیوان سلطان صلاح الدین بود روزی در جانی

حبس داشت از قضا قاضی مصر که وزیر و مشیر و منشی و امیر سلطان مذکور بود و مرغود رحما در سبیل دعا گفت بیتر خلا کبابک الغرور

و این عبارت مقلوب مستوی است - قاضی مذکور علی الفور در جواب گفت " دام علاء الخناد " این عبارت نیز مقلوب مستوی است و

عبارت حماد احتمال دارد که بیشتر جهت ضلاب اکابر ترتیب یافته باشد لیکن جواب قاضی بر سبیل استعجال با اخذ اسم حماد

در عبارت سبتر ساز خواهر طبعی حال است و استعجال - و این صفت را مقلوب مستوی خوانا گویند که چون از اول تا آخر و از آخر تا

اول خوانند همان یک چیز بودی زیاده و نقصان - و دیگر از آن

مقلوب مجتبی

این صفت همان مقلوب کل است و متفرق از وی آن که دو کلمه که در این صفت رعایت کرده شود یکی در اول بیت - و دیگر در آخر ذکر

۳۷۹۸ یا ۳۷۹۸ ط ۴

And this book is a copy of the original manuscript of the author. The original manuscript is in the possession of the Library of the University of Cambridge. The copy is a facsimile of the original manuscript. The original manuscript is in the possession of the Library of the University of Cambridge. The copy is a facsimile of the original manuscript.

راش رد گنج باری قوت و قور را بخت در شمار

شاهزاده سی و دیگر از پیشانی است که در ترجمان البدایه و النباهه آورده اند از آن جمله - دارم پیرا د - زیت را مانا آریز - صفات ادبی ص ۹۴

قاضی القضاة نسیم الدین ابوالعباس احمد بن محمد بن ابراهیم بن ابی بکر بن حکمان ابریکی الهیکار من الازلی الشیخی الاستوی

AH 608/AD 1211 A.H. 681/AD 1282

سلطان صلاح الدین ایوبی (۸) A.H. 1 A.D.

شائلی از الفاظ مزده عربی بارع عابر باغی غایب شاعر رقیب قویب عالم عامل غارب غابر غایب
باله قبل قلب قوت وقت موسم موسم

حاز کلام سرور عالم صلوات الله تعالی علیه وسلم اللهم استر عورتنا وامن سر و عادتنا -

حاز الفاظ مزده فارسی - دست بند - رشک شکر سبب لبی شتاب تالین مستم جاودانه جاودانه

ازان جاودانه دو چشم سپاه دلم جاودانه غم غم است (۳)

و این قلب آن مقدار در عربی و فارسی یافت میشود که اگر کسی همه سازد دفتر ازان بر دازد عدد دیگر ازان

مقلوب کل

و آن عبارت است از رعایت کردن تکلم تشدید و تاجز در همه حروف کلمه از اول تا آخر شائلی ازان فاخر عربی

تاریخ خیرات - جوف خوج - حار راجح روح حور سوق قوس عرش شمع عیب بیخ فیض صیف فوش شرف لیس لیل

ملح جلم ناکد کلام وضع عضو سعائی در اسم میرک لعل قلب کل

دیم نه دو هفته زدی بار دلب کرم درونگاه و بماند از و عیب
گنتم و نامر امره گفتا کریم را بشکار با سکونه و ز و نام من طلب
وانه سوخا قانی (۴)

بشائی نیست هیچ اقبال را چند از مردی خود ایند لا بقا مقلوب اقبال است بر خوانی (۵)

و از الفاظ مزده فارسی خوش سنج در ز زرد داد دیدن ندید رخ فر دین بشیر رود دور ز رز زود دوز نار دام

نار آدام رود دم - و از الفاظ عربی و فارسی آشفته در کس سرد دار راد دارم راد روز زور رای یار عاش شام خوش شو

موروم میره کریم میان قایم یوم یوم یوم

و از الفاظ عربی و فارسی آشفته در کس سرد دار راد دارم راد روز زور رای یار عاش شام خوش شو

دلم جاودانه عدل عنایت حوائج المرحوم ۸۷ مصادره ۱۲ ری سه و طوط ۱۲ ری
رشک قدرت بر دین و بخت شکر صحت کند بلاد و دیار

(۴)

کرم کرد ز ناب دل پیکان در بار دنج و نونار ۱۲ مصادره ۱۲ ری

همه در نیست تا بگویم راز خونی نیست تا بگویم زار ۹۲ مصادره ۱۲ ری

متشافر

بدان که در اصطلاح این صفت تشافو الفاطر را گویند که کلم نمودن بدان شکل باشد و در زبان
یک ذکر را بدان اشخاص کنند و بیایند تا دو بار سه بار یا بیایند گفت یا نه چنان که این الفاطر را که خواجو
نوم تجارتی - و هو که این الفاطر سه بار یک دم تواند گفت بسیار عجیب نماید که زبانش در بزرگد - و صدایش را
ملائع خوانند

تحمیل الضدین

و این صفت را ذوالوجهین نیز خوانند و آن عبارت است از آن که متکلم بکلام مرانی
نماید که معنی صریح و محتمل را شامل آید - گویند یکی از طوائف روزگار از ضابطه که عمر و نام داشت و صاحب یک قسم
بود استدعا نمود و گفت اگر راقبائی بدو می کردی که فوق بتوان کرد که آن قیامت یا جبه من بز در حق تو سببی
گویم که فوق نتوان کرد که آن صریح است یا بهیچ آن ضابطه برای او بهمان صفت قیاس و وقت آن ظریف این بیت
گفت
خاطالی عمر و قبا لیت عینیه نسوا

در این بیت بر دو چشم ضابطه را یکسان خواسته و غرض غرضش آن کرد که در پیشانی یکسان خوانسته یا در کوری و این بیت
حود و معنی را محتمل است و از کلام عنصری
ار بر خویان زمانه سر تنگ پیش دینت ذره نماید و چنگ

و از کلام و طواط
ار خواجه ضابطه ز نور تو ظلم باطلعت تو سور نماید ماتم و کلامی که تمکیم

در آن بیان واقع کند و از آن ذم لازم آید نیز از باب تحمیل الضدین است مثالی

طلب کرد شخصی عضا از وزیر
بر توت خری داد و آن قاضی شد آؤ
ولیکن سگ هیچ را ضعی نمی شد
اگر خرمی بود قاضی عینید

سراعاة النظمیر

این صفت عبارت از آنست که ستم در کلام فو لیس چیزی چند جمع کند که از جنس یک دیگر باشند
چون ماه و آفتاب و خط و کتاب و تیر و کمان و دل و زبان و زکس و ارغوان و گل و لاله و چرخ آن مثالش
از شک بی ترزند زکس ضمیمت زان لاله روی زره سافت ز عیندی

در کلام ماه و کمال تو سابع ماه چرخ آئینه دار
الحوال و از بی حد و احوال است
این صفت را متشاف نیز گویند
حوال و از بی حد و احوال است
P. 354. زان لاله روی زره سافت ز عیندی
طعمه - ان الطحیح

عبارت است از آوردن سنگ در نثر و نظم الفاظی که ضد و مخالف یک دیگر اند چون «خار و بار و نور
و ظلمت و زخم و درشت و رطب و یابس و خشک و تر و سیاه و سفید و جز آن و این صفت را خطیب بن احمد مطابق
خوانده زیرا که تسکیم در کلام خود مطابق ضد و نیکو را بر آورده رسانش از قرآن مجید

فاما من اعطی و اتقی و صدق بالحسنى فنیسره للیسری و اما من بخل و استعنى و کذب بالحسنى

فنیسره للیسری - در این جا اعطی و بخل و صدق و کذب و عسر و یسر را بر آورده و هوکلی اثر این الفاظ
صدوق بن خویش است و از کلام سرور عالم صلی الله تعالی علیه و سلم در جواب کسی که گفت فذلک علم الناب یگوید
مرد علمه لا ینفع و جمیل لا یضره - و از کلام اسیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه
ان من اعظم الذنوب ما مضى عند حاجته

و از کلام حسن بصری رحمه الله تعالی در جواب آنکه او را گفتند سالفی نمائی در ترسانیدن خلق و چون او این
خونک حتی تبلیخ الامن خیر من امنک حتی تبلیخ الخوف (۴)

و این صفت در قرآن مجید و حدیث نبوی و آثار و نثر و نظم مضی و بلیغ خذل واقع شده که اگر کسی ببیند
تمام آن در جمیع آن کوشش نماید بی ترس و بیم تصور خویش سوف آید

مستلزون

فی العاموس المتلون من لا یثبت علی خلق

و فی الصلح تلون کونان گوناگون لازم شده و فیال غلظن تلون آن که بر یک فواید
و در اصطلاح اهل عروض «بیتی را گویند که آن را بدو وزن یا بیشتر توان خواند مثل

انما الدین فدا رة و بنوا الدین فدا سر رة

- (1) The witness to the best, he will indeed make smooth for him the path to it.
- (2) The knowledge of genealogy does not help, and lacks of it does not harm.
- (3) The quality of the sin is that which is supposed to be inconsequential by him who commits it.
- (4) Fear on your part that leads to safety, is better than the sense of your safety that lands you in danger.
- (5) و این دو نوع در قرآن مجید لیارات و در بی خصوص آن دادن احوال نکند و این الی ص ۸

این نوع سمط را قسیم غزل و قصیده و مثنوی و مفاعیل و مفاعیل و غیرها با این
صفت جمع میگویند و همین با هم جمع میشوند و مستقیدین سمط را حتم کرده اند لیس جواب آنست که
که این نوع سمط را از ضایع بر حصیه سازند چنانکه مولانا رشید و طوطا و فضل و دیگر ساخته اند

معنا

فی القاموس معناه تعجبه صیرا اعمی و معنی البیت احفاء

پدانه که معنی اسم مفعول است از تعجبه معنی پوشیدن و پوشاندن سخن تقال صمی معنی البیت تعجبه اضافه

و فی الاصطلاح کلام نوزون بدل علی اسم من الاسماء بطریق (از دالایع) - بعضی معادل است نوزون که دلالت کند

بر اسمی از اسماء بطریق نوزون و آن دلالت دلالی است که حکم می کند سلاست فطرت و استقامت ذهن بر صحت

آن و وجه تشبیه نسبت میان معنی لغوی معما و اصطلاحی طحاوات - و معما بر دو گونه باشد یکی آنکه اشاره با اسمی

داشته باشد و معنی لطیف نیز از دستغدا شود چنانکه مولانا شرف یزدی کرده

۱۰ احسان بی پایان او (عکس بر تاف افکند سیرغ را بهم چون شرف در دام الطاف افکند

دوم آن که در روی اشارت با اسم فقط باشد چنانکه خواجو در اسم شهاب گفته

آه بقلب در میان شب نام آن سرو ماهرو باشد

و شرط نوزونیت که در معما کرده اند باید که محمول بر اسکنان باشد بر وزن و زیرا که حصول معادله نوزون محلی

چنانکه گوئی سر صوفی دنا را اسم نام حاصل آید اما چندان خوش آئیده و نشاط بخش و مستحسن طبع نماید

تجذوف نوزون چنانکه بهم با هم نام گرفته

که در عیب رندان را نه گوید

سر صوفی بر در آتش انداز

و بر تقدیر عجم شرط نوزونیت توفیق معما آید باشد که گوی معما کلامی است که باشد بوزن صحیح دال بر اسمی از اسماء

و ازین توفیق اسم تا اسم بر معما آید

متضاد

بدان که متضاد اسم ماعل است از تضاد معنی مخالف آید و در اصطلاح اهل بلاغت صفت تضاد

تکلفه اند که مسط از چهار صراع تا ده صراع می باشد و توفیق مذکور تمام اقسام را که آن ربیع و خمس و سکن

و سبب و ضمن و تنسیع و معطرات شامل باشد - مثال ربیع از کلام جامع این مجموع

کنز و که در بحر توحید خانه نهند صلح و جنگ جهان را کرانه
 شوند از طغیان شهران زمانه گدایان و سرانده و بی توانی
 نشیند بشاخ صفای رخ روض رسد از گلستان عفاف فووض
 بر از باده ذوق جام مویض کند ساقی جان لصد در بای

چون اراد الله علی اقسام مسط موجب اطالت بیان بود بنا بر آن خاصه سبک عنان برین مقدار اقتصاد نمود

و وجه تناسبت بیان معنی لغوی مسط و اصطلاح طراوات

بدان که بعضی نوع دیگر از کلام منظوم نیز مسط گفته اند و آن طرک است که هر یک بیت آن

سنتیم شود چهار قسم متفاوت و سه قسم از آن بر یک قافیه باشد و قسم اخیر بر قافیه باشد که بنام شعر بر آن است مسائل

از کلام جامع این مجموع

آن که ز فیض فضل او در طرب فرا بود شاه رسل امام کل احمد محبتی بود
 جالس مجلس صفای محرم بر کربا راه نمای انس و جان کمار کسار همگنان
 را بنمای انس و جان کمار کسار همگنان بنده آن شبه جهان سرور و دوسرا بود
 عینی هدی دلالش بر صفای رالتش نقبت جلد کس سرور و اشیاء بود
 او نیم را بود سندر زو نیم را رسد رسد خاک درفش الی الابد قبله تو پیا بود
 صبح طرب نقای او کون و مکان گدای او جزیره و قای او خاک شدن صفا بود

(۳۳۵) کوای در صحنه با حسن ط در صحنه با حسن ط در صحنه با حسن ط در صحنه با حسن ط

ای ماه کرم و گوی ندری	بر صحنه آسمان نیلی	ای ابر که از شعاع خاور	رخساره زنده لاله دار
در خاصله دو ابر فنیلی		بر خالین مهال و ناز و نوری	زین زلف و نگار مستعدی
نزدیک تو خوش جبر و روی		ای روز که بکشد صحنه نقوش	گر توان بیای و بگری
گهر بر رخ به سینی		تا بیزن من و بر چون ورد	
اندرم بابر در کشتی		جساره سرخ تو کند زرد	

① سَمَط

في التاموس السمط بالكسر خط النظم جميعه سموطوا لسير لعلق من السبح - وسمط عزمه

سمط ارسله والشئ علقه على السموط ولفظهم من الشعر ابيات تجمعها قافيه واحده بخالفه

لقوا في الايات كقول اثر العيس او غيره

ومسليهم كسفت بالريح ذيله
فجعت به في الملقى الحي خيله
كان على اثوابه نضج جربال

واقمت بغضب ذي ثنفاق صيله
ترك عناق الطير لئجل حوله

وفي الصراح سمط بالكسر رشتروا ريد و دوال فراك سموط جماعه شميطة بر فراك جزى را آورختن سمط

نوعی از شعر

وفي بعض رسائل الجرجان السمط هي المصاريح المتفقة في الوزن والقافية مع المصراع الاخير المتفق

في الوزن دون القافية - يعني سمط قد مر اعلم است که متفق باشند در وزن و قافیه با مصراع آخر که آن مصراع متفق است در وزن و مخالف در قافیه و مصراعهای سمط که متفوقات در وزن و قافیه باید که گزارد به مصراع نباشد

فمنه According to Prof. Brown "of all the early poets who appear to be the fondest of سمط which have been reviewed in quite modern times by ذادلوهر شيرازي (p. 164)"

But Shirdas has also attempted سمطات etc and introduced a fresh and new scheme of arrangement of قافیه. see his poems captioned سمطات (p. 12), اعتناء وقت، بر دل صفا (p. 26), طراوت (p. 37), دفر قاطر (p. 34).

سمط قوافي This is how he arranges سمط (p. 34) هوایا

چرا میل کنی لبور افلاک
دل ویران و چشمت آید
لنخی بخیزی چو بار بر خاک

ای طائر تند سر ز بیا
سخت ز آن در درو استخوان است
وقتیک بر این زمین نگاه است
گاهیک بزد ایرما و آ

خامس متاعین متاعین خول دای وزن بز از را حیات بر هج است و متاعیل بز بچار خول آید - و بر وزن
 است خرد شیرین نظار و کتب استادان دیگر سادس متاعین متاعین خول دای وزن بز از را حیات بر هج است
 و متاعیل بز بچار خول آید و بر وزن است لیلی و خول بلخ نظار و کتب استادان دیگر - سابع خول خول خول خول
 که از را حیات بر هج است و متاعیل بز بچار خول آید و بر وزن است نیناهم و دوس و کتب استادان دیگر

و در این کجور هفت ماهه بولور جامی را متون است موسوم به هفت اورنگ در کمال وضاحت و بلاغت و نهایت

وسلاست و وفات

و وجه انحصار متون بر این کجور هفت ماهه آنست که اراد متون در بیان قصص و حکایات و امثال و ابواب طویل

الذیل که غزل و قصیده و جز آن را بر نایب و وقوع می یابد پس باید که آن بر وزن واقع شود که در آن هفتی و عدوتی که
 موجب قبول طبع و سرور خاطر گردد حاصل وقت آید تا کلمات تکرار آن بر سماع مستمعان سلامت بیفزاید بلکه از
 استماع آن نشاء روی نماید و بر صاحب طبعیم و دین مستقیم که قبیح دوا و این شراد عجم نموده و یا در مطول طالع
 کتب عروض که مشتمل بر اصول و فروع کجور الشعرا اشیان بوده روشن و برین است که غزالیان ووزان و دیگر هفت که
 برین سابع جای باشد میان قضیاتی هفت و عدوت

و آن را امیر خسرو در کتاب نه سپهر دو وزن دیگر برین هفت افزوده یکی بر هفت و شش

صراع چهار بار خول خول خول که گوید

شود قنلف سر سبج المانی

بدین متون است سبج ار برانی

و دیگری بر سبج حو صراع فعلنه به بار خول که گوید

تازه کن روتی مزار هزار

آینه این هفت کی تازه تر

As just as Jamī has undoubtedly collected a collection of seven Mathnawī each in a separate metre, so he has written each in entirely in a different metre. In his attempt to avoid repetition of the metres in his Mathnawī, he probably introduced two new metres to the form of Mathnawī of which the author strongly disapproves on the ground of lack of lightness & excellence.

چشم ادب بر سر ره داشتی / ملبه بقال ننگه داشتی
 گیسو بر چو شد در نمود / بوی قو اقبیل نمیدر نمود
 دین بهم نزد چو شتابی گرفت / خفت و بختی ز در چو ابل گرفت
 خفتی آن را که چو راه رویا بدید / خواب در و آمد و بند در کشید
 گیسو بر آن خواب غنیمت خورد / آمد و آن گیسو غنیمت به برد
 حوکه در پس راه کند خوابگاه / یا سرش از دست زد و با کلاه
 خیز نظام پس اگر خفتی است / وقت بزرگ عملی گفتی است

رابعه فاعلان قلعان سخن با سکان عین سخن و بیوید آن که مرا حفات بود عمل است و قلعان بجای فاعلان و قلعان
 بجای سخن نیز آید - و برای وزن است میر خرو و ظهور در کتاب نه سپهر چند بیتی گفته و استادان دیگر نیز بر یکی بیتی چند
 بر وزن گفته اند اما کسی که باطل برین وزن تصنیف کرده مگر مولی جانی که بی سببی لایحه الابرار برین وزن تصنیف
 نموده و در وی داد سخن داده - و این وزن بجای لطیف است و محبوب و مطبوع و مرغوب و این داستان از کتاب سبک الابرار

مولی جانی

والی مصر ولایت ذوالنون / آن با سرار حقیقت سخن
 گفت در مکه مجاور بودم / در حرم حاضر و ناظر بودم
 تا که آشفته جوانی دیدم / چو جوان سوخته جانی دیدم
 لاغر و زرد شده بودم چو بلبل / کردم از وی ز سر مهر سوال
 که مگر عاشقی از شبنم درد / که بدی گونه شدی لاغر و زرد
 گفت اگر بر لبم نور کسی است / که چون تن عاشقی شدی ابل لبی است
 گفتش یار بتو نزد دید است / با چون شب روزت از آن تارید است
 گفت در خانه ادیم هم عمر / خاک کاشانه ادریم بهر عمر
 گفتش یار تو از روزانه / بتوبه هم خواب بودیم خواب
 لاغر و زرد شده بهر چه / سر لب زرد شده بهر چه
 گفت رور که عجب بی خبری / به لایق کوه سخن در گذری
 غبت جز بعد از امید وصال / بهشت دعوت بهر بیم زوال
 آنل قوی دل و جان سوزد / شمع امید ز لبه افروزد

مهرت که در حدیثی است included in the text and not just
 has composed entire in this volume and not just
 few verses as the author says. This point is discussed later.
 This can't be scanned in the said volume. Seems to have been incorrectly
 copied.

یعنی شوی ضد بی است نواقی در لوزان و خفاف در لوزانی و حریفی از ان آیات و وقایع دارد و چون این کلام منظم
 و کیه است او و وقایع داشت بنا بر آن او را شوی خوانند و او را از شوی که اسراء عجم در آن تصانیف متعدده نموده اند
 با بیستی در روی شخصی کتوره به تیس و استواء یافته شده که منحصر در هفت وزن است - اول خعللی مفاعن
 فعلن با سکان عین در ثوبی آن - و فعلین مفاعن فعلات نیز با سکان عین و ثوبی آن که از راحات بحر حقیقت است و برین
 وزن است حدیقه جیم سنائی و کتب استادان دیگر - و این اوزان مخلصه طایفه و مختار بهیم در نیز معمول نموند و اصل این اوزان
 در این آیات که از حدیقه جیم سنائی است یافت میشود

فکر را خواهر و نرودید ابلیس	کرد انگار پس آن حور و خنیس
مانند غافل ز نور باطن او	نه شد آگه ز سر کامن او
بهر گنجی دست در دل فکر	این نداده اند در اخلاک
خاله شوفاک تا برودید غل	که بجز خاک نیست مظهر کل

ثانی فاعلاتن فاعلاتن فاعلن که از راحات بحر اصل است و فاعلاتن بجا فاعلن نیز آید و بر این وزن است مشهور ملاحا طلال البیاض

روسی و کتب استادان دیگر و این آیات از شوی است و آن در وزن در این آیات موجود

اول آن کس کس قیاسها نمود	پیش او را خدا ابلیس بود
گفت نار از خاک بنید بهرات	من ز نار و او ز خاک آلدات
پس قیاس اهل بر فو عین کینم	او ز ظلمت فار نور روشنم
گفت حق بی علم لا انساب شد	زید و قوی فضل را حجاب شد
پور آن بوجیل سوسند عیان	پور آن لوح نبی از گرهان
زاده خالی منور شد چو ماه	زاده آن کس تو ز رور و سیاه

ثالث فاعلن فاعلن فاعلن که از راحات بحر سریه است و فاعلاتن بجا فاعلن نیز آید و بر این وزن است مشهور ملاحا طلال البیاض

کتب استادان دیگر و این آیات از وزن است و این دو وزن در این چاهین

میوه فردوسی که یمن جاش بود	رو بهی خازن کمالش بود
----------------------------	-----------------------

نسخه خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی

این از انباء است که آیات حدیقه آیات شوی خود در آیات فضل سیدنا آدم علیه السلام واقع شده و در این
 شجرت که در بیان طیفش ظاهر است و الا لیسر و اکلهم و زبیه عالم است

متحرکات بین ساکنین مطلقا علم و فاعول فعل فاعول بعض الحركات ادرك بعضا ولم يحكم عنه اعراض ساكن
بين المتحرکين
متراكب

في بعض مسائل العروض التراكب فاعل من الركوب والمتراب قافية يتوالى فيها ثلاث حركات بين الساكنين
الذين قبيلها حرف متحرك لمقتضى اذا وقع في آخر البيت

مكافؤ

في القاموس تكافؤ لحد الظلام تراكب والعشب كثرة وكثف والمكافؤ في العروض ان يتوالى اربع
حركات تترك السببين لضرب وفي بعض مسائل العروض التماس يقال عنب مكافؤ اذا كثف
وكثف والمكافؤ قافية يتوالى فيها اربع حركات بين الساكنين الذين قبيلها حرف متحرك لما
اذا وقعت كلمتان مثل خبر توده سلا في آخر البيت مثل خبر توده كلمة قافية عند الحليل والاخفى القافية عند
توده لان القافية عند الكلمة الاخيرة من البيت كما مر هذا المعنى في باب القافية - قول الحليل والمعول عليه في
جميع اشياء القوافي لكونه سابقا في هذا العلم تحت سواء فانه ابداع علم العروض و تتبع استعمال العرب في القوافي
جاءت فيها واسلامتها ومن سواء محال واتباعه في هذا العلم

بدان ان ارباب فن عروض قافية را که در آخر قطعه او دو ساکن بیانی واقع شود مترادف خوانند - قافية را که در آخر
قطعه او یک ساکن شود پس آن ساکن یک شولات تواتر خوانند و اگر دو متحرک مترادف و اگر سه متحرک مترادف و اگر
چهار متحرک مترادف و قافية مكافؤ در اشعار سواء عجم یا سده زیرا که نزد ایشان قافیه را مطبوع می نمایند و جمیع این القوافی
در این بیت مذکور است

مترادف مكافؤ لقب قافية دان

مترادف تواتر مترادف مرخوان

مثنوی

بدان که مثنوی در لغت معنی شوب بهر شئی باشد یعنی دو دو يقال جاء اليوم مثنی امی (شبن اشبن

وفي الاصطلاح ابیات متوافقة الالوان متخالفة القوافي كل واحد منها ذو قافيتين

و این حرف نیز افزون کرده شده است به خروج که غایت و هدف قاضیه استوار و عبارت و بعضی این حرف را زائد نام کرده اند و سبب اختلاف آنست که مصدر نیز به لازم و متعدی خود دو آمده و بعضی الصراح نمایند و سر یا داده افزون شدن و کردن لازم و متعدی و بفعل زاد فیما عتده و سر داده اسر قاضی خیرا

مشوار

في أماموس التواتر التباين اومع فترات والمتواتر قافية فيها حرف متحرك بين ساكنين كلفاعين
وفي بعض مسائل العروض التواتر التباين يقال تواترت الكتب اي جار بعضها اثر بعض وتراوترا من

الايا ايها الراجي المثوبة والاجرا
 عليك بالشار الصلوة مواظبا
 وافضل خلق الله من نسل آدم
 فقد صرح الله جل جلاله
 مضى عليه الله ما جنت الدجى
 وكثير ذنب سالف انقض الظهرا
 على احمد الهادي شفيع الوري طرا
 وانراهم فرعا والصرهم نجرا
 يصلى على من قالها مرة عشر
 واطلعت الاملاك من افقها فجرا

مبترا دف

في اقاموس ترادفاتنا والمترادف من العرفي ما اجمع فيه ساكنات
وفي الصراح مترادف بياني نمدن

وفي بعض مسائل العروض التواضع والمترادف قافية يقع فيها الساكنات مقترنين لا
مضى بينهما كفاعلاتن سلمة الا اذا وقع آخر البيت

مشارك

في القاموس ادراك الحق وآخرهم اولهم والمداد رقيقة يتوالى فيها حركات

1, These Arabic verses have been quoted by the maulana
^{سوراب الهمدانی} and in this manuscript also under ترجمہ, see p. 25

را متفقہ بلکہ فاقوا تہ السبب آنکہ ارکان ایسے جو متفقہ نہ ہوں ان کے معنی کہ ہم خامسی اندہ مرکب اندہ وند
مجموع و سبب خفیف یا برعکس و بعضی ایسے دائرہ را استنبیہ نامید اندہ محبت اشتباہ ارکان او یک دگر

سجری

في القاموس المجري حركته حرف الروي والمجاري واواخر الكلم

وفي بعض رسائل العروض الطائفة العروضيون في مصطلحاتهم أسماء على حركات الحروف التي تعرض

القائمه فقالوا حركة الرى المطلق وهو الذى ضم اليه احدى حروف الوصل تسمى المجرى

بدان که این از حرکات موقوفه قافیه مجری است بفتح سیم و راء که اسم مکان است و آن عبارت است از حرکت

حرف بروی مانند کسری تا درسی بیت

من ای زاهد از آن ورزم طریق می پرستی را که سوزد آتش مستی خل و فاشگر مہی را

تکرات آن در قوافی واجب است و سبب تسمیه این حرکت باین لفظ آنست که مجری در لغت محل رفتن است و این حرکت

مصابہ ہجرت بچت آں کہ صوت تا از و نمیگذرد بحر ف وصل نمیرسد پس اورا بر سبیل شایستہ اس نقطہ نام کردند

منزل

بدان که یکی از حروف حافیه زید است و آن حرفی است که بحرف خوج پیوند دمانند شنی درس بیت

ایں دل کہ بزلطف دہری بیستمیں
 حریف کس است باز بگوئیمیں

و رعایت دل را این حرف در توافقی واجب است مروج نسیمه این حرف بزرید آنست که خریدار سهم مشغول است بمعنی افرازدن کرده شده

It will be seen that while the author of *البحر* derives imperfect metres from Maulana Sahrinān derives in the *دوازده* perfect metres. The Maulana has included *مختلعه* in the *دوازده*, but the author of *دفاع* has given a separate *داغره* for them. He has given six *دوازده* as follows.

دوازده مختله - بسط طويل مدید، لا مؤلفه، ا- کامل وافر، ب- شبيه، ج- ثقیب مضاع خفیف متضاد سریه
بی جنبه، د- اصل و جزو، هـ- مستقیم، ز- متقارب متدارک، ح- متناهی غریب جدید ص ۱۶

It is clear that the prosodians are at variance regarding the names of the *دوازده* and inclusion of the metres in them.

بدان که این دایره مشبیه کبریا با آن گویند که بعضی ارکان مجبور او مشبیه است بعضی دیگر زیرا
که مستعمل در بحر خفیف و تحت است رتب است از وند موقوف و دو سبب خفیف و مستعمل که در بحر دیگر است رتب
است از دو سبب خفیف و وند مجموع ویم چنین فاعلان که در بحر مضارع است رتب است از وند موقوف
و دو سبب خفیف و فاعلان که در بحر این بر است رتب است از دو سبب خفیف و وند مجموع و بعضی این
دایره را دایره وند نامیده اند سبب آن که وند موقوف واقع نیست در همین دایره

متفق

اعلم ان البحرین وهما المقاربان والمحدث وسمی المحدث لانه فیهما دائرة تسمى المتفقة

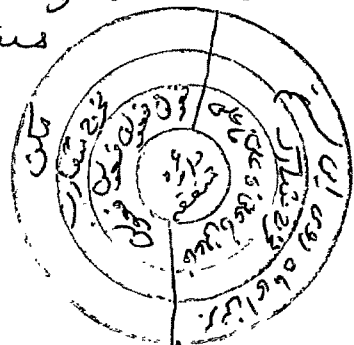
الاتفاق اجزاءهما الخماسية وهذه صورتها فاذا صورتها
فأكتب على مضارع المقارب على محيطها لانه الباقى تكملة
فاذا اردت ان تقول هذين البحرین ابتدى من اول الوجد

منتهيا الى آخر السبب يحصل لك فقول وهو المقارب ثماني مرات لما قد علمت سابقا
فما ابتدى من السبب منتهيا اليه يحصل لك ان فعول منه فاعلن وهو المحدث
ثماني مرات وهذه الدائرة لا ينفك عنها غير هذين البحرین

بدان که خلیل بن احمد بحر مقارب را در یک دایره نهاده و آن را مستوف نام کرده زیرا که صاحب یک بحر است
و اول الحس اخص از این دایره بر شمار استخرج کرده بر قیاس مجرور و از دیگر و در این دایره درج نموده و این در

مقارب - فقول 2 10100 دل

علا لانه من سبب from جمعه من فقول د
مستكلا، متفقته - لا يملكه also معجم of the authors في
ممكن بر من ای ماه روی ای ستم : فقول فقول فقول فقول
بر من ای ماه روی ای ستم ممکن : فاعلن فاعلن فعل = متدارک

محبوبہ

في القاموس حلبه بحلبه وبحلبه جلبا وجلبا واجلبه ساقه من موضع الى آخر -

والدائرة المجتنبية ويقال دائرة المجتنب من دوائر العروض سميت بكثرة اجزائها اولاً اجزائها مجتنبية.

اعلم ان البحر الملاحة وهى الفصح والرجز والوهل تجسمها داخرة تسمى المجيلىه تفتح الهم سميت بذلك لان

أجزاءها اجنبت. من الدائرة المختلفة مفاعيل من الطويل وفاعلات من المديد ومنعني من السط

يقال اجلبه من مرقه من موضح آخر هذه صورتها - هذا احوال صورتها فالكف

لَمْ يَصُغِ الصَّجَّ عَلَى مَحِيْطِهَا لِأَنَّهُ الْبَاقِي تَكَرَّرَ ٥

فاذا اردت ان تغزو هذه الابحار الثلاثة فابعدنى من او الوقت منبهة

(١) آخر السببين يحصل لك مفاعيلان وهو الضج لا أنك ستعلم انه مفاعيلان ستة مرات

(2) ثم ابتدئ من أول السبب منتهي اليه يحصل لك عيلى مفارقة مستعص وهو الرجز

سرت خانك قد علمت سايها الله لداك

ثم ابتدئ من أول السبب الثاني وأنه ^{في} إليه يحصل لك من معاني وزيده فاعلان وهو المثل

ست مرات تعلمك بانہ کذا

ولا ينفذ عن هذه الدائرة الا هذه الاجراءات ولا تنفذ هي من غيرها

According to الطحطاوی، it is دائرہ ثلاثہ which consists of these three matters. P 78-79

Read from the first row and you get $\rightarrow$ 1010100

(2) Read from first of the two - ابدأ من الأول & you = أنت

3, Read from the second sur & you get -

The author of $\mathcal{E}$ has given this $\mathcal{E}$, which need from different words yield the required web.

دلائل قضا میں سوداں اُن دلیار مرور دین : نفاع عین : ۱۰۰۰

لبس خدائیں سو طرآن دلدار پروردن دلا = مستغنی = رفیع

حیدر از بی خودی آن دلدار سرور دن دلا لبس = فاعلاتی = رملو حصہ

منتهوكر

في اتي موس نهكته الحمى مكنه اخننه وهزته وجهه نه كنهكته كنهه وكعته دني
وضني فهو منهوكر والمنهوك من الرجز ما ذهب للناه وبقي ثلثه

وفي بعض مسائل العروض نهكته الحمى بالفحة والكسر اخننه ونقصت ونهك دني

وضني فهو منهوكر

في العروض ما كان على جزئين واصله ستة اجزاء وقد ذهب للناه وكون المنهوك

نشر عند الخليل وقال الاخفش ما كان على جزئين فليس ينشر وانما ذاك كلام مسجع

وقول الخليل هو المعول عليه لا قيل

ومنهولة عند الخليل واخفش يصير سجعاً وذا الحية حامل

في الرجز

اي هذا الحية الذي حكى به الاخفش وهو جعله سجعاً حامل ماقط لا نباهة له وقد مر هذا المعنى

سوفور

في القاموس وفرة توفيرا كثيرة كونه له وفرا والموفور من البحر الوافر ما جازان

نحرم فلم نحرم

وفي الصراح ووليبار ونهام كرن - سوفور تمام

وفي بعض مسائل العروض الموفور هو الجزء الذي لا حرم يحوز فيه ويجوز ان يحرم سمي موفورا

وموفرا ايضا لكثير اخبرائه وعدم تنقيصه

ميران

بدانك ميران در لغت بمعنی ترانه است جمع او نوازين و در اصطلاح اهل عروض جزئیات عروض است

في القاموس المعري بالضم خلاف الليس وحراره خمرية فهو عريان والمعري من الاسماء
 ما لم يدخل عليه عامل كالمبتدأ وشر مسلم من الترفيل والاذالة والاسباع
 وفي بعض برهاني العروض الجزء الذي جاز ان يدخله زيادة فتمت خبر يدخل الزيادة مسمى
 معري ولزيادة تدبيل والتفيل والتبجيم لما قيل وجزء خبر فيه الذي قد يزداد فدأ معري وهو كاف
 معروف

في القاموس المعروف من اسباب الشعر ما اقتضت فيه ثلاث حركات بعدها ما كان متفاعلاً
 من متفاعلي ومعلني من متفاعلي فمتفاعلاً من السبب بالحركة
 مقعد

في القاموس الالفبائي المقعد وهو مقعد والمقعد من الشعر كل بيت فيه زخاف او ما
 نقصت من عروضه قوة
 مقطعات

في القاموس المقطعات من الشعر قصائده وارجيزه
 وفي الصريح مقطعات تنبئ يد ارجاعه نحو ورجا

مقطعة

جاءت ساء نحو فليس راءوا مقعد وواه غزل وواه قطع ورجا ان باقر ساند ونخلص فذكره عارت انت انقلب
 ساقين ساء فود را بلقي بيان كذا بيت را كه در آن نخلص اوت معلق كه شتر است در اسم زمان و كان
 فواستد فيا كه شينج حدر عليه الرحم كره

نه صحت آفزه دارد ز سحر و اسفني بايان به سر دلنه مستقيم و در ايام ما بايان

و. in the feet in which it is permissible to add a letter or two.
 for instance, in case it volubly is added, despite
 addition being warranted, the feet is called معري (i.e. valued
 by the addition of a letter or two) where the letter is preceded by
 three vowels respectively. و. in the feet in which it is permissible to add a letter or two.
 for instance, in case it volubly is added, despite
 addition being warranted, the feet is called معري (i.e. valued
 by the addition of a letter or two) where the letter is preceded by
 three vowels respectively.

عند الزجاج خلافاً للأخفش فإنه يكثر المعاقبة بين هذين السرايين وعلى ما قال الزجاج جاء جميع
اسماء العرب

وَمِنْهَا الْوَافِقُ إِذَا دَاخَلَ عَصَبُ خِيَمَتِي مَفَاعِلَيْنِ يَنْقُلُ إِلَى مَفَاعِيلَيْنِ تَتَعَاقَبُ بَارَهُ نَوْدَ

وَمِنْهَا الْكَامِلُ فَإِذَا أُخْرِجَ مِثْقَالُهُ يُنْقَلُ إِلَى مِثْقَالِ شَعَائِبِ سِينَةِ قَاهِرَ

ومنهما الصريح فتعاقب فيا معا عيان نوت

يؤنسها الرمل فتعاقب فيه نون فاعلاش الفه الذى بعده

اعلم ان الف فاعلان اذا سقطت لمعاوية سمي الجزء صدره واذا سقطت نونها لمعاوية سمي عينا

لو اذ اجتمع الاركان فهو الطرفان - واذا لم يسقط واحد منهما سمي الجزء برهنا

ومنها المنسرج فتعاقب فيه فاء استغفرن الذي بعد مفعولات سببه

ومنها الخفيف فالمعاقبة لازمة بين كف فاعلاين وبين خين مستغين الذي يجيء بعد ما علان
مفتاقة

الذي يحمي بعد مستعمل فتعاقب. فون مستعمل الف فاعلان. ويجوز في الخفيف الصدر والعجز والطر فان
والبرى لما جاز في الرمل

وسمى المحدث فتعاقب فيه فون متفعلن الفاعلان الذي يجي بعده

اسعری

1. The author has not again explained in Persian what is meant by جاء. It means turn by turn. He has enumerated nine methods where certain changes are simultaneously in operative, except one of them, turn by turn. 2. جاء is not permissible. 3. If it is operative in جاء, it is not permitted in the following feet: 4. جاء is applied to جاء in the resultant جاء its relation is 5. If it is applied to جاء in the resultant جاء its relation is 6. In جاء, جاء & جاء are preserved by turn. 7. In the 6 of join followed by جاء, and 8. of the latter are retained by turn.

بدان که مصرع اسم مفعول است از تصریح و آن نبی را گویند که ساع در پرده مصرع او رعایت قافیه

کرده باشد و این را مطلع نیز گویند و تحقیق معنی تصریح بر سبیل تفصیل در باب الشاء تحریر یافته آنجا باید دید

[مطلع] مطلع چون متعارف این روزگار است که به خانه اندر در آورند چنانکه آیت زیم و آلوا البیوت من ابوالها

بدان ناطق است شوا نیز بایات شود که مشابه اند به بیوت شوا از مطلع در آورند و مطلع بیتی بود که در اول شعر آید و پرده مصرع

اوقافیه داشته باشد مثل این که شوشی کمال فخری علیه الرحم

مطلع من و حال است آفتاب روی دوست حسن مطلع بنی که در مطلع حرب روی اوست

و درجه ششم این مطلع فاعل است و حسن مطلع بنی از صنعتها است که ذکر کرده شد آنرا در باب الحاء

معاقبه

فی الصراح عقیبه بالضم ثوبت یقال نمیت عقیبت و هما یثقیان کاللیل والنهار و

عاقبت الرجل فی الرجل اذا سركبت انت مرة و سركب هو مرة - و المعاقبة نوع نصف من العروض

و بعض رسائل العروض المعاقبه من العقبه بالضم یعنی التوبه یقال نمیت عقیبت و هما

یتعاقبان کاللیل والنهار یعنی قول و سركب هو مرة

و فی الاصطلاح منع الجمع بین الزحافین فی الجزء و يجوز خلوة منهما جميعا و هي تحقق فی

نسخته البحر منها الطویل لا يجوز انکف الجمع بین القبض و انکف فی مفاعیل منه - فانما قبضته فلا

تکلف و اذا انقصته فلا تقبضه و يجوز خلوة جميعا منها فتعاقب یاؤه لونه

او منها المدید فان المعاقبه بین کف السباعی و خین الخماسی الذی یلیه واقعہ فاذا سقطت

بالکف ثوبت فاعلان عاقبها الالف التي فی مفاعیل بعدها - و اذا سقطت بالختیاف فاعلان عاقبها ثوبت

فاعلات قبلمها و لا يجوز سقط طرهما معاً و هذا اتفاق من العروضیین - و کذا ثبت المعاقبه بین

السباعیین احدهما فاعلان الواقع عروضاً و الآخر ابتداء اذا سقط ثوبت فاعلان الواقع عروضاً

لا يجوز سقوط الف فاعلان الواقع ابتداء فتعاقب النون الالف و بالعکس تعاقب الالف النون هذا

لا يجوز سقوط الف فاعلان الواقع ابتداء فتعاقب النون الالف و بالعکس تعاقب الالف النون هذا

وفي اصطلاح اهل عروض ان يمتنع وضع رُحافين ورفعهما ايضا - فالراقبة لانهما بين
الزحافين وهي الكف والقبيض في مفاعيلين من المضارع - الحين والطين في مفعولات من المقضب فحسب
اما في المضارع فلان الكف والقبيض لا يجتمعان في مفاعيلين منه لانه لا يجوز ان يجيء هذا الجزء مفاعلا
ولا يرتفعان ايضا لانه لا يجوز ان يجيء هذا الجزء مفاعيلين - فلا يكون مفاعيلين من المضارع الا
وبلزم كفه او قبضه ولا يجوز اجتماعهما ولا ارتقا عنهما فيكون تارة مفاعيل وتارة مفاعيلين
لما قيل مراقبة بين الرُحافين رُوقيت لكف مفاعيلين وقبيض مفاعل
فان يمتنع رفع ووضع فذلكم مراقبة فافهم فذا ما يحاول
حاول رامة اي هذا البحث نشئ لطالبه كل من يردم ويطلب هذا العلم
اما في المقضب فلان الحين والطين لا يجتمعان في مفعولات منه ولا يرتفعان
ايضا لانه لا يجيء هذا الجزء قط ما فلا يوجد فيه الا الحين وحده او الطين وحده فقاره
تُراقب ما اول قبلزم خبئه فينقل الى مفاعل او طية فينقل الى ماعلات ولا يجوز اجتماعهما
ولا يئى بحاله لما قيل وفي حبن مفعولات جاءت وطية مراقبة ان اقتضابك ضاحل
يقول المراقبة بين خبئه وطية لانهما لان هذا الجزء لا يجيء ما لما قبلزم الحين وحده
ولا انك يجوز الطين فيه وحده فلا يجتمعان ولا يرتفعان
وقول ان اقتضابك ضاحل المراد بالاقتضاب اشياء الشعر على البحر المقضب لان اقتضاب
الكلام امر تجاله يقال هذا شعر مقضب وكذا ب مقضب - ضاحل اي قليل يريد ان الاشياء
على هذا البحر يعني المقضب جاءت قليلة
وفي بعض الشروح المراقبة بين الحرفين هما ان لا يجوز ثبوتها ولا سقوطها
وانما سمي مراقبة لان كل واحد من الحرفين يراقب صاحبه فان ثبت ذلك لم يثبت ذاك
وان ثبت ذاك لم يثبت هذا

حرکه بود در طلب سیم و زبرک
کلی بودش دیده ترا از غم آن سیمبر
نفعی ناعلی نفعی ناعلی
بگذردش بر زبان شام و سحر بفر

و اوزان دیگر نیز در این کلمات بر گاه سدرس سازند پیدا میشود - چنانکه بر واقف این فن تحقیق

نیت و نیز عروض و ضرب این بحر در غیر سطره مخلوط می آید چنانکه گاهی مفاعلات میشود گاهی ناعلی و از
اجتماع این دو وزن بیت ناموزون نشود و سیم چنین هوای که این نوع قنارت باشد نقصان در وزن و نیت
بیست راه نیاید

بخبر و ۶

فی القاموس الجزء البعض و فتح جمعه اجزاء و خبره كجعله قسمه اجزاء الخبره
و فی بعض رسائل العروض علمان الخبره فی الاصطلاح صوابه التي ذهب من كل واحد

(۲)
من مصراعيه جزء فان كان البيت على ثمانية اجزاء في الاصل فما الخبره منه يكون على اربعة
اجزاء - وهو ما خذ من جزء الشيء خبره اقسامه و جعله اجزاء و كذا في التجزیه

بدان که خبره و بروزن حقول بیستی را گویند که عروض و ضرب او پیدا دارند - و خبره قبیح بهم و مکنون را می

بناشد و آخر هموز در لغت بمعنی بریدن آید

مراقبه

فی القاموس مراقبه رقوباً بالنظم و الشيء حرسه كراقبه ورقاباً - و المراقبه

فی عروض المضارع و المقصود ان يكون الجزء مرة نفاعیل و مرة نفاعلی

و فی بعض رسائل العروض العلم ان المراقبه فی اللغة ان یرقب كل واحد من المراقبین صاحبه

ای ان كان احدهما لا يكون صاحبه وان لم يكن احدهما يكون صاحبه

1. The first hemistich seems to have been inserted by copyist
for it can be scanned نفعی ناعلی نفعی ناعلی & not نفعی ناعلی نفعی ناعلی
as stated by the author.

(2) Again seems to be a slip of pen. For if ۶ و ۷ from
each line consisting of four feet - are omitted, the couplet
will be ۱۲ consisting of three feet.

وله عروضات الاولى سائلة ولها ضرب واحد مطوي وضربها الثاني الذي مراده المتأخرون
مقطوع وانكره الخليل وقد كثرت عليه الاشعار لانه مطبوع يقبله الطبع والعروض الثانيه
مهلوكه موقوفة ودهما ضربان احدهما مشابها موقوف والثاني مكسوف وهذا الضرب قليل النفع
لقله وقوعه في الاشعار العربيه - ويجوز الخفيف في المكسوف وكذلك يجوز الخفيف والطنبي
والخفيف في كل جزئي لهذا البحر وهما مستعملان في فصول - ويجري فيه المعاقبه ايضا
بدان كه اس بحر را ازان جهت منسرح گویند كه السراح در لغت بمعنی آسانی و روانی
آید و چون در ارکان این بحر سببها مقدم اند بر و تدها آسان تر گفته میشود - و بعضی گفته اند كه السراح در لغت
بمعنی از جامه بیرون آمدن بود و این بحر در نقصات ارکان بحدی میرسد كه آنهم بر وزن دور کن اوست هم چون من
خیستری الباذنجان كه بیرون مستعمل فصول است در اشعار عربی آن را بیانی تمام میدارند پس این نقصان
و اختصار را بیرون از جامه تشبیه داده اند و این بحر را منسرح خوانده - و اصل این بحر در اشعار شواء عربی مستعمل
فصولات مستعمل شش بار آید و در اشعار شواء عربی بجز این ارکان مستعمل نشود زیرا كه نزد النبیان فاطمونی
نماید و در طبعه نافرین آید

و اجزاء و قطع این بحر در اشعار النبیان فاعلات فاعلات فاعلات صدر و ابتداء و بعضی ضو مطون و عروض
و ضرب و بعضی ضو مطون موقوف است بار باشد پس این را بر دو گونه در عمل آرند

نکاتی ضمنی سالم الاجزاء مثال از کلام حاجه این مجموعه

بر که در این لپنه دار هست دل آگاه از کار با ندانند و بار چشم دلش اشک بار

مفعلات فاعلات فاعلات فاعلات کی رودش بر زبان بادل غلغله شمار

[۴] دیگر ضمنی - صدر و ابتداء و بعضی ضو سالم و عروض و ضرب و بعضی ضو مطون مکسوف یعنی فاعلات فاعلات فاعلات
مثال از کلام حاجه این مجموعه

بسیارند مکملات. 142 both the statements of the author are correct. However the complete quatrain is not correct. The poet has used the same words in the same order. بر دو نوعی در فاعلات موقوف کردگار

و کذا هـ الطی وحده یجوز و لکن لا یجتمعان ولا یرتفعان - وهذا المعنى المراتبة

بدان که این بحر را از ان جهت مقتضی اسم مفعول گویند زیرا که اقتضای در لغت معنی بریدن چیزی از چیزی

آید و این بحر را از بحر مشرح بریده گفته اند بسبب آنکه الفاظ ارکان در دو بحر یکی است و اختلاف نیست مگر در ترتیب لفظ

از ان که اصل بحر مشرح متفعّل متولات متفعّل است شش بار - و بعضی گفته اند که این بحر در استعاره عرب البیت مجزوع می آید

و مجزوع بیتی را می گویند که عروض و ضرب او بجز از اند - و جز بقیة جمع رکون را می نامند و هموز الآخر در لغت معنی بریدن

است - و سواد عجم این بحر را فعلاات متفعّل فعلاات متفعّل میشت بار یکس بحر مشرح جمیع اجزاء مطبوعه یافته اند

مثالی از کلام جایی این بحر

ای بسر جان نهی ساغر بر اطلبی از کف ضمیر طلب کرده خدا طلبی

فاعلاات متفعّل فاعلاات متفعّل فاعلاات کی شغور طالب صنایع طلبی

و استعاره شواذ عجم در این بحر در نهایت قلت است و لذا در دو اوین مشهوره ششوی بایں وزن که یافته میشود

مشرح

فی الفاموس المشرح المستقل المفرد راجلیه والخارج من ثیابه رجب من العروض

و فی الصراح مشرح بر نه و نام بحر از عروض و الشعر الرجل اذا استقل و فرج من رجلیه

و فی بعضی رسائل العروض المشرح متفعّل متولات متفعّل - و هذا ان الیقان منه و انما

سالمه عم الواری فی الاوقات احسانه جم التقی بالآیات تجانده

متفعّل متولات متفعّل کمر مشرح فی الابیات لوانه

در راه عشق یای طلب تا نمانده ایم
 بر سوار کاه روان بلا در بلا و ناست
 هر دو غم عشق سبب شده ز دست
 لیس فیضی با بر ز او به لغیم المهاد ماست

و دیگر شمس - صدر و ابتداء اخب و خضو کفوف و عروض و ضرب کد و فیض خفول ما علات ساعیل و اعلی سالی از کلام جالب این مجسم

سند خاک راه فوق و قنایه گاه ما
 دار الهی است تا نکرده عز و جاه ما
 ما که بظاهر هم جنس در نظر حقیر
 لیس بر باطنی است فلک در پناه ما
 نایاب ره ندیم سلبا نایق را
 جمید شک برده زو کلاه ما

و بالجمه ای بر دوستی تمام دارد و استغفار جمیع خریات اوزان او کلام را از اختصار بیرون بر آورد

و هر که اصطلاح این فن داند استقناط خریات آن تواند نمودن - و نیز باید دانست که عروض و ضرب این بحر در بعضی اوزان
 مختلط است آید ضیاء که کاهی ناعلات و کاهی ناعلی منبود و از این اختلاف در موزونیت بهر سبب خللی نمیرود

مقتضب

فی الناموس قضیه قضیه قطعه قضیه و قضیه فاققضب

و فی الصراح فیما اقتضبه ای قطعه فاققضب ای انقطه - و مقتضب نام بحر در عروض

و فی بعضی سبب الی این ان المقضب اسم مفعول من اقتضب ای قطع و هذا البحر قطع من المنسرح

و هو مرکب من معولات مستعین مستعین فی کل مصراع ثلاث رات - و هذان الجنان منه و اراهما سالمة

حال الیاس لم یتفع ایمانه
 عین لم یکن قبله الفانده
 معنولات مستعین مستعین
 هذا البحر لم یقتضب امرئانه

بسم یحیی ذیه الشعر الا بحیر دعا و ایضا اشعار شعراء العرب علی هذا البحر جادت ثکله و علم عروض و احده طوبه و ضرها سالما

حوالما ق به فی معنولات خبیه و طیبیه لانام و قط لا یجیئ هذا البحر سالما و لا یجوز الجنین فییه و حرره

اس لعل نوس قدرت کام کردلمان سردمانت بیرون از مهم نکته دانان سبج سله فسمه صله طاهر

وله عروض واحدة لجزءه وضربها مثلها والمراقبة لأنها ممتدة في هذا البحر في مفاعيلت - ويحتمل القبض
على مفاعيلت كذلك يحتمل ألف فيه - وفي فاعلاتن الذي وقع عروضاً دون ضرب - وكذلك يحتمل فيه الخرب والشتت
ولا يحتمل فيه الخرم لأن مفاعيلت في المضامير لا يعبر عن القبض وكذلك الخبن لا يتصور فيه إذا الخبن
لإسقاط الثالث في السالك وتأتي هذا الجزء لا يكون سالك حتى يثبت فيه الخبن - وأما فاعلاتن فإنه يتصور فيه
الخبن ولكن لا يحتمل

بدان که این بحر را از ان جهت مضارع گویند که مضارعت در لغت بمعنی مشابهت آید و این بحر نیز مثل
بحر مسنح است در آن که جزء دوم هوید ازین دو بحر شتمل است بر قدر فوق زیرا که جزء دوم این بحر فاعلاتن است و جزء
دوم مسنح مشولات بضم لا و او شتمل است بر لات - و خلیل بن احمد فاضل این حق گفته که این بحر را بواسطه مشابهت بحر مزج
مضارع خوانند و وجه مشابهت آنست که در ارکان خود بحر او تاء مقدم اند بر اسباب
و شوا و عجم ارکان این بحر را بر ضد گویند آرند

این یکی از ان شش خردی الخرب و جزوی سالم بعش مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن مثالش از کلام جاح این مجموعه
ای آن که مایی آسمان غرقیم وفائی
از فکر کهنه و نو سواره دل تنی او
تا خند فانی آسا با شنی بدر دنیا
در بزم پاک دینی و قتی مهیی نشینی
گر با جز ضمیر در لور عشق سیری
شاخ نوا بر سستی لبین بر نیز دستی
شد حاصل سلیمان شایه شد عرفان
دست از بیم فرو شوگر طالع صفائی
وز ما و من بدون شوگر خاص از ان مائی
بسیوده باده بیما از خیم خود بنائی
کز بند بلیقینی یا بدلت رای
وز وصف خرده گیری فارغ ضمیر آئی
بیکانه شون بهی گریار آشنائی
تا شد مقیم از جان در کشور گدائی

و دیگر شش - جزوی مکثوف و جزوی مقصور یعنی فاعلاتن فاعلاتن مثالش از کلام جاح این مجموعه
بود هو که بر ز حال نشیند تنی ز قال
مفاعیل فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
بجز ذکر ذوالجبدل شمار دهمه و بال
درس دیرنی ثبات نچواند زروس حال

و دیگر شش صدر و ابتداء الخرب و ضو مکثوف و عروض و فاعلاتن مفعول فاعلاتن مثالش از کلام جاح این مجموعه
تا سر و عشق جلوه گر اندر نهاد ما است
گل که در در رشته باغ در ادا است

والعروض الثلاثة محذوفة في قوله لأنها في الأصل فاعلاتن فلما حذفت صارت فاعلا
ولما حُذبت صارت فعلا فنُقلت إلى فعلن وهذه العروض لها ضربان الأول منها والثاني فعلن والخلاف
في تسمية الخلاف في الضرب الثالث العروض الثانية - وألحق المأخرون بهذا البحر عروضاً مستطوية
وضربين مستطويين - والمستطوي ما ذهب نصفه فإذا انصف البيت من المديد فاعلاتن فاعلن في كل بيت
فتكون العروض سائمة وضربها الأول مثلها وضربها الثاني مخبونا - وذلك فعلن واختلف في ما ألحق
المأخرون بهذا البحر فبعضهم جعل كل ما جاء من الاستعارة على هذا النمط من مستطوي المديد
وبعضهم جعله من المخجوع الرمل وذلك أن الرمل أصله فاعلاتن ست مرات فإذا أصار مخجوع
ذهب جبران فنُبتى أربعة أجزاء فإذا حذفت العروض والضرب بقي فاعلاتن فاعلن وإذا خُبت
الضرب بعد ما كان مخجوعاً أصار فعلن وأما الخليل فلا يجعل ما جاء على هذا الطريقتين شعراً أبداً من
المديد ولا من الرمل وإنما ذلك عنده كلام سيحج - ثم حُشِبَت هذا البحر حران وهما فاعلاتن و
فاعلن وقد يجوز الخبتن في كليهما كما سبق - إذا العروض الثلاثة والضرب الأول منهما - يجوز
خبتنهما ويجوز أيضاً في الجزء السابع منه وهو فاعلاتن حيث وقع عروضاً وحسبوا ألفاً والسك
وأما لا تقع ضرباً فلا يجوز منهما شيء - والمعاقبة أيضاً واقعة بين كف سباعيه وخبتن سباعي الزكي
عليه باتفاق من العروضيين - وكذا المعاقبة واقعة بين السباعين منه أحدهما فاعلاتن الواقع
بعروضاً والأخر ابتداء عند الزجاج خلافاً للأخفش فإنه ينكر المعاقبة بين هذين السباعين و
على ما قال الزجاج جميع استعمار العرب - ثم الضرب المقصود وهو فاعلاتن لا يجوز خبتنه عند الخليل و
أصحابه وقد اجتمعوا على من العروضيين مستدلين بقول والمعول عليه قول الخليل إذ على قوله دلائل من
الطبع السليم فإن الطبع السليم يأتي استعامة البيت الذي اشتمل على خبتن الجزء الذي هو الضرب المقصود لما قيل
ولا تخبتن المقصود عند الخليل . إذ عليه من الطبع السليم دلائل

بيان أن بحر الزجان جيت ديد فواندله سد درلنت بمعنى كسبدن آيد واين بحر الزمر طويل

وفي بعض مسائل العروض البحر المديد مركب من ثمانية علاتن ماعلن ماعلن ماعلن
 اربعة مرات في كل مضارع فيكون البيت عن المديد ثمانية اجزاء اربعة مرات ماعلن واربع ماعلن
 يسمى هذا الجنس المديد الامتداد اسبابه ماخوذا من مدركات الشيء فاستد ومدا من تعالى في علم
 وطال السرجي في اشعار العرب الناصرية بيت في المديد على ثمانية اجزاء كما هو اصله وانما جاء
 سدسنا بجزء ا - من غير بعضهم ان اصله سداسي وهذا القول ليس يسدي لانه اذا كان
 سداسيا في اصله فلا بد من دائرة ينفك عنها ولا دائرة له لا اذ ابرة الطويل واليسيط
 وهذا ان البيتات منه واركانها سالمة
 ابي قادر جل في نعمائه
 لم يزل في ملكه عز في الآل
 فاعلن ماعلن ماعلن ماعلن
 في مديد مدانه لاج من احفائه
 وله اعاريض ثلاثة وضروب ستة - فالعروض الاولى سالمة وضربها شاربها والثانية
 يحدو فته فاذا حذف ماعلن بقى ماعلن فينقل الى ماعلن ولها ثلاثة اضرب الاول منها
 والثاني مقصور وهو ماعلات والثالث فعلن واختلفوا فيه فقول هو اصل لان
 الاصل هو الجزء الذي طرح من آخره التود المفعول مثل مفعولات من السريح فانه
 اذا طرح منه لات بقى مفعول فينقل الى فعلن كانت طرحت من ماعلن في المديد فاع
 وبقى لاتن تحول الى فعلن وانما سماء اصل لا شرا كما هي في طرح التود المفعول وكان
 قطرب يسمى هذا الضرب ابترقيا ساعلى فتح فانه كالك في الاصل فعولن في البيا لمقارب
 فجعل ابتداء جميع في الحذف المقطوع فصار فتح

وبعضهم سماء المحذوف المنطوع لان ماعلن اذا حذف صار ماعلا فاما قطع
 صار ماعل فينقل الى فعلن - ويقال ليس لهذا الضرب نظير في اشعار العرب وانما علمه الخليل
 ثم عذارة الترف فيه لانهم خلافا للاخفش

وبهذه الاعاريض والقروب على تقدير كون هذا البحر
 means are conditions upon the
 means are conditions upon the
 means are conditions upon the

محبت است که حال دلم از دست لبها مان
مبادا آن که ستیوم دل تپش ز حال محبت
به شکست عشق آرد آن دم که جا ز قفسه سیلان
خوش نامند هرگز ز قفسه و حال محبت

بکلی شمن - جمیع اجزاء جنون و عروض و ضرب معضوری - بعضی معانی فعلی معانی خلل است - مثلاً لسان از کلام جامع این مجموع

نماز عشق که جان با خنجر سجدوی است
فنا شدن ز بیم کز این ستهودوی است
هم گویم سائر بهمت رسیده سرب دراد
که مانده ره جان پروری وجودوی است
دل از بحر وحدت سینه بعد نهاد
که بوی عطر صفا بهمنشین خود و ر است

و دیگر شمن - جمیع اجزاء جنون و عروض و ضرب معضوری - بعضی معانی فعلی معانی خلل است - مثلاً لسان از کلام جامع این مجموع

به فار بادیه سدر رقصه رقصه بر آیم
از آن زمان که غزل محبت عشق شدم
فنا دهم بدر می فردش جبره طرب
سینه بد خنجر عشق خدایم ادا و زیر
بیار داده که قبول عشق گشت فتم
قبول گوشت ز گشت گوشت گشت فتم
میدم بدیده خنجر شیشه حسنه
لبودن طرب و شسته وفا گفتم

فنا می آید و در

و دیگر شمن - صدر و ابتداء و حسن و جنون و عروض و ضرب معضوری - بعضی معانی فعلی معانی خلل است - مثلاً لسان از کلام جامع این مجموع

سعادتی به از می در جهان نمی بینم
از آن زمان که بر لبها ضمیم از زلفت
خدای را بنما فر ابروی خودم چنین
که در راه تو رود نقره دانش و رینم
ز فکر کون مکان جمیع دل چون پروینم
که دامن طرب از کائنات در چنینم

و اعلان دیگر نیز در می بحر جاری شود چنان که بوقت احوال این سخن واضح است و لیکن بعضی از آنها محمول
سواء عجم نکر دیدم زیرا که بظانها مطبوع می نماید و خوش آشنای طبع ایشان می آید - و در بعضی اوزان این بحر
عروض و ضرب مختلط میشود و اوزان فعلی در موزونیت بیت می رود

مصدق
فی التاموس المدایب مطبوعه و به فامند و الممدود و الطویل و البحر البانی من العجم

بموجب شمن جنون اثر
P. ۴۳ بنظر
because the name of the water will be
see definition of قطعه + حذف شد

م ت د ا ر ل

في بعض مسائل العروض اعلم ان العوارض كلها ما ذكره الخليل بن احمد العروض النحوي خمسة عشر جنة وقد نادر المتأخرون مجرد اسموه المحدث وركض الخيل والجنب لان تقطيع ابياته يحاكي في السمع ركض الخيل وخببها وجعلها مع المتعارف في دائرة واحدة على ما ياتيك الجوز والدوائر - وقيل الحق الاخفش بالجوز بحسب اسماء المتدارك وهو مركب من قاعين ثمانين

مرات وهذان اليتان منه جاء ناعارهما صالحا فعيد ما كان ما كان من عام
قاعين قاعين ناعارهما صالحا ناعارهما صالحا ناعارهما صالحا

والخيل واصحابه لا يهدون المحدث من مجوز العروض والاستعار التي وردت عليه ليست
ليشعر وانما ذاك نشر ما ثور عادل عن الشعر كما قيل
وما ساع هذا البحر عند الخليل اذ هو الشعر ما ثور عن الشعر عادل

يقال ان المحدث اذا ذكره عن غيره وعادل عن الطرائق جاز ولطفا هذا البحر عند من اثبتته
في الجوز عرض واحدة ساطعة وضربها ساطعها ويجوز الخيل في الاجزاء كلها - واقطع كذا
واصحاب الاقناع اي العروضيون يسمون هذا النوع من الشعر المقطوع من هذا البحر وهو
متشاكل لما انه ثقيل على الطبع ولا يكاد يقيه الطبع نشر ما قيل
وعند ذوي الاقناع مقطوع شعرهم من الجوز ما خور به المتشاكل

في القاموس المأخوذ من بيت المشرقية ومن يلى ذاك البيت ويصور اليه مغرب من خواص او حربية من
مخترت السقينة لتردد الناس اليه جميعه مراخيز انتمى - وهذا القام من المحدث المقطوع الاجزاء

يا ابن الدنيا مهلا مهلا
ما من يوم مضى عنا
نحن ما ياتي ونرنا ونرنا
الا اول من رآك
والقصيدة المنفرجة المشهورة الطسامة بالمنفرجة في هذا البحر

اشد في امره تنفرجي قد اذن ليك بالبحر فطام الليل له شعر حتى يغناه ابو السرح وسبح الخيل بها مطر
ناو احاذي الان تجبي

فوق تکلف در پی فحشیده داد سخنوری داده چنانکه ارباب سخن را در سخنش جز تحسین سخن نیست

و جامع این تجربه را نیز در پی وزن غزلی است که در آن رعایت لایم مالا ایلان کرده

احب قوما لهم عیون لستین مصعاً بحب سلسی

زین سعادت که باشم از جان محب این قبح ماه سیه

گر بودی طربین خدمت بجز عه نو

سلی لستنی دلم از این سال به مجلس میهن داده بیا

سند آذر لبت غم دلی که بود در و محبت

که خار صحرای و سرو گلشن بود سبا و کجیم اعسی

دلا بهیمه چو من فراید غم سببی صفای باطن

سبانی هرگز چو اهل طاهر خمیده خاطر ز ما راسماء

ز سر لعل شرفانیش نزن چون طوطی دم ارادت

که ناکسوده بود لبی به زبان دانستی در رس معما

صبر برسی از من که چو شد آفر دلت سیدمان ز ترکر صمیمی

مگر بگوشت ز فتنه هرگز صدمت نرکان و خوان لجا

۸ مای وزن را عروض و ضرب مسیح نیز اختیار می آید که در معنی فعلی فعلی فعلی فعلی فعلی فعلی

خوش آن زمانی که اساکد وقت راه یا بد بگور عرفان همی نغید ز کمر هستی صبر محو بد کربانان

۹ و دیگر جزوه آید بر چند فعلی علی الاطلاق یعنی فعلی فعلی فعلی فعلی فعلی

۱۰ و دیگر عروض و ضرب معصوم یعنی فعلی فعلی فعلی فعلی فعلی

۱۱ و دیگر عروض و ضرب مخدوف یعنی فعلی فعلی فعلی فعلی فعلی

۱۲ و دیگر عروض و ضرب ابر یعنی فعلی فعلی فعلی فعلی فعلی

و در این اعدان مذکوره شوا و عجم شریه گفته اند

جایای می ز مهربانی بگو آتش با نگر دانی بحسب ارباب سخن آئین ۱۳ سلسه ۴ د

چو آنکه عین ند بهشتی بزن جام بر طرف کشتی ۱۴

عوضی بر پی قافیه صفحه ۲۸

آن از قسم لغز شمرده شود - شائس چنان که مولانا عبد الرحمن جاکر در اسم فنی نوشته اند

چیت آن نام مرکب از اسم حرف
کذا و گو و و یکی را ز پورات
حرف اول نازک ما را کله
حرف آخر یار ما را افسراست
اول و آخر چون دانستی ترا
دانش آنها با وسط پیراست

زیرا که بعد از نام و یا پس از حرف دیگر خفاف در گوهر که عبارت است از دو نقطه ندارد پس این کلام منظم از آن حیثیت که دلالت بر اسمی از اسماء کنه سخاات و از آن حیثیت که دلالت بر مقصود بذکر علامات و صفات اوست لغز

و باید که شرط موزونیت کلام در لغز محمول بر استخوان باشد نه بلزوم زیرا که بحقیق شئی و صفات و علامات

آن در تشریح مقصورات را اما سخن طبع و سرور بخش خاطر وقتی آید که در صورت نظم روی نماید - و لهذا شود این فن آن مقدار شگفتانده که اگر کسی باریج نماید در قوافل از احواز آن عاجز آید

باب المیم

مستقارب

سقولن ثمانیه مرات و هذان الیثان منه

فهمدا و شکر ارب الانام

سقولن سقولن سقولن سقولن

سقولن اقرب لبیل المام

وله عروضات الاوی ساملة ولها اربعة اضر الاول سلسها والثانی مقصور والرف فیه لاسم فان هذا الضرب اذا كان مقصورا یجتمه فیه الساکتات ولا ینافی ذلک الا بحرف المد واللیث والثالث یحذف والرابع ابتر والثانیة یحذفون یحذفون - ولها ضربان الاول سلسها والثانی ابتر - وبناد المصاحف

فیه عروضا وضربا ابترین ویشترهما

وهرحک فی السادی وتعلم ما فی غدد

وهذا البیت یكون عروضه وضربه ابترین مقبوض الصدر والابتداء والحزوة - فیلان هذا البیت اشد

عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لا أعلم الغیب الا الله

د AH 817-896 AD 1414-1422

سقولن اقرب لبیل المام
سقولن اقرب لبیل المام
سقولن اقرب لبیل المام

The last full in all the poems
The last full in all the poems

در بیان که دیگری در علم گفته

حیثی است زیر سپهر یافته بر
کجا بگذرد در کالبد بخت جان
ز نادرات خواطر نشان دهد بستر شد
بر آنج طبع بر آن لایه او کند تالیف
دوم آنکه مولانا شریف بخیردی در حلال گفته

آن تر صفت که باشد که دلم آنما جلی
هر چند بخردی و صغینی مثل است
در طو کیم را ز کو معاجلی
حکام دهند ازین دندان با جلی

و نیز بان عربی نیز فضل لغز ذکر کرده اند چنان که حریری گفته

ما العامل المزی یتصلی آخره باولم و جمعی معکونه مثل عطاء
را از این عامل بآید است که در نمودن ادای عمل رنج کند مثل یازید و در مصاف عمل نصب مثل یا عبده ام
و این دو حرف که اول ادب با فر پوخته و معبر من او ای که آن نیز حرف مذ است و مثل یا در عمل و پرستی اول لغز
آخر باول

بدان که یا را عامل گفتی سهواست و تاج یا از کتاب مذیب و الا فالحق ان العامل هو الفضل المقدر و غیر

ذات من الاصله ما اور دناها خوف الاطالم

و فوق بیان لغز و معنی آنست که در محاسن مطهر نظم ناظم اسمی است از اسمانی آن که مشرعی شود بذر

علائق و صفات آن اسم - و در لغز واجب است که دلالت بر مقصود بذر علائق و صفات او باشد خواه آن مقصود اسم
باشد یا غیر اسم - پس بر کلام موزون که دلالت کند بر اسمی از اسماء از ان حیثیت که مدلول او اسمی است از اسماء لی
تعرض بذر صفات آن در عدد معنیات محسوب بود و از ان حیثیت که دلالت کند بر اسمی از اسماء بملاحظه صفات و علائق

و ثابت رجلا شجاعا صا و یا الامداد فی الشجاعه - هر دو عبارت در افتاده مساوات رجل با اسد در شجاعت مشترک است اما تفاوت دارد زیرا که ثابت اسدا مفید تاکید اثبات شجاعت است و رجلا صا و یا الامداد فی الشجاعه آن تاکید را مفید نیست و آن بسبب اطلاق لفظ اسد است با اسقاط حرف تشبیه پس گویا رجل را در شجاعت عینی اسد دانسته و تفاوت میان آن که عینی اسد باشد یا آن که مساوی او ظاهر است - و

و نیز بمقتضای کلام ماعقل و دل ایضا است اول از ثانی زیرا که اثبات در دلالت بر معنی مفهومی است و در لفظ قلیل - و کثیر الامداد که ثابت است ایضا است از کثیر القری تکبر فاف یعنی بسیار میهمانی از آن که اثبات کرات رماد مفید تاکید اثبات وجود ملازم است که عبارت است از کرات ضیافت بسبب آن که وجود لازم باشد بر وجود ملازم است و چون مدعا که وجود ملازم است بشهادت ثابت شود ایضا باشد تشبیه و در کثیر القری بود مدعا است ب وجود شاید

باب اللام

لندوم مالا یلزم

بدان که یکی از صنعتهای شعرا مالا یلزم است - یعنی لازم گرفتن شاعر بر خود چیزی را که لازم نیست آن چیزی در باب شعر و آن عبارت است از حروف و حرکاتی که شاعر تکرار آنها در او و اثبات الزام کند - چنانکه دال و فیه آن درین رباعی

یارب گنیم ز سر تا قدم است دایم ده من از آن ندیم عدم است
نوسیدیم که با وجود کرم است عصیان من و چون من هزار عدم است

و نشان که جامع این مجموعه درین ابیات رباعیت رعایت آن کرده

کرامه گوش وقت کوکلی سازد گران ثقل میوا از سماع نغمه راحت نشیند ب نوا

هر که چون فی ارغیم سینی نگر دو دل نهی نماید از شاخ کج سعادت بهم چون طبل در نوا

نفس در سیرت که دگر در روز و شب چنان دلست دور باش از وی که نبود بی روی لوروا
صوفی آن باشد که باند صفای دل از لوث غیر پاک نبود گر نما شد چون گلش با بر بوا
مین که سیم طالب در دطرب اغرای عشق می بخوریم تا سیم مسکن در آفایم بوا

فی القاموس الکف بالكسر القطعه وكسفه يكسفه قطعه روائكف في العروض ان يكون المجرى

الآخر آخر الجزء متحركاً فيسقط الحرف الساو بالمعجم تصحيف

في بعض مسائل العروض الكف ان يكون آخر الجزء متحركاً فيسقط ذلك المتحرك ولا يسمي الا

في معقولات بضم التاء في بحر السراج والمسنج خاصة فيذهب التاء ويبقى مفعولاً ويخلفه مفعول

لانه احسن منه والكف بالهمزة مصله رائق التوب اذا قطعه وبالمعجم تصحيف ويسمى المجرى مكسوفاً

بدان ككف در لغت معنی بر نه کردن آید و در اصطلاح این عروض عبارت از آن است که از معقولات

حرف آخر افتد - مفعولاً ماند مفعول بجا آید و آن رکن را که در وی کف راه یافته مکتوف تواند

کف

فی القاموس الکف في العروض اسقاط الحرف السابع اذا كان ساكناً ككون فاعلاتن فاعيلت

ففي فاعلاتن و فاعيلت - وكف بصره بالفتح والضم عسى وكفتته عنه دفعته وصرفته ككفتته فكف

هو لا زمر ومتعد -

و في بعض مسائل العروض الكف في اللغة اسقاط المنح والامتداع لان زمر ومتعد نيلاً كفتته فكف والمكفوف

سالا عسى في الاصطلاح اسقاط الحرف السابع ويسمى المجرى مكسوفاً - وهذا يقع في ثلاثة اجزاء وهي

مفاعيلت و فاعلاتن و مستعلن فانها اذا كفت صارت مفاعيلت و فاعلاتن و مستعلن و تركت على حالها

واعلم ان الكف جائز في الجزء السابع ايها كان هذا الجزء الا ان وقع ضرباً فانه لا يجوز فيه الكف

لانه اذا كفت بقي آخره متحركاً ولا ياتي آخر الايات الاعلى الوقف والسكون

بدان که کف در لغت بمعنی باز داشتن است و در اصطلاح این عروض عبارت است از آن که از جمله

حرفها کن بیفتد و رکت ماقبل او باقی ماند و این لعلال در مفاعیل و فاعلاتن و مستعلن وجود دارد

مس + کفت + لن مبتدا composed به که که مبتدا 1 & 2

و نه مفعول of composed به که که 2 & 2

بدان که این بحر را از آن جهت کامل گویند که هم چنان که در دایره و ضلع کرده اند هم چنان تمام
آمده و کامل در لغت بمعنی تمام آید - و بعضی گفته اند که چون حرکات این بحر بسیار بود بنا بر آن او را کامل خوانند زیرا که
بیت تمام او در اشعار عرب ششلی است برسی متحرک - اگر هم بحر و افزیز ششلی است برسی مقدار حرکات او تمام
معقول نیست - و بعضی گفته اند این بحر را از آن جهت کامل خوانند که ضرب او بر نه و هم آید و ضرب بیست بحرهای این
مقدار نمی آید و اصل این بحر نه اشعار عرب ششعلی ششلی بار آید و این دو بیت از این بحر است

صلوات تضرع عزه و جلاله
متفاعلی متفاعلی متفاعلی
صلوات تضرع فضله و کماله
هو کامل عزلی و ذاک شام

و در این بحر سواد عجم ششعلی گفته اند زیرا که در طبع ایشان اگر هم موزون است ناموزون می نماید و نشاء طبعی افزاید
و بعضی مضاعف ایشان این بحر را ششلی ساخته اند تا فی الجمله موزون نماید و مطبوع آید و در وی بر سبیل قلت شوی
لغته شاللی از کلام جامع این بحر می
چند آن نفس که ز فکر دل غم غرق بقا رود
بخار از غمش همه آرزو و زجریم خاطر فارود
شعاعین شعاعین شعاعین شعاعین
ره ابل دل طلبد کسی که چون کاملان افسارود

Don't this *Manajāt* has been very popular with the saints of Gujarat, a number of whom have written *ḥawāṣī* upon it, among them is *ḥawāṣī* which is quoted elsewhere in the note. The author of *Manajāt* has quoted it appreciatively. It means. 1. O You Who sees what is concealed in the heart and hears, You are ready to respond to that is expected of You. 2. O You to Whom every one looks in all kinds of hardships, O You to Whom every one can rush with complaint in times of fear. 3. O You whose treasures of sustenance lay in His expression "Be", please be kind for all sort of kindness at are at your disposal. 4. Do I have any alternative to the knock at Your door, in case if I am turned down which door is left for me to knock. 5. Whose name shall I invoke and whisper slowly, in case if Your kindness is shewn from Your servant. 6. Your magnanimity, God forbid, does not disappoint even a sinner for it quite boundless & unfathomable. 7. For the sake of him Whom You loved and sent, for the sake of him whose name if invoked as intercession, promptly evokes ensures response from You, 8. Get us out of all difficulties and be kind to us O You towards Whom we have to return, 9. May benediction be upon the prophet, his *ḥawāṣī*, the best of creation, the interceder.

عولها ثلاثة ضرب الاول مثلها والثاني مقطوع فاذا قطع صار متفاعلا فيجوز ان فعلان و
 هذا الضرب يلزمه حرفا اثنين وهو الردف في قول الخليل والاختفاء والثالث احدى ومضمر فاذا أخذ
 واضمر صار متفاعلا فيجوز ان فعلان والثاني حذاء ولها ضربان الاول مثلها والثاني احدى ومضمر
 مثل الضرب الثالث للمروض الاولى والثالثة بخروطة سالمة وضروبها اربعة الاول مذل والثاني
 مقطوع والثالث مثل السروض والرابع مرفل والاضمار جائز في هذه الضروب الاربعة وكذا
 الوقصر اذا وقع في السالم يصير متاعلن واذا وقع في المذل يصير متفاعلان واذا وقع في المرفل
 يصير متفاعلاتن وكذا الخزل اذا وقع في السالم يصير متفعلن واذا وقع في المرفل يصير متفعلاتن
 ويجوز المعاقبة في هذا البحر فاذا اضمر متفاعلن ينقل الى متفعلن متعاقب سنده فاءه و
 يجوز الاضمار في متفاعلن من هذا البحر انما وقع ضربا وعرضا وحسوا

والقصيدة المنسوبة الى الامام الرهاس بركة الانام الذي هو بالحق ناطق سدينا
 راجع الصادق رضي الله تعالى عنه وعن آباءه الكرام في هذا البحر وحري الاضمار في بعض اجزائها
 وقد ذكر العلماء الاقضياء ان من خاصيتها الاجابة - ونزاد ابن جماعة انه رأى ذلك متقولا عن
 خط الامام النولى نقل عن بعض العارفين فينبغي للطالب الصادق ان يراي عليها مبهما امكن
 فانها ما حاة عجيبة وهذه الايات منها

يا من يرى ما في الضمير ويسمع
 يا من يرى في الشدائد كلها
 يا من خرائن رفاقه في قول كن
 ما لي سوى قرعى لبابك حيا
 ومن الذي ادعوا واهتف باسمه
 حاشا الجودك ان يفتطعاصيا
 فتبقي من اجبتة وبعثت
 اجعل لنا من كل ضيق خرجا
 ثم الصلوة على النبي وآله
 انت المحدث لكل ما يتوقع
 يا من اياه المستكنى والمفرع
 امن فان الحير عندك اجمع
 ولئن ردت فاني بايا افرح
 ان كان فضلك عن عبديك تمنح
 والفضل اجزل والمواهب اوسع
 واجبت دعوة من به تنسفع
 والطف بنا يا من اليه المرجع
 خير الخلائق شافع ومسفع (2)

يا من يرى ما في الضمير ويسمع
 يا من يرى في الشدائد كلها
 يا من خرائن رفاقه في قول كن
 ما لي سوى قرعى لبابك حيا
 ومن الذي ادعوا واهتف باسمه
 حاشا الجودك ان يفتطعاصيا
 فتبقي من اجبتة وبعثت
 اجعل لنا من كل ضيق خرجا
 ثم الصلوة على النبي وآله

بقصد آنست که قصیده در لغت بمعنی سخن و زیاده است و مضامین تنویر و تحسین و در غروب طبع است و قصیده نیز
بسیب اشمال او بر معانی جلیمه لایزاله در غروب طبع سید و محبوب اذنان مستقیم است

قطعه

فی القاموس القطعة بالكسر الطائفة من الشيء والمقطعات من الشعر قصائد و اراجيزه و فی
بعض الرسائل القطعة ابیات متحدة الوزن والقافية بخبر مطلع بعضی

بعضی قطع چند بیت است که متحد باشند در وزن و قافیه بی مطلع و باید که اقل ابیات قطعه را از دو بیت نباشد
و نیز باید که اقل از ابیات قصیده باشد و وجه نوع این مطلع منظم بقطعه آنست که قطعه در لغت بمعنی باره از معنی
آید و این نوع مطلع منظم که مطلع ندارد همانکه باره از قصیده است و این قطع جامع این مجموع است
هو آدمی که در او نیست حسن بد رنگی اگر چه بیست بصورت زهر و ماه افرو
بود زرد رخ در رخ حقیقی بیست حمل مضحکه باشند سر تا مو و نو

باب الکاف

کامل

فی القاموس کامل النماذج کل کنصر و کرم و علم کمالا و کمالا منه و کامل و کلیل و الکامل من
شطور العروض متفاعلین ست مرات

و فی بعض رسائل العروض البحر الکامل یکون متفاعلین ست مرات و له ثلاثة اقسام ارض احدها ساملة و الاخر

در وجه در نوع قصاید نظیر احوال بیشتر شود اشخاص و مقصود هار سین از قبلی مدح و موعظت و حکمت و پند و تکریم بزرگان و ست
بوده است آن را قصیده بمعنی مقصود نامیده اند که مافوق از قصیده بمعنی توصیف و سرودن بکسی یا چیزی است حقایق ادبی ص ۱۷۱
ممکن است شاعر قصیده بدون زمینه سازی تشبیه و تخیل و تلمیح یا موعظه و دیگر شود - در این صورت
قصیده را محذوف یعنی باره داشته از تشبیه و تخیل گویند - و آن را با ضمیمه مقتضب یا بریده نیز خوانند و مثلاً
الورس گوید گردل و دست بجز و کمان باشند دل و دست خدا را با باشند

اما قصیده کامل آنست که دارای تشبیه و تلمیح باشد
در عربی قطع بکسر قاف و فتح طاء اما عامه فارسی زبانان شاید موعظه را بفتح قاف تلفظ کرده اند
حد اقل قطع دو بیت و حد اکثر معمول شد اول یا تازه شایسته بیت باشد ولیکن بر حسب
ضرورت تا حد و دهی و پنجاه بیت و بیشتر از آن نیز گفته اند
قصاید ادبی ص ۱۷۲
قصاید ادبی ص ۲۱۱

قال الهروي القريض هو القصيدة من الشعر ومثله المحدث كان احكام رسول الله صلى الله عليه وسلم

بمبحون وبقارصون

في الصراح وحق شوقني كسي را مبح و دم تقارض يك دگر را شوقني

قصيده

في لثاموس القصيدة مواصلة الشاعر عمل القصيدة - والقصيدة شطرا بيانده وليس الاثلاثه

ايات مضاعدا وستة عشر مضاعدا والمخ السمين اودونه كالقصيدة فيها

في الصراح قصيدة وقصيدة باره از منر شل سفين وسفينة

وفي بعض مسائل العروض القصيدة قيل هي عشرة ايات متاقومتها وقيل ازيد من عشرة

وقيل هي سبعة وقيل ازيد من سبعة وما عدا ذلك فهي قطعة - وبعضهم يعرف القصيدة

بانها ايات ذات مطلع موحدة في الوزن والقافية متجاورة عن اثني عشر بيتا

معنى قصيدة چند بيتي است متحد در وزن وقافيه و متجاور از دوازده بيت و چون قصيده شش بيتي است

باستادن را تخلصي که در پايه گزگاه گویند لازم است زیرا که از اسلوب لیب اسلوب مدح رفتن بواسطه پايه

و آن گزگاه است - و نزد شعراء عجم قصيده را نهايت مستحسنه صد و بيست بيت است اما نزد شعراء عرب حدی

معین ندارد

دعا گفتی در آخر قصایه مدحیه فارسیه که آن را شرط خوانند واجب است و وجه تسمیه این نوع مطلع

در شماره ایاکس حد متوسط محمدا بن بیست تا پنجاه بیت باشد و بیشتر از آن تا حد صد و پنجاه بیت و افزون تر نیز گفته اند

و بعضی کمتر از بیست بیت را تا حدود دوازده یا ششده بیت نیز نامیده اند ص ۱۶۸

چون ایات شکر در دوازده یا ششده در گذشت آن را قصیده خوانند ص ۱۵۱

حد قصید فارسی بقول بعضی بیست و سی بیت (و در بعضی شصت و سه بیت) ص ۲۱۶

در باب سبب که در کتب قدیم اسمی از شرط برده و صفت حسن شرط را داخل حسن قاطع و حسن قاطع کرده اند ص ۱۷۳

در معنی شعر که در کتب قدیم اسمی از شرط برده و صفت حسن شرط را داخل حسن قاطع و حسن قاطع کرده اند ص ۱۷۳

بان

و در باب قافیه شش است چنانکه گفته اند

رس و اسبیل است و حذو ای شیک زای باز توجه است و حیر او لغز

و حروف اوائل آنها را این ترکیب بر شیب جامع است یعنی راحت

و در باب این جماعت قافیه را مقسوم به پنج قسم ساخته اند و بر یکی را موم باسی
و مقلب بلقی کرده و حبی آن القاب در این بیت مذکور است

شکوه من مشرک لب شتر اتری خوان شد ار در شتر ادغ لب قافیه دان

و چون قافیه در لغت ازلی رونده را گویند و بیشتر آنست که قافیه در بی باقی الفاظ

و در شیب

بیت واقع میشود چنانکه در رباعی

یار به گفتم اگر سر تا قدم است
نرسیدیم که با وجود کمر است
دائم دل من از آن ندیم ندم است
عصیان من مهر از چهره من عدم است

یا در بی آن آنها چنانکه در این رباعی

ای دوست که دل زبیده برداشته
دشمنی چه این شکیبایی از شوق
نیکو است که دل زبیده برداشته
در دوست که دل زبیده برداشته

و چنانکه در این رباعیات که از جامع این مجموعه است

دل به پوده کوشد نکوشد که نشد
گلزار جهان که سر لیر خارا است
در حرص فرو نشد نکوشد که نشد
دل لبتم اول نشد نکوشد که نشد

دل پر زده نشد نکوشد که نشد
بحرین نگار خود فرو نشی عاشق
و اندر رنگ دود نشد نکوشد که نشد
گفتند که نشد نکوشد که نشد

دل پر زده در آن نشد نکوشد که نشد
گر رفت جهان ز دست او غم نه خورد
در بیخ و شتر اند نکوشد که نشد
نیکه کهنه سر اند نکوشد که نشد

فید

و تكون مع حرف الرفع و بدونه و تكون موسسة و غير موسسة و مطلقة و مقيدة و
مع الخروج و بدونه - و عيوبها اربعة و هي الاقواء و الالكفاء و الايطاء و السناد بالكسرة كما قيل
محبوب القوافي اربعة و اعدادها عليك فلا تمهل و هن مهمل

الاحمال التحليله بينه و بين نفسه يقال اهللت السئى خللت بينه و بين نفسه - و المهمل جمع مهمل
من الكلام و هو خلاف المستعمل - يقول ان عيوب الصانعة القوافي اهللت لان علم القوافي فلما عيب
اليه اهل ما نسا فكان علما مهملات فاذا اهل علم القوافي فما ظنك بعيوبها

بيان قافية در عرف شعراء عجم عبارت است از تمام آئي تکرار آن در آخر جمیع ابیات
واجب باشد یا مستحسن بشرط آن که مشق نباشد در تلفظ بلکه جزء کلمه باشد یا بمنزله جزء کلمه و بعضی
تمام کلمه آخر را قافیه گفته اند و بعضی حرف روی را - و قافیه بر دو نوع است معمول و غیر معمول - معمول
آن که کلمه بیارند بوضوح واضح و در روی تصرف نه کنند چون راست رخاست و غیر معمول آن که بواسطه تصرف
سأسته آن کرد که او را قافیه گران کرد و آن تصرف کار بر ترکیب دو لفظ باشد چنان که لفظ است بواسطه
ترکیب باللفظ پیدا شده صلاحیت آن پیدا کند که با طاست و راست در یک قافیه جمع شود چنان که درین بیت
در آئینه دو تو کز گویم راست
انوار تجلی الهی پیدا است

و گاه بتحریک یک لفظ چنان که کمال اسمعیل لفظ ۵ رد در قصیده که مطلعش این است
بر یافتست بخت را روزگار دست زانم نمی رسد بسر زلف یار دست

قافیه ساخته بروجهی که حرف دال را از جانب ردیف اعتبار کرده - و قافیه گاه مجرد آید یعنی در روی حرف
ردیف و قید نباشد چون غم و شکر - و گاه ردیف یعنی در روی حرف ردیف باشد چون جان و کمان و نور و نور

و درین وجهین - و گاه بقید یعنی در روی حرف قید باشد چون بند و قند و بهر و نهیر - و مجموع و حرف

قافیه بر قول جمهور نه است چنان که گفته اند
حروف قافیه ای طالب خرد پیسته
بقول آن که در این علم بود با عرفان
روی و ردیف و در قید بعد از آن ناپیسته

مع الحركة التي هي الساكن - اوصى الحرف التي تبنى عليها القصيدة وعوّل القوافي كزبير ساعا كقول

سالكاب من كان يرعمر انني اذا قلت قولاً لا احيد القوافيا

وفي الصراح فنفية دلي وصادق لئلا نقبض على اثره بقلان ونقبت بمعنى قوله تعالى ثم قفينا على

آثارهم يعني من مرجم وقوافي الشعر لان بعضها يتبع اثر البعض فنقول دلي رفئي - قفوسه

وفي بعضه مثل العروض قال الالحسن الاخفش النحوي القافية هي اكلامه الاحيدة من البيت كما قيل

وقافية الاسعار اخذ بقطه واخفش معناه لذا القول خاشي

لقال اعنام بعام اي اختار يختار منهم معانم والخاشي الحافظ - يقول الاخفش يختار لهذا القول وحافظه

وقال خليل ابن احمد العروض القافية هي حرف متحرك قبل الساكن مع المنتهى اي مع آخر

البيت - بيانه ان آخر البيت ابدأ يكون على السكون والوقف وقيل هذا الساكن لا بد ان يكون متحركاً ولاحظ

وقد يكون متحركين وقد يكون ثلاث احرف متحركات وقد يكون اربع احرف متحركات ولا يكون اكثر من

اذلك البتة - فالساكن مع الحرف الذي قبله اي منتهى البيت فاقبض عند الخليل كما قيل

وحرف قبل الساكنين متحرك الى المنتهى عند ابن احمد فاصل

اي فاصل بين ما هو قافية وبين ما ليس بقافية - مثاله اذا وقعت الكلمتان مثل خيرك ودمك

في آخر البيت - فعند الاخفش اكلامه الاحيدة وهي ثلثة قافية البيت وعند الخليل وقعت القافية في البيت

كلمتين وهما خيرك ودمك - وقول الخليل معول عليه كونه سابقاً في هذا العلم من سواه فانه اربع

علم الحروف وتتبع اشعار العرب العاربة جاهلياً وفي علاميتها ومن سواه عيالاً واتباعه في

هذا العلم

ثم القافية على خمسة اقسام المتكاسم والمتراكب والمنداد والمثنوا والمرتادف

والقافية هي ما يهلل خال اخر القيس وكل من الخليل هو اول من فصل الكلام فيها وجعل جعلها علماً مدوناً

لشعره فخصه اسم ارق القيس *the mahlal name of the poet* . *هو من بين قافيه من ١٠١*
is a well known science - *هو علم معروف*

فوزن . وقوله ثم قافيه فكل من هو اول من فصل الكلام فيها وجعل جعلها علماً مدوناً

هو

مفصلة في ج ٢ ص ١٠٥ من كتاب السراء ذاك الاول

مراصل این بحر نفاعین نفاعین فاعلان شش بار آید - و این بحر را چند وجه در عمل آورده اند

۱- که یکی مدس سالم الاجزاء - یعنی نفاعین نفاعین فاعلان مسائل از کلام جامع این مجموع
کسی کس نیست خود اسم عیب جوئی را و رانا ابدی ناکس نگوئی
فاعین نفاعین فاعلان کجا در باید آن خالی از نگوئی

- ۲- و دیگر مدس - صدر و ابتداء و حشو مکتوف و عروض و فوری کالم - یعنی نفاعین نفاعین فاعلان
- ۳- و دیگر مدس - صدر و ابتداء و حشو مکتوف و عروض و قرب مقصور - یعنی نفاعین نفاعین فاعلان و عی
- ۴- و دیگر مدس - صدر و ابتداء و حشو مکتوف و عروض و قرب مخدوف - یعنی نفاعین نفاعین فاعلان

۵- و دیگر مدس - صدر و ابتداء و قرب و حشو مکتوف و عروض و قرب مخدوف این مفعول نفاعین فاعلان

۶- و دیگر مدس - صدر و ابتداء و قرب و حشو مکتوف و عروض و فوری کالم یعنی مفعول نفاعین فاعلان و عی

و امثال این اوزان مذکوره بنا بر آن ترک نموده شد که شعر در این اوزان اگر چه نثر
موزون است ولیکن ناموزون و نامطبیعی می نماید و لهذا شعری بدین اوزان در دواوین شواکم منطقی آید

قبض

فی الف مرکی قبضه بیده یقبضه تناوله بیده و علیه بیده تمسکه و ید عنه امتنع عن

اصا که مفعول قبض و قباض و قباضه و ضد بسطه

میان قبض در اصطلاح اهل عروض عبارت است از اسقاط و حذف خاص سکن و این در نفاعین

و فعلین تحقیق شود - چنانکه از نفاعین نفاعین و از مفعولین مفعول مانند و آن رکن را که در وی قبض راه یابد مفعولین خوانند

قصص

۱. The first hemistich of these verses seems to have been incorrectly copied by the copyist. It can't be scanned as indicated there

۲- نهان کرد بیا قوت لب دامن عیان کرد بعقد کرمیان

۳- تا طبعی ره بر قرار باشد مداح در شهر یار باشد

۴- زخاف و ب راقبه ات

عروضی بدیع قافیه ص ۲۹

فصل

فی کتاب الفقه فی القوافی فی تغییر الخصب بالعروض و لم یجوز مثله فی حشو البيت و هذا انما یكون
بإسقاط حرف متحرك فصاعدا فإذا كان كذلك سمي فضلا - و بعضی عروض را فصل می نامند بخلاف آنکه در
نهایت می خوانند و این غیر مشهور است که قبل -

فی تغییر المثنون المنطوقه فی العروض - و هاتک اعتلالات الفضول فعلا و کل له اسم فی ضاعات معروف
مضولها - فتسمى بالتسمى به وهو مالوف - يقال شركة فی البیع والمیراث لعلمه شركة بالکسر و اسماء و به
یسماه بمعنی یقول شرکت الضروب فی المذكور من الاعتلالات اعراضها فتسمى بالضروب بالتسمى به
الاعراض یعنی طال يقال هذه العروض مخبونة مثلا کذاک يقال هذا الضرب مخبون و قدس علی هذه غیر
و هو ای ما قال من الاعتلالات مالوف و مالوف عند اصحاب هذا الفقه

فرد

فی القاموس الفرد نصف الزوج و المثنی جمعه فرد و من لا یطیر له جمعه افراد و فردی
دفعی المراج فردتها و طاق افراد جماع و ادای کذاک علی غیر قیاسی کانه جمعه فردان -
و فی الاصطلاح الفرد البيت ذوقافیه او قافینیت - و ای نوع شعر را فرد بجهت آن گویند که تنها است
باب العواف

فرد

بدان که این بحر را فرد از آن جهت می گویند که فرد در لغت بمعنی نزدیک آید و این بحر نیز از جمله بحر نزدیک
است که از بحر سریع برآورده اند و درین نزدیک پیدا شده - و گویند که لانا یوسف عروضی نشانی و او اول کسی است که
در فارسی تصنیف علم عروض نموده و این بحر را پیدا کرده و بعد از آن که خلیل بن احمد استخراج بحر کرده بود پس از او
به و صد سال - و بعضی گفته اند که چون آن کان این بحر با کان بحر هزج و مضارع قول داشت بنا بر آن این بحر را

از شاعران قدیم میسر است که اشعار خود را تحت وزن اسری و الحیثینین را بر آورده است - در آنجا که کتاب الفقه علم عروضی از ادیبی
نظام ابویوسف آمده است که عروضی بیارسی درستم بود پس در آنجا که در شماره ۳ سال دوم جمله ۱۰ شکله ادبیات درستم در باره
- انکه نمکن است این ابویوسف در لغت کتاب عروضی خود و یکی باشند و استنباطها در نسخی از کتاب الفقه را در باره نام یوسف بابی و یوسف
گردانده باشند بجهت تسکونی کرده است - و بیچ الله صفا ۱۰۰ ابیات از ۲۰ ص ۴۶۷

هم رسن از قامت آن سیم تن رود صد طعنه بر لطافت سرو چمن رود
 پیش حال آن سه افلاک در بری بر صد حسن یوسف صحرای سخن رود
 حلاوت علی از حد فتن از رخ نقاب باز تا خود دوزخس بینج از خولش رود
 شد خاطر حزین سزا ز بند عشق ساد شادان شود غریب چون کور وطن رود
 بر صد وصال دیر کسلی ن سینه دل میند کین بگش بلف اهرمن رود

عُفْل

فی القاموس العُفْل ما لا علاقة فيه والشعر المجهدل قايله والشاعر المجهدل

باب الفاء

فاصله

فی القاموس الفاصله الحزنة بین الحزینین فی النظام والفواصل اواخر آیات التنزیل بمنزلة
 قوافی الشعر الواحدة فاصله - والفاصله الصغری فی العروض ثلاث تحركات قبل ساکن نحو ضربتُ والمکبری
 اربع نحو ضربتُ - والفاصله یعنی بالمجمعة هي الفاصله الکبری
 وفي بعض رسائل العروض الفاصله نوعان صغری وکبری فالصغری مرکبة من سبب ثقیل ووزن
 بجموع نحو فَعْلَانُ وقد تسمى هذه الفاصله فاصله بالمجمعة

میدان که اصولی که ارکان از آنها مرکب است یکی از آنها فاصله است و آن بر دو نوع کلی صغری و کبری
 آن که سه ووف اول او متحرک بود و رابع ساکن مثل فَعْلَانُ ثبوتین و کبری آن که چهار ووف اول او متحرک بود ووف خامس او ساکن
 مثل فَعْلَانُ ثبوتین - و چون صغری در لغت بمعنی خود تر و کبری بمعنی بزرگ تر بود - پس چه کلمه چهار حرفی را صغری و پنج حرفی
 را کبری گفتند مناسب است

و بعضی کلمه چهار حرفی را فاصله بصله معمله خوانده اند و پنج حرفی را فاصله بصله معجمه زیرا که هر دو فاصله
 است و مختل در لغت بمعنی افزون آمده است - و بعضی خود را فاصله بصله معجمه گفته اند و لیکن اول را صغری و ثان
 را کبری قید نموده اند - و بعضی فاصله را از اصول نمی شمارند - و فاصله صغری را مرکب از سبب ثقیل و حقیف میدانند و کبری
 را مرکب از ثقیل سبب و وزن مجموع نمی شمارند و صواب همین قول است زیرا که هیچ کلمه ای از ارکان فاصله و بعضی از مرکب از چهار
 ووف متحرک نیست

الافاستقی کاسات کیلی و غنّ لی
وایاک واسم العاصی الی انتی
باوصاف مسلمی و الریاب و هم
اغار علیها من قسم المکرم

بدان که کلام منظوم منقسم میشود بهشت قسم اول غزل ثانی قصیده ثالث لسیب رابع ترجیع

خامس رباعی سادس فرد سابع مثنوی ثامن مسمط - و چونیک ازین اشعار مذکوره را در محل او تکرید کرده اند
اما الغزل فقالوا هی ابیات ذات مطلع متحدة الوزن والقافية غیر متجانسة عن اثنی عشر بیتا - یعنی
غزل چند بیت است که مطلع دارد و متحد در وزن و قافیه است و متجانس در وزن و قافیه نیست - فائده قدر دوازده بیت است که
بعضی از شعرا و شغف غزل را تا دوازده بیت والا گفته اند اما در این زمان آن طریقی غیر سکرات و الا غزل شش بر وصف
حال محبوب یا وصف حال کس باشد و گاه بر اشیا و دیگر مثل اصطلاحات صوفیه و صفت علی و بهار و لغت خرم و غار و نصیحت اینها
روزگار و غیر آن - و در این زمان سخن آنست که اسمی در قطع غزل مذکور باشد اگر چه مستفیدین ذکر نکرده اند - و
شرط دیگر درین عهد آنست که اقل از پنج بیت والا از هفت نباشد - و نیز در شعرا عرب عدد ابیات غزل را حدیث
معین نیست - و چون غزل در اگر اوقات شش بر او صاف حال محبوب بود بنا بر این این نوع شعرا غزل خوانند زیرا که غزل
در لغت معنی سخن کردن با زنان آید و این غزل از جامع این مجموعه است

is there is a note in the margin which says that according to another manuscript of the first line reads *افاستقی کاسات کیلی و غنّ لی*. All the qazals found in his *Diwan* invariably consist of five couplets only. Maulana Hasrat Muhani inferred that Brahman must have made a selection of his qazals. Dr. Farooqui was led to say believe that Brahman's temperamental love for brevity account for five couplets in each qazal. However Maulana Hasrat Muhani's above remarks put this controversy or surmise to rest. Dr. Farooqui says "Brahman's qazal as a rule consist only of five couplets, and this led Maulana Hasrat Muhani to infer that Brahman must have made a selection of his verses while compiling his *Diwan* (All India Bahar Seemamki Brahman ed. 1922.) But the inference that Brahman made a selection of his verses does not appear tenable when we see that Brahman by temperament appeared preferred brevity both in prose and poetry and that in all probability he made it a rule to compose qazals consisting of five or six couplets only" Chandreshan Brahman, *Life & works*, p. 96.

It will be seen from the qazals of the author quoted in this manuscript by way of illustration that he too has strictly observed this rule that was prevalent in his age.

فكأن من نازلة النساء محاد شتمن والاسم الغزل محمداً والتغزل التكلف له وتكلف
المتغزل وكحاجة الشمس لانها حبالا كأنها تغزل عند طلوعها او عند امقاعها

وفي الصراح نازلة سخن نغني يا امان وعشوى باذى كردن والاسم الغزل لغتيه ويرصد
الغزل نوت منه ويقال في الغزل براغزل وتغزل اي تكلف في الغزل وتنازل را اي تخاذل بالزول عن الأقرب
وأيوبه ماده غزاله الضمى اول جائت غزال رشتن انشي

اعلم ان الشعراء قد جرت العادة الغالبه لهم في التغزل في مفتحة المتغزل المدائح والقصايد والتحدث
بلوغم العشق من مفاضة البلايا والشدائد ويحدون ذلك من حجة نطف المطلب وجودة المتشبع لانه يعين
ذلك على اصحاء ما بعده وهذا الان الغفوس جيلت على حب الكمال وطبعت على الميل اليه فاذا اخذ
الشاعر بين يدي الممدوح في ذكرك حب المصطفى والحسن وما يتعلق به من الشوق والحزن يقبل بكلمته عليه
ويصغى بالاضافة اليه وينسب تلك الكلمات وينسب بديك الحكايات

وبعضهم ذكر البساتين وصفته نضارتها وظاوة الهواء وغير ذلك من المطالب
ومقصودهم في الكل ما ذكرناه وليس كل من افتتح القصيدة بالعشق والتوله وتغزل فيه لازم ان
يكلمه عاشقا متولها بل يمضي فيه على رسم الشعراء كما قل ابو الطيب احمد بن الحسين الملبني
اذا كان الممدوح فالنسب مقدم اكل فصيح قال شعرا متين

فمن بعض نساء العرب اشتهرت وعرفت بانها محبوبات ومعشوقات فكل من اراد
ان يذكر حبيبه يبدل اسمها ويذكرها باسم من اسماء تلك النساء المشتهرات غير على ذكر
الحبيبة وسنرا الامر وقد احسن من قال

فكأن من نازلة النساء محاد شتمن والاسم الغزل محمداً والتغزل التكلف له وتكلف
المتغزل وكحاجة الشمس لانها حبالا كأنها تغزل عند طلوعها او عند امقاعها

"Is it necessary that every eloquent person who composes poetry should be love-sick? Sometimes the poets do not away with ^{similes} altogether and at once begin with panegyric. The kind of Arabic is called ^{الغنى} - Perhaps Mubarrak was the first to do so in a Qasida. He dispenses with ^{similes} by pulling this pertinent question."

Arabian
Dr. Dawood, The influence of poetry B'bay 1957 P. 32

والتوفیق بن القلین انه يجوز ان يكون آدم عليه السلام اول من تكلم بالعربية ثم اندرس هذا اللسان فتفق
الله تعالى لسان اسمعيل عليه السلام بالعربية وكان ذلك تفضيلا له من الله تعالى لان العربية افضل
اللغات كما قال صلى الله تعالى عليه وسلم افلا عربى بالقرآن عربى ولسان اهل الجنة عربى انتهى

وفى المشكوة عن ابن عباس رضى الله تعالى عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أحبوا
العرب لثلاث لاني عربى والقرآن عربى وكلام اهل الجنة عربى - وقال العلامة السيوطى فى الاتقان الكتب
المنزلة كلها بالعربية - قال اخراج ابن ابي حاتم عن سفيان الثوري رحمه الله تعالى انه قال لم ينزل
وحى الا بالعربية ففضل على سائر اللغات الا لسان وهو لسان اهل الجنة فمن تعلمها او علم غيرها
فهو ماجور انتهى

واین که بعضی از نگارندگان الزام کرده اند که در محاورات و نویس از نظم و ترتیب الفا فارسی دریج نه
نمایند - اگر این الزام از جهت استکفاف از الفا فارسی است نه بی بسادست و خذلانی و شقاوة و حرمان که ایشان
در یافته اند و عیان ارادت این طائفة از ضرب صواب در یافته اند - و اگر قصد صحت است از عبارات و جملی دارد و طبی از
جهول آن خندان ابائی آورد اما با وجود آن الفا فارسی را با دراج کلمات عربی در آن نه بینی تازه روی نماید
در ساطعی بی اندازه حاصل می آید - چنان که هم آن طامحات بر و میدان فرد سندان ادب و عرفان و انواران بلوغ
با الحین

غایت

بدان که غایت در لغت پایان بر چیزائی گویند و بعضی اهل عروض جزء آخر مصراع ثانی را غایت
نامند چنان که ضرب نیز خوانند و یکی مشهور در اصطلاح ادباء این فن منظر ضرب است نه غایت اگر چه لغط غایت مناسب است جزء آخر را
مختار

الوالفضل عبد الله بن عبد الرحمن بن كمال الدين ابو بكر عثمان بن محمد بن خضر بن ائوب بن محمد بن الشيخ الهام المحقق السبط الشافعي
هو من مشايخ علماء القرن الحادي عشر هـ. 411/1022 م. توفيت سنة 849 هـ. 1444 م. في مدينة بغداد. له مؤلفات كثيرة في الفقه والحديث واللغة.
منها كتاب "الشرح على المختصر" في الفقه الشافعي، وكتاب "الدرر النيرة" في الحديث، وكتاب "البيان في معرفة رجال القرن الحادي عشر هـ".
وكان من مشايخ علماء بغداد في القرنين الحادي عشر والحادي عشر هـ. وروى عنه جماعة من العلماء.
وكان من مشايخ علماء بغداد في القرنين الحادي عشر والحادي عشر هـ. وروى عنه جماعة من العلماء.
وكان من مشايخ علماء بغداد في القرنين الحادي عشر والحادي عشر هـ. وروى عنه جماعة من العلماء.

مغرب فذهب الحرب اليها وهي ماحة العرب وراجة دائري الفضاحة اسمعيل عليه السلام والملاحه واضطر الناس الى تسكين رايها فقال عذبة ارض ما يحمل حرامها من الناس الا اللوذعي الخلاص يعني النبي صلى الله عليه وسلم - واللوزع واللوذعي الخفيف الكلى الظرف المذهب الحديد القواد المن الفصح كانه يلائق بالناس من ذكائه والخلاص بالضم السيد الشجاع

ولعن بن قحطان البوايين قتل اول من تكلم بالعربية - وفي الصلح وب زوي ازروم نازي شهر باش عربي مكتوب اسم ارباب نازي ان بيابان باش - وهم سكان البادية خاصة - اعلم ان كذاك والنسبة اليهم اعرابي ولا واحد له وليس الاعراب صرحا للعرب وانما العرب اسم خدس والعرب العامرية هم المخلص منهم راخذ من لفظه والكديبه كليل لايل - وروى بن قحطان العرب الحرياء والعرب المستعربة هم الذين ليسوا بخلص وكذاك المستعربة - ولعن بن قحطان ردي كوفان نازي او برون آورد - وروى ابو الحسن كلهم عربة فنجحتين جوي كارب درومايز رود وروى - وب اشهر

وفي اصول الصغار اعلم ان اللغة العربية افضل اللغات واصل اللغات الاخر - واختلفوا في اول من تكلم بها فقال بعضهم انه آدم عليه السلام وقال بعضهم انه اسمعيل عليه السلام - وروى عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما انه قال اول من تكلم بالعربية اسمعيل عليه السلام وقد اعتمد الشيخ ابو بكر الجصاص على هذا وقد روى في بعض الروايات عن النبي صلى الله تعالى عليه وسلم انه قال اول من فقه الله تعالى لسانه بالعربية المدينة اسمعيل عليه السلام وهو ابن اربع عشرة سنة وقال محمد بن الحلي الباقى روى الله تعالى عنهما اللههم الله تعالى اسمعيل عليه السلام بالعربية وترك اسماء في عليه السلام على لسانه

الجمع من اسماء الله تعالى في سورة الفاتحة والحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين اجمعين

في مفاعلتين وحده فاذا عصب وقبض صار مفاعلتنا - فمفاعلتنا اذا كان اصله مفاعلتين منه
معقول كما قيل وقبض بعد العصب بالمقل تحضوب - مما وقع في القاموس من قوله اسقاط
الياء من مفاعلتين وهو هكذا في جميع نسخ بلادنا فالظاهر انه من سهو الناسخ والصواب اسقاط
الياء من مفاعلتين لما بيننا

عكس

في القاموس العكس كالضرب قلب الكلام ونحوه وورد آخر الشيء الى اوله
وفي الصراح عكس بالكونة كرون ودر اصطلاح باب شروع شوي را گویند که اگر اول او تا آخر

بخوانند
بخوانند یعنی باشند و اگر از آخر او تا اول بخوانند نیز معنی باشند مثال

سنوی کردم روزی بمهی بهی بهی روزی کردم سزی
نگاهی کردم روزی بمهی بمهی روزی کردم نظری

عرب

في القاموس العرب بالضم والقراءة خلاف العجم مونت وهم سكان الامصار ادغام والاعراب
سكان البادية لا واحد ويجمع على اعاريب وعرب وعامرة وعمرية وعريات صرهاء وسعريه و
سعريه رخلاء والعربية بحركة النون الشديد الحبرى وناحية قرب المدينة المنورة واقامت قرابين

1) The author has quoted Qamus that عكس according to that
it is omission of ياء from مفاعلتين; therefore مفاعلتين is
معقول. But the author also says that this
is the definition of معقول in "all the copies of our country
or city". This however, he corrects is the slip of pen by
the copyist. It is strange that incorrect definition is repeated
by all copies of our land, as claimed by the author.

The omission of the 5th letter from مفاعلتين
is مفاعلتين, gained from مفاعلتين. And the omission of
the 5th letter from مفاعلتين is معقول. مفاعلتين gained from مفاعلتين
معقول.

2) It is a slip of pen by the copyist. There should be عكس at the end
of the last few or vice versa.

الأذن اما ناقصة رسول الله صلى الله عليه وسلم فاما كانت تسمى العقباء لان ذلك كان
لقبها لعماد لم تكن مشفوقة الاذن والاعصاب في الوافر مقنعين فخرهما من مفاعلتين

عقوص

في التاموس عقص شعر يعقصة ضفره وقبلة والعقصة بالكسر والعقصة الصغيرة والعقصة
من التاموس ما التوى قرناه على اذنه والعقصة بحركة خرم مفاعلتين في الوافر بعد الصب
وفي بعض مسائل العروض العقص هو الجمع بين الخرم والعصب بالصاد المهملة فاذا خرم
مفاعلتين صام مفاعلتين واذا انحصب صام مفاعلتين فينقل الى مفعولان ويسمى الجزء معقوصا
وانعص وهو ما خرد من عقص الشعر ضفره. ويسمى انعص بين العقص وهو الذي قرناه على
اذنه خلقة والعقبية الصغيرة

عقل

في التاموس عقل البعير شد وطينه الى ذراعه كعقله وعقله. والعقل اسقاط الياء من

مفاعيل

وفي بعض مسائل العروض من الزخافات التي تلم بالوافر العقل وهو الجمع بين العصب بالصاد
المهملة والقبح يقال عقاه يعقاه عقلا حبه ومنه العقال ويسمى الجزء معقولا وذاك لفتح

There is an important note on this combination
in various feet. It says. ٨٣

فاذا دخل الخرم مفعول قيل له انتم
اذا دخله القبح مع الخرم قيل له انتم
اذا دخل الخرم مفاعلتين قيل له اعصب
فاذا دخله العصب مع الخرم قيل له اقصم
فاذا دخله العقل مع الخرم قيل له اجم
فاذا دخله القبح مع الخرم قيل له اعقص
فاذا دخل الخرم مفاعيلين قيل له اخرم
فاذا دخله القبح مع الخرم قيل له امشتر
فاذا دخله الكف مع الخرم قيل له اخر
فاذا دخله الكف والقبح مع الخرم قيل له اقرب
فاذا دخله الهم مع الخرم قيل له انال

مناور التذكري في طلب المعاني ونظمها وترتيب غرضها وقوافيها وتدبير تجسيها واساليبها
 فيجمعهم الشياطين بالمعائب ويوقعونهم في الابطال والاذيب فيسبهمون وكل وار من الملاح
 والدم والهجاء والكذب والفحش والستم واللعن والافتراء والدعاوى والكبر والتفاخر
 والتحاسد والعجب والطمع والفضل والدناءة والحسنة والطمع والتكدي والذلة والمهانة و
 اضاف الاخلاق السرداثل والطعن في الانساب والاعراض وغير ذلك من الآفات التي تقع
 فيها السراء ليصلوا الى اسفل درجات الجحيم -

وقال في قوله تعالى الا الذين آمنوا وعملوا الصالحات الآية اشارة الى انه كما

لا يربط القوس في الشر سلوكا على اقدام التفكير ليصلوا الى اسفل درجات الجحيم كذا لا يربط
 القلوب في الشر سلوكا على اقدام التفكير بنور الايمان وقوة العمل الصالح وتأشيدا لذكر الكثير
 ليصلوا الى اعلى درجات القرب ويؤيدهم المكنة بدقائيق المعاني بل يوفقهم الله تعالى لانتباه
 الحقائق ولتبيينهم الالفاظ الدقائق فيالانهم ليسيروا في كل وار من الموانع الحسنة والحكم الخ
 ودم الدنيا وتركها وصغرتين الآخرة وطلبها وتشويق العبادته وتجنب الله تعالى اليهم وشرح
 المعاني وبيات الوصول والحث على السير والتحذير عن الآفات القاطعة عن السير وذكر الله
 تعالى وثناؤه وملاح النبي صلى الله عليه وآله واصحابه وجماعة الكفار استنصارا لاهل الاسلام
 كما قال صلى الله عليه وآله وسلم لحسان رضي الله تعالى عنه اخرج المشركين فان سراح القدس معك
 بدان که شعر در لغت بمعنی دانستن و در یافتن است و در اصطلاح علماء سنی است بروزون

که دلالت کند بر معنی وفاقیه داشته باشد و قابل ضد بروزون آن سنی کرده

حقا (معنی)

معضب

بالضاد المعجمة وهو ان يجرم فاعلنت فصير فاعلنت فينقل الى متغلف

والجزء يسمى معصوبا وعضبا وهو ماخوذ من عضبه عضبا قطعه وناقه عضباء مشقوقة

تتبعهم الخاؤون^١ أي الشياطين أو من ضلّ من الناس أو الذين يحبون الساعرا إذا هجوا أو محبوبه
 ملدحه أي أنهم بما ليس فيهم واتباع محمد صلى الله تعالى عليه وسلم ليسوا كذلك وهو استئناف البطل كونه
 صلى الله تعالى عليه وسلم ساعرا وقرره بقوله المردن أنهم في كل واحد يقيمون لأن أكثر معد ما تهم
 خيالات لا حقيقة لها وأغلب كلماتهم في تمزيق الأعراض والقدح في الألقاب والوعد الكاذب
 والافتخار الباطل وصدح من لا يفتح له والاطراء فيه وأساير إليه بقوله وإنهم يقولون ما لا
 يفعلون - وحال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ليس كحال آباء الشيعر فإنه صادق القول والفعل
 لا يخالف قوله فعلة إلا الذين آمنوا وعملوا الصالحات وذكروا الله كثيرا وانصروا من بعد ما ظلموا
 استثناء للشعر المؤمنين الصالحين الذين يكثر ذكر الله تعالى ويكون أكثر أشعارهم
 في التوحيد والثناء على الله عز وجل والبحث على طاعته - ولو قالوا هجوا أرادوا به الانتصار
 من هجاءهم ومكافحة هجة المشركين كعبدة الله^٢ بن^٣ ر^٤ واحد وحسان بن ثابت^٥ والكعبيت^٦ رضى الله
 تعالى عنهم

وكان صلى الله تعالى عليه وسلم يقول لحسان قل وروح القدس معك وعن كعب بن مالك رضى الله
 تعالى عنه أنه صلى الله تعالى عليه وسلم قال له أجهج أجهجهم فوالذي نفسي بيده فهو أشد عليهم من النبل^٧
 وقال بعض أهل الحقائق في قوله تعالى والشعراء تتبعهم الخاؤون إلى قوله ما لا يفعلون إشارة إلى أن
 الشعراء يحب مقاماتهم ومطامير نظرهم ومناياهم وقصدتهم ونياتهم إذا سلكوا على أقدام التفكير

XXVI 224 P473 And the poets - it is those that follow them

XXVI 225 P473 They wander distracted in every Valley,

3, 4 & 5. The prophet used to encourage عبادة بن ربيعة^١ to compose satirical verses against أُمَيَّة بن لؤي^٢. His mother of
 was his prayer in respect of حنظل بن ربيعة^٣. He belonged to فزارة^٤ clan. He embraced
 Islam when the apostle of God migrated to Madinah. He enjoyed
 longevity. For nearly years he flourished in طاعة^٥ & for 60
 years he lived as a thug. Some historians however, think
 that he died in AH 40/AD 660, AH 50/AD 670 or AH 54/AD
 78^٦ والله اعلم بالصواب

شعر

في القاموس شعر به كثر شعرا وشعرا علم به وفطين له وعقله والشعر غلب على منظوم القول
لشرفه بالونين وإلها فيه وإن كان كل علم شعر أجمعه أمعار - وشعرا شعرا وشعرا قاله وهو شاعر من شعراء
وفي الصراح شعر بالكسر نزوف اشعار جماعة ودالتي يقال شرت به أي فطنت له - ناع شعرا كرى
و در يابنده - شعراء جماعة على غير قياس

قال الاخفش الشاعر مثل لابن وتامراي صاحب شعر وسمى شاعرا لفطنته وما كان شاعرا

مشاعر شهور وشعره بزرگ درن لبراشه
وفي بعض المحررات الشعر في الاصل العلم الدقيق مأخوذ من الشعر بالفتح شعر يسمى به الكلام
المؤمن لما يوجد فيه من العلم الدقيق انتهى
وفي الحديث ان من الشعر حكمة رواه البخاري - ذكر عنده رسول الله صلى الله عليه وسلم الشعر فقال
هو كلام فحسه حسن وقبحه قبيح رواه الدارقطني لان عنده جوف رجل فحار به خير من ان يملأ
شرا رواه الشيخان - قال الامام الرازي المراد منه ان يكون الشعر غالبا عليه مستويا بحيث لا يغلبه عن
القرآن وغيره من العلوم الشرعية وذكر الله تعالى من مذكوم من أي شعركان والا فلا يضاهه حفظ البشير
من الشعر لان جوفه حينئذ لان جوفه ليس ممتلئا انتهى - قال البيضاوي في قوله تعالى والشعراء

هو من شعره the great
was born in 256/AD. The ruler of
Bukhara. He travelled far & wide. The number of his teachers is said to
exceed 1000. He was born in Samarkand in
AH 256/AD. He has 25 works to his credit - most renowned of them all
A poet has incorporated certain chronograms about him
كاه البخاري فانظروا تجدنا على كل تحرير ميلاده صد قامة عشر فيها حياء واقتضى في نور
١٩٢ ٢٥٦ ٢٥٦

الاحسن على بن عمر السجستاني (الرقط) (2) d. 385 AH / 995 AD. is the name
of a locality in Baghdad, from which he hailed.
A Shafe'i, he has composed a number of works on
حديث و فقه

فی القاموس الشکل الجیمع بین الحین و الکف و شکل الدابة شد قویهما بحبل و اسم الحبل الشکل

کتاب

و فی بعض رسائل عروض الشکل هو الجیمع بین الحین و الکف و هذا الشیخ فی خبرین فقط و هما فاعلان

و متفعّل و علی وجهه ، فاما فاعلان اذا شکل صام فعلت یضم التاء و تشرک علی حالها و اما متفعّل

مانده اذا شکل صامت متفعّل یضم لام فیمحول الی متاعل لانه احسن من المسقوط عنه و لیس فی الجرح

مشکولا ، و هو ما خرد من قولهم شکلتی عن هذا الارای حبتی ، و الشکل و العقال لفظا و معنی

بدان که شکل در لغت بمعنی دست و پای چهار پا لبثی بکمال آید و در اصطلاح اهل عروض عبارت از آن

است که الف از سبب اول و ثون از سبب آخر بخین و کف ساقط شود و ای در فاعلان متحقق شود ، پس فعلت یضم

تاء مانده ، و آن رکن را که شکل در واقع شده مشکول خوانند بجهت آن که چون الف و ثون از دو طرف فاعلان

افتد آن حدت صورت که پیش از آن بود نماند چنانکه اسب را بعد از شکل لبثی آن سر کنی و نشدی نماند

شریط

الشرط و الشریط تعلیق الشیء علی الشیء فقول ان جئتني اكرمتك فدعائي كرامة ممدوح را در آخر قصید

گفته آن را شریط خوانند زیرا که شاعران دعا را معنی ساقطه بر چیزی ، شالین خوانند که جامع این مجموع گوید

همیشه تا قدم مانند از باغ قدم شادان بصحن گلشن اهل کرم گلایه ای اسکانی

شالط انگیز با ما هر نفس گلزار اصفای پس ر سقای سیمی برفیق بخش لطف رحمانی

شائیکان

بدان که در عرف عجم شائیکان قافیه را گویند که بعد از حرف روی چیزی زیاده گفته شالین

کسانی که حضور دوست دور اند عجب دارم که در دوری صبورند

در ای بیت حرف تاء روی است و و او و ردف و ثون و دال شائیکان ، و ثانی که شائیکان را روی سازند مگر با قافیه ای

که با ردف پیوسته بود چون جان که یک شائیکان توان آورد مثل عاشقان و باطلان ، و قافیه دال که با ثون پیوسته بود چون چند

و قد که یک شائیکان توان آورد چون دهند یا برند یا شل اینها و اگر پیش از یکی آرند آن را عیوب قافیه شمارند

مسأل دیگر باصفت از دواج - فلان در علم و علم و نسب و حسب و رتبه و سداد و پادشاهی و کثافت و تدین و اقویا

نادیده زمان و واسطه عقد ازان است - و از شتر مبین

فالحین و اللیل و البیداء تعرفنی و الطعن و الضرب و القطاس و العلم و از شتر فارسی

جائی زند او خیمه که آن باز سردیو جائی برد او لشکر که نبی طهره فرزند یار

اسب و کمر و شمشیر بدو کرد قیمت تخم و سب و تلخ بدو باید مقدار

باب الشتر

شتر

فالقاسوس الشتر القطع فعلة كضرب و بالتحريك الا لقطع و انقلاب الحین من اعلى و اسفل

و انشقاقه و استرخاء اسفله - شترت الحین و الرجل كفتح و غنی و انشترت و شترها و انشقاق

انشقه السفلى و دخول الخرم و القبض فی المخرج فیصيرها عین فاعلن

و فی المراح شتر کشنی نیام چیم نیال شتر طان چهره لا و سوا معلوما - شتر عیب کردن و شتر عیب کردن کسی را

و فی بعضی برای الی عروض الشتر هو الجمیع بین الخرج و القبض عینا عینا اذا قبض و شتر صام فاعلن و المجرء یسی انشتر

و فی اللغة انقلاب فی جنس العین و قد شتر الرجل و انشترت عینه

بدان که شتر و رتبه معنی عیب کردن آید و در اصطلاح اهل عروض عبارت از انست که از شتر عین میس و یا ساقط شود بجزم قبض

و فاعلن به مانده زیرا که چون از کلمه و فی از اول و حرفی از میان افتاد آن کلمه نقصان پذیرفت و مسریب شد

شتر - تحقیق این لفظ در باب سیم نیز ذکر مشطور بیاید انشاء الله

شکل

د. AH. 303-354 / AD. 905-965.

3. a highway man attacked Mulanabbi, either because of the political or because of the huge amount of the latter's property. He wanted to run away after a successful resistance. He was reminded of his above verse. He turned back, fought till he was slain along with his slave and son. It means I am known to horse, night, battle, field, spear, cooper and pen days.

دست بوسی نگاه عرض بندر بسخا و نادر عدل و عیار

4. This verse is by ... according to ... p. 359, where ...

اسب و کمر و شمشیر بدو کرد قیمت

فَقَضَى صَحِيحُهُمْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَقْتَنَلْتُ الْأَمْرَانَ مِنْ خُذَيْلٍ فَرَسْتُ أَحَدَهُمَا
 الْآخَرَى بِحَجَرٍ فَقَتَلْتُهُمَا وَمَا فِي بَطْنِهَا مَا خُصِمُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ دِيَةَ حُنَيْنِهَا خُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ وَلِيدٌ وَقَضَى بِدِيَةِ الْمَرْءِ عَلَى عَاقِلَتَيْهَا وَوَرَثَتُهَا وَلَدَهَا وَمِنْ مَعَهُمْ
 فَقَالَ حَمَلُ ابْنِ النَّبَاغَةِ الْهَذَلِيُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَوَيْتُ عَنْكَ كَيْفَ الْغُرْمُ مِنَ لَا شَرْبَ وَلَا أَكْلَ وَلَا نَطْقَ وَلَا
 اسْتِهْلَ فَمَنْ لِي ذَاكَ لِيُطْلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّهَا هَذَا مِنْ أَخَوَاتِ الْكُهَّانِ مِنْ أَجْلِ سَجْعَةٍ
 الَّتِي سَجَّعَ

كُلُّ النَّوَافِرِ فِي شَرْحِهِ قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُرَّةٌ بِالْتَنْوِينِ وَمَا بَعْدَهُ بَدَلًا مِنْهُ وَقَدْ فُسِّرَ فِي

الْحَدِيثِ بَعْدَ أَوْلَادِهِ أُمَّةٌ وَأَوْهَى لِلتَّفْسِيرِ لَا لِمَثَلِهِ وَحَمَلُ ابْنِ النَّبَاغَةِ بَفَتْحِ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ وَالْمِيمِ نِسْبَةً إِلَى جَدِّهِ وَ
 هُوَ حَمَلُ ابْنِ مَالِكِ ابْنِ النَّبَاغَةِ وَالْمَثَلُ نِسْبَةً إِلَى هَذَلٍ كَتَبِيرٍ قَبِيلَةٍ وَيُطْلُ رَوَى فِي الصَّحِيحَيْنِ وَغَرِيبًا
 بَوَاحِشَيْنِ أَحَدُهُمَا يُطْلُ بضم النُّونِ وَتَشْدِيدِ اللَّامِ وَمَعْنَاهُ رُفْدٌ وَيُلْغَى وَلَا يُضْمَنُ - وَالثَّانِي يُطْلُ بَفَتْحِ
 الْمُوَحَّدَةِ وَتَخْفِيفِ اللَّامِ عَلَى أَنَّهُ فَعْلٌ مَا ضَمِنَ الْبَطْلَانِ وَهُوَ مَعْنَى الْمَلْعَى أَيْضًا وَكَثُرَ لَفْظُ بِلَادِنَا بِلُفْظَةِ
 مَنَعْلٍ الْقَافِي عِيَاضُ إِلَى الْجَمْعِ رَوَاهُ صَحِيحُهُمْ مُنْطَوًةً بِمُوَحَّدَةٍ وَقَالَ أَهْلُ اللُّغَةِ يُقَالُ طُلَّ دَمُهُ بِالضَّمِّ
 وَأُطْلِيَ أَيْ أَهْدَرَ وَأُطْلِيَ الْحَاكِمُ وَطُلَّ أَهْدَرُهُ وَجَوَّزَ بَعْضُهُمْ طُلَّ دَمُهُ بَفَتْحِ الطَّاءِ فِي الْأَلْسَامِ وَأَيُّهَا الْأَكْثَرُونَ
 وَقَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّهَا هَذَا مِنْ أَخَوَاتِ الْكُهَّانِ - وَفِي رِوَايَةِ الْآخَرَى اسْتَجَّعَ لَسَجْعِ الْأَعْرَابِ
 فَقَالَ الْعُلَمَاءُ أَمَّا دَمٌ سَجَّعَ لَوَجْهَيْنِ أَحَدُهُمَا أَنْدَعَارُضَ فِيهِ حُكْمُ الشَّرْعِ وَرَأَمُ الْبَطَالَةِ وَالثَّانِي أَنَّهُ تَكَلَّفَهُ
 فِي بَحْاطَتِهِ وَهَذَا أَنَّ الْوَجْهَيْنِ مِنَ السَّجْعِ مَذْمُومَانِ

وَأَمَّا السَّجْعُ الَّذِي كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُهُ فِي لُغَةِ الْأَوَقَاتِ وَهُوَ مُشْهُورٌ فِي
 الْحَدِيثِ فَلَيْسَ مِنْ هَذَا لِأَنَّهُ لَا يَعَارِضُ بِهِ حُكْمُ الشَّرْعِ وَلَا يَتَكَلَّفُ فَلَا يَسْمَى فِيهِ بَلْ هُوَ حَسَنٌ وَلَوْ يَدُ مَا ذَكَرْنَاهُ
 مِنَ النَّوَِيلِ قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَسَجْعِ الْأَعْرَابِ فَاسْتَأْذَنَ إِلَى لُغَةِ السَّجْعِ وَهُوَ الْمَذْمُومُ

سؤال وجواب

و بعضی ملوا این صفت را در استعاره خویش مرعی داشته اند و گاه باشد که این سوازه در دو بیت رعایت کنند چنانکه در آیه

رسیده و طراوت کن در این دو بیت آن که مال ترا این گیتی
نیت با وجود در است اولیاء نیت در پیش طبع او در طوا

و چون توازن در لغت یعنی موافق شدن در وزن بدینا بر آن این دو لفظ را که در وزن با هم موافقت بود سوازه خوانند
و تحقیق آنست که این نوع کلام از سبجی خارج است زیرا که سبجی در نزد حکم قافیه دارد در نظم
و این قسم را اگر در کلام منظم واقع شود قافیه نمی گویند پس خارج از سبجی باشد

بدان که قصه غزوات نزد اهل انشاء آیه ای است دال بر کمال قدرت منشی چنانکه از قافیه می رسد
ما احسن السبجی قال ما اخف علی السبجی تا که امثل ما اذا فعل مثل هذا ... و این دو جواب در مقابل آن دو سوال
آیه ای است دال بر کمال دانش صاحب این مقال - و غایت قصه غزوات آنست که بر قافیه دو کلمه با سبک باشد و بعضی گفته اند
اگر قافیه سبجی زیاده بر دو کلمه آید استماع آن الذ نماید زیرا که اداء معنی جمیل در مقابل لفظ قلیل بطریقی که قبول طبع
افتد کم واقع شود و چون سبجی مربوط به عبارت سبجی مبطوط مودی گردد بی ثبوتی که از خواهر بود و الطاف خواهد نمود
و حق آنست که اخف در سبجی اوج است بهر قبول طبع و نماید که منشی بواسطه محصل رعایت سبجی عبارتی ضعیف ترکیب
بر رضا عبارت نماید زیرا که سبجی حکم قافیه منظم دارد و قافیه وقتی خوب نماید که در اداء معنی مقصود در نظام
و تناسب کلام در و حاصل آید

صاحب مفتاح گفته که سبجی در کلام منظم حکم قافیه کلام منظم دارد و رعایت سبجی در قواعد کلام

خانی نام شاید عدل این حال است و سنده لا عدیل این مقال است - بدان که در بعضی احادیث نظام ذم سبجی واقع شده
و تأویلش آنست که طبعی الاسلام محمد الدین نوادی رحمه الله در شرح صحیح مسلم آن را ذکر کرده

و از این قسم در شون و مسعود لیسار است " و طوطی حدائق السمر ص ۶
شال سبجی خوانند - و طوطی را اصوات پاک و طبعی است صاف دارا این گوهر است شریف و صاحب طبع است کریم
ص ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ - ۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴ - ۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۲ - ۱۱۳ - ۱۱۴ - ۱۱۵ - ۱۱۶ - ۱۱۷ - ۱۱۸ - ۱۱۹ - ۱۲۰ - ۱۲۱ - ۱۲۲ - ۱۲۳ - ۱۲۴ - ۱۲۵ - ۱۲۶ - ۱۲۷ - ۱۲۸ - ۱۲۹ - ۱۳۰ - ۱۳۱ - ۱۳۲ - ۱۳۳ - ۱۳۴ - ۱۳۵ - ۱۳۶ - ۱۳۷ - ۱۳۸ - ۱۳۹ - ۱۴۰ - ۱۴۱ - ۱۴۲ - ۱۴۳ - ۱۴۴ - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹ - ۱۵۰ - ۱۵۱ - ۱۵۲ - ۱۵۳ - ۱۵۴ - ۱۵۵ - ۱۵۶ - ۱۵۷ - ۱۵۸ - ۱۵۹ - ۱۶۰ - ۱۶۱ - ۱۶۲ - ۱۶۳ - ۱۶۴ - ۱۶۵ - ۱۶۶ - ۱۶۷ - ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۱۷۲ - ۱۷۳ - ۱۷۴ - ۱۷۵ - ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۱۷۸ - ۱۷۹ - ۱۸۰ - ۱۸۱ - ۱۸۲ - ۱۸۳ - ۱۸۴ - ۱۸۵ - ۱۸۶ - ۱۸۷ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲ - ۱۹۳ - ۱۹۴ - ۱۹۵ - ۱۹۶ - ۱۹۷ - ۱۹۸ - ۱۹۹ - ۲۰۰ - ۲۰۱ - ۲۰۲ - ۲۰۳ - ۲۰۴ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۰۷ - ۲۰۸ - ۲۰۹ - ۲۱۰ - ۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۷ - ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۰ - ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۲۳۰ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶ - ۲۳۷ - ۲۳۸ - ۲۳۹ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۵ - ۲۴۶ - ۲۴۷ - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۲۵۰ - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۵۳ - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۷ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ - ۲۷۲ - ۲۷۳ - ۲۷۴ - ۲۷۵ - ۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۴۱ - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۶ - ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۳ - ۴۵۴ - ۴۵۵ - ۴۵۶ - ۴۵۷ - ۴۵۸ - ۴۵۹ - ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۴ - ۴۶۵ - ۴۶۶ - ۴۶۷ - ۴۶۸ - ۴۶۹ - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۶ - ۴۹۷ - ۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳ - ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳ - ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵۴۰ - ۵۴۱ - ۵۴۲ - ۵۴۳ - ۵۴۴ - ۵۴۵ - ۵۴۶ - ۵۴۷ - ۵۴۸ - ۵۴۹ - ۵۵۰ - ۵۵۱ - ۵۵۲ - ۵۵۳ - ۵۵۴ - ۵۵۵ - ۵۵۶ - ۵۵۷ - ۵۵۸ - ۵۵۹ - ۵۶۰ - ۵۶۱ - ۵۶۲ - ۵۶۳ - ۵۶۴ - ۵۶۵ - ۵۶۶ - ۵۶۷ - ۵۶۸ - ۵۶۹ - ۵۷۰ - ۵۷۱ - ۵۷۲ - ۵۷۳ - ۵۷۴ - ۵۷۵ - ۵۷۶ - ۵۷۷ - ۵۷۸ - ۵۷۹ - ۵۸۰ - ۵۸۱ - ۵۸۲ - ۵۸۳ - ۵۸۴ - ۵۸۵ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۵۸۹ - ۵۹۰ - ۵۹۱ - ۵۹۲ - ۵۹۳ - ۵۹۴ - ۵۹۵ - ۵۹۶ - ۵۹۷ - ۵۹۸ - ۵۹۹ - ۶۰۰ - ۶۰۱ - ۶۰۲ - ۶۰۳ - ۶۰۴ - ۶۰۵ - ۶۰۶ - ۶۰۷ - ۶۰۸ - ۶۰۹ - ۶۱۰ - ۶۱۱ - ۶۱۲ - ۶۱۳ - ۶۱۴ - ۶۱۵ - ۶۱۶ - ۶۱۷ - ۶۱۸ - ۶۱۹ - ۶۲۰ - ۶۲۱ - ۶۲۲ - ۶۲۳ - ۶۲۴ - ۶۲۵ - ۶۲۶ - ۶۲۷ - ۶۲۸ - ۶۲۹ - ۶۳۰ - ۶۳۱ - ۶۳۲ - ۶۳۳ - ۶۳۴ - ۶۳۵ - ۶۳۶ - ۶۳۷ - ۶۳۸ - ۶۳۹ - ۶۴۰ - ۶۴۱ - ۶۴۲ - ۶۴۳ - ۶۴۴ - ۶۴۵ - ۶۴۶ - ۶۴۷ - ۶۴۸ - ۶۴۹ - ۶۵۰ - ۶۵۱ - ۶۵۲ - ۶۵۳ - ۶۵۴ - ۶۵۵ - ۶۵۶ - ۶۵۷ - ۶۵۸ - ۶۵۹ - ۶۶۰ - ۶۶۱ - ۶۶۲ - ۶۶۳ - ۶۶۴ - ۶۶۵ - ۶۶۶ - ۶۶۷ - ۶۶۸ - ۶۶۹ - ۶۷۰ - ۶۷۱ - ۶۷۲ - ۶۷۳ - ۶۷۴ - ۶۷۵ - ۶۷۶ - ۶۷۷ - ۶۷۸ - ۶۷۹ - ۶۸۰ - ۶۸۱ - ۶۸۲ - ۶۸۳ - ۶۸۴ - ۶۸۵ - ۶۸۶ - ۶۸۷ - ۶۸۸ - ۶۸۹ - ۶۹۰ - ۶۹۱ - ۶۹۲ - ۶۹۳ - ۶۹۴ - ۶۹۵ - ۶۹۶ - ۶۹۷ - ۶۹۸ - ۶۹۹ - ۷۰۰ - ۷۰۱ - ۷۰۲ - ۷۰۳ - ۷۰۴ - ۷۰۵ - ۷۰۶ - ۷۰۷ - ۷۰۸ - ۷۰۹ - ۷۱۰ - ۷۱۱ - ۷۱۲ - ۷۱۳ - ۷۱۴ - ۷۱۵ - ۷۱۶ - ۷۱۷ - ۷۱۸ - ۷۱۹ - ۷۲۰ - ۷۲۱ - ۷۲۲ - ۷۲۳ - ۷۲۴ - ۷۲۵ - ۷۲۶ - ۷۲۷ - ۷۲۸ - ۷۲۹ - ۷۳۰ - ۷۳۱ - ۷۳۲ - ۷۳۳ - ۷۳۴ - ۷۳۵ - ۷۳۶ - ۷۳۷ - ۷۳۸ - ۷۳۹ - ۷۴۰ - ۷۴۱ - ۷۴۲ - ۷۴۳ - ۷۴۴ - ۷۴۵ - ۷۴۶ - ۷۴۷ - ۷۴۸ - ۷۴۹ - ۷۵۰ - ۷۵۱ - ۷۵۲ - ۷۵۳ - ۷۵۴ - ۷۵۵ - ۷۵۶ - ۷۵۷ - ۷۵۸ - ۷۵۹ - ۷۶۰ - ۷۶۱ - ۷۶۲ - ۷۶۳ - ۷۶۴ - ۷۶۵ - ۷۶۶ - ۷۶۷ - ۷۶۸ - ۷۶۹ - ۷۷۰ - ۷۷۱ - ۷۷۲ - ۷۷۳ - ۷۷۴ - ۷۷۵ - ۷۷۶ - ۷۷۷ - ۷۷۸ - ۷۷۹ - ۷۸۰ - ۷۸۱ - ۷۸۲ - ۷۸۳ - ۷۸۴ - ۷۸۵ - ۷۸۶ - ۷۸۷ - ۷۸۸ - ۷۸۹ - ۷۹۰ - ۷۹۱ - ۷۹۲ - ۷۹۳ - ۷۹۴ - ۷۹۵ - ۷۹۶ - ۷۹۷ - ۷۹۸ - ۷۹۹ - ۸۰۰ - ۸۰۱ - ۸۰۲ - ۸۰۳ - ۸۰۴ - ۸۰۵ - ۸۰۶ - ۸۰۷ - ۸۰۸ - ۸۰۹ - ۸۱۰ - ۸۱۱ - ۸۱۲ - ۸۱۳ - ۸۱۴ - ۸۱۵ - ۸۱۶ - ۸۱۷ - ۸۱۸ - ۸۱۹ - ۸۲۰ - ۸۲۱ - ۸۲۲ - ۸۲۳ - ۸۲۴ - ۸۲۵ - ۸۲۶ - ۸۲۷ - ۸۲۸ - ۸۲۹ - ۸۳۰ - ۸۳۱ - ۸۳۲ - ۸۳۳ - ۸۳۴ - ۸۳۵ - ۸۳۶ - ۸۳۷ - ۸۳۸ - ۸۳۹ - ۸۴۰ - ۸۴۱ - ۸۴۲ - ۸۴۳ - ۸۴۴ - ۸۴۵ - ۸۴۶ - ۸۴۷ - ۸۴۸ - ۸۴۹ - ۸۵۰ - ۸۵۱ - ۸۵۲ - ۸۵۳ - ۸۵۴ - ۸۵۵ - ۸۵۶ - ۸۵۷ - ۸۵۸ - ۸۵۹ - ۸۶۰ - ۸۶۱ - ۸۶۲ - ۸۶۳ - ۸۶۴ - ۸۶۵ - ۸۶۶ - ۸۶۷ - ۸۶۸ - ۸۶۹ - ۸۷۰ - ۸۷۱ - ۸۷۲ - ۸۷۳ - ۸۷۴ - ۸۷۵ - ۸۷۶ - ۸۷۷ - ۸۷۸ - ۸۷۹ - ۸۸۰ - ۸۸۱ - ۸۸۲ - ۸۸۳ - ۸۸۴ - ۸۸۵ - ۸۸۶ - ۸۸۷ - ۸۸۸ - ۸۸۹ - ۸۹۰ - ۸۹۱ - ۸۹۲ - ۸۹۳ - ۸۹۴ - ۸۹۵ - ۸۹۶ - ۸۹۷ - ۸۹۸ - ۸۹۹ - ۹۰۰ - ۹۰۱ - ۹۰۲ - ۹۰۳ - ۹۰۴ - ۹۰۵ - ۹۰۶ - ۹۰۷ - ۹۰۸ - ۹۰۹ - ۹۱۰ - ۹۱۱ - ۹۱۲ - ۹۱۳ - ۹۱۴ - ۹۱۵ - ۹۱۶ - ۹۱۷ - ۹۱۸ - ۹۱۹ - ۹۲۰ - ۹۲۱ - ۹۲۲ - ۹۲۳ - ۹۲۴ - ۹۲۵ - ۹۲۶ - ۹۲۷ - ۹۲۸ - ۹۲۹ - ۹۳۰ - ۹۳۱ - ۹۳۲ - ۹۳۳ - ۹۳۴ - ۹۳۵ - ۹۳۶ - ۹۳۷ - ۹۳۸ - ۹۳۹ - ۹۴۰ - ۹۴۱ - ۹۴۲ - ۹۴۳ - ۹۴۴ - ۹۴۵ - ۹۴۶ - ۹۴۷ - ۹۴۸ - ۹۴۹ - ۹۵۰ - ۹۵۱ - ۹۵۲ - ۹۵۳ - ۹۵۴ - ۹۵۵ - ۹۵۶ - ۹۵۷ - ۹۵۸ - ۹۵۹ - ۹۶۰ - ۹۶۱ - ۹۶۲ - ۹۶۳ - ۹۶۴ - ۹۶۵ - ۹۶۶ - ۹۶۷ - ۹۶۸ - ۹۶۹ - ۹۷۰ - ۹۷۱ - ۹۷۲ - ۹۷۳ - ۹۷۴ - ۹۷۵ - ۹۷۶ - ۹۷۷ - ۹۷۸ - ۹۷۹ - ۹۸۰ - ۹۸۱ - ۹۸۲ - ۹۸۳ - ۹۸۴ - ۹۸۵ - ۹۸۶ - ۹۸۷ - ۹۸۸ - ۹۸۹ - ۹۹۰ - ۹۹۱ - ۹۹۲ - ۹۹۳ - ۹۹۴ - ۹۹۵ - ۹۹۶ - ۹۹۷ - ۹۹۸ - ۹۹۹ - ۱۰۰۰ - ۱۰۰۱ - ۱۰۰۲ - ۱۰۰۳ - ۱۰۰۴ - ۱۰۰۵ - ۱۰۰۶ - ۱۰۰۷ - ۱۰۰۸ - ۱۰۰۹ - ۱۰۱۰ - ۱۰۱۱ - ۱۰۱۲ - ۱۰۱۳ - ۱۰۱۴ - ۱۰۱۵ - ۱۰۱۶ - ۱۰۱۷ - ۱۰۱۸ - ۱۰۱۹ - ۱۰۲۰ - ۱۰۲۱ - ۱۰۲۲ - ۱۰۲۳ - ۱۰۲۴ - ۱۰۲۵ - ۱۰۲۶ - ۱۰۲۷ - ۱۰۲۸ - ۱۰۲۹ - ۱۰۳۰ - ۱۰۳۱ - ۱۰۳۲ - ۱۰۳۳ - ۱۰۳۴ - ۱۰۳۵ - ۱۰۳۶ - ۱۰۳۷ - ۱۰۳۸ - ۱۰۳۹ - ۱۰۴۰ - ۱۰۴۱ - ۱۰۴۲ - ۱۰۴۳ - ۱۰۴۴ - ۱۰۴۵ - ۱۰۴۶ - ۱۰۴۷ - ۱۰۴۸ - ۱۰۴۹ - ۱۰۵۰ - ۱۰۵۱ - ۱۰۵۲ - ۱۰۵۳ - ۱۰۵۴ - ۱۰۵۵ - ۱۰۵۶ - ۱۰۵۷ - ۱۰۵۸ - ۱۰۵۹ - ۱۰۶۰ - ۱۰۶۱ - ۱۰۶۲ - ۱۰۶۳ - ۱۰۶۴ - ۱۰۶۵ - ۱۰۶۶ - ۱۰۶۷ - ۱۰۶۸ - ۱۰۶۹ - ۱۰۷۰ - ۱۰۷۱ - ۱۰۷۲ - ۱۰۷۳ - ۱۰۷۴ - ۱۰۷۵ - ۱۰۷۶ - ۱۰۷۷ - ۱۰۷۸ - ۱۰۷۹ - ۱۰۸۰ - ۱۰۸۱ - ۱۰۸۲ - ۱۰۸۳ - ۱۰۸۴ - ۱۰۸۵ - ۱۰۸۶ - ۱۰۸۷ - ۱۰۸۸ - ۱۰۸۹ - ۱۰۹۰ - ۱۰۹۱ - ۱۰۹۲ - ۱۰۹۳ - ۱۰۹۴ - ۱۰۹۵ - ۱۰۹۶ - ۱۰۹۷ - ۱۰۹۸ - ۱۰۹۹ - ۱۱۰۰ - ۱۱۰۱ - ۱۱۰۲ - ۱۱۰۳ - ۱۱۰۴ - ۱۱۰۵ - ۱۱۰۶ - ۱۱۰۷ - ۱۱۰۸ - ۱۱۰۹ - ۱۱۱۰ - ۱۱۱۱ - ۱۱۱۲ - ۱۱۱۳ - ۱۱۱۴ - ۱۱۱۵ - ۱۱۱۶ - ۱۱۱۷ - ۱۱۱۸ - ۱۱۱۹ - ۱۱۲۰ - ۱۱۲۱ - ۱۱۲۲ - ۱۱۲۳ - ۱۱۲۴ - ۱۱۲۵ - ۱۱۲۶ - ۱۱۲۷ - ۱۱۲۸ - ۱۱۲۹ - ۱۱۳۰ - ۱۱۳۱ - ۱۱۳۲ - ۱۱۳۳ - ۱۱۳۴ - ۱۱۳۵ - ۱۱۳۶ - ۱۱۳۷ - ۱۱۳۸ - ۱۱۳۹ - ۱۱۴۰ - ۱۱۴۱ - ۱۱۴۲ - ۱۱۴۳ - ۱۱۴۴ - ۱۱۴۵ - ۱۱۴۶ - ۱۱۴۷ - ۱۱۴۸ - ۱۱۴۹ - ۱۱۵۰ - ۱۱۵۱ - ۱۱۵۲ - ۱۱۵۳ - ۱۱۵۴ - ۱۱۵۵ - ۱۱۵۶ - ۱۱۵۷ - ۱۱۵۸ - ۱۱۵۹ - ۱۱۶۰ - ۱۱۶۱ - ۱۱۶۲ - ۱۱۶۳ - ۱۱۶۴ - ۱۱۶۵ - ۱۱۶۶ - ۱۱۶۷ - ۱۱۶۸ - ۱۱۶۹ - ۱۱۷۰ - ۱۱۷۱ - ۱۱۷۲ - ۱۱۷۳ - ۱۱۷۴ - ۱۱۷۵ - ۱۱۷۶ - ۱۱۷۷ - ۱۱۷۸ - ۱۱۷۹ - ۱۱۸۰ - ۱۱۸۱ - ۱۱۸۲ - ۱۱۸۳ - ۱۱۸۴ - ۱۱۸۵ - ۱۱۸۶ - ۱۱۸۷ - ۱۱۸۸ - ۱۱۸۹ - ۱۱۹۰ - ۱۱۹۱ - ۱۱۹۲ - ۱۱۹۳ - ۱۱۹۴ - ۱۱۹۵ - ۱۱۹۶ - ۱۱۹۷ - ۱۱۹۸ - ۱۱۹۹ - ۱۲۰۰ - ۱۲۰۱ - ۱۲۰۲ - ۱۲۰۳ - ۱۲۰۴ - ۱۲۰۵ - ۱۲۰۶ - ۱۲۰۷ - ۱۲۰۸ - ۱۲۰۹ - ۱۲۱۰ - ۱۲۱۱ - ۱۲۱۲ - ۱۲۱۳ - ۱۲۱۴ - ۱۲۱۵ - ۱۲۱۶ - ۱۲۱۷ - ۱۲۱۸ - ۱۲۱۹ - ۱۲۲۰ - ۱۲۲۱ - ۱۲۲۲ - ۱۲۲۳ - ۱۲۲۴ - ۱۲۲۵ - ۱۲۲۶ - ۱۲۲۷ - ۱۲۲۸ - ۱۲۲۹ - ۱۲۳۰ - ۱۲۳۱ - ۱۲۳۲ - ۱۲۳۳ - ۱۲۳۴ - ۱۲۳۵ - ۱۲۳۶ - ۱۲۳۷ - ۱۲۳۸ - ۱۲۳۹ - ۱۲۴۰ - ۱۲۴۱ - ۱۲۴۲ - ۱۲۴۳ - ۱۲۴۴ - ۱۲۴۵ - ۱۲۴۶ - ۱۲۴۷ - ۱۲۴۸ - ۱۲۴۹ - ۱۲۵۰ - ۱۲۵۱ - ۱۲۵۲ - ۱۲۵۳ - ۱۲۵۴ - ۱۲۵۵ - ۱۲۵۶ - ۱۲۵۷ - ۱۲۵۸ - ۱۲۵۹ - ۱۲۶۰ - ۱۲۶۱ - ۱۲۶۲ - ۱۲۶۳ - ۱۲۶۴ - ۱۲۶۵ - ۱۲۶۶ - ۱۲۶۷ - ۱۲۶۸ - ۱۲۶۹ - ۱۲۷۰ - ۱۲۷۱ - ۱۲۷۲ - ۱۲۷۳ - ۱۲۷۴ - ۱۲۷۵ - ۱۲۷۶ - ۱۲۷۷ - ۱۲۷۸ - ۱۲۷۹ - ۱۲۸۰ - ۱۲۸۱ - ۱۲۸۲ - ۱۲۸۳ - ۱۲۸۴ - ۱۲۸۵ - ۱۲۸۶ - ۱۲۸۷ - ۱۲۸۸ - ۱۲۸۹ - ۱۲۹۰ - ۱۲۹۱ - ۱۲۹۲ - ۱۲۹۳ - ۱۲۹۴ - ۱۲۹۵ - ۱۲۹۶ - ۱۲۹۷ - ۱۲۹۸ - ۱۲۹۹ - ۱۳۰۰ - ۱۳۰۱ - ۱۳۰۲ - ۱۳۰۳ - ۱۳۰۴ - ۱۳۰۵ - ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ - ۱۳۰۸ - ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰ - ۱۳۱۱ - ۱۳۱۲ - ۱۳۱۳ - ۱۳۱۴ - ۱۳۱۵ - ۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ - ۱۳۱۸ - ۱۳۱۹ - ۱۳۲۰ - ۱۳۲۱ - ۱۳۲۲ - ۱۳۲۳ - ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ - ۱۳۲۶ - ۱۳۲۷ - ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹ - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱ - ۱۳۳۲ - ۱۳۳۳ - ۱۳۳۴ - ۱۳۳۵ - ۱۳۳۶ - ۱۳۳۷ - ۱۳۳۸ - ۱۳۳۹ - ۱۳۴۰ - ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲ - ۱۳۴۳ - ۱۳۴۴ - ۱۳۴۵ - ۱۳۴۶ - ۱۳۴۷ - ۱۳۴۸ - ۱۳۴۹ - ۱۳۵۰ - ۱۳۵۱ - ۱۳۵۲ - ۱۳۵۳ - ۱۳۵۴ - ۱۳۵۵ - ۱۳۵۶ - ۱۳۵۷ - ۱۳۵۸ - ۱۳۵۹ - ۱۳۶۰ - ۱۳۶۱ - ۱۳۶۲ - ۱۳۶۳ - ۱۳۶۴ - ۱۳۶۵ - ۱۳۶۶ - ۱۳۶۷ - ۱۳۶۸ - ۱۳۶۹ - ۱۳۷۰ - ۱۳۷۱ - ۱۳۷۲ - ۱۳۷۳ - ۱۳۷۴ - ۱۳۷۵ - ۱۳۷۶ - ۱۳۷۷ - ۱۳۷۸ - ۱۳۷۹ - ۱۳۸۰ - ۱۳۸۱ - ۱۳۸۲ - ۱۳۸۳ - ۱۳۸۴ - ۱۳۸۵ - ۱۳۸۶ - ۱۳۸۷ - ۱۳۸۸ - ۱۳۸۹ - ۱۳۹۰ - ۱۳۹۱ - ۱۳

صفات کلام الرب كما قال الله تعالى کتاب فصلت آیانه

ز چون کوازی در لغت بمعنی برابر شدن بود بنا بر آن این بر دو لفظ برابر در وزن و عدد حروف و روی را متوازن خوانند
والله السبع المحرف

وهو توافق الفاضلین من الشرفی الروی فقط - مثال از تواصل و آن مجید

ماکم لا تزخو الله وقاما وقد خلقکم الحوام^۲ - لفظ وقاما و اطوار در روی که را بعد از انفاست توافق دارد

در وزن و عدد حروف مخالف زیرا که وقاما بر وزن فاعلات و اطوار بر وزن افعال

و از اطلاق سر و عالم صلی الله علیه وسلم^۳ الله تعالی هم عظیم غفوق الالهات و وعد البنات بوضع وهات و کثره کم قبل و قال

و کثره السؤال واضاعة المال

و از ترغیض^۴ جنبه بحط الرجال و محیم الآمال

و از ترغیض^۵ فلان را کم بسیار است و فرید شمار

و الثالث السبع المتوازن

وهو توافق الفاضلین من الشرفی اونیون فقط - مثال از تواصل کلام مجید و آیتنا هم آلهاب

المستبین و هدینا كما انظر الملتقم^۶ - کتاب و مراد و مستبین و مستقیم در استقامت وزن با هم موافقت دارند و

در روی مخالف - از کلام فصحا قد اتسع المجال لجد التضايق واجبه المراد بجد التمانح^۷

XL1 3 P1247 A B and whereas the verses are explained in detail.

What is the matter with you that you place not your hope for kindness and long-suffering in God, knowing that it is He who created you in diverse places.

XL1 3 P1247 A B and whereas the verses are explained in detail.

What is the matter with you that you place not your hope for kindness and long-suffering in God, knowing that it is He who created you in diverse places.

XL1 3 P1247 A B and whereas the verses are explained in detail.

What is the matter with you that you place not your hope for kindness and long-suffering in God, knowing that it is He who created you in diverse places.

XL1 3 P1247 A B and whereas the verses are explained in detail.

What is the matter with you that you place not your hope for kindness and long-suffering in God, knowing that it is He who created you in diverse places.

XL1 3 P1247 A B and whereas the verses are explained in detail.

What is the matter with you that you place not your hope for kindness and long-suffering in God, knowing that it is He who created you in diverse places.

و این توفیق اگر کم جامع است اما مانع نیست زیرا که مثل لفظ رفع و لفظ مجموع و قنیه در آخر
فایده واقع شود باید که بمقتضای این توفیق صحیح باشد و حال آن که چنین نیست و توفیق باید که جامع و مانع باشد
و چون از این نوع توفیق جامع و مانع مستثرد بود بنا بر آن و فضلا و متاخرین صحیح را اول منقسم به سه قسم کردند
و هر قسمی را توفیق جداگانه ایراد نمودند
فالا اول السجح المتوازی

وهو توافق الفاصلین من الشتر فی الوزن وعدد الحروف والروى - یعنی صحیح متوازن

عبارت است از موافق بودن دو فایده کلام منشر در وزن و عدد حروف و روى - و اطلاق و ف روى در
نثر بنا بر توسع است زیرا که روى بحقیقت نظم را باشد نه نثر را سنان از فواصل قرآن مجید - فیها سه
رفوعة و ارباب موضوعه

”از تلامس سرور عالم ضیای ابد علی سلم اللهم اعط منقفا خلفا واعطامسکالها“ یا حمید ما فضل النعم

لفظ رفوعه و مرفوعه و خلف و توفیق و غیره توفیق در وزن و عدد حروف و روى برابر آمد
و از تلامس فصحاء عرب ”الاعراب کالاعقارب“ ”وهو أبعد من البدوی فی زمین التورید“

داز نثر فارسی استیاضه کوی باشد

و باید دانست که علماء را اخلاص است در این که اواخر آیات قرآن را که بر آن صحیح صادق آید

صحیح گویند یا نه از بر آن اند که فواصل گویند نه صحیح و اسبجاء رعایه تلاوت و تمیز بین اصناف صفات کلام المحلوین

صحیح تواند - قدیمی بر خدانه نهند و در حقیقت و اذی نهند و مال به شفقت و ابرام آرند و نخست نه گذارند

سرانجامان حادثه در اخوان سیرکتی کرد (از مکتب)

There are still 13, 14, 17, 28, 31, 34, 37, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59, 62, 65, 68, 71, 74, 77, 80, 83, 86, 89, 92, 95, 98, 101, 104, 107, 110, 113, 116, 119, 122, 125, 128, 131, 134, 137, 140, 143, 146, 149, 152, 155, 158, 161, 164, 167, 170, 173, 176, 179, 182, 185, 188, 191, 194, 197, 200, 203, 206, 209, 212, 215, 218, 221, 224, 227, 230, 233, 236, 239, 242, 245, 248, 251, 254, 257, 260, 263, 266, 269, 272, 275, 278, 281, 284, 287, 290, 293, 296, 299, 302, 305, 308, 311, 314, 317, 320, 323, 326, 329, 332, 335, 338, 341, 344, 347, 350, 353, 356, 359, 362, 365, 368, 371, 374, 377, 380, 383, 386, 389, 392, 395, 398, 401, 404, 407, 410, 413, 416, 419, 422, 425, 428, 431, 434, 437, 440, 443, 446, 449, 452, 455, 458, 461, 464, 467, 470, 473, 476, 479, 482, 485, 488, 491, 494, 497, 500, 503, 506, 509, 512, 515, 518, 521, 524, 527, 530, 533, 536, 539, 542, 545, 548, 551, 554, 557, 560, 563, 566, 569, 572, 575, 578, 581, 584, 587, 590, 593, 596, 599, 602, 605, 608, 611, 614, 617, 620, 623, 626, 629, 632, 635, 638, 641, 644, 647, 650, 653, 656, 659, 662, 665, 668, 671, 674, 677, 680, 683, 686, 689, 692, 695, 698, 701, 704, 707, 710, 713, 716, 719, 722, 725, 728, 731, 734, 737, 740, 743, 746, 749, 752, 755, 758, 761, 764, 767, 770, 773, 776, 779, 782, 785, 788, 791, 794, 797, 800, 803, 806, 809, 812, 815, 818, 821, 824, 827, 830, 833, 836, 839, 842, 845, 848, 851, 854, 857, 860, 863, 866, 869, 872, 875, 878, 881, 884, 887, 890, 893, 896, 899, 902, 905, 908, 911, 914, 917, 920, 923, 926, 929, 932, 935, 938, 941, 944, 947, 950, 953, 956, 959, 962, 965, 968, 971, 974, 977, 980, 983, 986, 989, 992, 995, 998, 1001, 1004, 1007, 1010, 1013, 1016, 1019, 1022, 1025, 1028, 1031, 1034, 1037, 1040, 1043, 1046, 1049, 1052, 1055, 1058, 1061, 1064, 1067, 1070, 1073, 1076, 1079, 1082, 1085, 1088, 1091, 1094, 1097, 1100, 1103, 1106, 1109, 1112, 1115, 1118, 1121, 1124, 1127, 1130, 1133, 1136, 1139, 1142, 1145, 1148, 1151, 1154, 1157, 1160, 1163, 1166, 1169, 1172, 1175, 1178, 1181, 1184, 1187, 1190, 1193, 1196, 1199, 1202, 1205, 1208, 1211, 1214, 1217, 1220, 1223, 1226, 1229, 1232, 1235, 1238, 1241, 1244, 1247, 1250, 1253, 1256, 1259, 1262, 1265, 1268, 1271, 1274, 1277, 1280, 1283, 1286, 1289, 1292, 1295, 1298, 1301, 1304, 1307, 1310, 1313, 1316, 1319, 1322, 1325, 1328, 1331, 1334, 1337, 1340, 1343, 1346, 1349, 1352, 1355, 1358, 1361, 1364, 1367, 1370, 1373, 1376, 1379, 1382, 1385, 1388, 1391, 1394, 1397, 1400, 1403, 1406, 1409, 1412, 1415, 1418, 1421, 1424, 1427, 1430, 1433, 1436, 1439, 1442, 1445, 1448, 1451, 1454, 1457, 1460, 1463, 1466, 1469, 1472, 1475, 1478, 1481, 1484, 1487, 1490, 1493, 1496, 1499, 1502, 1505, 1508, 1511, 1514, 1517, 1520, 1523, 1526, 1529, 1532, 1535, 1538, 1541, 1544, 1547, 1550, 1553, 1556, 1559, 1562, 1565, 1568, 1571, 1574, 1577, 1580, 1583, 1586, 1589, 1592, 1595, 1598, 1601, 1604, 1607, 1610, 1613, 1616, 1619, 1622, 1625, 1628, 1631, 1634, 1637, 1640, 1643, 1646, 1649, 1652, 1655, 1658, 1661, 1664, 1667, 1670, 1673, 1676, 1679, 1682, 1685, 1688, 1691, 1694, 1697, 1700, 1703, 1706, 1709, 1712, 1715, 1718, 1721, 1724, 1727, 1730, 1733, 1736, 1739, 1742, 1745, 1748, 1751, 1754, 1757, 1760, 1763, 1766, 1769, 1772, 1775, 1778, 1781, 1784, 1787, 1790, 1793, 1796, 1799, 1802, 1805, 1808, 1811, 1814, 1817, 1820, 1823, 1826, 1829, 1832, 1835, 1838, 1841, 1844, 1847, 1850, 1853, 1856, 1859, 1862, 1865, 1868, 1871, 1874, 1877, 1880, 1883, 1886, 1889, 1892, 1895, 1898, 1901, 1904, 1907, 1910, 1913, 1916, 1919, 1922, 1925, 1928, 1931, 1934, 1937, 1940, 1943, 1946, 1949, 1952, 1955, 1958, 1961, 1964, 1967, 1970, 1973, 1976, 1979, 1982, 1985, 1988, 1991, 1994, 1997, 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018, 2021, 2024, 2027, 2030, 2033, 2036, 2039, 2042, 2045, 2048, 2051, 2054, 2057, 2060, 2063, 2066, 2069, 2072, 2075, 2078, 2081, 2084, 2087, 2090, 2093, 2096, 2099, 2102, 2105, 2108, 2111, 2114, 2117, 2120, 2123, 2126, 2129, 2132, 2135, 2138, 2141, 2144, 2147, 2150, 2153, 2156, 2159, 2162, 2165, 2168, 2171, 2174, 2177, 2180, 2183, 2186, 2189, 2192, 2195, 2198, 2201, 2204, 2207, 2210, 2213, 2216, 2219, 2222, 2225, 2228, 2231, 2234, 2237, 2240, 2243, 2246, 2249, 2252, 2255, 2258, 2261, 2264, 2267, 2270, 2273, 2276, 2279, 2282, 2285, 2288, 2291, 2294, 2297, 2300, 2303, 2306, 2309, 2312, 2315, 2318, 2321, 2324, 2327, 2330, 2333, 2336, 2339, 2342, 2345, 2348, 2351, 2354, 2357, 2360, 2363, 2366, 2369, 2372, 2375, 2378, 2381, 2384, 2387, 2390, 2393, 2396, 2399, 2402, 2405, 2408, 2411, 2414, 2417, 2420, 2423, 2426, 2429, 2432, 2435, 2438, 2441, 2444, 2447, 2450, 2453, 2456, 2459, 2462, 2465, 2468, 2471, 2474, 2477, 2480, 2483, 2486, 2489, 2492, 2495, 2498, 2501, 2504, 2507, 2510, 2513, 2516, 2519, 2522, 2525, 2528, 2531, 2534, 2537, 2540, 2543, 2546, 2549, 2552, 2555, 2558, 2561, 2564, 2567, 2570, 2573, 2576, 2579, 2582, 2585, 2588, 2591, 2594, 2597, 2600, 2603, 2606, 2609, 2612, 2615, 2618, 2621, 2624, 2627, 2630, 2633, 2636, 2639, 2642, 2645, 2648, 2651, 2654, 2657, 2660, 2663, 2666, 2669, 2672, 2675, 2678, 2681, 2684, 2687, 2690, 2693, 2696, 2699, 2702, 2705, 2708, 2711, 2714, 2717, 2720, 2723, 2726, 2729, 2732, 2735, 2738, 2741, 2744, 2747, 2750, 2753, 2756, 2759, 2762, 2765, 2768, 2771, 2774, 2777, 2780, 2783, 2786, 2789, 2792, 2795, 2798, 2801, 2804, 2807, 2810, 2813, 2816, 2819, 2822, 2825, 2828, 2831, 2834, 2837, 2840, 2843, 2846, 2849, 2852, 2855, 2858, 2861, 2864, 2867, 2870, 2873, 2876, 2879, 2882, 2885, 2888, 2891, 2894, 2897, 2900, 2903, 2906, 2909, 2912, 2915, 2918, 2921, 2924, 2927, 2930, 2933, 2936, 2939, 2942, 2945, 2948, 2951, 2954, 2957, 2960, 2963, 2966, 2969, 2972, 2975, 2978, 2981, 2984, 2987, 2990, 2993, 2996, 2999, 3002, 3005, 3008, 3011, 3014, 3017, 3020, 3023, 3026, 3029, 3032, 3035, 3038, 3041, 3044, 3047, 3050, 3053, 3056, 3059, 3062, 3065, 3068, 3071, 3074, 3077, 3080, 3083, 3086, 3089, 3092, 3095, 3098, 3101, 3104, 3107, 3110, 3113, 3116, 3119, 3122, 3125, 3128, 3131, 3134, 3137, 3140, 3143, 3146, 3149, 3152, 3155, 3158, 3161, 3164, 3167, 3170, 3173, 3176, 3179, 3182, 3185, 3188, 3191, 3194, 3197, 3200, 3203, 3206, 3209, 3212, 3215, 3218, 3221, 3224, 3227, 3230, 3233, 3236, 3239, 3242, 3245, 3248, 3251, 3254, 3257, 3260, 3263, 3266, 3269, 3272, 3275, 3278, 3281, 3284, 3287, 3290, 3293, 3296, 3299, 3302, 3305, 3308, 3311, 3314, 3317, 3320, 3323, 3326, 3329, 3332, 3335, 3338, 3341, 3344, 3347, 3350, 3353, 3356, 3359, 3362, 3365, 3368, 3371, 3374, 3377, 3380, 3383, 3386, 3389, 3392, 3395, 3398, 3401, 3404, 3407, 3410, 3413, 3416, 3419, 3422, 3425, 3428, 3431, 3434, 3437, 3440, 3443, 3446, 3449, 3452, 3455, 3458, 3461, 3464, 3467, 3470, 3473, 3476, 3479, 3482, 3485, 3488, 3491, 3494, 3497, 3500, 3503, 3506, 3509, 3512, 3515, 3518, 3521, 3524, 3527, 3530, 3533, 3536, 3539, 3542, 3545, 3548, 3551, 3554, 3557, 3560, 3563, 3566, 3569, 3572, 3575, 3578, 3581, 3584, 3587, 3590, 3593, 3596, 3599, 3602, 3605, 3608, 3611, 3614, 3617, 3620, 3623, 3626, 3629, 3632, 3635, 3638, 3641, 3644, 3647, 3650, 3653, 3656, 3659, 3662, 3665, 3668, 3671, 3674, 3677, 3680, 3683, 3686, 3689, 3692, 3695, 3698, 3701, 3704, 3707, 3710, 3713, 3716, 3719, 3722, 3725, 3728, 3731, 3734, 3737, 3740, 3743, 3746, 3749, 3752, 3755, 3758, 3761, 3764, 3767, 3770, 3773, 3776, 3779, 3782, 3785, 3788, 3791, 3794, 3797, 3800, 3803, 3806, 3809, 3812, 3815, 3818, 3821, 3824, 3827, 3830, 3833, 3836, 3839, 3842, 3845, 3848, 3851, 3854, 3857, 3860, 3863, 3866, 3869, 3872, 3875, 3878, 3881, 3884, 3887, 3890, 3893, 3896, 3899, 3902, 3905, 3908, 3911, 3914, 3917, 3920, 3923, 3926, 3929, 3932, 3935, 3938, 3941, 3944, 3947, 3950, 3953, 3956, 3959, 3962, 3965, 3968, 3971, 3974, 3977, 3980, 3983, 3986, 3989, 3992, 3995, 3998, 4001, 4004, 4007, 4010, 4013, 4016, 4019, 4022, 4025, 4028, 4031, 4034, 4037, 4040, 4043, 4046, 4049, 4052, 4055, 4058, 4061, 4064, 4067, 4070, 4073, 4076, 4079, 4082, 4085, 4088, 4091, 4094, 4097, 4100, 4103, 4106, 4109, 4112, 4115, 4118, 4121, 4124, 4127, 4130, 4133, 4136, 4139, 4142, 4145, 4148, 4151, 4154, 4157, 4160, 4163, 4166, 4169, 4172, 4175, 4178, 4181, 4184, 4187, 4190, 4193, 4196, 4199, 4202, 4205, 4208, 4211, 4214, 4217, 4220, 4223, 4226, 4229, 4232, 4235, 4238, 4241, 4244, 4247, 4250, 4253, 4256, 4259, 4262, 4265, 4268, 4271, 4274, 4277, 4280, 4283, 4286, 4289, 4292, 4295, 4298, 4301, 4304, 4307, 4310, 4313, 4316, 4319, 4322, 4325, 4328, 4331, 4334, 4337, 4340, 4343, 4346, 4349, 4352, 4355, 4358, 4361, 4364, 4367, 4370, 4373, 4376, 4379, 4382, 4385, 4388, 4391, 4394, 4397, 4400, 4403, 4406, 4409, 4412, 4415, 4418, 4421, 4424, 4427, 4430, 4433, 4436, 4439, 4442, 4445, 4448, 4451, 4454, 4457, 4460, 4463, 4466, 4469, 4472, 4475, 4478, 4481, 4484, 4487, 4490, 4493, 4496, 4499, 4502, 4505, 4508, 4511, 4514, 4517, 4520, 4523, 4526, 4529, 4532, 4535, 4538, 4541, 4544, 4547, 4550, 4553, 4556, 4559, 4562, 4565, 4568, 4571, 4574, 4577, 4580, 4583, 4586, 4589, 4592, 4595, 4598, 4601, 4604, 4607, 4610, 4613, 4616, 4619, 4622, 4625, 4628, 4631, 4634, 4637, 4640, 4643, 4646, 4649, 4652, 4655, 4658, 4661, 4664, 4667, 4670, 4673, 4676, 4679, 4682, 4685, 4688, 4691, 4694, 4697, 4700, 4703, 4706, 4709, 4712, 4715, 4718, 4721, 4724, 4727, 4730, 4733, 4736, 4739, 4742, 4745, 4748, 4751, 4754, 4757, 4760, 4763, 4766, 4769, 4772, 4775, 4778, 4781, 4784, 4787, 4790, 4793, 4796, 4799, 4802, 4805, 4808, 4811, 4814, 4817, 4820, 4823, 4826, 4829, 4832, 4835, 4838, 4841, 4844, 4847, 4850, 4853, 4856, 4859, 4862, 4865, 4868, 4871, 4874, 4877, 4880, 4883, 4886, 4889, 4892, 4895, 4898, 4901, 4904, 4907, 4910, 4913, 4916, 4919, 4922, 4925, 4928, 4931, 4934, 4937, 4940, 4943, 4946, 4949, 4952, 4955, 4958, 4961, 4964, 4967, 4970, 4973, 4976, 4979, 4982, 4985, 4988, 4991, 4994, 4997, 5000, 5003, 5006, 5009, 5012, 5015, 5018, 5021, 5024, 5027, 5030, 5033, 5036, 5039, 5042, 5045, 5048, 5051, 5054, 5057, 5060, 5063, 5066, 5069, 5072, 5075, 5078, 5081, 5084, 5087, 5090, 5093, 5096, 5099, 5102, 5105, 5108, 5111, 5114, 5117, 5120, 5123, 5126, 5129, 5132, 5135, 5138, 5141, 5144, 5147, 5150, 5153, 5156, 5159, 5162, 5165, 5168, 5171, 5174, 5177, 5180, 5183, 5186, 5189, 5192, 5195, 5198, 5201, 5204, 5207, 5210, 5213, 5216, 5219, 5222, 5225, 5228, 5231, 5234, 5237, 5240, 5243, 5246, 5249, 5252, 5255, 5258, 5261, 5264, 5267, 5270, 5273, 5276, 5279, 5282, 5285, 5288, 5291, 5294, 5297, 5300, 5303, 5306, 5309, 5312, 5315, 5318, 5321, 5324, 5327, 5330, 5333, 5336, 5339, 5342, 5345, 5348, 5351, 5354, 5357, 5360, 5363, 5366, 5369, 5372, 5375, 5378, 5381, 5384, 5387, 5390, 5393, 5396, 5399, 5402, 5405, 5408, 5411, 5414, 5417, 5420, 5423, 5426, 5429, 5432, 5435, 5438, 5441, 5444, 5447, 5450, 5453, 5456, 5459, 5462, 5465, 5468, 5471, 5474, 5477, 5480, 5483, 5486, 5489, 5492, 5495, 5498, 5501, 5504, 5507, 5510, 5513, 5516, 5519, 5522, 5525, 5528, 5531, 5534, 5537, 5540, 5543, 5546, 5549, 5552, 5555, 5558, 5561, 5564, 5567, 5570, 5573, 5576, 5579, 5582, 5585, 5588, 5591, 5594, 5597, 5600, 5603, 5606, 5609, 5612, 5615, 5618, 5621, 5624, 5627, 5630, 5633, 5636, 5639, 5642, 5645, 5648, 5651, 5654, 5657, 5660, 5663, 5666, 5669, 5672, 5675, 5678, 5681, 5684, 5687, 5690, 5693, 5696, 5699, 5702, 5705, 5708, 5711, 5714, 5717, 5720, 5723, 5726, 5729, 5732, 5735, 5738, 5741, 5744, 5747, 5750, 5753, 5756, 5759, 5762, 5765, 5768, 5771, 5774, 5777, 5780, 5783, 5786, 5789, 5792, 5795, 5798, 5801, 5804, 5807, 5810, 5813, 5816, 5819, 5822, 5825, 5828, 5831, 5834, 5837, 5840, 5843, 5846, 5849, 5852, 5855, 5858, 5861, 5864, 5867, 5870, 5873, 5876, 5879, 5882, 5885, 5888, 5891, 5894, 5897, 59

الجبين بفتح اللام لا يضمنها فلا يناد وهو الخطمي
وفي الصراح خرج القوم متساندين اي على رايات شتى ولم يكونوا تحت راية امير واحد - وسناد بانكسر اختلاف

زدقيني در سنو

وفي بعض مسائل العروض السناد بانكسر اختلاف الحذو والاشباع والتوجيه - مثال اختلاف الحذو
كان عيونهم عيوف عين قال بعضهم بعدوا واصبح راسه مثل الجبين - ومثال اختلاف الاشباع مثال ان ياتي
في قواف قصيده واحدة الامة والتدافع - ومثال اختلاف التوجيه مثال ان ياتي في قصيده واحدة الكلبه و
الولد والعهد - وقيل هو اختلاف الحذو لاخير - وقيل تغاير التأسيس والردف اما تغاير التأسيس فان ياتي
بيت على تأسيس وبيت بخير تأسيس مثال ان ياتي في قصيده واحدة منزل ونازل ويجمع وجامع
واما تغاير الردف فان ياتي بيت على ردف وبيت بخير ردف مثال قديم ومقدم - وهو ما خوذ
من قولهم خرج القوم متساندين اي على رايات شتى ولم يكونوا تحت راية امير واحد - وهذه
القافية لما لم تكن على حذو واحد متحد فكانه خرج الشاعر فيها شبيها بمن خرجوا تحت رايات شتى
بدان له لكي از عيوب قافيه سناد است وآن عبارت است از اختلاف حرف ردف چنانكه زمان ودين
وعباد وعميد را در يك قافيه جمع كنند - گفته اند اسناد بمعنى اختلاف نيز آمده و براي تشديد و برسيمه طاقوت
زير اسناد عبارت است از اختلاف ردقيني چون زمان و زمين

سجده

في القاموس المجمل الكلام المتعلق او مولاة الكلام على روى - جمعه اسجاع كالا سجع جميعا

اسا جيع سجع مكنه نطق بكلام له فواصل نهو سجاعه وساجه

وفي الصراح سجع سجن با قافيه نفس ونسجن نفس وبانكسر كبر كبر

وفي بعض مسائل العروض كواطو القافيتين من الشعر على حرف واحد في الآخر يعني سجع راقع يكون

دو قافيه ملاصقه بنثر است بر حرف واحد كه در آخر هر يك از آن دو قافيه واقع شده

اي سجع در اصل لغت بمعنى اقواء كبر ونافته است وكلاهما بكسر الهمزة وفتح اللام اي سجن رايه بانكسر كبر فواض كبر وقرن تشبيه كبر

انك - كتابات ادبي ص ۵۷

سبب

في انما من السبب الجبل وما يتوصل به الى غيره ومن مقطعات الشعر - حرف متحرك وحرف ساكن جمعه اسباب

وفي بعض مسائل المتوفى واول نظو المرء حرف متحرك فان يات ثانيا قبل ذا سبب بدأ

خفيف متى يكن والا فضعفه وقل وتدان نردت حرفا بلا امترا

تقول اول منطوق المرء حرف متحرك لتعذر الابداع بالسكان او لتعصره على اختلاف - فان يات الناطق

بحرف ثانيا قبل ذا المجموع سبب ظهري فيقال له سبب خفيف متى كان الحرف الثاني منه ساكنا وان لم يكن الحرف

الثاني ساكنا بلى كان متحركا فضعفه الخفيف ويقال له سبب ثقيل وان نردت ايها الناطق على الحرفين

حرفا ثالثا فقل لمجموع الثلاثة وقد بلا شك في التسمية المذكورة فاعلم من هذا ان ما قال صاحب القاموس

منظور فيه لانه يشتمل القمين فلو نأد بعد قوله ساكن او كلاهما متحركان

بيان ان غير ان سبب ركب است اذ اركان واركان ركب اذ اصول واصول اذ اركان اذ ان ركب است منقسم

اصل في سبب ودكري وند ودكري فاعلم - ومعاني يركب ان وتدون فاعلم در باب او مسطور خواهر شد - ووجه تسميتها انها

ان فاكه ذكر سبب كرده شد تحريرا فاقه - اما سبب بر دو نوع است خفيف و ثقيل - خفيف آه كه حرف اول او متحرك بود و

ثاني ساكن مثل كسه و ثقيل آن كه بر دو حرف او متحرك بود مثل آر - وسبب تسميتها اول الخفيف و ثاني به ثقيل آنست كه

تد متحرك و يك ساكن در تكلم سبب نر است از دو متحرك - وخفيف در لغت بمعنى سبب است و ثقيل را ان ليس باين

مناسبت اول را تصحيح و ثانيا را ثقيل لغته

سناد

في القاموس هم متساوون اي تحت رايات شئ لا يجمعهم راية امير واحد - والسناد

بالكسر الناقصة القوية واخلاف الراءتين في الشعر وعلط الجوهر في المثال والرواية

فقد الح الخلد و على العلاء امرى كان عيونهن عيون عيون

فان يك فاعلى اسفا شبا جى واصبح لرسه مثل الاحبين

در این بر اسباب بیشتر اندر بیشتر از او تا گفته می شود باین مناسبت این بر را سرچ خوانند - و اجزاء
این بر و بر منسج و ضعیف و مضارع و محبت و تقصیب در اشعار شاعران عجم سالم مستعمل نگردد زیرا که قول
آمده طبع ایشان نیایند بلکه ما طبع نماینده پس ایشان در بر یکی از این مجرای مذکوره با آنچه طبع ایشان
آمده اعلال نموده اند - و این مجرای بر سر طبع در شعر ایشان بر دو گونه آید

۱- یکی در کس - جمیع اجزاء مطوی یعنی فاعلین فاعلات متالس از کلام جامع این مجموعه

ای دل خاطر ز خیال تو ساد
غیر تو در خاطر دل کس مباد
حر که برید گل حسن تو نیست
بهشت بعید از گل باغ راد

۲- و دیگر در کس - جمیع اجزاء مطوی و عروض و ضرب مکسوفه یا یعنی فاعلین فاعلات متالس از کلام جامع این مجموعه

زنده دلاان با جز از ذکر حق
دل خزان را بر جزای سبقت
ذکر بر دشمنه نیستی ز دل
نیت در این شبهه و در الفتن
در طلب کعبه ذکر ای پسر
خون جگر از بجای غرق
ریزه فور مائده ذکر سحر
دست و دوشوی ز دیگر طبعی
ذکر بود غل سیدان همه
گرم نظری کند اندر ورق

و باید دانست که عروض و ضرب این بر در غیر مطبوع الا خلوط می آید چنانکه کما عرض فاعلین می باشد و ضرب فاعلات
و گاهی بر کس - و لهذا هیچ غرضی و مقصده یافته نشود که عروض و ضرب او مختلط نباشد مگر آن که شاعر از اصطلاح
این غرض آگاه باشد و مقصد کرده عروض و ضرب را خلط نماید و این بسیار قلیل است ولیکن از این اختلاط احتیال در
موزونیت بیت راه نمی یابد

مساله

بدان که سالم در لغت آن را گویند که بوی آفتی ز سیده باشد و در اصطلاح این عروض را کن سالم گنجانند که در وی

زحاف راه نیافته باشد که قیل و مساطحه مصلح من الزحاف

و در لغت آن را گویند که بوی آفتی ز سیده باشد و در اصطلاح این عروض را کن سالم گنجانند که در وی

فعلین فعلین فاعلین سرچ می خوانند مطبوع مکسوف
بیرت بر غمت جان من گلات برت بر دلب

تذکره سرچ ۱- چنین طی مراقبه مکافه
عروض بدیع فایده ص ۲۳

نزل

في الناموس يقال في ميزانه نزل نحره نقصان والانزال الحفيف الوركين وهي نزل
و في الصراح انه لا رد سبب سرير وامرأة نزل في المثل هو اسبغ من الذئب الانزال - وهذه الصفة
لانزعة الذئب

بدان ان نزل يقتضين در لغت بمعنى ان آيد و در اصطلاح اهل عروض عبارت است از اجتماع هتم و خم
ليس چون انضاع هتم بخم ميم ساقط شود شاع مانده و آن ركن را زل در و راه را بايد ازل خوانند و اين را طافه
شراء عجم است

باب التبيين

سريع

سريع السرعة بالضم تحيض السطوء وسمى هذا البحر سريعاً لانها جاء قبل المضارع
لان اوله و قد فاما السريع و جاء قبل المضارع و سمي سريعاً و اصل هذا البحر مستعمل متعدي
و هذا ان التثنية منه ادعاه و استغفر و بالاسماء حتى تكونوا امرأة كالابرار
ستعمل مستعمل متعدي
و لثلاثة اقسام الاولى مكسوفة مطوية - ولها ثلاثة ضرب الاول موقوف مطوي
والثاني مثابها والثالث اصنام والثانية مكسوفة مخبولة ولها ضرب واحد مثابها و يجمع فعلن بجر يركب العين
مع فعلن باسكانها في هذا الضرب في البيت المصراع و ذلك قليل فان السراء فلما اوهر و اعلى لخر
لان التصاريح لانهم - والثالثة مشطوره موقوفة ولها ضربان الاول مثابها - والخلاف في مشطوره هذا
البحر كالخلاف في مشطوره الرجب و قد ذكرنا قبيلا

و مشطوره هذا مثل مشطوره ماضى عروضا و ضربا و التخاصم هاش

والثاني مشطوره مكسوف ثم الخبت يجوز في الجزء الموقوف و المشطوف المكسوف و كذلك يجوز الخبت
والطى في مستعمل

بدان ان هذا بحر را ان سبب سريع فاسند كه سرعت در لغت بمعنى شايه كردن آيد و چون

۷۷۷

في القاموس ارض و بحرك الاشارة والاياء بالسقطين او العثيين او الحاجبين او انهم او اليد واليد
وفي الصراح رمز يد و ابر و اشارة كردن - و معنى اصطلاح رمز در باب توليض و تلويع تحرير يافته آنجا بايد بد
باب الزاى

مُرْحَاف

فَالْقَامُوسُ يُخَفِّفُ إِلَيْكَ مَنَعَهُ وَنَحْوَهُ فَمَا مَنَعَهُ أَوْ الَّذِي مَنَعَهُ قَدْ مَنَعَهُ وَالصَّبِي يُخَفِّفُ قَبْلَ أَنْ يَمْسِيَ وَكَتَابُ

في السران يُسقط بين الحرفين حرف فيزحف أحدهما إلى الأخرى والسران أحف بفتح الحاء

وفي الصلح من حق غريمي كوكب عروودنا في افق دنيا - يقال سهم راحف

وفي بعض ما آل العروض الزحف في اللغة متى شئ ما يزحف الصبي قبل أن يمسي - وفي علم العروض أن
يلحق بالجزء علة تغيره عن حاله كالقبض والحذف والحثن وغيرهما لأن الطبع يزحف في الشعر الذي يدخل
الزحاف زحفا ولا يسرع اسراعاً ثم الزحاف يكون منفرداً وهو ما وقع بين الجزء في موضع واحد ومنزوحاً
وهو ما وقع بين الجزء في موضعين

بدان که اذیف در لغت بمعنی دور افتادن از اصل آید - چنان که سپهر اذیف تیری را گویند که از نشانه پیک
سوافتد - و در اصطلاح اهل عروض نغیری که در اجزاء سالم واقع شود خواه بزرگ است و خواه بیفضان آن را
اذاف بکسر زای خوانند و مح آن را از اذیف - و استادان عجم آن را بسی و بیج آورده اند - بیت و دو مروض
مخصوص بشواء عرب و سیزده مروض بشواء عجم ساخته

Cont poet and a prose writer. His works include
صدر زمان القصور وقبور زمان الصدور من نظم الاغراب، رحمة الخواص في احوال الخواص!
رساله شينيه، رساله سينيه، ٦ نوحه اليكس، ٥ ديوان حريمي (د)
He enjoys a foremost place in مقامات توتيس.
In his رساله كنيه فقاهه، he has made it incumbent upon him to use the words spelled with سن to quote
باسم الله القدوس استفتح واستبج سيرة سيدنا الامام محمد بن عبد الله الفقيه سيد الزمان

والمجلد این صفت بجايت وسیع القاده و چون اسینای جمیع اقسام و امثال آن صریحاً ظاهر
کلام بود و از برای حصول علم باصل این صفت آنچه مذکور شد کافی و وافی می نمود بنا بر آن برین مقدار اقتصار افتاد
مقاطع

في الناموس الرقعة بالضم سواد يشوبه نقط بياض او عكسه وقد رط فهو امر قط وهي المقاطع
وفي الصراح نقط بالضم می بین که با او نقطهای سید آمده بود - و قال دجاجة المقاطع
بدان که این صفت در اصطلاح از باب بلاغت عبارت از آن است که مستقیم در کلام خویش کلماتی
آورد که یک حرف از آن منقوط بود و دیگری غیر منقوط - و این صفت بجايت مشکل است و لهذا کم گفته میشود - در کلام فصحاء
گویند حریری رساله مختصر در این صفت جمع کرده - مثالی از مصنوعات جاب این مجموعه
سیدنا ذوق و شوق و عزا و شرف و قرب و خلق و خلق و نطق و قوت و شان و تسخیر خلقه
ذیما بل شاف و نغمة نافه - شاقه قسیم حسیم نیم قبله قلای عروف عفو نغف عن من سببه بل بحبه قلت
کمی به شرفا این بیت از حریریه است خلف سلف اغفر فرید نابیه فاضل ذکی الزوق
غمره شوق آن صم خوب است که کند که کند جان من از او تو به - جان من از من بپر جانان من - دردی در دید
نمان من از آن من - بر ناز آسمین نازک بدن که پای صبر را جا بد

تو از مطایب با در آنچه علی القدر به دستش می رسد و در مقامی که بار در نگیرد
در مقامی که بار در نگیرد و بر نیش ابر را نیا شد کلمه بار
می گاه از برای برنج و ام عدو کس ندیده است و روح و ام ندارد
چرخ ز آزار تو نیا دارد بدگان را کجا رسد آزار
نار از خدمت تو بیرون سر و برین لیکن افش بر نزه چون نار
دشمنان را بداوریت خلاف با قضاهای کند دوار

(2) AH. 446-516/AD. ابو محمد قاسم بن علی بن محمد حریری

Born in AH. 446, he flourished during the period
of the ستر شاهی. Son means noble, since he was dealing
in silk he is known as حریری. Since he belonged
to the قبیله حریری he is also known as حریری. He was an

وَسَمَّالِ قَسَمِ نَاقِي اَرْزَقَانِ حَمِيدٍ ۱
 وَلَقَدْ اَشْفَهْتُم بِرِسْلِ مَنْ قَبْلِكَ خَافَ بِاللَّائِنِ سَخِرَ وَاسْتَهْزَأَ بِهِ يَهْتَفُونَ ۲
 وَتِلْكَ اَمْثَلُ مَا عَلَيَّ اَللّٰهُ اَكْبَرُ بِمُسْتَحْتَكَمٍ ۳
 اَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَخْشَى ۴
 اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلاً ۵

وَاَرْزَقَانِ سِرِّهِمَا عَلَيَّ اَمْرٌ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۶
 مَنْ مَقَّتْ نَفْسَهُ اَمْنَهُ اَللّٰهُ تَعَالَى مِنْ مَقْتِهِ ۷

وَاَرْزَقَانِ اَوَّلُ الْفَتْحِ لِبَنِي ۸
 يَا غَالِبَ النَّاسِ بَعْدَ وَاْنَهُ ۹
 تِلْكَ اَهْلُ الْفَضْلِ قَدْ دَلَّنِي ۱۰
 اَنْتَ عَلَيَّ الْحَقِّ مُغْلُوبٌ ۱۱
 وَاَرْزَقَانِ ۱۲
 اَمِيرًا رَاسِمْ دَوْلَةٍ ۱۳
 سِرَّ اَنْجَامِ سَمِيعِ اَعْمَالِ عَزَلِ اَنْتَ ۱۴

۱۵ وَاَكْبَرُ اَنْ اَكْبَرُ دَوْلَتِ اَرْزَقَانِ اَزْ دَوْلَتِ كُلِّ مَلِكٍ شَتَّى نَبَاتٌ وَدَرِ اَصْلِ مَعْنَى تَحْتَفِ بِاَسْنَدِ وَاَسْرِ لَوْعِ بَزْمَانِ مَقْبَلِ خُودِ
 بِرَدِّ لَوْعِ اَيَّدِ، مَثَلِ قَسَمِ اَوَّلِ اَرْزَقَانِ حَمِيدِ ۱۶
 قَالِ اِنِّي لَعَمَّا لَكُمْ مِنْ اَلْقَالِيَتِ ۱۷
 نَقْطَتَالِ دَرِ اَوَّلِ مَبِيتِ شَتَّى اَنْتَ اَرْزَقَانِ مَبِيتِ لَقْنِ وَنَقْطَتَالِ مَبِيتِ لَقْنِ اَرْزَقَانِ مَبِيتِ لَقْنِ ۱۸
 نَامِ اَرْزَقَانِ صَمِّ شَبِّ وَرَوْزِ ۱۹
 لَاجِمِ زَارِ مَانِ مَوْجِ نَامِ ۲۰

وَسَمَّالِ قَسَمِ نَاقِي اَرْزَقَانِ حَمِيدِ ۲۱
 وَاِذَا اَفْعَمْنَا عَلَيَّ الْاِنْسَانَ اَعْرَضَ وَنَا بَجَانِهِ ۲۲
 وَاِذَا سَمِعَ الشَّرَّ اَوْ رَدَّ عَرَضَ ۲۳

- فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِيْنَ ۲۴

وَاَرْزَقَانِ ۲۵
 اَزْ دَوْلَتِ اَرْزَقَانِ ۲۶
 دَرِ جِهَانِ اَرْزَقَانِ ۲۷
 بِسْمِ اَرْزَقَانِ ۲۸

1 Mocked were (many) apostles before thee but their scoffers
 were hewn down by the thing that they mocked.
 2 "Woe to you for ye are against God lest he destroy
 you (at once) utterly by chastisement, the forger must suffer
 3 See how we have bestowed more on some (than)
 4 on others but verily the hereafter is more replete & gradual
 5 God shall bring him from his halcyon how halcyon his own soul
 6 Who has overcome the people through foul play you have
 7 really spoken the word the forger that will persons
 8 He said I do desire your songs

9 This Persian couplet is by Dowlā. In حالِ اَرْزَقَانِ it reads
 وَتِلْكَ اَمْثَلُ مَا عَلَيَّ اَللّٰهُ اَكْبَرُ بِمُسْتَحْتَكَمٍ

10 When he bestows favours on man, he turns
 away, and gets himself remote on his side
 (instead of coming to us) and when evil sieges him
 (he comes) full of prolonged prayer.
 11 There is no god but - Thee, Glory &
 Thee I was indeed wrong.

12 Above the indicates to me, that you are ill spoken
 & overpowered.

و از نظم و شرفا رسی داد یافت هر که داد داد - نهادش بر بنیاد بر بنیاد نهاد

بنیاد بر بنیاد بر بنیاد بر بنیاد
بنیاد بر بنیاد بر بنیاد بر بنیاد
بنیاد بر بنیاد بر بنیاد بر بنیاد

و دیگر آن که همان لفظ بعینه که در عجز بیت خواهر آورد در حشو مصراع اول بیارده در صدر بیت خواه در معنی موافق خواه نیست - مثال قسم اول

اما القوم فانهم ما نوسه الجوار قبرك والديا ما قبوت
فقد حان اقسام القضا كلهم فاصلى وحيدا فى فتون القضا كل

اگر بیت را چنان بگردانیم که در عجز آن مجسمه دست بند
و اگر آن را در حشو آوردن درود از زبان من بر جان آذر

و مثال قسم نانی که میماند ده دادن از غنک چون از د ترا حرم بالیت داد

و دیگر آن که در لفظ آورده دو بار یک کلمه شش باشد و در اصل معنی شش باشد و در صیغه نیز اندکی تفاوت و این بر

دو گونه آید یکی آن که لفظ در صدر باشد و لفظ دیگر در عجز و دیگر آن که یک لفظ در حشو مصراع اول باشد و دیگر

در عجز - مثال قسم اول از قرآن مجید استغفر لکم الله کان عفوا ما را

بیاوردی را بی هیچ حجت ز من حوز ترا نا بوده آزار

و فی الحدیث ذوالو صین لا یكون عندنا و جیهما (۱۵)

و اما در طوطا و جی جی می بود شیرین لبانت به حوائق التوبه مدامه او را
و اگر آن را در حواله می بندد دانی کنی رضم و در حال زنی من گرازی one more complaint

نیز به این these verses are by حوائق التوبه مدامه او را ۹۸ According to
The reading of the above complaint استغفر لکم الله کان عفوا ما را

و اگر آن را در حواله می بندد دانی کنی رضم و در حال زنی من گرازی
بسیار تو خود فردی می شوم زنی زانم بر زیبا
حوائق التوبه مدامه او را ۷ و طوطا These are Arabic verses are

(6, They mean

ضمیمه تبار هت گویند خضم تیکورات در تبار
کریانه of استغفر لکم الله کان عفوا ما را

it reads حوائق التوبه مدامه او را
also see ۱۰۰ حوائق التوبه مدامه او را

Ask forgiveness of from your lord, for He is
Lxxv 10 P 1614. Ask forgiveness of from your lord, for He is

(10) A double-faced person is not worthy of respect in the eyes
of God.

و ایل عروض مجرک آن آخر صراع ثانی و صدر رکن اول صراع اول را گویند

بدان که یکی از علمها را گزید و صفتهای پسندیده صفت رد البخر علی الصدر است و آن عبارت است

از آوردن مستعمل در تر یا در نظم لفظی و بآفرها لفظ بعینه باز ایراد نمودن و این بر چند نوع آید -

۱) یکی آن باشد که "لفظی که در اول آورده باشد در آخر همان لفظ بعینه با صورت و معنی بی تفاوت باز آرد
مثالی از نثر عربی الحيلة تراث الحيلة - واقفل فقی القفل

و از نثر فارسی و نظم آن - گوشتناس داند قدر گوهر و شکر فروشن شنید قیمت شد

و قمار از دل من رلود آن نگار
نگار است رخساره من ز خون
بدان غیر من طریقی قمار
ز بچران رخساره آن نگار
کنار از من از دوست نماند نمی
در پر شد از خون دیده کنار

و از نظم فارسی این مجموعه سرمایه حیات آید (کتاب کتب) خوف ریش نمایم سرمایه حیات

۲) و دیگر آن که آن لفظ که در اول گفته در آخر همان لفظ باز آرد با صورت متفق و بمعنی مختلف و در حقیقت این صفت راجع بصفت مجتبی نام است اما چون دو لفظ متجانس یکی بصدر و دیگری بآخر آید از صفت رد البخر علی الصدر شماره و این نوع از نوع پیشین سلیف تر است و بعضی مکرر شالشی از آن و نظم عربی

کافرا النعمة كالکافر وسایل اللئیم ترجیح و دمه سائلی

ذوائب سود كالخنا فید امر سلت فمن اجلها سنا النفوس ذوائب

کار عدل تو کند داشتن است عدل را خود جز این نباشد کار

2, The best maneuvering is to refrain from maneuvering.
A murder precludes murder.

3, These verses are by و طاب الله روحه

4, "صالح النور" however, he has quoted one verse completely. The verse is: "صالح النور" However, he has quoted one verse completely.

5, Ungrateful is an impediment and he who approaches a miser with a request returns with tears flowing from his eyes.

6, This arabic verse according to "صالح النور" is by نصر بن الحسن المرعشانی

بدان که یکی از حروف قافیه روی است مشتق از رِواء کبر را و رِواء در لغت رسی
است که بدان بار اشتر بندند و چون اینای ابیات بر قوافی است و بنای قوافی بر این حرف پس گویا باین حرف
ابیات بسته میشود - و توان گفت که روی در لغت بمعنی برهم تابنده آید - پس چنان که برهم تابنده را لیسان شده
اجزاء را لیسان را با یک دگر جمع می کنند این حرف نیز ابیات شعر را بر مشتمل است باید دگر جمع می کنند پس
و بر این سبیل تشبیه بدان شخصی روی خوانند

روی آخرین حرف اصدات از قافیه یا آنچه بمنزله آن باشد چون حرف لام در این بیت
در ازل نفس تو بر تخته کلی دیت دل دید و پای دل بیاره غور غمته بکل
و چون حرف روی ساکن باشد و حرف وصل بدو نپیوسته آن را روی مقید خوانند و اگر حرف وصل بدو پیوسته
باشد آن را روی مطلق نامند - و روی مقید اگر از حروف قافیه پیچ حرف نداشته باشد آن را مقید مجرد گویند
چون سرو و در - و اگر داشته باشد بآن حرفش نسبت کنند مثلا حرف مقید بر حرف یا حرف مقید گیرند - و
روی مطلق اگر از حروف قافیه پیچ حرف وصل داشته باشد چون سروی و درسی و آن را مطلق مجرد گویند
و اگر حرف دیگر از حروف قافیه داشته باشد بآن حرفش نسبت کنند چنانکه مطلق مقید بر حرف و خروج و زید و
ناظره گویند - و نگار روی در قوافی واجب است یعنی باید که در هم قوافی روی یک حرف باشد و تغییر نیابد
مثال چنان که رسم در این بیت

نشان بر تخته تپتی بود از عالم و آدم که جان در کتب عشق از تنهای تو سر زده
رد العجز علی الصلار

عجز فتح اول و ضم ثانی در لغت بمعنی سرین و بن حوچی آید - و صدر بمعنی اول حوشتی باشد

در کتب عربی عجز اول و ثانی را می گویند و در کتب فارسی عجز اول و ثانی را می گویند و در کتب فارسی عجز اول و ثانی را می گویند
اصطلاح کرده اند - صناعات اولی ص ۹۵
بنا به المعجم در الجواز علی الصلار که در کتب عربی و فارسی آمده است
در کتب عربی و فارسی عجز اول و ثانی را می گویند و در کتب فارسی عجز اول و ثانی را می گویند
نقد به فضل ردی و علی بر دو بند معنی آمد است
صناعات اولی ص ۹۵

فإن قاموس الرس ابتداء الشيء ومنه رس الحش - وحركة الحرف الذي بعد الف

النايس أو قبله أو فتحه قبل الناسيس

مبدآن كهني از حرکات حروف قافیه رس است و آن عبارت است از حرکت ماقبل حرف ناسیس

و آن غرض فتح نمی باشد زیرا که عروض ضم و کسر مستصواب نیست ماقبل الف الناسیس ثانیاً چنان که در این باب

دایم دل من هست پرویت مائل برگز نشود میر تو از دل زائل

خویشید رخ تو خوب تر می بینم اکنون که شده عجب از خطن با نعل

و چون ناسیس در قوافی نگذار باید باضرورة رس نیز نگذار باید - و آنکس که ناسیس را از حروف قافیه

نداشته رس را نیز از حرکات قافیه نداشته - و سبب تسمیه این حرکت برس آنست که رس در لغت بمعنی ابتدا

کردن است و چون ابتداء حرکات قافیه نداشته باین حرکت است بنا بر آن او را رس خوانند

روای

فولکاه روای - روای الجبل قلند غار نوی والروای حرف القافیه و سحابة عظیمه القطر

والشرب الشام والرواء ککساء حیل لیست به المتاع علی البعیر جمعه الرویه

و فی الصراح رواء بالکسر والمد رس بالرویه جای - روی حرف قافیه شر - و این سخن بازنده و قال

شربت شرباً روای

و فی بعض مسائل العروض الروای الحرف الاصلی الاخیر من القافیه الای بنی علیها الشعر

یقال قصیدتان علی روای واحد ماخوذ من الروایه روی یروی من باب ضرب - او من روی

بالکسر روی من باب علم فعال شربت شرباً روای - والروای ایضاً سحابة عظیمه القطر شذیذة

الوقع - ثم اعلم ان الروای حرف مجب علی الشاعراتام شعره علی ذلک الحرف ولا يجوز

اختلافه بحال - فاذا ضم الی الروای حرف الوصل سواء کان الفاء او واو او یاء اسمی مطلقاً فان لم

یضم الیه الوصل بل کان خالیاً عنه فکان ووقف علیهِ سمي مقیداً

پیش جلال آن به افلاک داری بر سنگ جن یوسف مصری سخن رود
 هر که باشد با خرد دل از حقای این جهان رفت نه بند قیامت در سرای این جهان
 باده نوشی کو که در میخانه وارستگی خاری ابائی گزیند از بلای این جهان
 ۲۰ مولانا رشید و طوطا در رساله خویش آورده که فرق میان ردیف و ردیف آنست که که ردیف الف و واو

عیا باشد که پیش از حرف روی آید چون یار و بار و نور و سحر و غیره و ردیف یک کلمه یا بیشتر باشد که بعد از حرف
 روی در شوشه و عجم آید و این چنین شعر را ردیف خوانند و در شوشه و عجم عرب ردیف نیاید مگر کسی که از
 سوله بن کلف و ایراد نماید چنان که محمد بن عمر الخوارزمی از زبانی در صبح خواند که کرده و لقب او را ردیف
 ساخته و شیوه شوشه و عجم مرعی داشته و مطلب قصیده اصل این است
 الفضل حصه علاء الدوله والمجد الله علاء الدوله

در بیشتر اشعار شوشه و عجم ردیف است زیرا که قوت طبع شاعر و قدرت سلیقه او بر سخن در شعر ردیف
 شیک ظاهر گردد و بعضی از اهل فصاحت کلمه ردیف را حاجب خوانند و شعر ردیف را محبوب و بعضی گویند حاجب آن
 کلمه باشد که او را پس از قافیه در بر بیت بیارند چنان که ردیف را پس بر قافیه مثال از شوشه
 ای شاه زمین بر آسمان داری تخت هست است عدو تا تو کمان داری سخت
 حمله سبب آری و گران داری تخت پیری تو بند پر و جوان داری تخت ۱۶
 لفظ داری در این دو بیت حاجب است و در بر صراع باز آمده و قطعاً سخت و سخت و سخت و قافیه خوب است قبول این جامع
 است

را

و زخیری ابوالقاسم محمد بن عمر متوفی ۵۳۸ هـ

۱ Excellence is something that is realised by
 Ala-at-Daula, and nobility is something that is
 consolidated by him.

۳

حدائق السحر ص ۲۱

اختلاف ردف را در عوامیا جائز دارند چنانکه محمود و عمید را در کتابه شو آورند و این در اشعار ایشان بسیار است
 و اصلا در روی عیب نیست - و هر قافیه که مشتمل است بر ردف این را ردف خوانند پس اگر در میان روی و ردف
 ردف ساکن در نیامد، باشد آن را ردف بر ردف میگویند چنانکه در این بیت
 ای از تنفس ساخته مجرک و انقباض / و ز لبها پنهان زده بر روی آفتاب

و اگر ساکن واسطه باشد آن ساکن را ردف زاید گویند - و حافظ و و او او را ردف اصلی چنانکه گذشت و آن قافیه را
 ردف بر ردف خوانند مثالی

از این که تنم ز غم غم ز کدافت / بتوانم از شمع بهی باز شناخت
 و ردف زائد شدن اند چنانکه گفته اند

حرف زائد شدن بود ای ذوالغنون / خا و را و سین و شین و غا و نون

چون حرف و پیراقت و صرف و اندوخت و ریخت و پیخت و آرد و کارد و گاشت و راشت و حبست و گشت و داشت و گاشت و کوفت
 و حرف و خواند و راند

و ردف در قافیه فارسی چون و او و یا باشد بر دو گونه است معروف و مجهول - معروف آن که قافیه و کسره
 تا قبل و او و یا را اشباع تمام کرده شود - چون پر و پر و سپور و سیر - و مجهول آن که اشباع تمام نکرده باشند

چون شروید و زور و زیر پس احسن آنست که معروف و مجهول در یکدیگر نباشد چنانکه گمانی که معجل کرده
 باد که گفتم تو باری ای دل بینی / از من دوری بسیار من نزدیک

و گاه باشد که یا مجهول را بجهل عربی که او را اما لم گفته کرده باشند چه گفته چنانکه اوری کرده

تا ماه روی از من رخ در حجب دارد / فی دیده خواب دارد فی دل شکب دارد

و در لفظ

و در لفظ کلمه را گویند یا بیشتر که بر سبیل استقلال در آخر همه ابیات بعینه مکرر شود و شوشلی بر ردف را

ردف خوانند و این خاص شعر و عجم است مثالی از کلام طایع این مجموعه

هر که سخن از قامت آن سیمنی رود / صد طعن بر طافت سر و چین رود

بمان که یکی از حروف تاجیه ردف است بکسر را و آن در تحت چیزی را گویند که در پی چیزی باشد و چون نظیر حروف تاجیه اول بر روی است زیرا که او اصل است نسبت به باقی و حرف تاجیه پس ردف اگر چه ماقبل است در تلفظ اما در ملاحظه در پی است - پس او را بهین ملاحظه ردف نام کردند و آن بر قول مشهور عبارت است از الف و واو و یاء ساکن که پیش از حرف روی واقع شده باشد و حرکت ماقبل آنها از حقیق آنها بوده باشد یا نه بی واسطه شلث - و این بر دو نوع واقع شود و آن که هیچ حرف واسطه نباشد و آنکه در این ایات جایی این مجموع

تا یکی از عذیب خاطر باشد نهان	آن کله گزوی بود خرم گلستان جهان
ببیل آسارگی باغ طلب شود لگو	گر بوی آن گل است اندر سرت از باغبان
سالمه شد که نسیم باغ نفس آسوده	مکد نفس دوری ز این از وی بقصد نشان
بر بهار بوستان در هر دل لبین خطرات	کس به تجیل تمام از پی دهنه باد طزان
می کند طبع سیدان سری سرودینوی	دار یارب ای سیم العتب را سالم از ان

در باغ غم چو عتیقه غرور فریم خرم افشای راز ما مکن ای اشک لاله گون

صبح وقت هوکرا صدق طلب بنودین صحبش کوکرا نوازید بر دل نورین

جام خاطر کن از صهای ز کحل یار لبش آفر از سبوی می که سیکویر چنین

دوم آن که حرف ساکن واسطه باشد مثل یافت و یافت و دوست و دوست و رخت و رخت

در رخت و گسیخت و امثال آن از کله جاع این مجموع

دلی که جمیع کند غرور حضرت دوست	بروز عرض بهم موجب خجالت است
کجا بمغز معانی رسد دکان داری	که حرف ندیده عمرش بی نیاز دوست
سبوی سینه از صهار عشق محسوس ساز	که این نصیحت دکنش ز گفتنها بی سوات

و در این هنگام که حرف ساکن واسطه باشد الف و واو و یاء مذکور را ردف اصلی گویند و آن ساکن را ردف زاید - و در خوانی رعایت کلام ردف مطلق از دستوراء عجم واجب است بخلاف سلتواء عرب که ایشان

بدان که از اخلاط اوزان شجره از یک دیگر و هم چنین اخلاط طبعی از یک دیگر رباعی

نامزد و شود بیکدیگر یافته شود از رباعیات که مختلط نباشد اوزان شجره مذکور در فن عروضی را بر باند
وقفه کرده هر وزن را از دیگری ممتاز ایراد نماید و لهذا اندکی گونه رباعیات این قبیله را بنظر آید و
چون سابقاً گفته شد که اوزان رباعی منقسم در این اوزان مذکوره نیست بنا بر آن یک رباعی که وزن او غیر اوزان
مستطوره است ذکر کرده میشود

در طاق جی و نشسته جاوید پرس
ای گشته بشهد در مولی و جوی بگس
مفعول منعلن مفعول فعلن
بروزان ممکن در طبع از در کس

در هم چنین اگر عین فعلن را ساکن گردانند و یا فعلن مسینه خوانند و باز عین این فعلن ساکن و یا متحرک
سازند و زنجیره مختلف روی نماید و با لجه هر که در بی علم مهارتی داشته باشد اوزان دیگر رباعی را سوا
این اوزان که مستخرج است از بحر هزج بعد از قبیله از بحر دیگر نیز او را حاصل آید مثل
فعلن مفعلات فعلن فعلن که از زاحفات بحر مفعول است

بیا د ف

فی الله وین الردف بالکسر الراء کجف الراء کالمردف والردف کمل ما یجی شیئا

و فی بعض مسائل العروض الردف فی الشعر حرف ساکن من المد ولین شیء بین قبل حرف الروی

لین بینهما شیء فان کان الغایة بحر معهما غیرها یعنی اذا کان الالف ردفا قصید بلزم انشاء
اتما مع الالف وان کان واد اجاز معهما الیاء فبائی فی بعض ابیات القصید الواو و فی
بعضها الیاء کالحمید والحمود والشهد والشهود وهذا شایع کثیر فی اشعارهم نقول الذی

یا طالب الرزق السنی لقوة
اکل العقاب بقوة جیف الفلا
هیئات انت باطل متخوف را
ورعی الزباب الشهد وهو ضعیف

Cont of the word ۸ of the word ۸ in the first part of the text
hemispheric, is weak, while it should be a strong
represent

It is to you who seek noble sustenance through strength alas you are
frustrated with something such as you baseless. An eagle eats outside of a
strength, a corpse of the desert without water and herbage, and a bee is fed
on honey, its weakness not withstanding.

- ۱۳ ای نری دیو لای غولان بگریز
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۱۴ با کسی هرگز ز بهر دنیا مستیز
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۱۵ لبو لبو ز عیند هستی بر خیز
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۱۶ جز بی دینی نیارد و هو زه غنی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۱۷ بردست آور چو تکه شطیح تنی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۱۸ بنود بر گز طریق ارباب رساند
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۱۹ خالی باشد ز نفس بی هدف نهاد
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۰ وز هستی دوری جو گردد جانم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۱ فارغ دل گردین از بر خوانم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۲ سرگردان طالب جان نایب بدوی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۳ کی دانه ای هستی صوبه جزری
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۴ بنود در دل غیر غم حق هم دم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۵ گردد محو از لوح دیر فکرم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۶ بی سگ باشد از بهر بهر سگ
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۷ گر آگاه حاصل از دگر بگردد
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۸ هر چند وید دور نشین باشی بسی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۲۹ مستی ای جان غافل از عیند نفسی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۰ در دل بر گز نایب شش غیر خدای دل
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۱ مستی باشد از دل او در بهر جای
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۲ ریز در دم چمن رجا بر خار
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۳ مانی باشد از عالم در دلداری
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۴ چشمت در یک جا یک لحظه ز سیر
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۵ در باب ای اگر دل ای منطوق
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۶ ای نری دیو لای غولان بگریز
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۷ با کسی هرگز ز بهر دنیا مستیز
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۸ لبو لبو ز عیند هستی بر خیز
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۳۹ جز بی دینی نیارد و هو زه غنی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۰ بردست آور چو تکه شطیح تنی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۱ بنود بر گز طریق ارباب رساند
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۲ خالی باشد ز نفس بی هدف نهاد
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۳ وز هستی دوری جو گردد جانم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۴ فارغ دل گردین از بر خوانم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۵ سرگردان طالب جان نایب بدوی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۶ کی دانه ای هستی صوبه جزری
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۷ بنود در دل غیر غم حق هم دم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۸ گردد محو از لوح دیر فکرم
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۴۹ بی سگ باشد از بهر بهر سگ
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۰ گر آگاه حاصل از دگر بگردد
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۱ هر چند وید دور نشین باشی بسی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۲ مستی ای جان غافل از عیند نفسی
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۳ در دل بر گز نایب شش غیر خدای دل
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۴ مستی باشد از دل او در بهر جای
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۵ ریز در دم چمن رجا بر خار
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۶ مانی باشد از عالم در دلداری
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۷ چشمت در یک جا یک لحظه ز سیر
مفعول فاعل مفعولین فاع
- ۵۸ در باب ای اگر دل ای منطوق
مفعول فاعل مفعولین فاع

1) The fourth foot is incorrect as it seems to have been copied incorrectly in the manuscript because it can't be scanned as indicated.
2) There is something wrong with the fourth foot of the 2nd hemistich.

بر دل که بود در طلب راهش	گردیدیم و از که و از سه سائل
مفعول مفاعیل مفاعیل فاع	باشد بر او حیره سخن لا طائل
آنکه که صبا به توکل دارند	همواره ز شکر طبع بزارند
مفعول مفاعیل مفاعیل فاع	بی تا به سینه بر از اسرارند
آن را در دگر بود لطف ازل	همواره بود بهره و راز حسن عمل
مفعول مفاعیل مفاعیل فاع	گوید زبان پاک دل از استوب خل
آن کس که بود هم نفس اهل وصول	باشد ز احیران اقالیم قبول
مفعول مفاعیل مفاعیل فاع	کی بشنود از قول عروضی جهول
ای آن که پس جوئی بر دم از دل	اسرار خدا دانی در هر منزل
مفعول مفاعیل مفعول فاع	تا فید تو خوانی دائم عافیت
ناگفته نهی خاطر ای دل از غیر	کی فتح شود بانی بردل از غیر
مفعول مفاعیل مفعول فاع	بر دل نکند طاهر در زای از سیر

رباعیات شجره اخم

دل نبود غم زمانه سیر	تا بتوانی از سی بلا دوری جو
مفعول مفاعیل مفاعیل فاع	دائم در وزن این رباعی سیر

- 1, The fourth foot of the last hemistich cannot be scanned in the said measure.
- 2, There should be آنرا که: I seems to have been left out, inadvertently by the scribe.
- 3, The third foot in the the third hemistich, indicating the measure, should be مفعول and not مفعول, in order to scan this رباعی, correctly.
- 4, This رباعی, can't be scanned properly in accordance with the measure indicated in the third hemistich by the author, except perhaps the second hemistich where two of the feet in the first foot has to be shortened in pronunciation and read as فاع (زیر) over و which renders it defective.

دو شجره ساخته یکی را از باب و دیگری را از مخم خوانده و در کن اول از باب را معقول و در کن ثانوی از مخم را معقول ساخته و جایی که مجموع بحث افعال او را از این هر یکی از این دو شجره جدا گانه صورتی را در باطن از آنجا خولیس ایراد نموده تا به هم اقرب و اسهل باشد

در باطن عبارت او را از این شجره از باب

۱	هر نامه که خاد خواهد پس آراید	ب نام خداوند بکاری ناید
	معقول که خاد خواهد پس آراید	بک و در زبانه باغی این چنین ناید
۲	سرهای عمر جادانی ای یار	فانی شدن است بر زخم در دل دار
	معقول معانی معانی خاد	بگذر استن و زحق شدن بر خود دار
۳	آن را که غنچه به باغ احلاص گذر	چند گل شاخ فیض برسم و سحر
	معقول معانی معانی فعل	از کرات در دحق کی آرد بسطر
۴	آن کسی که بود فرین از باب وصول	پایه سم و ثروت ره سوی باب قبول
	معقول معانی معانی فعل	گوید بلبان حال در گنج حمل
۵	مخضده زمانی دان ای طالب حق	کز عشق بخوان عرقه یا سنی چون شوق
	معقول معانی معانی فعل	بخودش از جمله خوانی از ووق
۶	ای دل آرا آگاهی از دار نهان	باید که شوی آید سوار فکر جهان
	معقول معانی معانی فعل	از صفی فرو شویش مانند جهان

نام صن دمان که یکی از ائمه و اسان بوده است مخفی در علم عروض ساخته و او را از دو بیت و در دو شجره ساخته و در این تالیف در همان صورت نقل کرده

المعجم ص ۹۱

در مورد طوطا با این نام حسن قطان را رسالت و کلمات است و از آنها معلوم میشود که حسن قطان رشید و طوطا را ششم نموده که در حین فتنه در بدست عساکر استخر خوارزم شاه در ۵۳۶ رشید و طوطا که در ملازمت اکثر پادشاهان کتب او را تجارت برده است - نامی این کلمات در مجموع مسائل رشید و طوطا که یک نسخه از آن در کن ب خانه نای پاریس رسیده است 4434 ARABE محفوظ است سندرج است دلی از آنها در تاریخ جهان گشای جریب نیز مسطور است (نسخه کن ب خانه نای پاریس 64 f Persian MS) ص ۲ - د شده و در این

Second foot of the second hemistich cannot be scanned as $\bar{u}$ seems to have been incorrectly copied by the scribe in the manuscript.

و مقید بر آن می باشد و فی الحقیقه بیت شصت باس صفات مذکوره می شود نه ارکان
 و وجه تسمیه او برکن آنست که رکن در لغت معنی آنچه بوی کسی فوت یا بد آید و باین نیز
 عروصی فوت می یابد بر قسط بیت و میزند سکنه در موزون و ناموزون و وجه تسمیه ارکان با مثال و سرائین و
 اوزان محتاج بیان نیست باین دلیل که اصل ظاهر می شود و کیفیت تحصیل ارکان و بیان ملکیت آن در باب بحر تفصیل
 ذکر کرده شد آن جا باید دید

رباعی

اعلم ان رباع بالضم غیر منصرف لانه معدول عن اربعة اربعة و الرباعی منسوب الیه
 و هو فی الاصطلاح بیتان شفعان فی قافیة و وزن مختص به و اولهما ذو قافیتین - غیر رباع
 و بیت است که شفع باسد آن دو بیت در قافیه و وزن که مختص است آن رباعی با آن وزن - و بیت اول آن دو
 بیت صاحب دو قافیه و چون این نوع شعر رکیب بود از چهار مصرع بنا بر آن او را رباعی خوانند - و اهل علم
 آن را دو بیتی و ترانه نیز گویند

و اوزان او از بحر هزج بیرون آید - و بعضی آن را رباعیت و چهار وزن آورده اند و لیکن
 مختصر در آن نیست - و اگر این اوزان بحول سوا و کشیده مگر بر سبیل قلت و ندرت خطا که بر متنب این فن
 اشعار این معنی و اضمحلات

و جمیع این اوزان از ده لفظ ترکیبات یکی مفاعیلن که بحر سالم که بحر فزج از تکرار آن حاصل
 می شود - دوم مفعولن بضم لام که از ب مفاعیلن است - سیوم مفاعیلن که مقبوض مفاعیلن است -
 چهارم مفاعیل بضم لام مفعولن مفاعیلن - پنجم مفعولن با سکنان لام اهتم مفاعیلن - ششم مفعول
 اسکنان لام محبوس مفاعیلن - هفتم فاع اذل مفاعیلن - هشتم فح ابر مفاعیلن - نهم مفعولن افع
 مفاعیلن - دهم فاعلن اشر مفاعیلن

و از برای ضبط این بیت و چهار وزن مذکوره خواب حسن و طمان که از ائمه مشهور و اسان بوده دو

خوارزمی نماید و لهذا کم شمری یافته شود که اسی احتیاط در وی نباشد مگر آن که شاعر ازین عروض واقف بود

و قصه کرده از بیم دگر متنازع آورد - سال اخلاط از کلام جالب این مجموعه
نیکو دان کردار بی گفتار را بدشمر گفتار بی کردار را
بر نفس بکشی از روی نیاز بر رخ دل با با استغفار را
رشته هستی بود در پیچ و تاب قطعه کن از خویش این زمار را
گلشن گیسوم را سیراب ساز آتش افکن خرمن انکار را

ثم الجزء المقصود وهو ما علّات يجوز خبئه اجماعا بـلا خلاف - هذا في الاول واما في الثاني
فلا يجوز الخبئ المقصود عند الحليل - والنسك ايضا في ما علّان وكذا الملحاقية - فتح فيه ويجوز الصلح
والجزء والطرفان واليوى في هذا الجركا جانبا في الخفيف

بدان که این بحر را از آن سبب رمل گویند که رمل بختی در لغت بمعنی حصیر یا فنی آید و چون ارمان
این بحر و در میان دو سبب است و دو سبب در میان دو وند پس گویند که او را با سبب بافته اند - بهر حال که
حصیر را بر لیسما نهی یافتند - و بعضی گفته اند که رمل نوعی از سرود است و آن نوع برین وزن واقعند
پس از این سبب این بحر را رمل خوانند - و بعضی گفته اند که رمل را از رملان گرفته اند و رملان به
فتح را ویم در لغت بمعنی دویدن شتر شایب آید - و واسطه آن که سبب خفیف آخر رکن اول او
سبب خفیف رکن دوم او پیوسته است در خواندن آن سرعتی و شتابی است - پس باین سبب این بحر را رمل
نامیده اند -

و اصل این بحر فاعلان شش بار آید ولیکن شواذ عجم این را بر چند گونه در عمل آورده اند
یا یکی نیمی جمیع اجزاء سالم یعنی فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان
بر که بود از ختم آن سر و قمر محلو ضمیرش دور افتد از نشان خوی همواره برش
و دیگر نیمی جمیع اجزاء بخیر یعنی فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان
چون شود که نه ما برده ز رخ باز گشاید نفسی لعل روان بر عرق باز نماید
و دیگر نیمی - عروضا و غیره و باقی اجزاء سالم یعنی فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان
مجموع وقت هر کرا صدق طلب بود و نیمی صحبش هرگز نیواید بدل نور یقینی
وضع نور بینی نباشد قابل رنگ قبول گشتن اگر دل شری زین شیوه رد فوینشینی

However this melody is Persian and rarely used. We find following two phrases by the same writer
The first part of this couplet seems to be incorrectly copied by the scribe in the manuscript. Probably it could be
و این را هم بصورت صحیح و قوی

و بعضی گفته اند که رجز بفتح را و سکون جیم ششری را گویند که در افغان لاری و چون حرکت کند باز راکن

شود و در اول ارکان این بحر در سبب خفیف است و بعد از حرکت سکونی پس بایں ناسبت این بحر را بر جز خوانند

خواص اربابان این بحر مستغنی شمس بار آید و لیکن نود اعجم این بحر را بر خند و نود استعمال کرده اند۔

فایده نفعی عالم بفرستد با مشغول در کار اداخل است در موردیت از مسکن - و در این زمان انوار انوار لیا واقع من مسائل از کلام طایف این

ای دل که از جان طایفی آن زلف غنیر بنیر را
 بنجود لواء کون و مکان رو دردی دردی نشان
 لرصیه فردای اثر خواهی مکن خواب سحر
 اندک آرام شد بوستان ساقی بیاد دوستان
 در ولس آردی طلب چون بکف آری جام می
 خورازد در دریس با نفس تند سیرت قرین
 کو قاصد باد جهان از سلیمان گدا
 ز طایفه نخل از این دنیا زان دنیا زان دنیا

دکتر انیسوی خبرنا یسر متفعلی متاعنی متاعنی
برگزیده دل نهی از غم هیچ سیم وزیر
خانه دیده و بود قابل رنگ دیکه دلی

دکتر سلام جان تو اگر بدیدم لب زبیر را
دلش از کدم جانح این مجموع
در وحل سیه دلی مانده میسهم هم حوالا خرد
کی شود از صفای ره ز در لیس بهره دور

١٠ و دیکر منمن سطوی یعنی مشتعل مشتعل مشتعل (۳)
 ۱۱ و دیکر منمن مجبور سطوی یعنی منمن منمن منمن (۴)
 ۱۲ و دیکر منمن سالم یعنی مشتعل مشتعل مشتعل (۵)
 ۱۳ و دیکر منمن سطوی یعنی منمن منمن منمن (۶)
 ۱۴ و دیکر منمن مجبور یعنی منمن منمن منمن (۷)

1) Ob³er seems to be incorrectly copied by the scribe in the manuscript for it can't be scanned in the said note.

the author has not given examples. Following are the examples

۱) ز آتش دل به لب تاب است و به تب من تن من
 ۲) فغان کسان بر سحر ی بگوی تو میگذرم
 ۳) ای ماه مرا اگر از بر ایبر نگذری
 ۴) نیست ترا هیچ بسویم خطری
 ۵) کز آن که گردان بهار خوش بوا
 ۶) می نه نی هیچ بگویم نگذری
 ۷) فرزند خود شهر دل اندر من بوا
 ۸) نیست عجب بینی اگر سوخته بر این من

ولهذا البراعاء ليس احديهما سالمة ولها ضربان احدهما مثلها والاخر مقطوع - والرفق
لازم فيه عند الخليل والافقش - والثانية بحجة سالمة ضربها مثلها والثالثة مسطوره وفيها خلاف فقال
الزجاج الحذف الثالث هو الضرب ولا عروض له في الحقيقة وقال الافقش الجزء الثالث عروض ولا ضرب لها
في الحقيقة - وهذا اضعف لان الضرب هو الذي يلزمه الروي ولا يلزم الروي في الاعاريف ولما كان آخر البيت
المسطور فمالزمه الروي فلهذا بذات انه ضرب ولهذه العروض ضرب ثان وهو المسطور والمقطوع والخليل
انكره ونعم ان المسطوره المقطوع من السريح - اذ اصل السريح متفعّل متفعّل متفعّل فاذا كسّف
اي اسقط الحرف الاخير منه صار مفعولا فيقول الى مفعول فتلون النصف في السريح متفعّل متفعّل متفعّل
فقطه طان انه المقطوع من الرجز ايضا وفي الرضا ايضا عروض راجعة منهوكة سالمة وضربها مثلها
وهذا عند الخليل - وقال الافقش ما كان الى الجزئين فليس يسير وانما ذاك متسحب - ومن زاد
مسطور الرضا ضربا مقطوعا زادة في المنهوك ايضا - والخليل جعله من كسوف السريح وقول الخليل في
المقطوعين اقيس لما قبل

ومنهوكة عند الخليل والافقش رصير سبعا وذا الحكي خامل

اي هذا الحكم الذي حكم به الافقش وهو جعله سبعا خامل ساقط لانياته له - يقال خمل ذكره وصوته حمولا
كنصر خفي واخماه اسم تعالى فهو خامل ساقط لانياته له

ويجوز في متفعّل من هذا البراعاء موقع عروضه وضربا وحشوا التحن والطن والحن ايضا
حائز في الجزء المقطوع الذي هو مفعول من هذا البراعاء فنبصر مفعول

براه ان ابرار اذا سبب رجزا وانذره رجزا فليست في درجتهم سرعة واضطراب ايد ورك
مبتر استعاري كما در سركها وحنكها ودر مقام مفاخرت انردانكي خود روي خود توانند در اين بركات ودر حقي
اوقات آواز مضطرب ودر كات سريح مراند بنا بر آن اين بركات رجز نام كرده

يجوز في حشوا الرجز التحن والطن والحن في حشوا والحن في حشوا والحن في حشوا والحن في حشوا
نحوه رجز - حشوا طرثانه - علس تحليل تزييل تزييل قطع خلع خرم
ووض بدليح فاضه ص ٢١
نقياس الترافض ص ٩٣

کی بر بباط زر کس دنیا تم تهنید
قوی که در سراج عرفان غنوده اند
آنها که گشت لعل همت نصیبشان
سرگشته چون تو در طلب نان نغوده اند
سنگ بچشم لم بنگدایان که این گروه
در بارگاه رحمت رحمان ستوده اند
بکشان چشم عشق بنظره کامل حسن
برقع ز روی شاید احسان کنوده اند
ز ابناء در بر کو مقصود خود خواه
کس در ذریع خاطر البیان ربوده اند
بر تخت دهر یافته سلطانی دو کون
تا باب غور الیایان کنوده اند
حرف اراء - باب اراء

رجز

فی القاموس الرجز بالشعر ضرب من الشعر وانه مستعمل ست مرات - سمي به لغارب اجزائه
وقلة حروفه ونعم الخليل انه ليس بشعر وانما هو انصاف ابیات والارجوزة كالقصيدة منه جميعها الرجز
وقدر جزواها تجز ورجزه النسا ارجوزة - ودا يصيب الابل في اعجازها وهو ارجز وهي رجزاء وتجز
العدد صات والسحاب تحرك بطنا لكثرة ماوة - والحادي حد باب الرجز

وفي الصراح رجز بختين نوعي از بحر شعر و شعر فواندن و منه رجز الارجز و ارجز

وفي بعض مسائل العروض الرجز ضرب من الشعر وقدر جزو الراجز و ارجز والرجز الضاداء يصيب الابل
في اعجازها فاذا ثارت الناقة ارتفعت فخذها ساعة لم تبسطان - ويقال جعير رجز وناقة رجزاء
ومنه سمي الرجز لغارب اجزائه وقلة حروفه وهو مستعمل ست مرات وهذا ان البيتان منه

حملا لمن عم الوهي الالاء
مكدا لمن جم التقي لعااء
سفعن سفعن سفعن
بحر الرجز داستة اجزاء

وقد كثر استعمال السراء في هذا البحر قبل
وفي رجز سفعن عد ستة

واسعاره طل يد وابل

في قول الامعار التي جاءت في بحر الرجز كثيرة حذ من الامطار تاهة تدر دهر و الطل وهو اصعب المطر و تاهة تدر دهر و الطل
وهو المطر الشديد - يقال للمهددة الغرس عدا و اسديا او سهلا والعرق سأل - وكذا السماء بالمطر دتر او دهر و

منه مدبر

علمی که حاصل آری از کلمات دلائل
 مردان حق طلب را که حاجت فیض می‌شد
 و او از رسول بشنوا سدا حق پرستی
 دائم سر ارادت بر سر رخ احمدی نه
 مشکوه از و نه پیش روشن کند ضربت
 باد آن زمانه که سازد از صد دل کایان
 خورشید نیایی موز انواران مسایل
 موز نظ بیفتد بر کرات قصائل
 از فلسفی هم بندهای برسم در مسائل
 تا و ابرسی که آخر از و رط غوائل
 عاقل شو زمانی زان در با شغائل
 در گردن خالین دست طلب حائل

و سبب تسمیه این حرف به خیل آنست که در خیل درخت بمبئی در میان آینه و چون این حرف بمیان تا سبب و حرف روی
 که اول و آخر حرف اصلی قافیه اند در آسره بدان جهت این حرف را در خیل نام کردند
 و طائفه که رعایت نکرد در خیل را تا میسر را در قوافی مانند روی واجب می دانند و رعایت نکرد در خیل را نه این
 حرف را حائل خوانند زیرا که حائل است میان دو حرف که رعایت نکرد آنها در قوافی واجب است و رعایت نکرد او واجب فی
 باب الذال

ذوالفایه نشین

این صنعت عبارت از آن است که شاعر شعری که گوید آن را بر دو قافیه نشین دارد و آن هر دو را متعاقب
 یکدیگر آورد مثالی از شعر سید و طوطا
 «ایر از سکارم نوشید در جهان سمر افکنده از سیات تو آسمان سمر
 صاحب توان سگی و برخت خسروی بر لاف بود نعل تو صحرایان دگر
 بارای پر و پخت جوانی کرده اند اندر نگاه چاه تو پیر و جوان ستر
 گیتی زبان کشاده به سحر تو و فلک بسته ز پیر خدشت تو بر میان کمر
 «در این قصیده تا آخر این صنعت را مرعی داشته»

و از شعر جانی این مجموع

آن رهروان که آئینه جان ز دوره اند از نثار در دنتی در مان شوره اند

"اتفاق صاحب المعجم ذوق فیهین را داخل لغات و لاوم فالایوم شمره و آن را جزو مورد التزام مثال آورده ص ۲۸۵
 و اگر توفیق التزام را شامل خود و جنبه مثبت معنی یعنی التزام ذکر حذف روی و کلمات کلیم متاعل صنعت حذف نیز شود"

"و در چند قصیده است که در همه این صنعت نگاشته ام" حدائق السحر ص ۱۶ مهتم و طوطا رج

از دام سوسن برده قرار لیرم ز گسین سیده خار مهتم و طوطا رج

قلت فغني هذا الاقتصار على الاف كما فاتها توس ليس بمجيد

بدان که یکی از حروف عاقیه خرج است و آن حرفی است که بحرف موصل پیوند دارندیم در سی بیت

حوزه کثرت آملیان یاریم مادت از خوش به بداریم

مرعایت کن ایں حرف در قوانین واجب است و در سیمه ایں حرف بخرج آلت که خرج در لغت بعضی بر ۵۹

آمدن باشد. پس بعضی گفته اند که این حرف را از بهر آن خروج خوانند که شاع از حرف وصل بواسطه آن تجاوز

تواند کرد و بیرون تواند گذشت و توان گفت که این حرف در قوافی اشعار اگر بر کلمه هافیه واقع شود

پس گویا از میان خوف بیرون آید و کنار گرفته پس می نماید که او را بدی شناسیت خروج نام کرده باشند

502

فِي الْقَامُوسِ حَضَاهُ خَضَاءٌ اسْلُ خُضْبَيْبٍ هُوَ فَخْصِي وَنَحْوِي وَالْحَضَى سَعْرٌ يُسْرَلُ

وفي الصراح خَصِّدْهُ بِالضَّمِّ فَإِ

قال ابو عمرو الخَصِيَتَانِ لِبَيْضَانِ الْخُصْيَانِ الْجِلْدَانِ اللَّذَانِ هُمَا فِيهِمَا خَصَاءٌ بِالْكَسْرِ الْمُدْخَايَةُ

کسیدون حاضی نعت عذہ انتہی

مولانا رشید دطواط در سالہ خلیفہ گفتم کہ حفصہ دو بیٹی را گویند کہ صراع یسوع اور امام فخر خاں (رحمہ اللہ)

بر خود خویش سهم نتوان کرد
بر نفسی خویش را در حق نتوان کرد

دانیس و آداد کی دین فروخت
اسی ہمہ را حادہ درم نہواں کرد

خِيفَاءُ

في الناحية الحيف ثاقبة خيفاء وجميل اخيف والخيفاء الواسعة الضرع او الواسعة

جاءوا ولا تكونوا خيفاء حتى تخلو من المين وتستريحى

از حوالی بنی شریهان است که در علم لغت و حدیث مشهور چون روی اشعار عرب را در دیوانهای

فخلف که بر یک خاص قبیلہ ای بود گردآورده و فائس لبالب بهم از یک صد و نوزده سالگی توفان

صفحة ١٣٨ من كتاب ادبيات ايران ج ١ ص ١٣٨

حداثة السحر ٢٢ ٣

۵ و دیگر مدس رجبیه اجزاء مخنون و عروض و ضرب مخدوف بزیغ هجده تن شاعری تعلی که لای از کلام جائز است

جبد آرزو ز حرکت حسد نشود پاک جز بغیض ابد
نرسد کسی به بزم گاه و هفتا قدم از حوالتی تا برون نه ببرد

۶ و دیگر مدس - صد و اوشتاد و سه لم و باقی اجزاء مخنون و عروض و ضرب مخدوف بزیغ هجده تن شاعری تعلی که لای از کلام جائز است

کور دل فکر پیش و پس نه کند کودک آساز بهو پس نه کند
کوازه بر که شهید حق دارد کاسه وقت بر تنگس نه کند

و بالجمله این بود سستی تمام دارد و استیفای جمیع جزئیات اوزان او کلام را از دایره اقصای

برون می آورد - و چون اصطلاح این فن داند استنباط جزئیات این بحر مکرر تواند داشت و شعرا در این بحر بسیار واقع

شده و لکن ارکان اوزان بحر با هم مختلط می آید و آنچنان غریبی یا قصیده که با جرای وزن دیگر آید پسند

باشد کم یافته میشود - مگر آن که شاعر را از اصطلاح این فن و قوف بود و قصد کرده وزنی را از وزن دیگر

استیاض نماید و این نوع شوی بکلف تمام حاصل آید - اما بسبب اختلاط این اوزان نقصانی در محزونیت

بیت راه نیابد

خروج

فی اثبتن خروج خروجاً و مخرجاً و المحتاج ایضا موضوعه الخرج بالضم اسم یوم القیامة والالف

التي بعدها الصلوة في الشعر

و فی بعضی رسائل العروض الخرج هو الالف والواو والياء اللواتی تتراد من مدخاء الوصل فمثال

الالف مثل اذا وقعت كلمة مقاسها في آخر البيت فاليم فيها روى والهاء وصل والالف التي بعد الهاء

خرج والالف التي قبل اليم ردف - مثال الواو مثلاً اذا وقعت كلمة ضمير مفعولة في آخر البيت

فالمراء فيه روى والهاء وصل والواو المتولدة من ضمة الهاء اشباعاً خرج - ومثل الياء مثلاً

اذا وقعت كلمة متألدة مخروجة في آخر البيت فاللام فيها روى والهاء بعدها وصل والياء المتولدة

من كسرة الهاء اشباعاً خرج

التَّعَبُ فِي عِلَاقِ الْوَاقِعَةِ ضَرْبًا قَصِيرًا مَعْفُولٌ وَجَمْعُهُ فَاَعْلَاقٌ وَمَعْفُولٌ فِي قَصْدِهِ وَاحِدٌ كَمَا هُوَ
طَرِيقُ الزَّخَافِ وَبِحُجْرَتِهَا مَعْقُودَةٌ فَيَذَرُكَ ذَاتُهَا يَجُوزُ الصَّلَاةَ وَالْحُجْرَةَ وَالطَّرِيقَ وَالْبَرِيَّةَ

بدان که این جور از آن جهت حقیقت گویند که حقیقت در لغت بمعنی سبب آید و این جور سبب ترین بحال است و در آن
در آنکه در برکت او و در سبب خفیف حقیقت است بوند و باین سبب ارکان او سبب شده اند و بعضی گفته اند که این جور سبب ترین
سبب است بآن سببی که نامهای در آن که حروف بسیار دارند و در هیچ بر آوردن آنها ممکن نیست در این جور توان آورد
و اصل این جور چنانکه مذکور شد فاعلان متفعّلان فاعلان سبب آید و لیکن شواذ عجم ارکان این جور را چند
نوع در استعمال آورند یکی از آن مسکس - صدر و ابتداء سالم و حروف و عوض و ضرب بخون یعنی فاعلان متفعّلان
سبب از کلام جامع این مجموعه

ای اسیرین خواب رفور چون بهانم در ره فکر دنیوی نیمه ایتم
میند با سید بندگ کلین دین غافل از آرزوی کلین دائم

و دیگر مسکس - جمیع اجزاء بخون یعنی فاعلان متفعّلان - سبب از کلام جامع این مجموعه

ز در او دلا جو خیز او ز ره او بیر لاری و سر یک مو
شوار آگاه سر حقیقت تهر از درد عشق آه قد دلجو

و دیگر مسکس - حروف و عوض و ضرب بخون و فاعلان متفعّلان سبب از کلام جامع این مجموعه

آن که دارد قناعتی نیست دائم بر سر حصول عشق و نامم
کی شود در بر ریفته نام روز و شب بر خواب رفور چون بهانم

و دیگر مسکس - صدر و ابتداء سالم و حروف و عوض و ضرب بخون و فاعلان متفعّلان سبب از کلام جامع این مجموعه

هر که از لعل یا رکن لب است هر صراحی بر از می طلب است
خرم آن سائگی که سبک و گد دل منور از منعل ادب است

و دیگر مسکس - جمیع اجزاء بخون و عوض و ضرب بخون و فاعلان متفعّلان سبب از کلام جامع این مجموعه
نبود بر روی قرین راد که بود در زمانه طالب جاه
شود آگاه از صفای درون دل آن را که حریفی که زده تباہ

زخاف خفیف - جنبی گفت شکل معاقبه راقبه - علالی حذف قطعی بر خلی عودنی مدح تاقیه ص ۳۶
حجف

في القاموس خزام البعير جعل في جانب منخرج الخزامه ككتابها كخزومه والطير كانها مخزومه و
خزومه لان وترات افواهها مشقوبه وكذا النعام والخزام بالتسكين زيادة تكون في اول البيت لا تصد بها
في التقطيع ويكون بحرف الى اربعة احرف

وفي الصراح خزام بكسر حقه كدور بيني شكر كشد و جهار وى بنذند يقال خزنت البعير بالخزام ويقال لكل شقوب مخزوم

والطير كلها مخزوم لان وترات افواهها مشقوبه - وخزام الجراد في الغور لبيخ كسيرة ملاح را

وفي بعض رسائل العروض يقال خزنت البعير بالخزامه وهي حلقه من شعر تجعل في وتره الفه تسد بها

الخزام ويقال لكل شقوب الاثني مخزوم - والطير كلها مخزومه لان وترات افواهها مشقوبه ولذلك يقال نعام

مخزوم - والخزام في العروض زيادة فتح في اول البيت تحسب بها في المعنى دون الوزن وقد تفتح هذه الزيادة حرفا

وحرفين وثلاثة احرف واربعة احرف وهي تستعمل في جميع الاجزاء والخزام يجوز في اول البيت واحذف

في اول النصف الثاني فلم يجوز في الخليل وجوز في الاخفص وهذه الحروف التي تزد في اول البيت لا يات خزاما

لقال على الطبع حتى لا تدخل في التقطيع فاولا وفي ان يحذف الشاعر اركان الخزام فاما حسن ذاك

من العرب الرباء او من الاعراب ولا يحسن ذاك من الموليين؟

خفيف

في القاموس الخفيف كاصيد ما اء من العروض على فاعلان مستفعلين فاعلان ست مرات

وفي الصراح خفيف سبكه خفت سبكه خفوت سبكه شدد ويزودي رفعت

وفي بعض رسائل العروض الخفيف اركب من فاعلان مستفعلين فاعلان في كل صراع ثلاث مرات وهذا ان التسان

منه جل غنيا الآله والا يادى دل غنيا نغماءه بالرشد

فاعلان مستفعلين فاعلان في خفيف او رده لا استادى

وله ثلاثة احكام في الاولي السالمه ولها ضربان احدهما مثلها والثاني مخدوف والثانية مخدوفة وضربها

مثلها والثالثة مخدوفة سالمه ولها ضربان احدهما مثلها والثاني مسماة الاخفص المخبر المقطوع وسماء

بعضهم باسم آخر ومخبر الخفيف في كل جزئيه فاعلان مستفعلين وكذلك يجوز فيها الف والنون والهمزة

و چون اول و آخر چیزی باشد خال تمام برود راه یابد

خام

فاما موسیٰ حرم فلانا شق و ثره افقه و الحرم فی الشعر ذهاب الفاء من مفعول و المیم من متاعین و البیت لحم
 و فی بعض ماثل العروض الحرام فی اللغة القص یقال ما خرست منه شیئا ای ما نقصت و ما قطعت و هر چه از حرام و هو
 الذی قطعت و ثره افقه ای طرف افقه و الاخرم ایضا منقوب الاذن و فی اصطلاح العروضین اسقاط اول شکر من الوند
 المجموع اقول هذا یشمل مفعول و متاعین و متاعلین و متفعلین علی احدى وجهین فاذا الوند المجموع یتحقق فیها و هذا
 خلاف ما ذکر اولاً و المعرول هو الاول

بدان که حرم در لغت بمعنی دیوار یعنی بریدن است و در اصطلاح عروضیان عبارت از اسقاط فاء مفعول و یم متاعین پس
 مفعول و متاعین مانند مفعول و مفعول بجای آن نهند و آن رکن که در هزج جاری شود اضم خوانند

خرزل

فاما موسیٰ الخزل حركه و الخزل و الاخرال مشبه فی تناقل و سقوط الف و سکون التاء من متاعلین کالخزل
 بالفتح و الاخرال من الجبل ما ذهب سنامه کله و الاخرال الحذف و الاقطاع ما خزل فی کلامه اقطع
 و خزله عن حاجته الخزل صوته و الشیء قطعه

و فی بعض ماثل العروض الخزل بالزای فی اللغة القطع و الخزل اقطع و اخزل اقطع و قال بعضهم
 هذا هو الخزل بالجیم و هو القطع ایضا و قد مر فی حرف الجیم و کل واحد من الفریقین یدعی الصحیح علی ما جبه
 و قبل بالجیم و الدین مهملتین و هو فی اللغة القطع و بالجملة ففی العروض هو الجیم بین الاضمار و الطی و سی
 الجزء فخر و لا و هذا انحراف یقع فی متاعلین فقط فی اکامل فاذا اضم مطوی ثقی متفعلین فحول الی متفعلین
 لانه احسن منه فمتفعلین اذا کان اصله متفعلین فهو مطوی و اذا کان اصله متاعلین فهو فخر و لا

ختم

اصطلاح طری = خزل . . . The author has not given Persian definition of خزل
 و در بعض متاعلین هم فخر و لا و در بعض متاعلین هم فخر و لا و در بعض متاعلین هم فخر و لا
 و در بعض متاعلین هم فخر و لا و در بعض متاعلین هم فخر و لا و در بعض متاعلین هم فخر و لا

در فی الاصل ملاحی هی کلمه المستعمله فیما شئت له فی اصطلاح بدیع النخاطب یعنی تحقیق

کلمه البیت مستعمل در معنی که وضع کرده شده باشد آن کلمه را آن معنی را در اصطلاحی که نخاطب بآن اصطلاح باشد
بدان که قید مستعمل جهت اقرازه است از کلمه غیر مستعمل که در آن حال نه مصنف تحقیق است و نه نصفه مجاز و قید
فما صنعت لم جهت اقرازه است از مجاز و قید فی اصطلاح به شے النخاطب بجهت قبول تولیفات در تحقیق عرفیه را مثل
صلوح جهت ارکان مخصوصه اگر چه در اصل موضوع است برای دعا اما در اصطلاح اهل شرح که نخاطب بآن است موضوع
برای ارکان مخصوصه است و استعمال در دعا بطریق مجاز

صرف الحناء

خبیل

فی اناموس الخبیل فساد الاعضاء والفالج و تحریک فیها و قطع الایدی و الارجل جمع خبول و ذهاب

السنین و الفاء من متفعّلین فی البیض و الرجز لای الساکن کاندید السبب فاذا ذهب فکانه قطعت یداه
و بالتحریر الحین

و فی الصراح خبیل بالسکون تباهی فبول عام و فیضا قطع الایدی و الارجل

و فی بعض رسائل المروض الخبیل هو الجسع بین الحین و النطی فاذا خبیل الجزء السباعی السالم یصیر

متعلّن لای متفعّلین اذا خبیل سقطت منه السنین و اذا طوی سقطت منه الفاء فلا یتبقی الا

متعلّن متینقی الی فعلّین و لیسى الجزء یخبولاً و قبل هو یقع فی الجزین متفعّلین و مفعولات

منها اذا خبیل صار متعلّن و معلّات فرج را الی فعلّین و مفعولات

بدان که خبیل در لغت بمعنی تباه شدن است و بر سر دست و پا - و در اصطلاح الی عروض عبارت از آن

است که از متفعّلین سنین و فاء و واو افتد و متعلّن باشد پس فعلن بجای آن میهند و آن رکن که خبیل در و راه یا یخبول

خوانند

خبین

فی اناموس خبین الثوب ریحه یخبذ خبنا و خبانا بالکسر قطع و خاطه لیقصر و الطعام غنیه

و خیاه لیسره و الحین اسقاط الحرف الثانی فی العروض

عاز سوشیج کمالی جندی
مطیعی و جمال است آفتاب روی دوست حسن مطیعی بنی که در مطیعی حدیث روی دوست

حسن که این مطیعی کمالان حسن من را در حیرت اندازد و مطیعی بر صاحب کمال بروی ترانه تحسین و ترنم آغوش آغاز

حسن المقتطع

این صفت عبارت از آن است که شاعر بیت آخر از شعر خویش به لفظ قضیه و معنی بدیهه بیاراید تا در سینه سماع

مقبول و مطیعی آید و لفظ و خوشی از او آید و همیشه ای ساین بر چند تا خوش باشد در جنب او "کسیا منیا" نماید که از شعر و

بشیت بهاء الدفتر یا کلفت اهله و هذا دعاء للمیری شامی

و آن سوشی قد شرف الله ارضاء انت ساکنها و طرف الناس اذ سواک انسانا

مضمون این بیت فی الحقیقه مضمرات در ذات نیایون صفات سرور انانیت علیه افضل الصلوات و اکی النجیات اما حیف

ششبی در مدح یکی از ارا و زما تا خوشی و ف موره و کسی را که نمایان این مدح شود ستون

وقتی بجای این مجموع در مدح ششبی خوشی یعنی نور الدی ششبی عبد الحق فارسی در طور سلم الله سبحانه و لعل فی قصیده انشاد

منوره بود چون بخدمت ایشان گذراند بعد از استماع این دو بیت کرده آخر این قصیده بطریق حسن قسطی واقع شد بنیت خوشی نذر

یارب آن کلمه سه باغ فتوت بیتی عذیب رستان ملت جزالوری

تا بود مقدره قدرت قادر فی الوقت باد بر سر یک رخسار حق و بان روا

و نمود نذر که این بیت آخر تدارک جمیع ابیات سابقه نمود و مضمون این دعا جان نواز در دل ساکن وقت سرور بی اندازد انوار

حقیقت

فی الصراح حقیقه الشیخ خلاف مجاز و آخر واجب شود بر کسی حاجت آن نوال طمان حان الحقیقه

- ۱) *as other symphonies*
- 2) *as would that I had been a thing forgotten and out of sight.*
- 3) *May you last as long as the world, & you the asylum of its inhabitants. This invocation is equally applicable to the people.*
- 4) *The piece of land inhabited by you is honoured by God, and God honoured the mankind when he created you as a human being.*
- 5) *و در خطی ۵۰۸*
- 6) *AH 958 to 1052 / AD 1551 to 1642*

روى انه جاء رجل الى باب الامام السعيد الشهيد امير المؤمنين حين رضى الله تعالى عنه وكتب اليه

هذين البيتين

لم يبق لي مبيع بحجة
وكفاك منظر حالتي عن مجرى
من ان يباع وقد وجدت المشتري

فكلامه مكتبه كتب اليه هذه الايات الثلاثة

ما ذا اتول اذا رجعت وقيل لي
ما ذا اصبت عن الجواد المفضل
ان قلت اعطاني كذبت وان اقل بخل
نخل الجواد بما له لم يقبل
فاخذ لنفسك ما تشاء فاني
لا بد اخبرهم وان لم اسئل

فارس الامام رضى الله عنه عشرة آلاف درهم وكتب اليه

عاجلنا فانك عاجل برنا
قلنا وان اصبحتنا لم تقبل
فخذ العاقل ولكن كانت لم تسئل
ولكون نحن كانتا لم تسئل

حسن المطايع

” ان صفت عبارة ازان انك شاعر صبيح كند ثابت اول قصيدة مصنوعة ومطبوعة كويد باللفظ لطيف ومعنى بديع
وكل ذلك يقال نيك باشد اختيار ثمانية جملات مع را از سليدن آن راحت افزايد و طبع را از استماع آن سرور حاصل آيد
منال ارمو شني المجد عرفى اذا عوقيت واكرم وزال عندك الى اعدائك السقم

وازالوا الفرج رضى ترتيبك وقاعدته دين ورسم داد عبد الحميد احمد عبد الصمد

1, Nothing is left with me that could be sold even for palty price, as is evident from my appearance, except self respect I have been able to preserve, for which I now find a customer (in you).

2, What shall I say on my return. If asked what did I receive from the noble and magnanimous person (like you), I shall be lying if I admit of having received anything, and no one be prepared to believe me, if I say that a noble and magnanimous man (like you) did not respond. It is up to you to choose any of the options for I will have to tell people even if I am not asked to.

3, We as a debtor were called upon to repay rather at-haste. Here is our insignificant, palty gift which would not have decreased in case of respect being granted by you to us. Please accept this palty amount presuming that neither you asked for it nor we were called upon to extend the helping hand.

5 d. AH 525 / AD 1130

بنا سام ابن روح بن لک (فیض جود او) / از برج آسمان بگذشت صدره اوج سامانش
 رسول الهی بطبعی مولد که در خدمت / ستاد عبید و بان صدره اراک ابن عدنانی

و مقصود که در مدح حضرت امام سعید شهید حسین بن علی رضی الله عنه ما دارم تخلص او این است

همیش اسیر دار شهید و لقا دوست / از شهید نور سلطان کر بلا
 سبط رسول الهی آن نمسی چرخ جود / که نور اوست سیمیه و دوران کر بلا
 نور دو چشم که بخت آن که در گهش / باشد همیشه قبله خاقان کر بلا
 دلخواه غنچه زلفستان فاطمه / که وی بود زمانه شادوان کر بلا
 ابرار شایسته عطا حسین / سیراب ساز لاله خندان کر بلا
 از حسن آن حسن صفت رضای ادب / گویند گشت بنده احسان کر بلا

و مقصود که در مدح حضرت غوث اعظم قطب ربانی طبعی محمدرضا بن عبد الله در حبلیان رضی الله عنه ما دارم تخلص او این است
 زحمت قدس و قال ای دل بیا و نه ندکن فو را / نه از طبعی محمدرضا بن عبد الله رضی الله عنه
 غزاة آسمان جود در ایام موجوده / نه با آن همه نه بدیده هم چون او یاران
 دجو در فیض نخل اوبه باغ جان درختی چادان / که از سیر طلال اعضا نشین بود اوانه ایمانی
 رسید و صف باکی تا بحری ذیل قدرش را / که در یاز و کند در لوره نعت یار دانی
 حسن الطلب

و این صفت عبارت از آن است که تکلم بوجه لطیف و طریقی شیرین باب طلب چیزی از مجموع بلیات و در تشریف
 الفاظ و ترتیب معانی نوشتن نماید و شرائط تحطیم مجموع بروج اتم بجای آرد و هماکنون دقیقه ازان فرود نگذارد مثال از
 سطر ابو الطیب المثنوی سطر / و فی النفس حاجات فیه فطانه / سکوتی بیان عکده ها و خطاب
 ارب سطر و مضامین سطر و سطر / نه من غریب و شاه جهان غریب و از
 نوا من بهمیم چون زمانه باشد از آنکه / از آنکه در دهمی کار من رضی بنوا
 چه چیز باشد ازان خوب تر که همت من / زنده در کار باشد زمانه را و در ای

1165 تا 1077-78 AD / 561 AH / 470-71 AH تا 470-71 AH
 (2) There are expectations in the heart, and you speak in intelligence
 the address and expression on my part in intelligence
 (3) سکوتی سوال عکده ها جواب صافی السحر صافی
 (4) صافی السحر صافی صافی السحر صافی
 (5) خواهاز ماند در چشم که بفتح ما ندارم هموار چه لود لود تو بگرد از میان من زمانه غبار
 (6) صافی السحر صافی صافی السحر صافی

ذکر این صفت در حذف عروض کرده شد بسبب اشتراک لفظی پس آنجا باید دید

حسن التخلص

این صفت عبارت از آن است که شاعر از غزل یا معنی دیگر که شعر خویش بدان تشبیه کرده بدین صفت

آید و در وی رعایت سلاست لفظ و قیاس معنی نماید بوجهی که سامع را از استماع آن نشاء نشاط افزاید

سائلان اهل علم رسید و طوطا گرفت دیده من پینه در جبین تو بستان گفت خداوند گوهر افشانی^{دع}

بدان که شاعران را در باب صفت حسن تخلص که تبارسی آن را از بزرگراه گویند مضمرهای لطیف دست

داده و معنیهای شریف اتفاق افتاده اما افسوس که آرا ایشان آن معانی نیکوستانی در مدایح ملوک و ثنوی صرف

نموده اند و غافل از طریقی اهل سکوت افروزی بون و جلال این مجسمه کمال بهجت از در لغت حضرت خیر الانبیا علیهم السلام

و علی آله و اصحابه ابی یوم المحشر قصیده دارد که تخلص او اینست

معانی دیانت فیض از دینی رسولی جو	که دیوان دانه حکم عزال و نصب علم ادبانی
سپه سالار اقبال رسالت احسنه رسل	که در خدمت کمر بسته جوهران عهد بیلانی
سپه فرمان رعای کشور بهی که در مانه	دو صد جاویدانی بچشم سعد و سلمانی
زمین و آسمان را روح پرور بوسانی دان	که باشد سرچ آن کل صوت رخا خوش الحانی
پنونه آدم را علم علما انساب نبود آنگ	رخفت ثروت بود جاوید فضل سبحانی
بی تحصیل دین علم دین نگار دایمید خوان	سندار ریس بن باز داین هملا عیال قشانی

حسن خروج

مهمه و قاضیان

عنبر که بر کشته بار ارم

ق

متنی را در این مثنوی بدینجا آورده است تخلصات عنصری بنیاد خوب است و او پارسیان را چنان است که متنبی تازیان را
لما گوید در صفت قلم بر سرچ حدود در ریشه و این تخلص گمانی بنیاد خوب است و اعتقاد من آنست که سبک از ادب و عجم
از این فور تر تخلص نکرده است و این از بدیه کارهای گمانی است و تخلص اینست

رخ بزه سر برین گونسا و شکبار گوید که ترک فام دستور کشوم

حدائق السوس ۱۰

And He laught Adam the names. 31 P 24 البقی (ک)

و فی بعض مسائل عروض الحذف و حرکت ما قبل حرف الردف و حصول انهم حتماً فلا يجوز ان يكون
 بعض ابیات القصید مع الحذف و بعضها بدونه کما لا يجوز ان يكون بعضها مع الردف و بعضها
 بدونه و علی هذا يكون الحذف و لا تأمل ما للردف و نغنی بالمرزوم انه لا يختلف ريجوز اختلاف الحذف
 ضمناً و کسر حسب ما يختلف الردف و اوا او باء اکا کسهمید و السهور و التمدید و التهود و هو ما خوذ
 من حذوت النعل بالنعل او من حذوته ای فعلت بحذاء

بدان که یکی از حرکات عروض تا میانه حذوات و آن عبارت است از حرکت ما قبل حرف ردف
 و حرف قید و تا میانه کما رو با ر مجت و تحت - مثال اول مثل حرکت ما قبل الف در سی بیت
 چشمها سازم روان از چشمها در هو بهار تا غزالم بر کنای چشم ای گردکنار
 و مثال ثانی مثل حرکت ما قبل حرف خا در سی بیت

ما از موزن ایم در سی شهر تحت خویش بردن کشید باید از سی و رط رخت خویش
 و رعایت نکات را حذو در قوافی واجب است مگر و شکم حرف روی ممکن متحرک شود بسبب حرف
 و ضل که در این هنگام نزد اکثر اشعاع اختلاف حذوی که حرکت ما قبل و قیدات جائز است
 چنانکه کمال التخیل در سی رباعی کرده

گر سوزد لم یک نفس همیشه شود از دود دلم راه نفس لبته شود
 در دیده می از آن آب می گردانم تا هویم ز نفس گشت منته شود
 و باید دانست که این اختلاف بشرط مذکور علی الاطلاق جائز نیست بلکه وقتی جائز است که منبر
 شود بتبدل و وقف قید و ردف زیرا که اگر آن منبر شود جائز نیست سالیس
 دلائل اگر خواهی روی به بری که نمود جز بکنج دیر پیری

و سبب تسمیه این حرکت بحذف و آنست که حذو در لغت بمعنی برابر چیزی بودن و بمعنی چیزی با چیزی
 برابر کردن آید و چون حرکت ما قبل ردف برابر حرکت ما قبل حذو تا میانه بود در لازم ویم چنینی حرکت ما قبل و قید نیز در
 از سطر مواضع برابر حرکت ما قبل حذو تا میانه بود در لازم بنا بر آن این حرکت را حذو خوانند

الا وهو هلك ما سيج على رأس احد الا وهو منك وما دعي على ملحد الا صار مسعود
 الاحوال وما سيج كلامه صالح الا اوصل الى صوالح الاعمال ما وصل واصل الا وهو اوصله وما
 حل حال محلا الا وهو اخله ما علم عالم علما الا وهو علمه وما منك ما لك الا وهو سلمه
 ما اصرا مصرا على عدم ابره الا وهو حيل الى العدم وما حيل فاسل نواء حكمه الا وهو صار محولا
 بطرد اعداءه كالعلم لا يرا ولا يدرم الا كل ما ردد ود لا كاره حكمه الا كل نص بطرد وهو
 ماله الملوك وحكم الحكام وسر الاسرار وسام الاسلام وارسل الى الكل ودعاهم الى
 دار السلام سيدنا وقولنا بحمد الذي من صلى وسلم عليه وعلى آله صرف عنه البلاء في دينه و
 بدنه واهله وماله وامن من الآفات في جميع احواله وعلى الواصفين المارفين ان افار الخيرات
 في جميع الخيرات والسكنات مخلوق توبسست لنا اساس الخيرات وقواعد البركات
 حسو

اعلم ان الحس في اللغة ملا الوساة ونجرتها تبني من الوطن وغير
 وفي اصطلاح اصحاب العروض ما عدا الصلابة والعروض والابتداء والضرب من الاجزاء
 بدان ان ايل عروض هو كل ما في درسيان ارمان صدر وعروض وابتداء وضرب باسند ان را
 حشو وانزكه حشو در لغت معني آكد ^{بالن} است وجزاا ليس اجزاء بيان ارمان مذكوره را حشو وانزكه
 مناسب باسند
 حذو

في التامرس حذا النعل حذرا وحذاء قدرها وقطعها والعقل بالنعل والقذرة بالقذرة
 قدرها وقطعها
 وفي الصالح حذو است كردن بليم دوزخ را منه حذوت العقل بالنعل يقال حذوته اي
 قعدت بحذائه

همچنان بسی تعجب نمواند از قادر بودن او بر حذف حرف را و منکر گردانیدن او حذف این حرف قولین را
مثال دیگر حذف الف از ثمر فارسی

دولت سرمد قرین حضرت است و نتیجہ خدمت در که تو هر که بصبر و رفیع و قدر بشی تو تمسک جوید در
طریق غر نخلد و فخر موبد پوید و هر که خود سنبه بود سنبه بهمدق طلب سحر عظمت و بزرگی تو گوید

دریم حذف الف از ثمر فارسی

زلفی بر شکسته و قدر موی بری	زیر دوزخ جگرش دوزخ غیری
دوبل عقیق و زعفرانی دور شده در	در یک دگر گرفته نیم سحر داری
چشم و دوزخ و دوزخ صومعه شجری	نرسد دو چشم و زیر دوزخ کس کل طری
خلد برین شده است نکه کن بکوه و دشت	صد گویا کل شگفته بهر سر که بگری
خیره شود دو چشم تو چو ما بگری بدو	خوار و زکرم بر کل حور بگری
کوئی که شکر لب به زکری درون	رخشند بهیم چون دوزخ معشوق و حوری

مثال الترام و زنی نقطه در کلام این مجموع درسی صلوة حضرت خیر الانام علیه افضل الصلوة و السلام نموده
المهم صل و سلام علی مہرک مدارک العالم و تحویل معالمة الرسوم مؤسس اساس الویج و الکلام
و همام حصار الطمہ النہوی محط رجال اوفی المکاتیم الکلام و محال الحلال و محرم الکلام مقصد
مصادر الکلم الصلح و مقصد مصادر اعمال اهل الصلاح مؤید موارد الحکم و الاسرار و مؤید
الوارد علی الکامرام الاحرار رسول ما صلی علیہ احد علی مہرک الامتک له صواح الاعمال
و ما سلم سلیم علی سن الاوسلم له الوصول ای سلم الامال امام صابره مسلون الحصار و سن الاعمال
الحصار و صابره علم لحسم مواد اهل الاحیاء و سببه سموم الهلاک کل عدو المعاد ما عسی
عاص حکم الاصله راسه علا صمام الهلاک و ما سعی صاع لهدم صرح اهرم الاوطاح علی
کا حله طواح الاحیاء ما دعا لموحد مسعود الا و هو مدک و ما دعی علی ملحد ردود

دو قط غیری در شکسته دوزخ غیری را

حالات السحر ص ۱۸

حالات اولی ص ۱۲۲
۱. These verses are by
۲. The author is fond of composing original poems as
۳. or dainty by his strength and follows the practice prevalent
then. His diction is the culmination of his such efforts

مفضل الحام خير من فضل العبادة ^(١) ليس الشدة يد من عذب الناس انما الشدة يد من عذب نفسه ^(٢) كنوز البركتان المصائب ^(٣) لا تظهر السمات با حيث فيعافيه الله ويبتليك ^(٤) رحم الله عبدا قال خيرا ففهم اوسكت فسام ^(٥) اسلم تسليم ^(٦) ذوالوحيين لا يكونا عند الله وحيدهما ^(٧) اتقى الله حيث كنت ^(٨) اتبع المسيرة الحسنة فمهما ^(٩) خالق الناس مخلوق حسن ^(١٠) خيرا لامور او سلبا ^(١١) انظم ظلمات يوم القيامة ^(١٢) لا يلدغ المؤمن من جحر ^(١٣) السعيد من وعظا بغيره ^(١٤) كن في الدنيا كأنك غريب ^(١٥) او عابر سبيل وعد نفسك من اصحاب القبور ^(١٦) كنوز البركتان المصائب في ثوب ثابته بركي اذني كلمات فودي لسان نثر خرد سنده كنج است مشعل بر عجب ورا ^(١٧) دين ودينه وقاعده البيت منقضي سادات اولى واخرى - وامثال اين مذکور لبيار وبي شمار ازان سيد ابرار و سنده اخيار واقع شده و علماء حديث كريم الله تعالى بركي حسب قدرت و طاقت فهم فويل ازان كلمات كثير البركات جمع آورده اند و كتب و رسائل ساخته اند و پرداخته جريم اسرار خزان ابرار و قابلهم با سني العطاء

حرف الحاء

حاء

في التاموس الحذو والحذو محركة فحة الذب وستقوط وقد نجسوع من الجراكامل من عجز شفا على فيبقى شفا فينقل الى فعلن - والحذاء وضمير فيها الحذاء وفي الصالح حذو بفتحين سبى دم شتر - يقال نجح حذاء وناقة حذاء ولوعى اذ نرفان عوفى وهو اسقاط الوتد من شفا على فيبقى شفا فينقل الى فعلن والقصره تسمى حذاء وهذا من الجراكامل

is knowledge is preferable to devotion 2) Brave is the man, not who overpowers others, but who subjugates his soul. 3) Do not rejoice at the distress of your brother, lest God restore him his position and select you for trial. 4) May God be kind to the person who preaches good and earns booty or keeps mum and earns safety. 5) Grant safety to others so that you may be safe. 6) Double faced

وهي هذه
 من حسن الإسلام المرتبة ما لا يعنيه ١
 المسلم من سلم المسلم من يده ولسانه ٢
 لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه ٣
 الدين النصيحة ٤
 البلاء موكب بالمسقى ٥
 المتشاربون ٦
 ترك الشريعة ٧
 الدال على الخير فاعله ٨
 الشئ يحسن ويصح ٩
 المرء مع من أحب ١٠
 خير خيركم لأهله ١١
 الخلق السيئ فساد الصالح ١٢
 نفي الخلل الحاصل ١٣
 الشقاء يبيع الموتى ١٤
 القناعة كنز لا يفنى ١٥
 حسن الوال نصف العلم ١٦
 الاقتصاد ١٧
 في الحقيقة نصف المعينة ١٨
 التورود إلى الناس نصف العقل ١٩
 لا عقل كالتدبير ولا دبر كالكف ولا حب ٢٠
 كحسن الخلق لا إيمان لمن لا أمانة له ولا دين لمن لا عهد له ٢١
 جبال الرجل فضاة لبانه ٢٢
 أشد من الجهد ولا مال أغرم العقل ٢٣
 ما جمع شئ إلى شئ أحسن من حلم إلى علم ٢٤
 الجاه خيركم ٢٥

١) To keep away from what is meaningless to him, is to be a good Muslim. ٢) A Muslim is he from whose hand and tongue a Muslim is safe. ٣) Unless you prefer for your Muslim brother what you prefer for yourself none of you can be a faithful Muslim. ٤) Deen is admonition. ٥) Misfortune is attendant upon speech. ٦) Assemblies presuppose loyalty. ٧) شئ تركه الشريعة ٨) A counsellor is a confidant. ٩) Abandonment of evil amounts to giving alms. ١٠) To lead to virtue is to be virtuous. ١١) Your association with something makes you deaf and blind. ١٢) A man is known by the company he keeps. ١٣) The best amongst you is he, who is most kind to his wife/family. ١٤) Bad temper mars the matter/deed just as honey is by fire. ١٤) Winter is the spring of a faithful. ١٦) Contentment is a treasure which does not perish. ١٧) Agreeable approach in seeking knowledge, is to acquire half the knowledge. ١٨) To be moderate in expenditure is to possess half the means of livelihood. ١٩) To show love to the people is to be 50% intelligent. ٢٠) There is no rational like proper device, no goodliness like self-restraint, no noble descent like nobility of character. ٢١) One who is devoid of sincerity is devoid of Faith. ٢٢) and he who does not honour the commitment, has no Deen. ٢٣) The beauty of man lies in the eloquence of his tongue. ٢٤) There is no destitution more intense than ignorance and no wealth more powerful than reason. ٢٥) Modesty is good even completely.

ای کائنات را بوجه توافق قرار
و بی بی از آفرینش و کم از آفرینش

به پیش باید دانست که مضمون این مطلب کثرت است که در ازل بر فردی که است سرور کائنات علیه افضل الصلوات
و ائمه النبیات دوخته اند و بنابر جامعیت این کلام خلقت استحقاقی مدیحه را سوخته و وحیف که انوری از
ادراک این معنی غافل مانده و رخنه این مضمون در میدان مدح یکی از وزرائمان خولین را ندیده گویند
شخصی انوری را بخواب دید بخود و خجل و شرمیده و متفصل و بر از سبب آن حال پرسیدند گفت شرمیده
انرا که این مضمون در تحت سرور کائنات علیه افضل الصلوات و ائمه النبیات نگاشته اند در دو وصف ذات همان بر کائنات
والاصفات لیسفته -

سرور سرمدی و خوشی ابری صاحب مقصد بر در را باده که علی رغم انوری دار سخنوری دان
و بار لیسفته بنوی که پیشانی کشاده

دع ما دعتنا المضاری فی بشیرهم
والنسبانی ذائمه ما شئت من شرف
ما فی فضل ما سوال الله لیس له
و احکم با شئت مدحافیه و احکم
والنسبانی قدومه ما شئت من عظیم
حد ما شربت عنه نا طلق بفهم

و بعضی از کلمات مبارک سیمات که موصوف اند بجزایع الکلم و سرور کائنات صلی الله علیه و سلم در بعضی اوقات هر
تکلم نموده و بر سبیل نصیحت را خولین را فرمودن ذکر کرده شد زیرا که
حرف از دهان دوست شنیدن خوشتر بود یا از دهان آن که شنیدار دهان دوست

و انور انوری حیدر اول رضا در با هجاء محمد تقی مدرس رضوی تهران ۱۳۴۷ ص ۱۷۹
نصف ص ۵۴۰ و غیره
"ابوالفتح ناصر الدین طاهر بن خراسانی نظام المذهب شیعی - وی در چهارم رولد سال ۵۲۸ بو زارت سنجر رسید و بقیه سال
شمسی با قاضی امر و قاضی در وزارت مدت یافت و پس از آن قاضی سنجر بدست عزان سریم وزارت دو سلطان سیمان شاه
و سنجر که در اسارت عزان بود و قاضی سنجر که در روزی الحی سال ۵۴۸ بعد از ظهور فتنه عزان در کمر قند و مات یافت -
انوری در دوران وزارت وی بنجا و از سی قصیده و قطعه در مدحش گفته " و انور انوری ص ۵۶ (مقدم)
و تذکره الکلی و ذر ۵۴۰ و در حاشیه الاثر فی الدین ص ۵۴۱ و ۵۴۲ و تذکره التواریخ حاج خلیفه
ص ۵۴۹ و در انوار لودی ۵۴۹ و ۵۵۰ و تذکره البیرون حاج خلیفه ۵۷۵ و فی الصفا در ریاض الحی برایت ۵۷۵ -
۵۶۲ و ۵۶۳ و ۵۸۲ - تاریخ مجمل فی صیغی خراسانی ۵۸۵ - بت فانه - و طبعه لا سحر ۵۸۷ - راء العالم
در لود انوری در حاشیه
for further discussion about this
pp ۹۵ ۹۶

و صلوات بر این کلام از حضرت خیر الانام علیه افضل الصلوة والسلام دال است بر علو مرتبت و سمو منقب
 (در قسم کلام) هو فی الاصطلاح کلمه شمله بمعنیه علی فواید کثیره و شدت نیست که این نوع کلام جوامع اکلم یعنی صاحب
 کلیات جامع خواهد بود باعتبار جامعیت فواید که هوئی از آن غیر آن دیگر است و اضافت جوامع لبوی کلم با اضافت
 بیانی است یا اضافت صفت لبوی موصوف - و جامع اکلم با واد جامع خواندن چنان وجهی ندارد و جامعیت
 این کلام در فواید کثیره را در امری از امر خواهد بود - و آن اریا نصیبی است یا نجات حضرت حق
 سبحانه یا نجات فنی از علوم یا مدح یا ذم یا بعضی از اغراض صحیح دیگر
 آنچه در باب نصیحت است از کلام مجید مثل فاستقم كما امرت
 هم این کلام جامع جمیع مصالح دینی و دنیوی است و استقامت بر آن مروت سعادت عظمی و از غایت صیوت
 استقامت بر آن طریق که ما مور است سرور عالم صلی الله علیه و سلم می فرماید شکیبائی سوره هود
 یعنی پریاقت در سوره هود و این اشارت است که ما فاستقم كما امرت که در سوره هود است
 و از کلام سرور کائنات صلی الله علیه و سلم علیه افضل الصلوة و اکمل التحیات مثل المعظم الامیر المصطفی
 صلی الله علیه و سلم - گوید از این دو فوق جهان پرور جامع جمیع محاسن دنیوی و اخروی است زیرا که امر الله متعالی
 است جمیع مصالح دنیا و دینی و هیچیک نیستی الهی که تسبیح است از ادب اکابر امور قبیله تر مستلزم ارادت بر اجتناب
 از امور شنیع و جامع جمیع مصالح دارین و دین و فرقه نائیه که شفقت بر خلق خداست تعالی است شفیق خوشنودی
 خلق و جاذب رفقای حضرت حق و سبحانه و اقرب خلق خداست عزوجل -
 این آدم را فستات در محال و محمل و شفقت بروی باید ال اضلال ذیمه با و همان ذکر
 از این مطالب و افسان مآرب

و آنچه در باب مدح است شال از کلام انوری

Respect for the divine commandments and kindness for the creatures of God.

سرم از غم غفلت جویشد دل نه محبت سیه گشت چو نهار
 آن نه عکس بلا گرفته خضاب در راه چنان گشتند عیار

دریست بهیچ کرده حرکات ممنوع را بدانند و چیز در مطلق دادن پس دادنها را تقسیم کرده ۵۰ دل

دکتر محمد باقر لوی و قسیم

شمالی
به باده لعل لب یار کرده ام تبسّم
از آن که لعل لب یار جان دهر بی شک
ولیکد این سخن از من نمی گشت قبول
از باده پندم نیاید بغیر لب عقیق

سأعشيته کرده لعل لب محشوق را بیا ده - باز تفرق بموده و گفته که ای تشبیه را اهل معرفت قبول میکنند و بعد از آن تقسیم کرده و گفته که عدم قبول ای تشبیه بسبب آنست که لعل لب یا جان میدهد و باد سدید عقل که پیرزن او صفت نوع انسانی است میکند

جہاں

في التماسين الجميلين كسر حجاب الجبل وقد انخسف

وفي الصراح صاب الحمل بالضم والتشديد

بدان که صاحب جمل بر دو گونه باشد یکی صغیر و دیگر کبیر - صغیر آن که در وی حروف ابجد از الف تا یای
آحاد باشد و از ای تا فاف عشرات و از فاف تا یغ مئات و یغ هزاره - و کبیر آن که تمام حروف عشرات و
مئات و الف در وی آحاد باشد و چنان که ای یکی و یغ دو ای آخر الحشرات و یغ یکی و ر دو ای آخر المئات
و یغ یکی

جوامع الکلم

جوامع الکلم
فی الحدیث و اثبت جوامع الکلم ای القرآن و کان صلی الله علیه و سلم ینکلم بجوامع الکلم ای کان
کثیر المعانی فلیس اللفاظ کلا فی العاموس

بدان که قسمی از کلام نزد بلخ و ایام مکه اول است و ایشانم (شیان در سان آله از حرمی و رات

وَأَن رَّاجِعِ الْكَلِمَ كَوْنَهُ مَوْفُورًا فِي عَالَمٍ وَسَدُّهُ أَذَى عَلَى الْإِنْسَانِ عِلْمَ مَوْفُورٍ أَوْ تَبَيَّنَتْ بِحَوَاسِّ الْكَلِمِ

۱- محمد قوامی
۲- محمد قوامی

دیده را ابر و سیف را از قطار

اسی بات پر آں ملو لے شہوار
اس کے گریہ و آن کے گفٹار

عظیم و وحشت را دو چیز سه مرتبه

هم چون چشم توانکراست لبی

آبِ رَسْمِ آبِ مَاءِ رُوحِ

بدان که این صفت بر چند گونه می آید یعنی جمیع تنها و آن عبارت است از آن که تکلم در کلام خویش

دو چیز را یا زیاده در یک صفتی جمیع کند و آن صفت جامع باشد میان آن دو چیز و مثالش
 ۱۰ فاحوالی و صد غلغله فی الدیالی ظلام فی ظلام فی ظلام

شاعر احوال خویش را با دو چیز که زلف معشوق و شب بایزد در یک صفت ظلام که جامع است میان هم جمیع کرده

آسمان بر تو عاشق است چون من لاجرم هم چون منش نیست و آری

شاعر خود را و آسمان را بواسطه عشق در صفت سبتراری که جامع است میان هر دو جمیع کرده
 و در

جمیع با تفریق

۱۱ این صفت عبارت از آن است که تکلم دو چیز را جمیع کند در تشبیه یک چیز و با وجهی آنرا انگیزد میان آن

بد و وصف متغایر - مثالش از نثر عربی وجه الحیدر و قلبی کالناهار فی الضوء و الحس

تکلم جمیع کرده میان روی معشوق و دل خویش در مشابه بودن با تشبیه پس توفیق کرده بر و شاعر و سرزنش

ما و تو هر دو چون گل سرخیم من ز خویشی دلی و تو از بوی دلی

شاعر جمیع کرده خود را با معشوق در مشابه بودن بگل سرخ و توفیق کرده بخویشی دلی و خوشبوئی
 و در

جمیع با تقسیم

۱۲ این صفت عبارت از آن است که تکلم تحت چند صفت در کلام خویش جمیع نماید بعد از آن باب

تقسیم آن بکلیات و مثالش از شعری دو چیز را و کلمات بهمی دو چیز دهد علم را در جات و نجوم را احکام

تقسیم آن بکلیات و مثالش از شعری دو چیز را و کلمات بهمی دو چیز دهد علم را در جات و نجوم را احکام

سراج الدین قرطبی فوسطی طبع و لطیفه گوئی و سخن شناس بوده او را با عبیدزاکانی و فخرالدین غزالی تشبیه و معارفه است

بر لبش زلف عاشق است چون من لاجرم هم چون من نیافت قرار

The author has expressed in prose the following Arabic verse
 فوجده کالناهار فی ضوئها و قلبی کالناهار فی حیرها

your face is like the sun in the daylight while my heart is like the sun in the darkness

من در آغوش او گونم سارم خبر که آن بر کلست و من بر خار

سازم تو را چون گل سرخیم تو را چون گل سرخیم

سازم تو را چون گل سرخیم تو را چون گل سرخیم

سازم تو را چون گل سرخیم تو را چون گل سرخیم

جیل

في الخامس الجزل اسنان الثاني واسقاط الريح من مبقا على في رحاء الكامل وقوله جزله
يجزله ويسمى جزولا لان رايحه وسطه فشيء بالسام المجرول - والجزلة بالكلية قطعة العظمه من اللحم
كالجزل وجزله بالسيف يجزله قطعه جزلتين

وفي الصالح جزل مريدون يقال جزلت الشمس أي قطعت قطعتين والجزل بالكسر قطعة عظيمة من السماء
جزل البختين رزق كوهان بجرا جزل نعت منه

اقوال تختلف في هذا اللفظ فقال بعضهم بالجيم وبعضهم بالمجيم وكل واحد من الفريقين يدعى ^{لنصف} النصف
على صاحبه ومستسير الى هذا المعنى في الخصال ان شاء الله تعالى

ج

في الخامس الا حتم الرجل بلا رح ولكنش بلا قرى

وفي الصراح ببيان اجتمعي في نكره - رجل اجمرد في زينة در حرب - شاه جناء في سائح جهم بالتحريك مصدر
 وفي بعض مسائل العروض الجهم بالتحريك الجمع بين العقل والحرم وهذه ايقع في معا علتن فاذا عقلت وخبر
 صار فاعلت فحول الى فاعلت ويسمى الجزء الاجم - يقال رجل اجم لارائح معه في الحرب وشاه جناء لاقرب
 جاسر ه

فوالقاصون الجائرة العطية والحققة والمطف والحسنة المعترضه بين الحائطين قاصرية تدير
جميعه جوائز - والجوائز من الاستعارة ما جاء من بلد الى بلد على زمان ببيت ومكان من سلوكه
كثير من يدنيه به كليا له من رود

کبریا علی بن ابی طالب ره کلیله می رود
شکر شوق سونده همه طوطیان بپند

نرس قند فارسی که به بیگانه می رود

احمد

He wrote this ghazal when he left, on invitation, for Bengal
India.

و اگر جمع در و جاری شود مجروح خواهند و مولا شمس الدین محمد رازی که در فن عروض مستعد است گفته که این اسم این زحاف و لایق بنفاده و ظاهر آنست که این بر دو اسم یعنی حبیب و مجروح این دو زحاف را بافتن معنی لغوی خود بغایت مناسب افتاده زیرا که اسقاط مابعد را جب مناسب است و اسقاط ماقبل را جمع اما آن اشکال که مجروح در لغت نیامده بلکه اجمع آمده باقی است

جدید

بدان که این بحر را از آن جهت جدید گویند که جدید در لغت بمعنی نو آید و این بحر از جمله بحر شجره نوییده شده است و لهذا این بحر را غریب نیز می نامند و می گویند که این بحر پیدا کرده ابوذر جهرات که وزیر نو شیروان بود - و این بحر را از بحر سربلج استخراج کرده اند و اصل ارکان این بحر فاعلان فاعلان مستغنی سربلج در بر صراع آید و این بر دو گونه معمول شود - یکی سالم الاجزاء مثالی آن جوان برده که باشد فرخ منشی دایما باشد در او را نیکو روش و دیگر مخبون الاجزاء یعنی فاعلان فاعلان مستغنی مثالی نه کند بر که نظر در غریب خود فتود بال ضمیر از ذنوب خود و در این بحر شواشونکر گفته اند و از آن است که در هیچ یک از دو این شهر و شهر و بدین وزن بنویسند در نمی آید زیرا که اگر موزون است لغادر بادی الای ناموزون می نماید

He was in the village of Maru in 614. He was with the latter when the latter was defeated in 617. He was along with his other works was lost & destroyed. He was the suffered humiliation at the hands of the latter. Entered the service of the latter & served under him till 628. His date of death is not known. He tried to recollect some portion of his lost from the village headman, around the village where his master had lost the battle. He commenced its composition in A.H. 614 & completed it in A.H. 630. According to the suggestion made by certain scholars he separated the latter into two parts. His other works are quoted without acknowledgement. He was quoted by Brown & Gasvini. -

و عولن ماند فعلی بجای آن میهند و آن رکن را آنم درو جاری شود آنم خواهند
حرف الجیم

حب

فی التامیس الحب القطع واستعمال الخصية

بدان که در لغت حب بمعنی حضی کردن آید و در اصطلاح ایل عروض عبارت است از آن که چون از
مفاعیلین دو سبب خفیف ساقط گردد و مفاعیلین بجا میهند و آن رکن را که حب درو جاری شود
محبوب خواهند

حجف

فی التامیس حجف کمنعه جرافه ثم قال جرافه جرافا بفتح ذهبا به کله او اخذ اخذ اکثرا

بدان که حجف در لغت بمعنی چیزی از جای تمام بر آوردن آید و در اصطلاح ارباب عروض عبارت
از آنست که مفاعیلین را بخیرین کنند تا محذوفش شود پس تا هلم صغری از وی بیندازند تن مانند فتح بجای
او میهند و فتح چون از مفاعیلین خیزد آن را بحجف خواهند

جدع

فی التامیس الجذع کامله الحبس والنجس وقطع الاثاق او الاید او الشفة جده به بین

الجدع محرکة والجدعة محرکة مابین جاع الجذع - وحماهم مجذع کتعضم منقطع الاذین انتمی

فعلهم من هذا ان المجذوع ما جاء بل جاء الاجذع

بدان که جضع در لغت بمعنی بینی بریدن آید و در اصطلاح ایل عروض عبارت از آن است که چون از
مفعولات بعضی تا دو سبب ساقط گردد و مفاعیلین بجا میهند و قیاس آن بود که فعل بیکون
معین بجای آن نهادند اما چون فعل قیاس بود و دو حرف اول میزان را که فاعل معین است گرفتند و الف در میان
گذراشتند و به جای لات نهادند تا رعایت خفیت و عروف میزان بقدر امکان کرده باشد و آن رکن

وفي بعض مسائل العروض التثنية في اللفظة سقوط التثنية يقال ثمر بالكر
منه اثمر وثمرته انا بالفتح اذا ضربته على فيه فثمرم - وقال ايضا ثمرت ثنيته بالفتح فانثرم واثرم
وسمى تعالى جعله اثمر

وفي اصطلاح العروضيين عبارة عن اجتماع الحزم والقبح فماذا اجتمعاهما اثمر و
ذالك ان تُسقط الهمزة من فعلين نجد ما خرمته فبقى عول فينقل الى فعل ويجعل ان يكون
بالسكتين فالوصف مثروم

بدان اثمر بفتحين در لغت بمعنى افتاد وندان يثني اثير ودر اصطلاح اهل عروض
عبارة است ازان که چون از عول فادون بحر و قبح افتد عول فادو عول بضم را بجای آن نهند و آن
رکن را که اثمر در او راه یابد اثر خوانند

ثلم

في القاموس ثلم الاناء والسيف ونحوه كضرب وفرح وثلمه فاشلم وتسلم كسر جوفه فانكسر
والثلمه بضم فرجة المكسور والمهدوم - والثلج حركته ان ينقلب حرف الواو والاثلم في العروض الانثرم

وفي الصراح ثلم بالضم رضم وثلم بفتح رضة كدان - انثلام وتسلم لازم منه
وفي بعض مسائل العروض التثنية في اللفظة المختل يقال ثلمته اثلمه بالكر وثلم الشيء بالكر
وتسلم ثلما بالتحريك - وفي اصطلاح العروضيين اسقاط اول متحرك من الوجد المجموع فاذا وقع الحزم في فعلن

نسى اثم وذالك ان تحذف الهمزة من فعلين فبقى عول فينقل الى فعلين ويجعل ان يكون

الثلج في هذا العلم بالتحريك فالوصف اثلج وان يكون بالسكتين فالوصف مثلوم

بدان که بفتحین در لغت یعنی رضم شدن آید و در اصطلاح اهل عروض عبارت ازان است که چون از عول بحر فافتد

اقول فعلم من هذا ان ما وقع في القاموس من ثلم فادو لان الاثر ما اجتمع فيه الحزم والقبح كما سبق والاثلم ليس كذلك والقول
بين الاعمال لا يخص لا يخلو عن كلف فتدبر فاعلموا ان هذا العلم قد مر

له الاسماء المحسنى يسبح له ما فى السموات والارض وهو العزيز الحكيم ك
يا ايها النبي انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا وداعيا الى الله باذنه وسراجا منيرا (2)

ولا تطع كل حلاف مزين هذا زماء بنعيم منع الخير معتدا ائيم عتلى بعد ذلك ندينم (3)
واثر مضاء تتوفاى السيرة نقي السريرة طيب الاعراق كريم الاخلاق طاهر النسب زاهر الحسب حميدة الشكلى كثيرة
الفضائل محمودة العواقب مسعودة المناقب

واثر ثمارسى خلاص ردى است راست گنار شوكردار فرخ آثار فروزى شعور هياون اطوار

واثر شوعباى بن عبد المطلب رض الله تعالى عنه در صبح سرور عالم صلى الله عليه وسلم
واينض ليستقى الختام لوجهه ثمال النسيح عصاة لا اراى

واثر شوعبرى ویش آن اسب کوه صفیل صفت سیرة ناضی مار زخم شمار

حرف الشاء

نرم

فى العالمين الثرم بحركة انكسار السن من اصلها اوسن من الشاى - نرم كفتح فواثرم وهى ثرماء

وثرمه واثرمه فانثرم

والاثرم فى الرضى ما اجتمع فيه القبض والخم او هو فقول نخرم فنبقى عول

وفى الصراح نرم ففحيتن افادنا دندان پنين - اثرم ففتمه وثرم بالسكين شاكسن دندان پنين برون

يقال ثرمست ثننه فانثرمت اثرام كذا لك

LIX 29424 P1528, 1529 God is He Whome, there is no God. The Sovereign, the Holy One, The Source of Peace, (and Perfection) The Guardian of Faith, The Preserver of Safety The exalted in thought the Incomprehensible, The Supreme Glory to God (High is He), above the partners they attribute to Him. He is God, the Creator, the Evolver, the Bestower of Forms (or colours). To Him belongs the most Beautiful Name of Wholeness in the heaven and on the earth doth declare His praise & Glory and He is exalted in thought & we see

XXXIII 45 P1119. O Prophet, Truly We have sent thee as a Witness a Bearer of glad Tidings and a Warner and as one who invites To God's (Arise) by His leave and as a lamp spreading light.

LXVIII 10 P1586 Had not the type of despicable man ready with oaths, a standee, going about with calumnies (Habitually) bredding (all) good, transgressing beyond bounds, deep in sin.

عروض القفا سبلاست و حماقت خفائی است که هر کس در بادی النظر بر آن مطلع نیست و این معنی مناسب در
است که اشارت است به لب و ابرو و اگر وسائط قلیل باشد در آن خفائی نه آنرا ایما و اشاره گویند مثالی
او ما رایت المجد التي مرحلة في آل طاحه ثم لم يحول - یعنی آیا ندیده تو کرم را که انداخته رفت خود نزد
آل طاحه و دیده از آن از آن جا بجای دیگر نرفته - در لازم معنی نیست مرمضد را که اثبات کرم است
همچو خفائی نیست اگر چه واسطه نیست مثل اشغال از عدم تحول حجه بمقیم بودن حجه نزد آل طاحه اشغال
بملازم بودن حجه است مگر آل طاحه را

بدان که اگر قصد کرده شود بلفظ معنی حقیقی یا مجازی یا کنایه و بارجود هر یک از
معانی ثلاثه فوق کلام دلالت کند بر معنی تعریفی آن را تعریف گویند و مقصود از لفظ وقتی که معنی تعریفی
باشد آن لفظ نظر بمعنی تعریفی تصف بحقیقت و مجاز و کنایت نیست اگر چه در سبیل تبعیت یکی از معانی
ثلاثه موجود است چنانکه گوئیم المسلم من المسلم من لسانه و دیده و مراد از باین کلام تعریفی باشد پس معنی
اصلی این کلام انحصار اسلام است در کسی که مسلمانان از ولایت با شند و معنی کنایه که لازم معنی اصلی است
اشتمال اسلام از مودعی مطلقا و معنی تعریفی نیز اسلام از مودعی معین
تکسیتی الصفات

في القاموس نسق الكلام عطف بعضه على بعض ونسق حركاته ما جاء من الكلام على نظام واحد ومن كل شيء ما كان على نظام عام والتنسيق التنظيم

و فی الصحاح نسخی تریب داده شده - و تفسیری نظم و تریب دادن

و در اصطلاح اهل بلاغت عبارت از آن است که تسکیم در کلام خویش یک چیزی را بچند نام یا چند

صفحت پیاپی ذکر کنند - مثلث ابرو آن مجید
خواسه الذي لا اله الا هو الملك القدوس السلام
المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر سبحان الله عما يشركون خواسه الخالق الباري المصور

1. A Muslim is he, from whose hand and tongue, other Muslim is safe

اینجا نیز شاعر جیدائی اقلیده میان ابرئیمیان و لعل محبوب پس شرح کرده

تفسیر جلی

۶۹ این صنعت عبارت از آن است که شکم در کلام خویش لفظی آورد بهیم که بتفسیر محتاج بود پس وقت نیکو

همان لفظ باز آورد و تفسیر کند مثالی از شو عفری

یا به بند دیا کساید یا ستانده یادید
تاجیهان بر پای با سده شاه را این بادکار
آنجی لسانه ولایت و آنجی بدید فواره
و آنجی بند دپای دشمن و آنجی بکشا بدحصار (۷۰)

تفسیر خفی

این صنعت عبارت از آن است که شکم آن لفظ بهیم را که بتفسیر محتاج بود بوقت تفسیر کردن باز نیارد بیک

۷۱ هم چنان بهیم و پوشید نگذارد ۷۲ و تعیینی معنی را د کند مثالی

آن به کل عذار سیمین تن
که اگر قمار اوت و انش و دین (۷۳)
عین آب حیات دارد و مشک
در لیل و طلع مشکین

شاعر این بیت را اینها گفت که معشوق آب حیات و مشک دارد و نه گفت که دارد لاجرم محتاج بتفسیرند و عاده آن بهیم

بیکدیگر تعیینی را نمود و گفت در لیل و طلع مشکین دارد

چون آن نگار و چون من در جهان ندید کسی
بکس طلعت و صبر جمیل شیدا

شاعر این جایز آن ابهام را که در نا دیدن بهیم چون او و محبوب بود تفسیر نمود

تفسیر

همه قوافل طرز را

باد صیحات و بوس زلفش لبت
نبود باد صبح غنبر بر

همه قوافل طرز را

خرد و روح بعضی او نا کام
بست و بهیم به پیر و نا کام
او را جان و من و را اندی
او ز من شاد و من از دغم خوار

همه قوافل طرز را

بگرد جان و چشم و چهر من
در غم عشق آن بهت و غار
هم بدل خسته بهیم به تن رنجور
هم به خون غرق بهیم به نغم افکار

و از کلام سرور عالم صلی الله علیه و سلم المومنون هینون لنینون و المومن دعب لعجب و

و از کلام فصحاء - ثلاث نریق بجماله الاعم و محجله الاسم زمانه وفاق لفضله الباهر حبه الزاهر افرانه

والفاناز و وجه دیگر از عربی نطف و غف و ذوق و شوق و علم و حلم و جز آن از فارسی نطف

زین و بهیمی و درد و درد و کرم و نرم و نجت و تحت و جز آن که در انشای کلام بعد رعایت حدود اسباج و

قوافی آورده شود و این آوردن از جهت آرایس سخن است و اسباج را بدان حاجت نیست
تعریض

فی الصراح تعریض خلاف تصریح و بکنایت سخن گفتن

و فی بعض الرسائل التعریض ذکر شیئی غیر مقصود لیستدلال به علی المقصود - یعنی تعریض

ذکر کردن چیزی است غیر مقصود که راه یافته شود بآن بر مقصود تمسک - چنان که محتاج در محتاج الیه را گوید که مداح

نیر اسلام کنم و مقصود محتاج ازین کلام طبع خطا است نه سلام و تعریض جهت آن گویند که عرض کرده بشود چیزی

و مقصود چیزی دیگر است و از این جا است که کنایات را تعاریض گویند - و صاحب مفتاح تعریض را از کنایات
تفریق

این صنعت عبارت از آن است که "مکلم در کلام خویش میان دو چیز جدائی افکند بآن که همه

کرده باشند میان آنها اول مثال ماوال الختام وقت ربیع کنوال الامیر وقت سنخا (۴)

فتوال الامیر بدو عینی و فوال الختام قطعه ما

شاعر در اول بیت هم جدائی افکنده میان عطاء ابر و عطاء محمد و باز آن جدائی را شرح کرده ۱۶

ابر نیسان عین لعل یارم نیت در کجا بار دابر نیسانی دی

② the woman is simple & facetious

③ Some body has with his exhaustive knowledge and lofty reputation, adorned his age and excelled his contemporaries with his splendid excellence and shining pedigree.

④ These verses by طاهر و طاهر means the munificence of the rain at the time of spring is not comparable to that of Amir; the former is but a drop while the latter is like enormous bounty.

ابر نیسان تو کتب نیسانی در کجا بار دابر نیسانی دی طاهر has quoted this couplet of غفری on p. 2

گشت از گشتی اخلاص با صفا و است
سوز دل بر سر و برستان جهان
مکن بر سوسه جاده عالم خافی
تو خود بگوئی سلیمان چه گوید دل بند
مگر در قول دلادیز حافظ اگر نیست
شکوه از صحرای باد و منظر طریقت
ولا ادعای از صحرای باد و منظر طریقت
نفسی در تحمل نصیحت صمیمه کو دست
که شاخ وی از خزانها بخور آید دست
نخل و صحرای دل بیده خدای پرست
بر سر سرای خزانها و دل و دلشست
که گفت آن اید الله و دست جامع اله
بیا درخت و از آن خواجه بیخ طرفت
نفسی به سبک عشق تا قیامت دست

و منال نصیبی صراع چنانکه جامع این مجموع ملون

ای از خزانها و دست و دست نام
بستو از عارفی که می گوید
جلو گیر نفس بقصر نام
محجبا للمحب کیف ینام

رسانه آنچه بیشتر است گفتا نمایند و قایل آن را ذکر کنند چنانکه جامع این مجموع صراع از پستان بیخ نصیبی ملون
و انوار است بر خفا آن نکر

الا ای رفیق بحث امام
نرمجام و فایز روی پرور
در غیبت بر سماعان ریخته
همه عمر در راه دنیای دوز
سلیمان بگو از چه رو دل بند
مگر نیست آگه که بر باد رفت
ترا این گرفتار ملک جهان
و نیز نصیبی یکی از صفتها است که آن را نصیبی المزدوج گویند و آن چنان باشد که مکمل بعد
از آن که حدود اسباج و قوافی رعنی داشته باشد و شرائط آن بجای آورده در اثباتی کلام دو لفظ
مزدوج یا بیشتر ایراد نماید - مثالی از کلام رب العرش و جنتین بسیار بنیاد یقین (۴)

72 p 394 "Am I not your Lord"
XXVII 16 p 398 "O ye people we have been taught the speech
of birds
I wonder how can a lover go sleep
XXVI 22 p 383 And I have come to thee from Sababiding
tree.

انه من شعر الحیدر ان لم یکن مشهورا عند البغاة کثیرا یشتم بالاخلد والسرقة والا فلا حاجة الیه
تضمین البیت کامل لیس استعانة لانه استعانة بشعره - و تضمین المصراع فلادونه لیس رفوا لانه رفوا
شعر بشعر الخیر وادعه ایاه - فی القاموس رفوا الثوب اصاحه ولا یرخرقه وضم بعضه الخ بعض وهو رفوا

و فی المصراع رفو یوسنی و یررگی و در یررگی جامه نیکو کردن - مثال تضمین بیت کامل طاهر که شمع سعد علیهم السلام در کتبه

بوشن اراد نموده
هم گفت و دوش ^{باز} که رحمت بر آن تربت پاک باد
سیار از سوری که دانه کنش است که جان دارد و جان شیرین خوش است

و چنان که دیگر می کرد
بود در خیل خوب درویشی داشت چون حاتم طائی فولیسی
گشته از فولیسی او بیگانه کلیه ساخته در ویرانه
نه عمارت نه زراعت مسکینه صبر مسکینه و قناعت مسکینه
عملش خانه نشینی بود مدام در ره غم و فغانی و گام
گفت نیکو روز با و به الهی که بود فولیسی ز مال بسی
می تواند که ترا بنوازد و ز زر و سیم تواند سازد
بیرنگان ازین فارغ و ستم سنت فولیسی نخی ایسم که گشتم
حاجت فولیسی بر او برم بر سر سوه او مان نه فورم
بیت از فولیسی او عار مرا پشت کرم است بدین خار را
یاد دارم از کشتن سخن که توان گفت بهر آنچمن
شیخ سعدی که جهان بهمورد بنوا ای نیکو که چون فولیسی
خو نه آن از عمل فولیسی خورد سنت حاتم طائی نبرد

و چنان که حافظ کرد

گر با درت نمیرود از بنده ایس حدیب از گفته که دل دلیل بیاورم
گر بر بکنم دل از تو ویر دارم از تو مهر آن مهر بر دل غنیم و آن دل کیجا برم

و چنانکه حاجی ایس جمعی کرده

۱۳۲۵ هـ ۱۵۲۰/۱۶ تا ۱۱/۴۱۱ AH d. و زردی ۱۲۵۷/۱۲۵۸ AH ۶۶۵/۶۶۶ هـ شمس

۱۲۵۵/۱۲۵۶ AH ۶۶۶/۶۶۷ هـ شمس (۲)

بدان که بایز تبیین در فارسی و عربی جهان وسیع اعتاده که اگر مستوفی بیان در استیفاء اشغال آن
شروع نماید آخر بحر از استقصای آن معترف آید و آنچه مذکور شد در این سطور را برای ضبط قاعده و اخذ فائده
واقف و کافی نمود و التوفیق من الله العودود

نصف

این صفت عبارت از آن است که تکلم در طام فوئیس الفاعل آورد که چون آن الفاعل را صورت نگا به دارد و نقطه
حرکات برگرداند بنا و آفرین بی و نون شود - مثالی از عربی انت الحبيب المحب انت سر الناس
و از نثر فارسی مادر میان دولت نوس زیم جوش با ما جزیر کوئید و از سخن نیک بر سید
و از شعر فارسی بزن بر جویان کز بینی بگریست و گرنه تو با کرم دستان
کیر سبز خور تا نباشد گزند که از سبز خوردن بودم زبانی
آن خرنهاد نور طلعت آن صفت بلند رشت

تضمین

فی القاموس عنن الشئ به كعلم ضاماً فهو ضامن وضمن كقله وضمنته الشئ تضميناً
فتضمنه عنن غزيتة فالترمه وما جعلته في وعاء فقد ضمنته إياه والمضمن كعظم من الشعر ما ضمنته
بيتاً ومن البيت ما لا يتم معناه إلا بالذي يليه

و فی بعض مسائل العروض التضمن هو ان يكون القافية مضمومة وذلك ان لا يستغنى القافية بنفسها
بل تكون مفتوحة الى ما بعدها ای يكون تمام البيت متعلقاً بالبيت الذي ياتي بعده كما قيل
وتضمنهم ما لا يتم مرامه من البيت الا بالذي هو واصل

بدان که یکی از اسالیب مستحسنه که شوا بر اسفندی آن اتفاق دارند اسلوب تضمین است
و هو علی نوعین احدهما ان يكون المصراع الاول متعلقاً بالمصراع الثاني ولا يتم معناه الا به
او تمام البيت متعلقاً بالبيت الذي يليه والثاني عبارة عن ايراد الشاعر في شعره شعر الغرض مع التثنية علی

عبارت از آن است که شکم در کلام خویش از شبهه بلفظ شبهه کنایت کند بی اداه تشبیه مثال از نزع بی

در صفت و قیسه *عنه عرضت علیک تلك العزبة الحناء والحجارة الخدراء* و از نزع فارسی چنانکه

وصافان عجم گویند فلان در زرم گاه آمد بر شتره شیرین نشسته و گزاه ماری در دست گرفته از نیلوفر اغوان طاموسید

و از عجمی بر اغوان پیدای آورد - در این باب تشبیه بلبشزه شیرین و بگزاه ماری و تشبیه بنیلوفر و اغوان با اغوان

و بیکان ترنجبین و زردی روی اعدا بر غزان کرده و از نیم اداه تشبیه افکنده و از شبهه بلفظ کنایت نموده و از تشبیه

عقاب شکر بار تو که که بخندد تشبیه که بخندد نه بعقاب و شکر بر

تشبیه کسویه

عبارت از آن است که شکم یک صفتی از خود یک صفتی از دیگری بگیرد و بر دو را بیک چیز مانند کند مثال از نزع

یک نقطه آید از دل من و زده آن که یکدوی خنده از تن من و فوسیان و

و برین صفت نزد یک است قول غرض گفتم ز دل خویش دهان سازت امروز گفتند نه توان ساخت ز یک نقطه دهانی که

گفتم ز تن خویش میان سازت ای ماه گفتند نه توان ساخت ز یک لوی میان که

تشبیه عکس

عبارت از آن است که شکم دو چیزی را بگیرد و این را بدین و آن را بدین باشد که مثال از نزع بی

فکرم اهر قناه فی البر و شخ قناه فی البحر و شخ قناه فی الجبل و شخ قناه فی النار و شخ قناه فی النار

عنه من الله (damsels) pearls precious stones (amalgams) pearls (amalgams) pearls (amalgams)

حدائق السحر ص ۱۳ نوزی بهل ۹۱۰ دج

چون تو در عروبت کنی پیدا چون تو در خار گل کنی دیدار حدائق السحر ص ۱۳

حدائق السحر ص ۱۳ منطق بهل ۹۱۰ دج

استاد ابو بحر منصور بن علی - از منطق تا عالی مقدار عالم بود - با منطقش اینک بود سراج جهان بن عبد راعی و فارسی

از دوازده سالگی با استاد بدیع الزمان حمدانی پیوست و کتب کمالات کرده - منصور نیز تخلص میکند جمیع القصائد ص ۵۰۸

گفتم ز دل خویش و آن سازت ای ماه بعجم ص ۱۳۳ مثله مثله مثله مثله مثله مثله مثله مثله

on the coast جای خضمت چون جای ثمت رفیع آن توخت و آن خضمت دار بهل ۹۱۰ دج

We caused so much blood to be shed, and we drowned so many persons in the oceans, that earth, because their blood, turned into ocean, and ocean, because of their limbs, turned into earth.

وَلَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ جُنُودٌ كَمَا كُنْتُمْ تُشِيرُونَ
 مَعَهُ - از طالع سرور عالم صیاد بهر دست
 اصحابی کالنجوم جاسم افکنده ایم اهتدایتم
 و از طالع مضاعف هوکالبدیوم جداله والخبث وقت نواله
 و جویهم کالبد و الزاهر و اکفهم کالجو الزاهر
 ط از شرفاری بیار آن می که پنداری روان یا قوت نالستی
 و یا جوی بر کشیده تنه پیش آفتابستی (۶) ۶۶

تنبیه مشروط

مشروط عبارت از آن است که مکمل در طالع فوین چیزی را بجزی مانند کند و گوید چنین بودی اگر چنین بودی
 مثال از شرف مضاعف هوکالبدیوم فی ارتفاع قدره و کالبحر فی اشباع صله و ان البدر یطایف فی ضیاءه و البحر یطایف فی خیر ما و ج
 و از شرفاری غلام و شیرات از شیر عقل دارد و چون ابراست اگر ابر گوید بار
 و از شرفی غرمانه مثل النجوم ثواب نولم یکن لثاقبات اغول (۷)
 و از شرفاری به ماه و سر از انست نمی کنم تنبیه که ای حریف بر غلام خطا باشد (۹)
 نولم یکن جو ماه اگر ماه را کله بودی نولم یکن جو ماه اگر ماه را کله بودی (۱۱)

تنبیه کفایت

و صاحب التوفیق علی بن علی در اعجاز قرآن که در ساحت و در آینه جامع تنبیهاتی که در قرآن
 است بیان کرده است و بر دقایق حسن و غوامض نقطه تنبیه کرده - حدائق الخوص ۱۳
 تیغ تویم جو آفتاب بنوری نیز دایره زمانه را از نظر
 My companions are like stars, follow any one of them and
 you will be guided to the right path.
 While fighting, he is like a lion, while besleaving he is like
 a lamb.
 Their faces are resplendent like full moon, & their palms are like
 beautiful oceans.
 Though not specified by the author, it is by معنی
 He is like full moon in high reputation and like
 ocean in large heartedness but only
 if the moon did not wane and waters of ocean did not change
 His unflinching determination are comparable to
 planets if only the planets did not set.
 P. 13 this sentence slightly changes but not the meaning
 حدائق الخوص ۱۳
 به ماه و سر از انست نمی کنم تنبیه که ای حریف بر غلام خطا باشد و طوطا به ماه و سر از انست نمی کنم تنبیه که ای حریف بر غلام خطا باشد
 ماهی ارگاه ناور کاپیش حرفی از جبهه نکند ز نام
 says قوارطون (۱۰)

راست و شیرین صواب بود چون شیرین زلف و لب و بلال بنعل اسب که از زلف و نعل شب و بلال را می کنند نیکو و

درست

اگر تشبیه چنین صورت نشیند دباری باید که هم چنان که تشبیه موجودی باشد در خارج تشبیه نیز موجودی باشد

در خارج - و البته پسندیده نیست آنچه جماعتی از شما کرده اند و می کنند چیزی را تشبیه به بجزی که در فیال و و هم موجود

باید نه در خارج - چنانکه انگشت افروخته را به برای شکلی که موج او درین باشد نشانه کنند و مرکز در خارج درای

بشکلی موجود است و نه مریح بسیار برین - و این مریح گاه بنابر قلت معرفت بتشبهات ازرق مفتون و مریح شده اند و در اکثر

اعمال التبیہات ازین جنس است. و ازین باب بهر چه جای کاری نیاید

بدان که ارباب صنعت تشبیه را بهیئت عم کرده اند و مطلقاً شروط کفایت نسبی و عکس آنها را ننویسند

کتابخانه مطالع

تشیب مطلق عبارت از آن است که شکم در کلام خویش چیزی را بخیزی مانند کند باده‌ای که در عربی کلام

و مثل نحو است و مانند آن در فارسی لفظ چون و گرد و پنداری و مانند آن * مثل آن از روان مجید

والذين كفروا أعمالهم كسراب^٣ يفيعه يحسبه الظمان ماء

اشدت به الريح في يوم عاصف
والقمر قد رناه من انزل حتى عاد كالبحر من القديم

وله الجوار المنشآت في البحر كالاعلام
كانهم اعجاز بحل خاويه مهن ثرى من باقيه (٦) (٦)

According to Roy Browne, the copies of his collected poems are exceedingly rare and he would not mind a collector.

to human heart for all time for obvious reason: yet bones

2. The defective services of Azraq are perhaps remains

بدر کتبی و اسناد
تاریخ ۱۳۱۹

3) But the unbelievers their deeds are like a mirage in

Sandy desert, which the man parched with thirst mistook for water.

works are as ashes on which the wind blows furiously on a tempestuous day.

5, XXXVI 39 P 1178 And the moon - We have measured for her narrowness

(G. travum), till she returns like old and (C. thers) lower part of
doli stalk

6) U/LV 24 P 1475. And the ships sailing smoothly through the sea
like a normal ship.

July 1897. As if they had been roots of hollow palm trees

trembled down

بیرنگت پیر این کنان از تحریک لبیم هست چو از نگین لرزنده بر بالای سیم
 زیر که اگر گوید پیر این کنان تو کیست غیر مستحسن نماید اما تشبیه حیاء به بیاء کرده در غایت خوب است
 و یا و می است و هو ان یكون وجهه التیبه منفرعاً من عدة امور متوهمة - یعنی وجه شبه و می
 که حکم واحد باشد آنست که منفرع از امر مقوم باشد و این را تمثیل گویند - مثالی از اشعار نوری
 بدخواه از خود را به بزرگی چون تواند لیکن مثلش اینکه کدوخی و چناری
 تشبیه کرده اند بدخواه محمود را که با محمود خود را برابر میدانند بکدوخی که خود را با چنار برابر میدانند در بلندی
 و سرسبزی - وجه شبه برابر داشتن شیئی حقیر سرلیح الا ذال است خود را بشیئی عظیم بعید الاضلال و اشتراک
 چنار و کدو در وجه شبه امری است و می زیر اگر شبیه است بر قصه که میان کدو و چنار تو هم گرد - و این قصه را اینجا
 سعدی علیحده الیهم بنظم آورده

گویند بر کنار چناری که و بی
 در میان چنار که تو چند روزه
 خند و گفتن از قد تو به بیت روز
 باور چنار باز چینی گفت کما می کرد
 فردا که بر من تو وز باد هر گاه
 بر دست و بر دوید بر تو روز بهیت
 گفتا بدان که سال را بیشتر ز بسی است
 نگذشت ام بگو که ترا بهلی از حبیب
 با تو را نوز نه هنگام دادی است
 دیدم شود که از من تو نیکو دگست

عقیم ثانی از رجم شبه که متعدد باشد و آن را حکم واحد نداده باشند یا تمام حسی است چنانکه در پیش
 چو عباد غنی شکل و رنگ و لوی آن دهان یافت ز دیو به کجای و پوی خوش گرفت
 تشبیه کرده غنی را به دهان محبوب در شکل و لوی و این امر متعدد تمام حسی است
 یا تمام عقلی است چنانکه در پیش بیت
 بقدر و دانش و رشیت بعقل کل از انسانی که غر او نباشد کسی که باشد در تر اثانی

تشبیه کرده محمود را بعقل کل و قدر و دانش و رشیت و این امر متعدد که وجه شبه است تمام عقلی است - مولانا میگوید
 و طوطا در سال خود آورده که تشبیه نیکو تر و پسندیده تر آن باشد که اگر بر عکس تشبیه را تشبیه کرده شود سخن درست و صافی

در امر آسمان تغییر نمی‌کند گوئی که شایسته اقسا و قدر آمد

تشییه کرده از ممدوح را بقضای غیر و این برد و عقیدت است و وجه شبه که عدم تغیر است آن نیز عقلی و یا عقلی است
و شبهه عقلی و شبهه حسی سائلین فکر است هر کجا که رود وقت بازگشت حیات و ارباب شبهه تغیر از حد شکار
در این جا فکر که شبهه است عقلی است و حیات که شبهه است حسی و وجه شبهه که لبثی شکار نیز از اکتات عقلی
و یا عقلی است و شبهه حسی و شبهه عقلی سائلین از سئو الزامی

ای حیرت عقل اول ز آلائس فیضان بری چون سپهرت بر جهان از بد و فطرت برتری

در این جا می طلب که محدود است شبه است وحسی و عقلی اول که شبهه است عقلی و وجه شبهه که بری بودن است از
آلایین نقصان عقلی

و آنچه و امورات حکما یعنی امور متعدد که آن را حکم واحد داده اند یا حی است مثل این از کلام مولانا

جبال الرین روی قوس سر
بر که هر شد شاکه از ابر حوینه وانمود
باز کس اگر گره بند قبا که اس چینی

تشیبه کرده صیانی را که از امور متعدد حسیه مأخوذ است که آن ماه است که بشیر برج از ابر جمعی آید بهیانی
که از امور متعدد مأخوذ است که آن بن محبوب است که بکثرت دانه های قیاطم می شود و ورم شده صیانی است که
شکر است بنی الحیاتی که ظاهر شدن شیخ نورانیست بشیر برج بعد از خفا و این عذبی است اما باعتبار آنکه
از امور حسیه مأخوذ است حسی

بیان که در تشبیه حیاه بصیافه که آن تشبیه مرکبات بحر کماله نگاه باشد که هر یک از اجزاء حیاه
بایسته در تشبیه توان کرد چنانکه در این بیت

بلند در شری ماه نو بشود از چرخ
دور نگذیرم چو عظیم پدید صیدی از خدایان

تشیه شریایرندان و تشیه ماه نو استخوان و تشیه چرخ به بلندگ اریست فوب اما میان این تشیه و تشیه
بهیاء در صحن وضع و قبول طبع فوق است بسیار - و گاه باشد که تشیه هر یک از اجزای آنرا کرد چنانکه در پیش

نباشد زیرا که تکلم قصد نکرده باشد

و قید تحقیق و تحصیل جهت آنست که وجه شبهه بر سبیل تحقیق فقط ثابت بکامر سبیل تحقیق است و گاه بر سبیل تحصیل

مثال دوم شبهه تحسینی و گاه النجوم بین دجاها مستند لای بدینین ابدل

و وجه شبهه در این بیت هیأتی است که حاصل آمدن از حصول اشیا و مشرقه بعضی در جوانب شیء نظامی است و آن هیأت موجود

نیست در شبهه بر سبیل تحصیل زیرا که اشتراق و سقیدی در سنت و طاعت و سیاهی در بدعت بطریق تحصیل است نه تحقیق

و چون توفیق وجه شبهه دانسته شد باید دانست که وجه شبهه واحداست یا متعدد و اگر واحداست یا واحداست

حقیقه یا حکما - و آنچه واحداست حقیقه یا حسی است و طرفین نیز حسی - مثالش از کلام گمانی

زهی خدنگ تو جان را ستون خانه دل مکان کوهر بیکان تو خزان دل

و وجه شبهه میان بیرون و ستون راستی است و میان بیکان و گلو استنداره یا استنداره و بیرون و خدنگ و کوهر حسی است و راستی

و استنداره یا استنداره که وجه شبهه است نیز عقلی

بدان که وجه شبهه حسی مطلق راجع است به عقلی زیرا که وجه شبهه امری است منتزع از دو امر محسوس مثلا

راستی که میان بیرون و ستون مشترک است آن را حسی گویند و آن را عقلی است زیرا که مشترک است پس کلی باشد چه

از محسوس مشترک نمی باشد و الا لازم آید که عرض قائم بدو محسوس باشد و این محال است - و حسی بسبب آن گویند از مواد

او حسی است مثل راستی بیرون و راستی ستون و جز آن عقلی است و طرفین حسی گفته اند تعالی

همن لباس نکسروا نتم لباس لحن

شوران و زانان را بلباس تشبیه کرده اند و این بر دو حسی است و وجه شبهه که حافظا بودن بعضی صاحب خود است و

مشترک است میان زن و شور و عقلی است و یا عقلی است و طرفین نیز عقلی مثالش از کلام انوری

نکسروا نتم لباس لحن they are your garments and ye are my garments.

در خارج موجود نیست بلکه امریست که قوت متخیله آن را تخیل کرده اگر چه علی الاطلاق شمس و عقیق و زبرجد موجود است
 و از سواوری لکن در مکتبها گون شده بر فردیچا افعی که با پیکر جان عصب است
 در این بیت شبهه خیالیت زیرا که افعی که با پیکر و روحان عصبیت باشد در خارج موجود نیست بلکه امری است
 که قوت متخیله تخیل کرده اگر چه افعی و کبر با دیگر و روحان و عصب او موجود است اند
 و یا یکی و دیگری محسوس شالی اندیشی فضا فنی تیرش بر وزن بزد جود آواز غول است در گوش رسد
 فضا فنی که شبهه است حس است و آواز غول که شبهه است نه امر متحقق است بلکه امریست که دریم آنرا تصویر کرد و
 فرق میان و بی و خیالی آنست که خیالی معدومی است که قوت متخیله آنرا ترکیب کرده باشد از اموری که در درک اند
 بحواس ظاهر و بی معدومی است که اختراع کرده باشد قوت متخیله آن را از پیش خود نه از نور محسوس
 میان و بی شبهه

و چون دانستی وجه شبهه امری این بود بنا بر آن مکه اگر مسک نه که حقیقت آن نوع نمود فقال وجه الشبهه از شکر
 شایده اختصاص با طرفین مع حقیقتا شکر که هر دو حقیقتا او تخیلی است یعنی وجه شبهه امری است مشترک میان شبهه و شبهه
 بحسب تحقیق تا تخیل که آن را زیاده اختصاصی باشد بمشبه و مشبه به با قصد اشتراک آن هر دو در آن امر
 و وجه شبهه تحقیق آنست که تصور باشد در ذات طرفین و تخیلی آن که وجه شبهه یا غایت نمود در احد طرفین بکسر سبیل
 تخیل و تاویل
 و قید مشترک جهت آنست که اگر وجه شبهه مشترک نباشد تشبیه مطلقا متحقق نشود و قید زیادت اختصاص مشترک
 نباشد جهت آنست که صفاتی که مشترک است و اختصاص ندارد معتبر نیست چه زید و اسد در موجودیت و جسمیت و
 حیوانیت مشترک اند اما چون زیاده اختصاص ندارد در تشبیه معتبر نیست بلکه شجاعت است که آن را با اسد و زید
 زیادت اختصاص است

و قید قصد اشتراک جهت آنست که شاید امری مشترک باشد و زیاده اختصاص نیز داشته باشد اما وجه

فی القاموس الترصیح التکریم والتقدیر رباع و صیغ بالجوهر ای نحای

وفی الصراح ترصیح در نشاندن جواهر بحر و سخن را بخش کردن هر کلمه با مقابل خود در وزن و روی یکسان

وفی بعضی رسائل " ترصیح در لغت بمعنی نشاندن جواهر و غیره جواهر آید و در باب بلاغت عبارت

از آن باشد که نسیم بخشهای سخن را خانه خانه و هر لفظی را در برابر لفظی آرد که بوزن و حرف روی متفق باشد

و در نظر کوفی گفته میشود از روی ترصیح است چه بحقیقت حرف روی نظم را باشد مثالی از قرآن مجید

ان الابرار لکنی لعنهم و ان العجبار لکنی تحیم و ان النینا یا یاهیم ثم ای علینا حسا بهم

و از کلام برو عالج صلی الله علیه و سلم اللهم اقبل توبتی و اغسل خطیبتی

و از کلام صفیاء من اطاع غضبه اضاع ادبه و العاقل یفخر باللهیم العالیه لا بالرحیم البالیه

یا باخی الفخر الاشم یا ثانی البخل الخضم انت المقدم فی العدا انت المصطم فی الایم اللیت و انتک فی الوغی

و الحنیت و انتک فی الکرم تلفی بخصمتک املنی تنفی بخصمتک الظلم و از کلام فارسی

عادر درده چادر برده اشعار

۱) وی نور بنور سوم کمال
۲) آسمانیت قدر تو ز جلال
۳) خیزد پیش شمعش تو شمال
۴) در شمعش ترا بنور شمال

ای نور بنور بنور جمال
پرتوهایت صدر تو ز لعل
تیر و پیکر صفای تو بنور
در کرامت ترا بنور دطر

ای فردون از وصف و اصف روی رخسان نسیم وی بیرون از کشف کاشف روی بمان نسیم

۱) Lxxxi 13, 14, P1701, As for the righteous they will be in the bliss, and the wicked, they will be in fire.

3, Lxxxviii 25, 26, P. 70 to us will be their return, then it will be for us to call them to account.

3, O God, accept my repentance and obliterate my sins.

4, He who reneges to his anger, squanders his honour.

5, An intelligent person is proud of (unflinching) lofty determination and not of decayed bones i.e. ancestors.

6, You who lay the foundation of lofty pride, O beautiful man, first appear in guidance.

7, Though not specified by the author, these verses are by Farid. و بیخبر تا آخر قصید جمیع ابیات ترصیح گفته اند

8, O God, I am a lion in battle and have no acquaintance, your presence is sufficient to fulfill desires, & your eminence, to expell darkness.

9, Nations, you are a lion in battle and have no acquaintance, your presence is sufficient to fulfill desires, & your eminence, to expell darkness.

10, Nations, you are a lion in battle and have no acquaintance, your presence is sufficient to fulfill desires, & your eminence, to expell darkness.

11, Nations, you are a lion in battle and have no acquaintance, your presence is sufficient to fulfill desires, & your eminence, to expell darkness.

ترادف

في القاموس سراً وقائفاً في الصراح ترادف يائي شدن

وفي الاصطلاح الترادف توارد اللفظين في الالفة على الاختلاف بحسب اصل الوضع على معنى واحد من جهة واحدة

تقييد - افراد خارج بنود اکتبه و ابصير زیرا که با نوا اذ دلالت بر معنی جمعیت نمی کند بکلمه لفظ اجمع باید آورده اکتبه و ابصير در
عقبش دلالت بر معنی جمعیت کند - و تقييد اصل وضع خارج معنود الفاظی که دلالت می کند بر معانی بطریق مجاز زیرا که دلالت الفاظ بر
معانی مجاز بحسب اصل وضع نیست - و تقييد معنی واحد خارج معنود تاکيد و موكد زیرا که هر دو دلالت بر معنی واحد ندارند
و نیز خارج معنود الفاظ متباینه مثل زیر و عمر زیرا که دلالت بر معنی واحد ندارند بجهت آن که هر یکی از این الفاظ موضوع است برای
معنی که غیر آن معنی دیگر است - و تقييد من جهة واحد خارج معنود حدود زیرا که اگر چه هر دو دلالت بر معنی واحد ندارند
اما بجهت متحد نیست و بجهت آن که دلالت هر دو معنی بطریق تفصیل است و دلالت محدود بطریق اجمال
و بعضی گفته اند احتیاج باخراج حدود محدود نیست زیرا که ترادف از صفات الفاظ نوره است
و بعضی بر آن اند که ترکیب از این باشد و البیان الانسان جالس و البشر قاعده را حشره اوقتی می شمارند
شرح جمع

في الصراح ترجیه آوردن گزینیدن در حق و باز گزینیدن سوره را از رقت و نگار را دوباره کردن

وفي الاصطلاح الترجیه شرح حصص بیت ذی قافیه بین کل حصه منها ابیات ذات مطلع متحد
و ثنائیه و قافیه - یعنی ترجمه شریک که حصه کرده شد آن شریک بیت که دو قافیه دارد و هر یک از آن حصه چند بیت است
که مطلع دارد و متحد است از حیثیت در آن قافیه - و آن بیت مخصوص را در اصطلاح بند ترجمه گویند و آن غالباً مکرر شود و گاه باشد که
مکرر نشود یعنی در میان دو حصه از ابیات بی دیگر مکرر باشد - و بعضی قسم اول را ترجیه و ثانی را ترکیب نامند - و شرط است که بند ترجمه
رابطه باشد به بیانی که سابق است بر او باعتبار باز گردانیدن که در بند ترجمه است این نوع کل منطوق را ترجیه بند خوانند

في بعض المراجع اذا فسرنا معناه و معنى بالسر ليد واحد كالاسم والبيت شعرا في هذا المعنى هو قوله
نخط قدس سره
According to some of the latest definitions also, false definition
ترادف

كليني للمهم يا اسيه نا عبد
ولل اناسيه لبطي الكواكب

اول الثمانين هو حرف القافيه ايضا - ذبيان يضم الدال المعجمه وكسرها قبيبه منهم ما لنا بخره بن زياد بن معاويه

وفی الصراح "تاسیس بنیادها در آن است که در مقام میان او و حرف روی یک حرف باشد

وفي بعض مسائل الروض الناميس هي الالف التي لا تكون بينها وبين حرف الروي الا حرف دخيل فاصل

مسمى تأسيساً أخذاً من تأسيس البناء والتأسيس واجب تكماله في جميع أبناء العبد

بدان که یکی از حروف قافیه تاسیس است و آن در لغت بمعنی بنیاد نهادن آید و در اصطلاح ادبی خوانی

الن را گویند که میان او و حرف روی یک حرف متحرک واسطه باشد چنانکه الف خاور و یا و که در این بیت واقع شده

نہاں ہم دور از ان خود مید خاور
بجز خیل خیالش یار و یادر

وقایع موسم آشت (این الف در حقیقت ابیات رعیت کنند چنانکه کمال اصعبها فی کرده در قضیه که

ای آنکه لاف مینوی از دل که عاشق است
 طوبی نه از زبان تو بادل موافق است

و لکن عجم برخلاف سلف عرب رعایت تاسیس را واجب نمی بیند و زندگی مستحسن می شمارد و لهذا الفاظ دل را با حاصل قافیه

می سازند چنانکه جامع این مجموعہ خاصہ

قبل و قال خود خوش شکر به حاصل است
قصه کرمانه در سازد صاحب صاحب است

Cont. 3, ^{الخزبي} his name is ^{بدر} ~~بدر~~ ^{بدر}. his mother's name is ^{سليمة} ~~سليمة~~ ^{سليمة}.
He belongs to ^{القبيلة} ~~القبيلة~~ ^{القبيلة} tribe. He used to enlarge ^{القبيلة} ~~القبيلة~~ ^{القبيلة}. Then he joined
the tribe. He died in A.H. 604/A.D. ¹²⁰⁷ His verses are replete
with wise sayings, facts drawn on experiences & he seems
to dislike certain practices of the ^{القبيلة} ~~القبيلة~~ ^{القبيلة} such ^{القبيلة} ~~القبيلة~~ ^{القبيلة}.

مقدّم حسن ارض کا رخ (دیباچہ) ص ۱۸۰

كلفهم يا ابيهم ناصب
 ولى اما سيدة بلقي الموكب
 تقاول حتى قلت ليس بمقبض
 وليس الذى يرعى النجم بايب
 وصلها ابراع الليل عازبه
 فضا عفت فيه الخزند من كل جانب
 في the correct verse is thus,
 He has two daughters called
 therefore the
 the names of the daughters

In the lines under reference he addresses (الله), called اسم الله
out of affection, and laments the fate of his tribesmen
captured by قبيصة, slow moving night & stars and consequent
spring
(2) d. AH 635 / BD 1237
تقدیر الامر تاریخ ادبیا ترویج ص ۱۸۰

(2) a. AH635 AD 1237

مقدّمات تاریخ ادبیات عربی ص ۱۸۰

تقطیع می رزم شود مفعول کار دو مفعول گوشت کو مفعول ۱ - اگر ساکن در آخر صراع باشند ساکن آخر در تقطیع ماقط شود زیرا که در اوزان شعر هیچ جا ساکن جمع نشوند چنانکه
تا چون سیفی بتو ای شمشیر را سرگرمی است - تا چ سیفی ماعلان بت ای شمشیر ماعلان ۴ در آخر مفعول
اگر مبین مفعول

التَّحَام

في الخامس الثامن ككتاب من العروض ما استوفى نصفه نصف المأثرة وكان نصفه الأخير

بمنزلة الحسب بحوزة فيه ما جاز فيه ويكن أن يدخله الزخاف فيسلم منه

وفي بعض مسائل العروض كل ما جاء من المصالح والبيوت على أصل الدائرة من غير أن يدخله علمه مثبنا كان

كاف البحر الطويل والمد يدو العيب والمقارب والمحدث وهو المحدث امك او مسد سا كما في غيره فانه يسمى تاما تاما لحد

نقصانہ و سلامتہ من العلة لما قيل
وجائيه على اصل تمام⁵
بلاعل عرض ولا انكشاف

مغنى هذا ما في الحقيقة العاوس من التقييد نصف الدائرة غير تمام

بدان که تمام در لغت خجری را گویند که در وی نقصان نباشد چنانکه ماه شب چهارده را گویند

هذا قسم و در اصطلاح اهل عروض آن را گویند که اصل خود آمده باشد و در وی زحاف راه نیافت

تاسیسی

في القاموس التاميس ببيان حدود الدار ورفق قواعدها وبناء اصدها - وفي القافية الالف الى

ليس بينها وبين حرف الروي الا حرف واحد كقول النابغة الذماني

1. This is copied as found in the manuscript. However its correct
 scansion will be فَعْلان فَعْلان فَعْلان فَعْلان فَعْلان فَعْلان فَعْلان فَعْلان فَعْلان

١٠
 The report is repeated four times.
 ١١
 The report has, in his handwriting, quoted the views of Maulana
 Ahmad, the son of Maulana Sulaiman.

It means, however, is bound to be تحت. The author of Qamus should have included this في in the definition of تحت. We do not claim it to be an additional condition attached to the definition. It is not necessary because, otherwise it would end up with اجزاء تحت.

It is not clear from this definition that the letter that intervenes ا and ل

بیش سیغی از دعا گویند بخوار او

تقطیع نیست سیغی فاعلان

از دعا گو فاعلان یا بخوار فاعلان دار او فاعل

و دیگر ازان و وف که در تقطیع ساقط شوند حرف نون است بشرط آن که بعد از حرف مد باشد و

حروف مد و او ساکن ماقبل مضوم و الف و یاء ساکن ماقبل مکسور است ماضی لفظ چون و جان و حی - پس اگر

در میان مصراع واقع شود ساقط گردد در تقطیع چنانکه چون کنم و جان کنم و حی روم بر سر وزن فاعل باشد

و در تقطیع بدین صورت زبده شود که چون کنم فاعل جان کنم فاعل حی روم فاعل - و اگر در آخر مصراع واقع

شود در حساب حرف ساکن باشد " ای قدر لیلی تر سر روان " تقطیع ای قدر دل فاعلان

حرفی تر سر فاعلان می روان فاعلات نون روان در برابر ثاء فاعلات واقع شده

و اگر حرف اول مد باشد و دوم غیر نون چون یار - یا دوم نون باشد و اول وف مد باشد چون این

و یا اول وف عین باشد و آن و او و یاء ساکن ماقبل مد و منقوع بود چون عین و یا هیچ کدام نباشد

چون شکر - پس اگر ای دو ساکن در میان مصراع واقع شوند ساکن دوم متحرک گردد چنانکه یار شو و امن جو

و شکر که - بهم بر وزن فاعل باشند - زیرا که در اوزان شود ساکن در میان مصراع نباشند مگر الف و

و او و نون که هر دو بجای یک حرف ساکن اند بجهت خفت حرف مد با نون ساکن در نقطه - و اگر در آخر مصراع

واقع شوند در حساب دو ساکن باشند چنانکه گوئی یار و سبک این و جای شکر در تقطیع بهم بر وزن

فاعلات آیند

و اگر بعد از حرف مد دو حرف ساکن واقع شوند بهم چون کار دو گوشت گوشت شب

و مانند آن و در میان مصراع باشند پس اگر آن دو ساکن در برابر یک حرف متحرک وزن باشند ساکن

اول متحرک شود و ساکن دوم ساقط گردد چنانکه کار دگر گوشت بر گشت شب را تقطیع کار بر گشت

فاعلان گوشت بر گشت فاعلان ثاء را فاعل

و اگر آن دو ساکن در برابر دو حرف متحرک وزن باشند بر دو متحرک شوند چنانکه

رزم رزم شود کار دگر رزم بود گوشت کهن کو

و اگر ملغوظ شود در تقطیع شیفته چنانکه دیگری در دوسرا کو مثل تو تقطیع دیگری در
فاعلان دوسرا کو فاعلان مثل تو فاعلان

و ثالث و او اشیام ضمیه - و آری و او ای است که بعد از خاء مفتوح آید اما غنیه فا خاص نیست بحدی
از ضمیه دارد و چون اشیام در لغت بمعنی یو یا نیدن است از این جهت ای و او را و او اشیام ضمیه خوانند چنانکه
و او خود در این مصراع خواب و خود خوابم ما فو من بود و این و او در تقطیع نوشته شود به این صورت

خواب و خودی متعین خارجا متعین خشی بود فاعلان

و دیگری از آن جمله هاء بیان حرکت است و آن هائیکست که با حاکم پیوند تا دلالت کند بر آن که
ما قبل هاء متحرک است و آن حرکت یافته بود چون خنده شده و گریه و گریه و مانند آن - و یا گریه چون کو
چم و می - پس حرم از اینها در بیان مصراع واقع شود و ملغوظ نباشد در تقطیع ساقط گردد چنانکه گری کردن
فاعلان خنده کردی فاعلان - و چنانکه کمی گوید متعین چمی گوید متعین - و اگر ملغوظ شود بحرکت کس
بجای او حرف یا نویسد - و در تقطیع به این صورت گری من متعین خندی او متعین و اگر
در آخر مصراع واقع شود در صواب حرف ساکن باشد چنانکه غنچه پیش دهنش لب لبته تقطیع

غنچه پیشی فاعلان دهنش لب متعین لبته فعلن - هاء لبته در برابر نون فعلن آمده

و گاه باشد که این هاء در برابر یک حرف ساکن از میان واقع شود و در تقطیع ساقط نگردد

چنانکه خنده چه گیتی بگریه من - تقطیع خنده چه معقول گفته بد متعین می من معول

و دیگری از آن جمله یای ساکن است و آری یای است که پیش از الف متحرک واقع شود و ملغوظ

نگردد - چنانکه سیفی از عشق او جدا نمیشی - در تقطیع نوشته شود به این صورت سیفی از عشق فاعلان

قی او جدا فاعلان متعین خلاص

و بعضی این صورت را از قبیل استعاطا الف وصل دارند و گویند که حرکت الف بی منتقل میشود و الف ساقط

میکردد و این مصراع را چنین تقطیع کنند سیفیز عشق فاعلان - و اگر ملغوظ شود در تقطیع ساقط نگردد چنانکه

دریم چینی در بعضی الفاظ عربی الف و واو و یا مملوفا شود و مکتوب نگردد چنانکه الف
 الله جل جلاله و هذا و ذلک - و واوله و یاء بهم و غیر آن - و دیگر حرفی که بشود راست بهم چون خرم و فز که
 به وزن فعلی است - و در تقطیع آن را دو حرف نویسنده اول ساکن ثانی متحرک بدین صورت خرم فعلی و فز فعلی
 و دیگر حرفی که مکتوب اند و مملوفا نه - یکی از آن جمله الف وصل است که در میان مصراع
 جاییه شود و حرکت اند را بحر فی که پیش از و است دیند و آن الف مملوفا نشود - از همین جهت او را الف وصل گویند
 زیرا که حرفی که پیش از و است بحر فی که بعد از و است متصل میشود در تلفظ چنانکه
 روز سیفی سیب از زلف بر لیلان نوازش

و در تقطیع این الف نوشته نشود بدین صورت

روز سیفی / سیب نازل / خبر بر لیلان / انت شد
 فاعلان / مفعلات / فاعلان / فاعلان

و اگر الف مملوفا شود ساقط نگردد در تقطیع چنانکه

بود خرم یا سیفی در تحت از دست شهرهای

بود خرم یا سیفی در دست شهرهای در تحت از دست شهرهای

و دیگر از آن جمله واد است و آن بر سر گنه آید یکی واد عطف بر آن وادی است که در میان دو

کلمه جاییه شود - چون دل جهان و این و آن - و در کلام فارسی بیشتر چنان است که ماقبل و او عطف بضم مملوفا شود

و مملوفا نشود - چنانکه دل و دلدار و صبر و طاقت کو

و در تقطیع بدین صورت مکتوب گردد دل و دلدار مفعلات رصیرط فاعلان فت کر مفعلات

و اگر او مملوفا شود ساقط نگردد در تقطیع چنانکه کل و علی باید و دیدار یار تقطیعش

کل و علی فاعلان باید و دی فاعلان دار یار فاعلات

و ثانی و او میان ضم و آن وادی است که دلالت کند بر آن که ماقبل و او ضم دارد مثل تو

و دو و دو ویم چون - و بیشتر آنست که این و او مملوفا نشود چنانکه بهم چون تو کو در دوسرای دیگری

و در تقطیع مکتوب نمیدارد بدین صورت همیت کو فاعلان در دسرا فاعلان دیگر فاعلان

فی التجزئة في المقابلة - وتعلم الحروف المشددة حركاتها ساكنة فتحها مفتوحة والمتنوين ثوبنا ساكنة وتعتبر المجموع
مع عطلة النظر عن زيادة وأصله ولو مشبها من حركة لا المكتوب من (أ) بحر كان

بدان که تقطیع در لغت به معنی پاره پاره کردن آید و در اصطلاح اهل عروض تقطیع بیت چنان است که
الفاظی که آن بیت در آن است از یک دیگر جدا سازند بر وجهی که هر مقدار از آن برابر باشد در وزن با جزاء
آن بود که آن بیت در آن بحرات - و این معنی مناسب است به معنی لغوی تقطیع که عبارت از پاره کردن است

و در تقطیع عدد حروف و حرکت و سکوت معبر است و خصوصیت حرکت که ضم و فتح و کسر و خف نه دارد و مانند
لفظ طوطی و بیل خود و بر وزن فعلن باشد - و معروف که بتلفظ در آید در تقطیع آن معبر باشد اگر در کلمات باشد
و معروف که بتلفظ در نیاید در تقطیع آن معبر نباشد اگر در کلمات باشد و بسبب بنای تقطیع بر حروف ملفوظه
مکتوب آن است که می تواند که حروف مصرعی زیاد باشد باعتبار کلمات از مصرع دیگر با آن که هر دو مصرع بر یک وزن
باشند چنانکه در این بیت

نشست سرور ایل کرم مجسم خاص در خواه سه خواه دو سه خوان خوان به خوا به تقطیع خواست

مصرع اول این بیت بیت و سه حرف است و مصرع ثانی چهل و سه حرف

و چون تثنین را عروضیان ظاهر می نویسند تا ملفوظ و مکتوب او را آن مترکیان باشند و التباس در آن راه
نیاید و حروف که ملفوظ اند و مکتوب نه یکی از آن جمله الهی است که از اشباع فتحه الف یعنی از کشیده فتحه الف حاصل آید بهیم چون
آمد و آید بر وزن فعلن است و در تقطیع دعاف نویسد اول تنویر و ثانی ساکن به این صورت آ ا م ک
فعلن و آ آ یک فعلن - و دیگر واوی است که از اشباع ضم و او حاصل آید بهیم چون واو داؤد و طاوس
که بر وزن فعلان است و در تقطیع دو واو نویسد اول تنویر و دوم ساکن به این صورت داؤد و طاوس

فعلان - طاؤوس فعلان - و دیگر یائیت که از اشباع کسر حاصل آید چنان که کسر من بیدل
را کشند بر وجهی که بعد از نون یا ملفوظ شود و در تقطیع این یا نوشته شود به این صورت منی بی دل یا عین
و این یا را یای بطنی گویند و وجه تشبیه ظاهر است زیرا که بطن در لغت بمعنی شکم بود و این یا نیز در بطن این حرف
در آمده

ان تكون العروض على قافية ضربها جعلتها سالمة في ذاد البيت فحسب ان العروض في الطويل لا تكون

للمقبوضه في غير محل التصريح مثاله

وَلَقَدْ ذُنِبَ سَالِفًا قَضَى الظُّهْرَ
عَلَى اصْدَالِهَا دَى شَفَعِ الْوَرَى طَرَا
وَأَشْرَكَاهُمْ فَرَعَا وَأَكْرَمَهُمْ نَجْرًا
يَصْنَعُ عَلَى مِنْ قَالِهَا مَرَّةً عَشْرًا
وَاطْلَعْتَ الْأَعْلَاقَ مِنْ أَفْقَاهَا فُجْرًا

الا ايها الراجي المثوبة والاجر
عليك بالكثار الصلوة مواعيد
وافضل خلق الله من نسل آدم
فقد صح ان الله جل جلاله
فصلى عليه الله ما جنت الدجى

وكذا ان الشعر على الآخر المحذوف اذا المراد الشاعر ان يجعل العروض البيت ثلثين على القافية جعلها سالمة في الوزن والتقطيع فجعلها

محذوفين واذا انزال التصريح حجت العروض الى ما كان حقها كما قيل

وان نلت ضربا ساكنته عوضه
فذلك تصريح على الشبه حاصل

قوله ساكنة اي ساكنته وقوله على الشبه حاصل اي التصريح يدعو ويبعث الشاعر على ان يجعل العروض شبيهة

بغيرها وهذه المشابهة في العروض عاينها مستحسنة في غير المطلبه واما في المطلبه فرعايتها واجبة

تقطيع

في القافية الشعرية يا جزاء العروض والمقطعات من الشعر قصائد وارجيزه

وفي الصراح تقطيع باره باره اذن وتقطيع الشوزن يا جزاء العروض ونقطعات بنهيه باره باره اي شوزن جزاء

وفي بعض رسائل العروض التقطيع ان تحمل في الشعر الذي قصده نه فتقطعه قطعا قطعا على مقادير اجزاء

البحر الذي هو منه وتقابل الساكن بمثله والمتحرك بمثله في مطلق المرات بلا نظر الى ضم او فتح او كسر وتجزء الكلمة الواحدة ان

ترجمه Maulana Jalaaluddin has quoted these verses in his MS (at the end of Chapter II. Catechism re. Royal Asiatic Society). It means, O you who long reward, forgiveness for the past sins which burden the back, it is incumbent upon you to say SALAT as frequently as you can, constantly, upon Ahmad the guide and witness of the people, the best of the progeny of Adam, the most pious and noble of them all, for it is correct that God Himself sends SALAT upon him times upon him who recites SALAT only once. May God send SALAT upon him as long as darkness lasts and as long as dawn breaks from the horizons of the skies.

وفي الصراح رفع المدين وادمن كذا دنا رفعتي شدة من حد نص تر فیل بزرگ داشتن
وفي بعض مسائل العروض الترفیل ان ترید فی آخر الجزء سبیا خفیفاً - يقال رفعتی ثیابه بالفتح مرفعل بالضم اذا
طالها وجعلها مثبتهذا ر والتفیل والتعظیم وهذا المرفعل لا فی متفاعلات ساداً فزادوا ان بعد علن وضار
متفاعلتین فقلوا ان علن الفاضل متفاعلاً ان وليس فی الخبر رفلا

بدان که مرفعل در لغت بمعنی دراز کردن است و این آیه و در اصطلاح این عروض عبارت از آن است که برود
آخر سبب خفیف زیاده کرده شود تا مستغنی استغناء کرد و این را مرفعل خوانند
قلت هذا الخاف لا تقلناه اولاً من ان الترفیل خاص بمتفاعلات من الكامل والمفعول هو الاول

تسبیح

فی الصراح بحر افلندن شکر که برادن نزدیک آمده باشد از تصرفات عروض -
بدان که تسبیح در لغت بمعنی نماز کردن آید و در اصطلاح این عروض عبارت است از زیاد کردن الف
در میان سبب خفیف که در آخر کن بود - چون مثلاً عین شد که هرگاه در وی الف زیاده کرده شود متفاعلات گردد و آن رکن
را که تسبیح در ادراک یا بدست خوانند و بعضی این رکن را مشق از اشیاء السین میگویند و بعضی از اشیاء السین میگویند و بعضی
چنان که تصریح باین معنی در حرف همراه نزد ذکر اشیاء نموده شد
و از آن بیت را سینه و مقبرض و منبرک و غیره گفتند از باب تسامح و توسعه است در عبارت و الا فی المقبرض بیت
باین اوصاف موصوف است

تشعب

فی القاموس التشعب محله انتشار الامر والتشعب التفرق والتشعب كعظم في العروض ما سقط احد
متحرک می روند مانند اسقطت من و تده حرکتی غیر موصوفها فتشعبت الجزء
وفي الصراح شعبت بفتحین برانگیزی کار يقال لشيء شاعى شعبت اي جيع المشرق - ويقال شعبته
فتشعبت اي فرقة متفرقة
وفي بعض مسائل العروض التشعب اسقاط حرف من الوند المجموع المتوسط فقال بعضهم

والله اعلم - و چون بیت را به خانه تشبیه کردند و خانه عریان صحرائیست که از در لیسان و منیج و ستون و پلوس است و در لفت
عین سبب ز لیسان و در منیج و تا حد ستون چشمه را گویند لاجرم اجزاء بیت را بشمار اجزاء خانه خوانند و جزء دو حرفی را سید
و سه حرفی را و تده و چهار حرفی را فاصل گفتند زیرا که کلمه دو حرفی بسبب کمی نیک و حرف ضعیف تر است از کلمه سه حرفی و کلمه چهار
حرفی تر است از کلمه چهار حرفی و بهیچان که ز لیسان خفیف تر است از منیج و منیج از ستون

و بعضی گفته اند فاضل در لغت جبرائی است میان دو دامن خیم و نیز فاضل بضاد و بحجم در

لغت بلاسی را گویند که بآن خانه را پوشند - پس فاضله باین معنی یکی از اجزاء خانه باشد بیک جزء اعظم خانه و بیت
شور را قافیه مثل زمین و معنی مثل سقف و چهار رکن که عبارت از است صدر و عروض و ابنداء و ضرب مثل چهار
حدود خانه بود و ضایع و بدایع مانند تکلف خانه از نقاشی و جز آن باشد - و اگر ترکیب بیت شور بر لیسان یا
و دیگرها و بلاسه قائم است ترکیب بیت شور نیز با سبب و او تاد و مدار دارد شور

بیت شمس که مخلوقات چهار ارکان
 حاکم از سقیم جهان بودش طبع سقیم

از در معنی و از ذکر هر الفی طبع صحیح
 باید از نکتة جان پرور او غنی صحیح

حرف الاء

تخلص

في الثامن الخلية كالمثب التزوع الان في الخلية مهيكله وبالضم طلاه المرءه يبدل منها او من غيرها

والتحليل قطع يستعملان في البسيط وضربه جميعا فينقل كل من هاتين

در فی الحال تجلیت نوع از تصرفات عروض مجلیه آن که منجر به بیعت که در وی این تصرف کرده باشند

وفي بعض مسائل العروض خلع ثوبه ولبسه خلعا نزع وخلع عليه خلعا في باب العروض قطع يستعمل

فإن عروض البسيط عرضاً لا جميعاً فيفضل في مفعول وليس في البيت محلها

تسفی

في العالمين من قبل كنهه فلاحه ذيله وبخبره والفرق ان يراد في الكامل سبب على منفعته فيصير

منافع آلاء والتعظيم والتدليل ضد

محمد نبي الكرمين والتقلين
هو الجيب الذي تحس ثقله
وعالي امره فالمستمسكون به
فاق النبيين في خلق وفي خلق
رجع ما ادعته النصارى في نبيهم
فان ضل رسول الله ليس له
وكيف يدرك في الدنيا حقيقة
فبلغ العلم فيه انه نبي
وكل آي اتي الرسل الكرام بها
فانه شمس فضلهم كواكبها
يا خير من يحس الحافض ساحة
سريت من حرم ليل الى حرم
وبت ترقى الى ان تلت منزلة
خففت كل مقام بالاصانة اذ
تحررت كل فتارة غير مشترك
يا اكرم الخلق والى من الوذبة
ولن يصيبك رسول الله جاهلك

والفريقين من عرب ونجيم
كل هول من الاحوال مقننهم
مستمسكون بجبل غير منفص
ولم يدركوه في علم وفي كرم
ولهم ما شئت مدحا وحقا
حد فيض عنده ناطق بضم
قوم نيام تسلموا عنه بالحلم
وانه خير خلق الله عليهم
فاما الصلوات من نوره بهم
يظهرن الوارها للناس في الظلم
سعياء وفوق متون الايقان الرسم
كما سري البدر في داج السن
من قاب قوسين لم تدرك لم نهم
لوديت بالرفق مثل المفرد العلم
وجزت كل مقام غير من رخم
سواء عند حلول الحادثة العجم
اذا الكرم تجلى باسم منتقم

میان که این بحر البسيط از آن سبب گویند که البسيط در لغت بمعنی گسترده آید و در اول برکت
سبب این بر دو سبب خفیف گسترده شد و بعضی گفته اند که در اول امر کان این بر اسباب گسترده شد سبب این را دو سبب
و خامس را گویند و اصل این بر شغلن تا علی شغلن تا علی در مصر اعظم بود و این بر فاضل و ادعرب است و لهذا اسرار

بجاءل - ويجوز الخبز في كل حين في هذا البحر في مستعلن و فاعلن اذا كان حشوا فاذا وقع الخبز في مستعلن صار
 مستعلن فيحول الى فاعلن - واذا وقع في فاعلن صار فاعلن - وكذا اذا وقع الخبز في الجزء المقطوع السباعي في البيت
 المجرى وعرضها كان او ضربا فمستعلن اذا قطع صار مستعلن واذا خبز صار مستعلن فيحول الى فاعلن - وكذا اذا
 وقع الخبز في الجزء المذال السباعي صار مستعلن اذا خبز صار مستعلن فيحول
 الى فاعلن - وكذا اذا وقع الخبز في الجزء السباعي سالما كان او مذالا - اما السالم اذا طوى صار
 مستعلن فيحول الى فاعلن - واما المذال فاذا طوى صار مستعلن فيحول الى فاعلن - وكذا اذا وقع الخبز
 في الجزء السباعي سالما كان او مذالا - اما السالم فاذا خبز صار مستعلن فيحول الى فاعلن - واما المذال
 فاذا خبز صار مستعلن فيحول الى فاعلن

واعلم ان القصيدة المعروفة بالبردة في هذا البحر وتقطيع المطلب

امن تذك	كبري	ران بدى	سلم
مفاعن	فعلن	مستعلن	فعلن
مفاعن	فعلن	مفاعن	فعلن

وقع الخبز في اجزاء ابواب القصيدة كلها

(ج)

قال ناظمها الشيخ الامام حجة الادب لسان العرب شرف الدين ابو عبد الله محمد بن سعيد البوصيري رحمه الله تعالى

والله اعلم بالصواب هذه القصيدة المعروفة بالبردة في هذا البحر وتقطيع المطلب
 اعلم ان هذه القصيدة قد اشتهرت بين الناس بالبردة بالاول المسمى بمعنى الثوب المرفف وليس كذلك بل الصحيح الذي غيره ان هذا القطع تصحيف
 البروق بمعنى ان هذه القصيدة تبرق من قراها بالاخلاص من الآفات والعيات ويعلم هذا المعنى بما يجيء بعد هذا في خواص هذه
 القصيدة قال صاحب كتاب ربيع الاسرار في ترجمة الشيخ الحليل علي بن المهدي هو احد الاربعة الذين كان مشايخ العراق
 ليسونهم البروق على معنى انهم يبرقون الاكده والارض - وهم الشيخ القادر الجلي والشيخ علي بن المهدي والشيخ نيار بن سواد
 والشيخ ابو سعيد الفايدي رضي الله تعالى عنهم

It means that this Qasida is wrongly called برده which means باره; while the poet is that it is the تصحيف of بره, which means باره. Just as the four shaykhs noted above were for their capacity to cure الكد والارض as reported by the author of *Bayan*, of whom were known as بروق - this Qasida too is called بر...

والله اعلم بالصواب
 ان الناظم المذكور بالعراق بطارستان المصنوع سنة خمس وخمسين وستمائة
 The author died at Cairo in 695 AH / AD. Busayr is one of the four villages of Egypt.
 However according to the author he died in 694 AH.
 The author of the *Bayan* has given following break up of this Qasida
 P-225

وفي بعض مسائل العروض بسط الشيء نشره والبسط حينئذ من العروض وهو مركب من

مستفعلن فاعلن اربع مرات في كل صراع وهذا ان البيان منه

سبحان من قد علا في الملئ سلطانه علمه نورى فضله طرا وحسانه ^{بسطة الشعر} مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن ^{هذا السطر في} وله ثلاثة اعاراض وستة اضرب - فالاولى تحبونه على فعلن وصرها مثلها

ولها ضرب آخر مقطوع كان في الاصل فاعلن فقطع فصار فاعل فنقل الى فعلن - واذا كانت اربعة

بصرها جعلت العروض مثل ضربها فصار العروض والضرب فعلن مقطوعين - واذا ازال التصريح

عادت العروض الى خبئها وهذا الحكم في التصريح يجري في جميع البحر لا يختص بحدود بحر

والثانية مجزوءة سالمة على مستفعلن ولها ثلاثة اضرب الاول مذل على مستفعلن والثاني

مقطوع على مستفعلن فينقل الى مفعولن والتصريح فيها لازم فاذا ازال عادت العروض

الى اصلها مستفعلن والثالث مظهر مثلها سالم

والثالثة مجزوءة مقطوعة وصرها مثلها وهذا يسمى تخليصها والردف لازم فيها

عند الخليل خلافا للاخفش ويجوز الخبئ في هذين الجزئين المقطوعين فينقل الى مفعولن

ثم المتأخرون نادوا في هذا البحر عروضين وثلاثة اضرب - فالاولى مجزوءة والاسعبار

على هذه العروض جاءت قليلة لما قبل من عروضان نريدنا عند بعضهم فجزءة فيها العوائق فلا تلي

cont. which of the meters are used exclusively by Arabs, by Persians and by Turks.

بجوانا كالمقصود بالمدح والحمد جدي وقريب است وديك مثلك

فليس يحتمل ان يكون من افعال طويل وندية ولبسط اربعة دوديك تلي واوردت كمال

فرايس كوصا آنجه مانده است باق رسم شيرك وان توان رد فاعل

اخفش ١. ٢

According to these scholars all

known as ^{سط} الاخفش الاول في مائة مائة الاخفش الاكبر ^{سط} one of them is known as اخفش

و در اصول اوزان عروضی هیچ کتی از پنج حرف کمره و از نهفت حرف بیشتر نیامده و قید

اصول اقرا است از اسباع و اذا لک در آن جارتان هشت حرفی نیز می باشد

فی بعض رسائل العروض اعلم ان الاجزاء الموصوعة فی الاصل سالمة من التخیل

الطارئة عشرة فی التحقيق وثمانیة فی اللفظ. وهی اصول وفروع مثل فعولن مفاعیلن مفاعلاتن فاعلاتن

فاعلاتن مستعلن مفاعلاتن متفاعلاتن مقولات مستعلن

فالاربعة الاول اصول وهی فعولن المکرب من وقد مجموع وسبب خفيف وموزونه

اصابت والالف فيه اشارة الى انه الاول - ومفاعلاتن المکرب من وقد مجموع فسبب خفيف وموزونه

يسميهما خالبا فيه اشارة الى انه الثاني - ومفاعلاتن المکرب من وقد مجموع فسبب خفيف وموزونه

خوار خفا والجيم فيه اشارة الى انه الثالث - وفاعلاتن المکرب من وقد مفروق فسبب خفيف

وموزونه دارا کونی والدال فيه اشارة الى انه الرابع

والسنة الباقية فروع - وهی فاعلاتن وموزونه حجمة والهاء فيه اشارة الى انها الخامسة

وهو فروع فعولن الذي هو الاصل الاول بان تقدم السبب على الوند ففعل لن فعولن فاعلاتن لكونه احسن

منه لفظا وقس على ذلك ما ياتي من الفروع - ومستعلن المجموع الوند وموزونه وقصيرهما

والواو فيه اشارة الى انه السادس وهو فروع مفاعلاتن الذي هو الاصل الثاني بتقديم السبب الخفيف مفاعلاتن

الوند المجموع - وفاعلاتن المجموع الوند وموزونه زائرا في والرأى فيه اشارة الى انه السابع وهو الضارع

as under. below reproduced in the margin as 4 & 5

انما جعل الاصل ما فيه وند مقدم على السبب اعتبارا باکلی لانهما ليست اقل من ثلاثة احرف والوند كذلك بخلاف السبب
وقدم فعولن على مفاعلاتن لانه اقل حرفا والاقل اقرب الى الافراد بالنسبة الى الاكثر والافراد مقدم على التركيب طبقا
قواعد الوضع الموافق للوضع الطبيعي

The feet in the composition of which are deemed to be original or main and which affecting the order of arrangement of the feet, فروع, which consists of the letters fewer than فاعلاتن, precede the latter فاعلاتن. 2, In both these case it should be written فاعلاتن that it is composed فاعلاتن

گوئی بر وزن مستعلن باشد - و یا علن را بر مستف مقدم سازی و علن مستف گوئی بر وزن متاعین باشد
و در بحر جفت و بحر خفیف رکن مستعلن را مرکب دارند از و ک و ف و ق و د و سبب خفیف
بر وجهی که در توفیق در میان دو سبب خفیف باشد و عین او را لا اله الا الله از لام جدا نویسند باین صورت مستعلن تا
معلوم شود که تفعی و توفیق است و لن سبب خفیف

و هر یکی از این دو رکن مرکب است از چهار متحرک و سه ساکن
و دو رکن دیگر که آن متاعلن و متاعلن باشد مرکب است از و ت و ج و ح و فاصله صغری پس اگر و ت
مقدم باشد بر فاصله متاعلن شود بر وزن بیایرین - و اگر فاصله مقدم باشد بر و ت متاعلن شود بر وزن برین بیایرین - و متشکک
نیست که چون علن را بر متاعلن مقدم سازی و علن متاعلن گوئی بر وزن متاعلن شود - و هر یکی از این دو رکن مرکب است از پنج
متحرک و دو ساکن

و دو رکن دیگر که آن متاعلن و متعولات باشد مرکب است از و ک و ف و ق و د و سبب خفیف - پس
اگر و ت مقدم باشد بر دو سبب متاعلن شود بر وزن کومادل - و اگر بر دو سبب مقدم باشد بر و ت متعولات شود بر وزن
درده باده - و متشکک نیست که چون لائن بر فاع مقدم سازی و لائن فاع گوئی بر وزن متعولات باشد و اگر لائن را
بر متعولات مقدم سازی و لائن متعولات گوئی متاعلن باشد بر وزن حال دل کو

و این متاعلن که در بحر مضارع عین او را از لام جدا نویسند تا معلوم شود که فاع و ت و ف و ق
است و لا سبب خفیف - و متاعلن را در بحر مضارع مرکب دارند از و ت و ج و ح و د و سبب خفیف بر وجهی که و ت در میان
دو سبب باشد - و برین تقدیر متاعلن موافق متاعلن و مستعلن شود در اجزاء

و هر یکی از این دو رکن است از چهار متحرک و سه ساکن - زیرا که نام متعولات متحرک است بحرکت ضم چنانکه
مذکور شد

و این ارکان را که بحسب صورت باشند و بحسب اعتبارده اشغال و اجزاء و موازین و اوزان عروضی میزنند

و این ارکان را که بحسب صورت باشند و بحسب اعتبارده اشغال و اجزاء و موازین و اوزان عروضی میزنند
composed of some of the prosodians as an independent feet and therefore, according to them, there are in all ten feet. Maulana Sulaiman, however, does not treat them independent feet.

بدان که بحر در لغت بمحض دریا است و البحر و بحار و بحر جمع آن (الماء الكثير او المالح قاحل)

و در اصطلاح اهل عروض باره از کلام موزون که شش باشد بر چند نوع متوزن آنرا بحر گویند و وجه تسمیه او به بحر آنست که

هم چنان که دریا مشتمل است بر انواع چیزها از دو در جان و نبات و حیوان و غیر آن هر بحر از بحر عروض نیز مشتمل است

بر چند نوع متوزن و بعضی گفته اند که هم چنان که کسی در دریا افتاد حیران و سرگردان میشود و هم چنین کسی که در بحر متوفاند

بجهت تغیری در ارکان عروض و غیرها واقع است میسر میشود و در تردد می افتد که این هم تغیر است و کلام وزن

بدان که بحر می که از تکرار ارکان یا از ترکیب بعضی به بعضی حاصل میشود نوردده است

طویل	فعلون	مفاعیلن	فعلون	مفاعیلن	در هر شعاع چهار بار
مبدل	فاعلاتن	فاعدن	فاعلاتن	فاعدن	در هر شعاع چهار بار
سبب	مفعّلن	فاعلن	مفعّلن	فاعلن	در هر شعاع چهار بار
بی وافر	مفاعّلن	مفاعّلن	مفاعّلن	مفاعّلن	در هر شعاع سه بار
مکمل	مفاعّلن	مفاعّلن	مفاعّلن	مفاعّلن	در هر شعاع سه بار
بی هج	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	در هر شعاع سه بار
کریه	مفعّلن	مفعّلن	مفعّلن	مفعّلن	در هر شعاع سه بار
در محل	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	در هر شعاع سه بار
در شرح	مفعّلن	مفعولات	مفعّلن	مفعولات	در هر شعاع سه بار
در مضارع	مفاعیلن	فاعلاتن	مفاعیلن	فاعلاتن	در هر شعاع سه بار
در تعصب	مفعولات	مفعّلن	مفعولات	مفعّلن	در هر شعاع سه بار
در مجتذ	مفعّلن	فاعلاتن	مفعّلن	فاعلاتن	در هر شعاع سه بار
در سراج	مفعّلن	مفعّلن	مفعولات	مفعولات	در هر شعاع سه بار
در جریه	فاعلاتن	فاعلاتن	مفعّلن	مفعّلن	در هر شعاع سه بار

بسیور بره که جانور است و ترازو که بدان زودسیم و جز آن می‌سینجد رود و برادر و ستانی ازان برج حل و برج
میزان بود که این بر دو بر فلک در برابر یک دیگر اند و نادر گفته زیرا که این سخن از علم حکماست و لایق حال بود علی بن سينا

البتر

حرف الباء

بتر فی القاموس القطع او سنا صلا و الابتر المقطع الذنب ومن لا عقب له وكل

امر منقطع من الخی عالبیت الرابع من المثلث فی المتقارب والثانی من المسدس

وفی الصحیح یریدون و یفتحین بریده دم و بی غزند شدن ابتر لغت

وفی بعض سایل العروض وحذف کما و من بعد قطعه فابتر اجماعا و قد قبل مبنوا

ای و حذف کذا السبب الخفیف تماما و من بعد حذف کذا ذاك السبب قطع ما بقی من الرکن بعد الحذف

مسی ابتر اجماعا من اکثر اهل العروض و قد قبل لذا ذاك الرکن مبنوا و ذاك مثل فحولن مثلا اذا حذف

بقی فحولن و اذا قطعه بعد ذاك بقی فی و سیسی الجزء ابتر فاذا کان هذا الجزء سباعیا سماه البعض

المحذوف المقطع و اما قطرب مانه سناه ابتر و بعضه سناه اصله و ذاك مثل فاعلان فانه اذا

حذف صانه فاعلا فحولن ای فاعلان و اذا قطعه صانه فاعل فحولن ای فعلن

بدان که بر در لغت بمعنی دنبال بریدن آید و در اصطلاح اهل عروض عبارت است از اجماع جت و

خرم پس چون از فاعلین که جت روی جاری شود و خرطوم اول یعنی سیم بجم افتد خاماند فتح که در حرف اول میزان

است بجای آن نهند و آن رکن را که بر روی واقع شود ابتر خوانند و بعضی گویند بر وجه کرده است بیان قطع و حذف

پس چون فعلن را مثلا قطعه شود فحولن گردد و چون فحولن را حذف کنند فعلن حاصل آید و این را ابتر نامند

بکس

d. AH. 206/AD 821. A renowned grammarian and philologist, he was a pupil of سیبویه. Actually, سیبویه means a rest-less insect or a genius. This insect sits about the work early in the morning, whenever سیبویه opens his door early in the morning he found his studious pupil awaiting him at his door, hence he called him قطرب.

بیت بجا فیه لیل المحبتنا
والناغمین علی الایدی المتکین
ویرحمهم ربهم عبد الله امین

یا رب انک ذو من ومغفره
الماکرین الهمنی ما رفقه
یا رب لا تسلبنهما ابدا

انشاد

فی القاموس انشد شعر قراءه و بهیم صحیح و تناسله و انشد بعضهم بعضا و انشد رفته الصوت و الشعر المتناسله

کالا انشوده جمعه اناشید و استنشد الشعر طلب انشاده

و فی الصراح انشاد شو خواندن استنشد را بیت شعر خواندن و انشید هو الشعر المتناسله

ایهام

بدان که ^و ایهام در لغت بگمان افکندن باشد و در اصطلاح ارباب بلاغت عبارت از آن است که مکمل در مطلع

مؤنث لفظی آرد که آن لفظ دو معنی دارد یکی قریب و دیگر بعید و چون سابع آن لفظ بشنود خاطرش فی الحال بمعنی قریب

رود و مراد شکم از آن معنی بعید بود مثالش من ز قاضی بسیار چشم او بزرگ نمود و دارمین

هر که بسیار و می بین شود پندارد که مراد شاعر از آن چیست و راست بود و حال آن که شاعر از بسیار خواسته و از می بین

آن کودک طبع بدین چنین ناز ما را بدین می ندارد همان

هر که بشنود پندارد که شاعر از لب نان خواسته و مراد اولی کودک است

گویند روزی ابوعلی سینا در بازار نشسته بود و روستائی بره بر دوش بر و رو نمود - بوعلی گفت

این بره به چند خوشی روستائی گفت بیک دینار بوعلی گفت بدو بره این جا بگذار و ساعتی دیگر باز آئی تا بهالین

دیم - روستائی ابوعلی را شاخت و گفت تو حلی مرا باید که این قدر ندانی که بره در شبانه تراز و باشد تا بهالین

بره بخانه بری - ابوعلی از حسن جواب آن روستائی در عجب ماند و اضعاف آنچه بهای بره بود بوی داد

اکنون در کمال لطافت این سخن باید نگریست که سابع چون این مطلع بشنود فی الحال خاطرش

همه روز و شب... the lovers spend night... only Amien

در دعای نواخت از عشق جنون را به کعبه برید و با صد آه و وادی رفعت و کفایتی ابرخانه که در دم بر لبی زیاده می جانی
at Hamadan 1037-980 A.D. 428/370 A.H. Avicenna
of Isfahan

آمل

في اثنا موس أمين بالمد والقصر وقد لشد الممدود ويخال ايضا عن الواحد في البسط هو

اسم من اسماء الله تعالى

وفى الصحاح أسين فى الدعاء اجابك عن وحيين يدور بغير مبدئياً على الفتح

و فی تحفیر الملهام کہ آمین صوت مسمی بہ افضل الذی ہوا استجب لک ان ترید اسم لامہل

وَعَنْ أَبِي عُبَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ مَعْنَى آيَةِ فَقَالَ أَفْعَلُ وَهُوَ مَبْنِي

وفيه لغتان مد افه وقصرها وهو الاصل والمد باسباع الميمز . وقال صلى الله عليه وسلم احسن جبرئيل عند فرافى
من قرأه ^١ انا تحه الكتاب وقال انه كالحلم على الكتاب وليس من القرآن بدليل انه لم يثبت في المصاحف انتهى

من قراءة الخاتمة الكتاب وقال انه كالحج على الكتاب وليس من العز أن يدل على انه لم يثبت في المصاحف انتهى

عزیز اُمّیں! عرب میں باد

روى ابن قيس بن الملوح وهو المشهور بالمجنون لما عدم مكة المياها قال ابو تعلق باسار

المكعبه وقل اللهم ارحني من ليبي ورجلها فقال اللهم من علي بليبي ورجلها فطربه ابوه فاننا

Front and. Another ready to the line is ای صدر اوراق بنان نیکو جوتی
الحمد ۱۵۳

ابوالحسن علی بن احمد مروی یزدان پزل آئین سند طبع - بعضی حجاج جو غائبانہ داندندش - بعضی اور آئین از سواد سلطان محمد داندندش
 جو منجک جنگ زن خواندندش - منجک نقول صاحب تاریخ اعیاء الملوک نام قریب است بررقی تر مذکور جو حکم از ان نظمو را بعد حکم جنگ
 مشہور شد - مجملہ بعضاء ج اول ص ۱۵۵

(7) الجوازات عبد الله الملقب بحكا فطالدين بن احمد بن حمود والنسبي شوقي الحكيم
He is supposed to be one of the authors. All his works are on various prevalent subjects gained extraordinary fame apart from the other famous works are, المتألفات على شرحه في الفقه والاعتقاد. He has himself written upon most of his own works. The scholars are at variance about the date of his death.
مؤت عبد الرحمن بن عيسى عن أبيه سنة 687 A.H. 68/A.D. 687

4. d. A.H. 70 / A.D. 689

فی الصاموس لفته یلفته لراه و صرقه عن رائه و سنده الا انفات

و فی الصراح لغت در نوشتن و سجده و روی گردانید از کسی و از رای برگردانیدن کسی را

بدان که این صفت نزد بعضی از اهل علم عبارت از آن است که از غیب بخطا بپایند و یا از خطا بطنیت

و یا از کلمه بطنیت و یا از غیب شکم و جمیع این وجوه در قرآن مجید واقع است ^۱ ^۲ ^۳ ^۴ ^۵ ^۶ ^۷ ^۸ ^۹ ^{۱۰} ^{۱۱} ^{۱۲} ^{۱۳} ^{۱۴} ^{۱۵} ^{۱۶} ^{۱۷} ^{۱۸} ^{۱۹} ^{۲۰} ^{۲۱} ^{۲۲} ^{۲۳} ^{۲۴} ^{۲۵} ^{۲۶} ^{۲۷} ^{۲۸} ^{۲۹} ^{۳۰} ^{۳۱} ^{۳۲} ^{۳۳} ^{۳۴} ^{۳۵} ^{۳۶} ^{۳۷} ^{۳۸} ^{۳۹} ^{۴۰} ^{۴۱} ^{۴۲} ^{۴۳} ^{۴۴} ^{۴۵} ^{۴۶} ^{۴۷} ^{۴۸} ^{۴۹} ^{۵۰} ^{۵۱} ^{۵۲} ^{۵۳} ^{۵۴} ^{۵۵} ^{۵۶} ^{۵۷} ^{۵۸} ^{۵۹} ^{۶۰} ^{۶۱} ^{۶۲} ^{۶۳} ^{۶۴} ^{۶۵} ^{۶۶} ^{۶۷} ^{۶۸} ^{۶۹} ^{۷۰} ^{۷۱} ^{۷۲} ^{۷۳} ^{۷۴} ^{۷۵} ^{۷۶} ^{۷۷} ^{۷۸} ^{۷۹} ^{۸۰} ^{۸۱} ^{۸۲} ^{۸۳} ^{۸۴} ^{۸۵} ^{۸۶} ^{۸۷} ^{۸۸} ^{۸۹} ^{۹۰} ^{۹۱} ^{۹۲} ^{۹۳} ^{۹۴} ^{۹۵} ^{۹۶} ^{۹۷} ^{۹۸} ^{۹۹} ^{۱۰۰}

نستحیت - حتی اذ انتم فی الفلک و جبرین بهم کذا انک شرینا کل امه علامهم ثم الی ربهم ترجعهم

اسد الذی ارسل الیہ الریاح فتشیر سحابا فتنفاه الی بلد

وصفت النفات در کلام عرب بی نهایت آید و این طریق ایشان را البهی سفین نامید زیرا که انتقال اولی

سبوی اسلوب دیگر داخل است در قبول سبایه و اصل در تجدید نشاط مستح و در گوش نهادن او بران کلام بطریق

تجاری و اشتیاق تام و بعضی لغت اند که النفات آن باشد که شکم معنی از معانی بیرون آید و کمال ادانی بدین معنی

آن بر سبیل تمثیل یا دعا یا بصری از وجود دیگر سوس آن معنی که تمام کرده بصیرح لفظ یا کلمات منفعت آید مثال

و از ترغیض

از قرآن مجید "قل جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان مزهوقا

قصم الفقر ظهري و الفقر من قاصات الظهر" بخوت بالا خلاص من الریا و الاخلاص من اسباب البجاة

و از ترغیضی - متواضع باید زلیست در جهان بجز از تواضع چیست و مثال کفایت

ما راجع ببنیخ و ان کرکشته شد ای صبر بر زرق بنان نیک روشن

- 1 I Praise be to God, the Cherisher and Sustainer of the words most gracious most merciful. Master of the day of judgement; thee do we worship and Thine aid we seek.
- 2) 22 P 429. So that ye even board ships - they sail with them with favourable wind.
- 3) 1:8 P 321. Thus We have made alluring to each people its own doing. In the end they will return to their Lord.
- 4) 22 P 429. 9 is God Who sends forth the winds, so that they raise up the clouds and We drive them to a land (that is dead)
- 5) 17 P 718 and say Truth has (now) come and falsehood perished. Falsehood is (by its nature) bound to perish.
- 6) Poverty has broken my back. Poverty is one of those (factors) which break back of the people)
- 7) Sincerity liberated me from hypocrisy. Sincerity is one of the reasons of success
- 8) This couplet is by بنیخ

بدان که در اقتباس گاه باشد که معنی مقیس منه بر اصل خود باشد و گاه باشد که از معنی اصلی بیرون
 رود چنانکه ساعده گفته ^ط لکن اخطات فی مدخله فما اخطات فی منعی ^ط نقد اشکات حاجاتی بود غیر ذی شایع
 ساعده مدح را میگوید که بتجسس حواله کرده حاجات را بواجب از رایج یعنی شخصیکم در وی نیکی نیست و در قرآن مجید مقصود از رضی که
 مبارک است

و نیز در اقتباس تغییر مقیس منه جائز داشته اند زیادت و نقصان و تقدیم و تاخیر و ابدال نظام از

مضمر قول الشاعر ^ط كان الذي خفت ان يكونا انما الى الله راجعون

الف در راجعون بنا بطریق اشباع زیاده کرده و صد را حذف نموده و نظام در مکان مضمر آورده زیرا که آیت کریمه چنین است
 انما لله وانا اليه راجعون

بدان که باب اقتباس بمثل و سبب افتاده که اگر مستوفی وقت در اسبغای امثل آن توبه نماید مستوفی تقصیر
 آید با آنکه از جمیع آورده کتب و رسائل سازد و دو اوین و دو تیر دانه ^{نویس}

اقتصار

في القاموس اقتصر عليه لم يجاونه

و في المصاح اقتصار بسنده کردن

و في الاصطلاح هو ان يان لبعض المقاصد و شرک بعض

المفاتيح

considered.

و یروی ان بولان بنت الحسن بن سهل لما زفت الى المأمون حاضرت من هتيا الخلافة في غير وقت الخيض فلما خلاها
 المأمون و مدیده الى كتبتها خرات اتى امره الى فطن لها و تعجب من حسن كتابتها و اراد ان اعجابا بها
 (الكنية والتاريخ للشمس السمرقاني نسخة كتاب خانة دولتي برلين (F 146 a Belem II 59)

It will be seen that the earlier sources do not refer to this which seems to be subsequent addition by the later authors.

بنانی انگشت من در پیش بواجب ذی از غنیمت الطرح In a valley without cultivation XIV 37 P 630

To God we belong and to Him is our return. II 156 P 62

انکا شریعتی را تم المغانیر السور قفلت لها یا مریم ما فعل الله ربی فی الجنة فقالت سبحان الله ای الطغین
 فی مقام امین فی جنات وعیون یلسون من سدس واستبقر الآیه قفلت لها واین تكون الملتقی بیننا فی
 الجنة فقالت سبحان الله فی مقعد صدق عند ملیک مقدر جهة اسرار علیها وعلی حبیب الصالحین
 والاقبیاس المستهجن ما یستفر من سواد الطبع السلیم لکونه محالاً للشرع القویم
 یعنی اقبایس مستهجن است که شفر باشد از مودای آن طبعیم بحیث نمی تواند آن شرع قویم را چنان که در حقش
 اوجی الی عشاق طرفه هیما هیما انما توعدون
 و در دفعه ینطق من خلفه لمنی هذا فلیعمل العالمون
 گویند و عینک مانون خلیفہ دختر حسن سهل را که وزیر او بود نکاح کرد چون مانون در شب از خاف دست برد
 برد دختر را از کرات میا حیض طاری شد بر مانون خواند ای احرار فلا تستعجلون مانون را مقصود دختر معلوم شد
 باز گفت یا امیر المومنین فامر الذنور مانون خواند ساوی الی جیل یحصی من الماء دختر جواب داد لا احصی
 الیوم من احرار اقبایس مانون در غایت بیعت و بیعت است

۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

على اولادها وهي تقرأ هذه الآية فابحثوا احداكم بغير علم هذه الى الملائكة فليظرونها امركي طعاما
فغاب اولادها ساعة وانوا بطعام فقلت لهم تالوا لا اكل طعاما حتى تعلموا في لكم تكلم امكم بالقراآن
فقالوا يا عبد الله ابن المبارك ان انا امرت برجل وهو يقرأ هذه الآية ما يلفظ من قول الالديه
رفيق عتيد فقالت على نفسها ان لا تكلم الال بالقراآن ولها ذاك منذ اربعين سنة لا تكلم
الال بالقراآن

فاكلت وشربت ومضيت في سبيلي فقصت حبي وعمري ورجعت الى بلادي فبينما انا
في السنة الثانية في الطواف فاذا ابولدها داؤد يطوف الى جاني فقالت له يادلو وما فعل الله تعالى
بامك فقال انها تعالج في سكرات الموت فقالت له بالله عليك الامام مضيت في اليها لا ودعها في
دار الدنيا فقبض الغلام بيدي ومضيت الى ان اشرهنا الى خيمة من السعد فوقف الغلام بين الخيمة
ونادى يا اماء ان عبد الله بن المبارك واقف بالباب فقالت لبسم الله الرحمن الرحيم ادخلوها لسلام آمنين فدخلت
وقلت السلام عليك يا مريم فقالت لبسم الله الرحمن الرحيم سلام عليكم بما صديرتم فنعم عفي الدار فقالت لها يا مريم
اراك هذه الحالة فقالت لبسم الله الرحمن الرحيم وجاء مسكر الموت بالحق ثم انما شهقت شهقتين فارقت روحها
حسدها رجمها الله تعالى

فاخذتنا في تجديزها ودفنها فدفناها ثم جلست بجانب قبرها لاقرأ عليها شيئا من القرآن
فلما بحت عيني فممت فاذا انا بها وهي تنبخر في الجنة في الحلي والحلل وهي تقرأ هذه الآية لبسم الله الرحمن الرحيم

(1) ~~xxiii 24 P 64. Peace unto you~~ الخ XVI 127 P 69. And do thou Now send ye
one of you with this money of yours to the town
(2) L 18 P. Not a word does he utter but there is a sentinel by him
Ready (to hold it)
(3) xv 46 P 645. (their greetings will be) Enter ye here in peace and
security,
(4) XIII 24 P 611. Peace unto you for that ye preserved
in patience: Now how excellent is the final Home.
(5) L 19 P 143. and the ship of death will bring Truth (before your eyes)
(6) II 1 P 178. The mutual rivalry for pulling up (the
good things of this world) diverts you (from more serious
things) until ye visit graves.

ياريم من ذلك ان تركيبي راجلتي فقال ^(١) **البر** ان احسنتم احسنتم لانفسكم فعلت انها ثري جدا لركوب فقد من لها
 راجلتي وقلت اركبي ياريم فقال ^(٢) **البر** قل للمؤمنين لخصوا من ابصارهم فتراجعت عنهما فركبت وقالت **البر**
 سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرين فعلت انها اطمانت فاقبلت اليها فقلت لها ياريم من ذلك من اجل
 فقال ^(٣) **البر** لا تحف ما ليس لك به علم ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه مسئولا فعلت اني
 اكثرت عليها فاقبلت واعتدلت اليها فقال ^(٤) **البر** ومن يعمل سوءا او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد
 الله عفوا رحيما فقلت لها ياريم ان القافلة قد قربت فهل لك فيها من احد تعرفينه فقال ^(٥) **البر**
 بها ابراهيم بنيه ويعقوب الاية فعلت ان لها في القافلة اولادا فقلت ما اسماءهم فقال ^(٦) **البر**
 واتخذ الله ابراهيم خليليا وكلم الله موسى تكليما يا داود انا جعلناك خليفة في الارض فعلت ان لها
 ثلاثة اولاد في القافلة علمت اسماءهم فعلت لها اين تكون منزلتهم في القافلة فقال ^(٧) **البر** وعلامات
 وبالنجم هم يهتدون فعلت انهم دلا القافلة فجعلت اماري في القافلة يا داود يا ابراهيم وياسر
 فاجابني ثلاثة شبان كانوا اقمارا فعلت لهم هذه امكن قالوا نعم شرلت تقضى حاجة في بعض
 الطرق فتالت القافلة ومضينا مجازا الله تعالى جلاء حيراجهت الشمل بيننا وبين امنا فاخذت
 راجلتي واردت ان امضي في سبيلي فقال ^(٨) **البر** هذه الاية **البر** واصبر واصبرك الاباء فجلست فاقبلت

١. XVII 7 P 695. If you did well ye did for yourselves.
 ٢. XXVI 30 P 904 Say to the believing men that they should love their
 ٣. XLIII 13 P 1326 Glory to Him who has subjected these to our
 ٤. XVII 36 P 704 and pursue not that of which thou hast no
 ٥. II 110 P 215 If any one does evil or wrongs his own soul, but afterwards
 ٦. II 132 P 54. And this was the legacy that Abraham left to his sons and
 ٧. II 125 P 219 for God did take Abraham for his friend. So did Jacob.
 ٨. II 164 P 232 And to Moses, God spoke direct.
 ٩. XXVIII 26 P O David We did indeed make thee a vice-regent
 ١٠. XVI 16 P 660 And marks and signs ports and by stars (men) guide
 ١١. XVI 127 P 690; but from God.

و نیز گاه کلامی دیگر باشد بفرایت کریم یا حدیث شریف بعضی آن را اقتباس خوانند و ما قبل او
کلامی که مناسب باشد بمقتضی محذوف و مطوی دارند و نیز بعضی این طریق از باب اقتباس نیست بلکه استعمال است کریم است
در معنی خود به وجهی که مقصود متکلم از آن استفاد شود زیرا اگر چه ما قبل مقتبس کلامی که مناسب مقتبس باشد محذوف و مطوی
داشتن تکلفی است که طبعی است آن را بر نمیدارد و از قبول آن ابایی ندارد و باید که همین قول اقرب بصواب باشد و بگوید
این قول است آنچه نقل کرده امام جلیل عبدالرحمن بن مبارک رحمه الله تعالى از واقع که او را دست داده

قال عبید الله بن المبارك ما قئی الحج الی بیت الله الحرام و زیارة قبر النبی علیه الصلوة والسلام فشدت
لرحلتی و اخذت زادی و مسرت فی القافله فینما انما فی بعض الطرق اذا جن علی الملیل فتمت و استیقظت و اذا انما
بجاریة مصفرة اللون تحمله البدن علیها مسح من الشعر فی یدها حکانه من الخشب و فی جلیها غلانی من الخوص
و هی تقرأ هذه الآية و من یق الله یجعل له مخرجاً و یرزقه من حیث لا یحسب الآية فقلت لهما انسیة انت
ام حبسینة فقلت بسم الله الرحمن الرحیم و بعد خلقنا الانسان و فعلیم ما نوسوس به نفسه و نحن اقرب الیه من جبل الوریث
فعلمت انهما انسیة فقلت لهما من این اقبلت فقلت لیسیم ^(۳) سبحان الذی اسرى لعبده لیلان من المجد
الحرام الی المجد لا قصی ^(۴) فعلمت انهما اقبلت من بیت المقدس فقلت لهما الی این تریدن فقلت لیسیم ^(۵)
و من علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلاً فعلمت انهما تریدن ^(۶) الی بیت الله الحرام فقلت لهما و ما فعلدن
عن القافله فقلت لیسیم ^(۷) من یمهدی الله منهو المهدی و من یضل فاولئک هم الخاسرون فعلمت انهما
قد ضلن عن القافله فقلت لهما ما اسمک فقلت لیسیم ^(۸) اذ کفر فی الکتاب مریم فعلت ان اسمها مریم فقلت

- در عبید بن مبارک مردی از موفقی ^(۱۸) مکتوب در ص ۴۱
 ۱) And for those who fear God, He (ever) prepares out a way out, and He provides for him from (sources) he never could imagine. ^(۱۸) LXV 3 P1563
 ۲) Does He Who created man and We know what dark suggestions his soul makes him, for We are nearer to him than (his) jugular vein.
 ۳) Glory to (Lord) Who did take His servant for ^(۱۹) L 16 P1412
 ۴) night from the sacred mosque to the furthest mosque; ^(۲۰) XVII P148
 ۵) Pilgrimage there to is duty men who owe to God - Those who can afford the journey. ^(۲۱) 97 P148
 ۶) Whom God doth guide he is on the right-path, whom he rejects from His guidance - such are the persons who perish ^(۲۲) 178 P148
 ۷) Recall in the Book (the story of) Mary ^(۲۳) XIX 16 P771

المنفس عن الهوى وحلم ان الفاضل من ارفعوى وان ليس للانسان الاما سعى
 وضاكك دكرى كنه لا ينزك من الظلمة كثرة الجيوش والاضار انما يوحهم ليوم شخص فيه الاضار

والحسن ما ينسطح من الطبقة الطيبة ولا يكون موداه مخافا للشع يعني اقتباس حسن
 انك كنه حسن رطب كنه ميان مقبوس ومقبوس منه واقع است بنشاط آرد طبع سابع را و موداي آن اقتباس لطف
 شرع نباشد از شرع دي

خاض الخواذل في حديث ملامعي لما راو كا لبحر سرعة سيره
 محبته لاصون سر هو اكهم حتى يخوضوا في حديث غيره (۲)

وا از شرع دي چنانكه فاضل زشته و در دعلى الخادم الكتاب الكريم فشكل على انا فتر به نجيبا و رفعة مكانا عليا
 ولعاد عليه عصر الشباب وقد بلغ من الكبر عتيا واز اسرار فاضل اين مجموع

شده كنه شمسي كه از نور جهان افروز او
 نيت از افوار عيسى سيران نوري بديد
 عند ليان منزون در كنج خاموشي شدند
 بگفتن كشتند از بيماري لهر و لاجب
 بپودا كنون پير از ايلم عزالت مكنتي
 روز و شب در يوزه گر بودي چراغ آفتاب
 نيت پر سونام دجالان ظلمت آفتاب
 گشت ديوار دور لبستان پير از بانك غراب
 غافل از شمس فاضل توارت بالحباب
 اين سيمان روي همت نه درين صوب صواب

اي سيم جانزد سيم ايل دل آند ندوم بختي ديم
 چندين بود را كنن عرض و طبع ديك تودر جوش كخلى الحميم (۳)

د. A. A. 11. 516 / A. A. 11. 22

(2) My tears became the talk of the town among
 the reprovers when they saw them flow with the
 force of an ocean. I was constrained to withhold
 them, to conceal the secret of your love so that
 they may indulge in their conversation in something
 other than my tears. (۳) That man can have nothing
 but what he strives for. # (۴) He quells them respect-
 against a day when the eyes will fixedly stare in horror -
 I have (there he has) upon quite deceitful from old age
 like the boiling of scalding water

هم حاجت که نه گریه آسمان	نه زیر پای قول ارسلان
نگو پای عورت بر افلاک نه	نگو روی اخلاص بر خاک نه
بطاعت بنه چهره بر آستان	که این است سجاده راستان
اگر بنده سر برین در بنه	کله خداوندی از سر بنه
بهرگاه فرمان ده ذوالجلد	چون درویش پیش تو انگ ببال
که بروردگار تو انگ تویی	تو امانه درویش پرور تویی
نه گشایم نه توان دهم	نیک از گدایان ای در گهم
تو بر فر و نهی دهم دسترس	وگر نه چو آید ازین بکس

اقتباس

والعلم والاستغفار

في القاموس القيس محلة شعله ناه مقبض مع معظم النار كما لمقباس وقبض يقبض منه ناه وأقتبسها أخذها

درف الصاح قيس بالتحرک باره آتش مقباس با کسر کذا نك وفائت رخن و دادن و منه اقتباس العلم يقال

قد اقتبس من آتش ز من و دالسن وفائت رخن اشتی

وفي الاصطلاح هو ان يضمن الكلام شيئاً من القرآن أو الحديث لاملئ انه منه

یعنی اقتباس تضمنی یا ضمنی کلام است شیئی را از قرآن یا از حدیث اعم از آن که تمام آیت و حدیث باشد یا

بعضی بشرط آن که در کلام اشارتی نباشد بدانکه شیئی از قرآن و حدیث است و این قید امر از آنکه در اشارتی

کلام اشارتی شود که آن شیئی از قرآن یا از حدیث است

واقیاس منقسم میشود به دو قسم اول مستحسن است و قسم ثانی مستهجن و قسم اول که مستحسن است

منقسم میشود به دو قسم احسن و حسن فالاحسن ما یستطاع حسن ما یستطاع السامع مع تضمن موداه للنصح

النافع یعنی اقتباس احسن آن است که بیضا آرد سامع را بواسطه ارتباطی که میان متنبس و مقبض واقع است با تضمن

سخنی بودلی آن کلام را نفع نافع را برسانش چنان که هرگز نگفته حلولی لمن سمع ووعی وحقق ما ادعی فیهم

ومن الاعراف المذموم في المذموم هذا البشائر ايضا
 انت الذي تنزل الايام منزلها
 وتقل الدهر من حال الى حال
 وما نظرت مدى طرف الى احد
 الا قضيت بارزاق و آجال

فيل في هذا السر المامون الخليفة العباسي فعصية عبا سديد اعلى قائمه و طليه فهدب فاجهد في تحصيله الى ان جاوز
 به مقيد انما اموه بين يديه قال له يا ابن الخنا انت القائل بهذا في ملاح عيه دليل ثم قال اخرجوا الساتر
 من قفاه بكفره من شعره ففعلوا به ذاك فمات
 واعراق محمود در مروج مضمون المسال اين رباعي است

از زخم سرد و زلف عنبر بويت
 از آنست نمائی موکسی در کویت
 از زخم سرد و زلف عنبر بويت
 ترسم که تشاں بجاند اندر بويت
 تعرضت لی بالجود حتی نعشتنی
 و اعطيتنی حتی طننتک تلعب²
 فانت المدي و ابن المدي و اخو المدي
 حليف المدي ما للمدي عندك مذهب

حيث ان محمود و دروكم بطفت ابي نديم
 ليس عين جودي و بدر جود و ابن جود
 تا آن که زنده شد دل بر نفس سقيم
 با جود عهده بسته و جود از تو مستقيم

و حضرت بينه سعدى عليه الرحم برين بيت
 نه کرسی فک نه اندلست زير ياي
 در کن ب بوسان بطريق اعراضى گويد
 تا بوسم بر راي ب عزال ارسلان ديد

1, It is you who cause the Time to alight, and transfer the universe from one state to another. Just a wrinkle of light cast by you at someone is sufficient to decide the suzerainty or the death of the people. For, assigning divine functions to an insignificant human being Māmun put him to death.
 2, By bestowing boundless magnanimity, you raised me from fall to an enviable position till I was prone to think that you are just playship. You are yourself magnanimity, son of magnanimity, brother of magnanimity, a signatory to the magnanimity. Magnanimity is an inseparable part of your being. 3, Uthbī completed in AH. 655 / A.D. 1257

اغراق - لاغراق في الصفه

فی الصالح اغراضی بباله کردن در مدح ۲ دهم و هفتم آن و در اصطلاح اهل صفت عبارت از آن است که

مسکون در وصف چهری سبالغ نماید و باقصی الغایت آنرا بشاید و باب که باب سبالغ ناما مجدی نکشاید که از ان الهام

عزیزم لازم آید چنان که بعضی سواد پاک کرده اند و این راه خطا کار سپرده بیکم شاید سخن بنویسند مری که لایق

بجای ممدوح باشد بیاراید و باب گراف سپهبد بر روی روزگار خولین کنایه چنان که بیایند استواء مذکور کرد

صواب کرد که پیدا نکرد خود جهاد

لیکھانہ اینر دوا دارہ بطریقہ شمال

وگر نه هر دو به بخشیدی هر روز عطا
اسید بنده نماندی باین دستمال^{۱۶}

اسید بنزیدر نمائی با اینر دستمال ۱۶

در اشغال این گونه سستی نه گوید مگر کسی باشد از حلیه معرفت ایمانی حاصل در مقابل از فرق نمودن میان حق و باطل

می باز دعوتی از سر شوی به گمان گرد ز دین مستی

بدگاه گرد و زدن مستقی

1, In his introduction to the book, he has quoted the prophet (Isaiah) in a lengthy passage on *awāq*, he has spelled out his views exhorting not to transgress the limits of propriety and decency, while employing *awāq* (Isaiah 15).
2, In another reading is *Shawshūn* (Isaiah 15).

(2) If another reading is obtained ^{above} 10^4 μm^2

3. However the above couplets are by عيسى بن ابي نضرة AP. 626. He used to praise Mahmud. The above verses figure in his Qasida eulogeting Mahmud which begins with this:

يا محمود يا من هو في الدنيا والآخرين
أعظم الناس قدراً وأعزهم منزلاً

اگر مراد بیجا آت و جاہ بہ مال
 راہ میں کہ نہ بیجی چل راہگیر
 ۹۵ راتہ الخیاں ص ۹۵
 The Sultan gave him 4000/- golden (درم) for this masida.

The Sultan gave him 4000/- golden (1)

“عصائی کا رفاہہ‘ کامرگری داشتہ۔ عضلہ بمبختی‘ کامر۔ ایسی سبب تخلص است۔ مہداتہ عظیم یافہ۔“

فدیرجا صید میراج مستغنی کردیدر محسود شود آورد - بالآخر کار بجائی رسید که بعد از ملاقات و مباحثات در جوان

ادرا گرفته در حضور او بآب فروختند و در بدو با وجود دُوب سلطان کسی را عذرش رعایت و طاعت او نمود

لہذا سوش باقی ماندہ الا بنادر" مجمع العلماء ص ۴۸

نهد ره روی تاج دولت بستر
ز بون رسم نفس را هر که کرد
دلا خشی اندیشه فویشی را
نهی باشد از خرمک طبع
سیدان ز افق شرد و باس

که همواره باشد در پس ره روان
بودنی الحقیقت عجب پهلوان
ز غوغا ساز بر گسوان
منه رخت همت درو تا روان
شکوان نصیحت ز نو شیروان

والا نام کردن حرفی از حروف در رکن اول موصراع بیت که صدر و ابتدا باشد باید که از صفت

اغاث عبارت است از (دم مالا یلزم) بود و از این باب شمرده شود و لیکن کسی تصریح باین سخن ننموده و بر لوح بیان نه نگاشته
و حاجت این مجموع در بعضی غزلها بر فویش این صفت را درمی داشته چنان که حرف کاف و دال در این دو غزل که مضمون اول دال است چنانچه
در اولین چون ز بار حبت دو تا شود

کو در دل فکر پیش و پس نه کند
کو در کاس از لعل لبس نه کند

کوزه مو که بشهد حق دارد

کاسه وقت پر نفس نه کند

کام دل هر که سازد از دل دور

کوه خاطر اسیر خشی نه کند

کنز باشد که طالب طمان

کسب احلاص خوفش نه کند

کاروان سیر در به بانگ بلبل

کامل اندیشه جرس نه کند

کی بود تا که دل ز دولت فغو

کیقبادی قبا یوس نه کند

کار دنیا مکن سبیل و راه

کین کو پیده شیوه کس نه کند

دست دلش نهی ز غوغا پهلوان

دنیا دوون چون از دل سبک رود بر تو

در کار کاشنا حق طلبی نمک شود

دانا دل آن کس است که دیوار خاطرش

دائم نجست خاک نهادهی بنا شود

دریای دهر موج زن از گهر صفات

دین بر روی کجی که دروغ آشنا شود

دولت شمر که ناجر اندیشه ترا

دکان وقت پر ز شمع و نا شود

دامان هر که چاک زد لعل عشق نیست

دل بسته زگار سعادت کجا شود

دردی که در دل است سبیل خفته را

در مان آن مگر ز رخ دلر با شود

شائس از قرآن مجید "حَامَا الدِّينَ فَلَا تَقْتَرِسُوا مَا السَّائِلُ فَلَا تَسْتَهْدِرُوا" زیرا که اگر لفظ تترج یا ماشه آن بجای شهنر
 نغمه شود و باورد و لکن آرائش سخن در ایراد لفظ شهنر یا مثل آن باشد و از ظلم سرور عالم صدر الم علیه و سلم
 اللهم بئس احوول و بئس اصاويل الامام حنیف و مجتهد و متعارف منها ایتلف و متناكر منها اختلف
 زرعیا نزد و حبا

و از ظلم قضایا وجهه و مسیم و فضله جسیم

شعر

يقولون في البستان للعين لذاه وفي الحشر والماء الذي غير آسن
 اذا شئت ان تلقى المحاسن كلها فغنى وجهه من نهوى جميع المحاسن^(۸)
 و زبيله نور نهند و در ایران زده شیخ و زبیل که درین بر دوزین بر نجهت فون
 زبیل بر دوزین بر م گناه رویه تا حشر بیخس سم رویی بود و شاخ طبر قون^(۹)
 و حایه ای فحیو عراده ای صفت شوی بیارات از آن جمله ای غزل

بود دایم الرضی پیری جوان که در کوچه عشق با سده دوان
 خوش آن کار دانی که سالم برد ازین وادی بر خطر کار دوان

۱. مشاء و عجم آن را لازم مایلانم خوانند الحیم ص ۳۵۵
 ۲. XIIIC A 9210, 1953. Therefore treat not the orphans with harshness
 3. O Lord I banish on you when I desire anything, and attack any one
 4. The souls, (before creation of bodies), were in groups, they are friendly
 of got acquainted, and fell out if disagreed at that stage.

5. Visit intermittently, it will enhance love and affinity

6. His face is comely and his generosity to be reckoned with.
 7. و ابوالفضل و نوری را که نسبت که بر سر وی را که آنجا آورده است لازم مایلانم است
 8. في الحشر و متعلقه و فی الراح و الماء
 9. و ابوالفضل و محمد بن عبد الله الموری (۳۶۳ - ۴۱۹ م) صاحب خیر و دیوان است که بر گرام با سیم خود است یکی از آنها دیوان (زودیات) یا
 کتب مایلانم است که بکر آن را طبع کرده اند و دوست فوق از همان دیوان است - معنی این است

دور شو ازین پیشه و جدا مان ازین اندیشه پامند در این کار و دوست منه برین کار که عاقبت ازین محامد بعنوان نشانی
و آخر ازین محامد خود را محزون بینی

بر لب خردی که مانند اذنی خردی یاد ره ایل قوی بر قصد بیری
از باب غایت خداوند کریم افتد بجه حسرت و درد ابدی

یار ب بجمال غم سرورم دار در زره ایل قوی خوشنوم دار از کشور انکار و عداوت ورزی با این حکما و حکما
دورم دار

(اعتراضی الکلام قبل تمام)

بدان که این صفت عبارت از آن است که مکمل سخنی آغاز کنند و پیش از آن که سخن تمام شود سخنی
دیگر در میان آورد پس با تمام آن سخن باز گردد و رجوع نماید و این عمل را از باب ضاعت حسوین نامند و این بر سه گونه آید
یکی حسوینیه و آن عبارت است از آن که مکمل لفظ زایدی جا آورد مثلاً از شرع و هذا الموضع
اورشنی صداع الرأس والقلوب لفظ راس زیادات زیرا که صداع معنیش درد سر است و از شوفازی
اللسان که باریست تو بر تنم نشست در زیر پست تو نهاد و مستندم
لفظ نهاد در این بیت زیاد است و آب این شورده زیرا که لفظ نهاد و مشهور و عید معنی است و برین تکرار حد
حاجت نیست

و دیگر حسوینیه متوسطه و آن عبارت است از آنکه آوردن و بیاوردن آن لفظ زاید که با آمدن
یعنی نه سخن بودن مستقیماً مثلاً از شرع و انت و الله علی غنم الاعداء و حید و حرکت و فزاید و حرکت
لفظ علی غنم الاعداء حسوینیه متوسطه است و از شوفازی

رقی

ذلم ندیم نم ملدتم عدیل غنا

از پی روی تو ای دل با یکمیی تن

را او همتی شکله حدائق البحر ص ۱۵

یا کمال رات حدائق البحر ص ۱۵

سی و طوطا را است حدائق البحر ص ۱۵

و از کلام سرور عالم صدی انعمیه و هم
 انظر طلمات لیم الصیامة عصیت عصت (اندر سر سوله و در
 مضجعه امده شوی و عفا مغفره تعالی لها
 و از کلام اسیر الموشی عسی کرم انرو جم
 یا احسن یا بیضاء احمری و ابیضی و غری غیری
 و از کلام فضی
 اللهم سلط علیهم الطعن والطاعون و لم یخلق خلق و شان شائن و
 شیه و صیحه مشومته و خیم و خیم
 حنیئ الساد اتسانی در اقا
 و فی مقلتی منده فارقتهم
 نوان کوان خوب تر کوانی
 در آورد در صیر من به نوانی
 از دل آسودگی نوانی نیست
 صوفی وقت را صفائی نیست
 دل نه بری جهان که درو
 بی جلال نگار صاف دلی

و اسلم این صنعت متجا در است از حدیث و جامع این مجرعه را کمال است در علم سکر که مسی بر و ارجح الوصول از اول تا آخر میسر

این صنعت را بنی اقضا به نروانده و از تجسس کرده اند
 و صنعت اشتقانی است که در نظم و نثر افراط بیارند که وصف آنها بیانی نیست یک در شبیه باشند خواه از یکد را به اشتقانی باشند مانند کلمات
 (در سراسر رسائل) و (خواهان غایتین خوانند) یا از یک ماده اشتقانی باشند که وصف آنها خندان شبیه و نزدیک یکد را باشند که در ظاهر توهم اشتقانی شود از قبیل
 (آسمان را شبیه) و (امان در زمین و مکان و کین و اشغال آن) و قیوم را شبیه اشتقانی گویند حدیث از این صفاتی ادون ص ۸۸
 therefore most of the examples quoted above from Quran belong to

1) The real darkness will be the darkenesses on the day of judgement.

2) reported A.H. 40/A.D. 661. at-Hiad

3) Happy are our superiors, who enjoy the company of friends and wine, while I have nothing to my hand since I left them, but grief and melancholy

4) the arabic verse by طوفانی ص ۵

است و ذکر کرده شده ریح و تجارت را که ملازم است و گاه باشد که استعاره چون در ستم خود و می تواند شالین

آن ماه شب چهارده از من چون جدا شد روزم به شب گشت و ندانم که بگذارد

استعاره کرده ماه محبوب را و شب چهارده که ملازم استعاره که ماه باشد ذکر کردن و از من جدا شد که ملازم استعاره که محبوب است

نیز ذکر کرده و ترشیح اینست از اطلاق و تجرید آن که صفت استعاره جاری است در جمیع زبانها و مقبول طوائف کافه بلغا

و مضامین و زینت بخش کلام عقله و ادبا و چون استغای جمیع انواع استعاره و امثال آن در ث تطویل بود بنا بر آن ستونی

بیان بصواب ایراد آن نوی نمود و بحکم آن که مالا یسیر است کلمه لایترک کلمه بیکر برخ از آن آلتی و در زید و بد

قائمه گردید لان الحجة تدل على العذير والحفة على البیدر اکبیر

اشتیاق

فی القاموس الاشتقاق اخذ الشي من الشيء واخذ الكلمة من الكلمة

و فی الصراح اشتقاق (فتن حرفی از حرفی

بدان اصفت اشتقاق قویب لصفت تجسس است و آن عبارت است " از آوردن شکم در کلام

خولیس النظمی را که حروف آنها متجانس و مقارب باشند در لغت و از این گونه در کلام رجبیل جل جلاله و در اخبار

آثار وادان اسمه شالین از کلام مجید قائم وجهت للدين القيم یا امفی علی یوسف و اسلمت لیسلمان

در هر العالمین و جنة الجنین دان لیریه کیف یوارى سوءة اخیه قال انی لعلمکم من العالمین

فروغ و در بحان و جنة نعيم وان یردک بخیر فلا راد لفضله

و شتی نمونه از قراری

2, But not when they face to the right-direction (xx, A 43, P 1063)

3, How great is my grief for Joseph. يوسف XII, A 84, P 582

(4) My soul I do (now) submit in Islam with Solomon to the Lord of the worlds (xxvii A, 44 P 989)

5, of the gardens will be near and (easy of reach) LV A 54 P.

6, To show him how to hide the shame of his brother. المائدة I A 34 P 252

7, He (Kut) said "I do delist your doing. السواء xxvi A 168, P. 966

8, (There is for him) rest and satisfaction and gardens of delights

9, If he do design some benefit for thee, there is none can keep back

his favours. یونس I A 107 P. 512

Continued on p 25

باین ترفیع استعاره بانگنایه و تحسینیه داخل میشود زیرا که بر تقدیر این توفیق اگر ذکر شده
کنند و اراده مثبتیه نمایند نیز استعاره باشد و استعاره بانگنایه تشبیهی است مضاف در نفس شکم بانه که مذکور شد فقط باشد
و تحسینیه اثبات اری است که شخص باشد مثبتیه به اذ برای مثبت مذکور

و اذ المنة النسب الظاهرها الغيث كل مية لا تنفع

یعنی و تشبیه رنگ در آویخت چنگال خود را تو بر تھویند که بیا و نری، بیج نیست نخواهد کرد شاعر در نفس خود تشبیه کرده رنگ را
بسیج در احداث نفوس تھو و غلبه و اظهار را که از لازم مسیح است جهت رنگ اثبات نموده و تشبیه رنگ را بسیج استعاره بانگنایه
است و اثبات اظهار در رنگ را استعاره تحسینیه و از ظلم سرور عالم صلی الله علیه و سلم الخنة زائمة لعن الله تعالى القضاة
و هرگاه در استعاره از لازم مستعار در مستعار نه چیزی مذکور نباشد آن را استعاره مطلقه گویند مثل
عندی اسد و الا ملام مستعار مذکور بود آن را مجرعه خوانند مثلش چنانکه شایسته سبزه و آری گفته
سرو تو مگر را بالیند کین دل نفسی بجانشیند

استعاره کرده سرو قامت مجرب را بعلامه طوک اشترک است بیان سرو و قامت مجرب و بعد از آن وصف کرده سرو را
که استعارات بنشین که ملام قامت مجرب است که استعارات است
و الا ملام مستعار نه مذکور باشد آن را در شمع نامند مثل قوله تعالى
اولئك الذين اشترى الضلالة بالهدى فما ربحت تجارتهم

در آیه کریمه استعاره کرده شده اشترای را استبدال را بعلامه آن که در استبدال دادن و ستدن است چنانکه در اشترای

1 The mischief is sleeping, may God curse him who awakens it

2

و عمر بن العاص و ابل السهم را خطبه الیت که در صبح عرانی کرده است و آن فصل بعد استعاره است و بنیابت فضیله و خوب است
حدائق البرص ۹

3 d. A.H. 457/AD 1453 Browne's History Vol III p 498

4 II, Ayat no 16 These are they who have wanted Guidance
for ever but their traffic is profitless

و بهتر این است که شاعر این طریقه تشبیه و این اسلوب نگارش بر د زبیر که تا استدراک نماید و به مدح یاز آید عیش و شادی
بنا بر این متغصن کرده باشد و لذت سخی از سخی برده

استعاره

و العاصم استعاره منه طلب عاریه و الحاربه مستدرة وقد تحف و الحاربه مائدة و لوع بلیهم حیث
عوارض مستدرة محففة

و فی الصراح استعاره بعباریت خواستی

و فی الاصطلاح هی اللفظ المستعمل فیما تشبه به معناه الاصلی یعنی استعاره لفظی است که در معنی آن تشبیه داده شده آن معنی
را بمعنی اصل آن لفظ مثل باریت اسلا میر می در این با استعاره لفظی است که استعمال یافته در معنی که آن لفظ شیخ است
و تشبیه داده شده آن معنی را بمعنی اصل لفظی است که حیوان مفترس باشد و بعضی توفیق چنین کرده اند که الاستعاره همی
لفظ الطبیعه به فی التشبه یعنی استعاره استعمال لفظ تشبیه است مثل لفظ اسد در تشبیه مثل رجل شیخ و برین توفیق حکم را
مستعمل معنی را که تشبیه است مستعمل معنی را که تشبیه است مستعمل معنی را که تشبیه است مستعمل معنی را که تشبیه است
مثلاً بمنزله لایسی است که عاریت گرفته باشند از تشبیه که حیوان مفترس است برای تشبیه که رجل شیخ باشد و بهر دو توفیق استعاره
با کنایه و استعاره تشبیه خارج می شود زیرا که در کنایه و تجنیس مذکور تشبیه است و مراد از آن تشبیه چنان که معلوم گردد و بهر توفیق باید
که مذکور تشبیه باشد و مراد از آن تشبیه و صاحب مفتاح توفیق چنین کرده که الاستعاره همی آن تذکر احد طرفی التشبه
و تشبیه الطرف الآخر صد عیار به دخول التشبه فی جنس التشبه به یعنی استعاره است که تذکر کنایه طرفی از طرفین تشبیه
که آن تشبیه و تشبیه باشد و اراده کنایه آن طرف مذکور طرف غیر مذکور را در حالی که مدعی باشد دخول تشبیه را که رجل شیخ است مثلاً در
خفیه تشبیه که اسد است

در حدائق السوحن ۱۰

He is known as born and died - سراج الدین ابو یوسف سلاکی
for his renowned work entitled - معروف اشتقاق نحو معانی و بیان عروض
A.D. 626/A.D. 1228

درون دل نه چنده ایل دل خود را راه
رحمت زرد را بهر دشت شیرنگ
ولا لجوه نفس تو اسیر ذوق
راغایت تو فیه تر از علم و عمل
و چون کاتبی از غم روانه شد بخدم
که دزد را نگذاشتند در خزانده
بلی بود ز سرخ از برای روز سیاه
بر لبان کسان چیده می روی در چاه
که نیکو غایت قاضی از هزار گواه
گرفت خوش سوزی بین فی الحاق اسم

و حایه ابن محبوب

در عشق نه رفقه و نه باختر است
نهال کینه سپرد که بدلی می گفت
که گفته اند بر کوه کمان زرد دارد
بریده یا در رضی که این اثر دارد

و بعضی شواهد در یاد می شود مثل ذکر کرده اند چنانکه بید کرده

الاکل شیخی صاحب الامه باطل
و کل یحیم لامحاله تراثل

(۲) و الا فیه لیسب گویم

نه بر که مینشی دارد بوجوب باید رفت
و خواهم حافظ شیرازی

نه بر که آینه ساز سنگداری داند
نه بر که سر بر آینه قلندری داند
نه بر که چهره بر او وقت دلبری داند
نه بر که تر از حواصی جا است

و این صفت خندان در نظم و نثر نکرده اند که از زیری بر آن تصور نتوان کرد

انرد فاج

بسم الله الرحمن الرحیم. His father, who is known as *amang* among *buloklar*, belonged to *bedin* *bedin* *bedin* because of his generosity, was killed in a battle against *bedin*. One of the authors of *amang*, he embraced Islam and his poetry is deeply influenced by Islamic ideology. The above verse belongs to *amang*. It means except Allah everything else is delusive and all the pleasures are prone to taper down to naught. The prophet *amang* is reported to have approvingly added *amang*. He migrated to Kufa during the period of *amang* and there in A.H. 40/A.D. 660 during the reign of *amang*, a minister of *amang*, *amang*, is a city in *amang*.

(3) d. A.H. 791/A.D. 1389

[A.D. 1326-1389]

A.H. 791

وفي الصراح مثل نفختين داستان اقبال جماع

بدان که این صفت عبارت از آن است که شکم در کلام فوئیه معنی از معانی بسیار در این زمان آن را بطریق داستان در محاورات

فولس: اگر بکنند سالیان از سوزن

عراجم الحداثة اغتنمها

تروم العرش ثم تنام ليلا

الان الحداثة لا تخدم

نغوص البج من طلب الآتي

ومن طلب الحناء لخر غلها المهر

” تهنون علينا في المعالي نفوسنا

و از شوخیم سنانی

که شرباز کی بپند غریب کاروان را

جوانی بر سر راه است در باب این جوانی را

والو المعالي را زنی

آری بروزگار خود در کار دان

نادیده روزگارم از آن کار دان شدم

و سینه بخاری

کلمه شغف در کتب نیده درین

بست از دینیت در دل بر غنیم سخنها

برواز کند روح غریبان بوظنها

روح دل سینه طلبه زلف تو آری

و کاتبی نیشاوری

1. I seize upon this day of youth for they don't last.

2. Ascribed to قوشه‌ای (ک) ابو جهم it means, you aim to scale and carve out a unique place for yourself and yet you sleep at night; He who wants pearls dives into oceans.

3. It is by الرواس A.H. 320-357/AD 932-968; حدائق السوطلا p. 15

4. The first mystical poet of Persia d. 545 A.H. 1150

5. عیاش الدین سودی بن محمد بن محمد بن ابی اسحاق a contemporary of Sana'i the saintly mystic

79 م مجمع الفوائد

6. آری بروزگار خود در کار دان second line reads as under under A.H. 545/AD 1150 respectively

7. عیاش

8. AB39 in plaque in Shiraz, died. تیمور شاه رزا entombed محمد بن عیاش کاتب نیشاوری

AD. 1435

بنار در جهان گشت زار ساختند جانم که سوزدگر و در حق ز در مان بر زبان من

نولانا دطواط در سال خولیس می گوید که ارباب بیان این صفت را چنین شرح کرده اند زمین سیکوم این از جمله صنعتها نیست بیک سخن غلا و فضل در نظم و شرحین باید و هر چه نه چنین باشد سخن عوام رد و انجمن را نشاید و الحق نیکو گفته و گوهر صواب گفته مستحق تحسین است و مستوجب آفرین

اختصار

فی القاموس اختصار الكلام اوجزه والسجدة فراسورهها وترك آئینها کلا یسجد اوافر آئینها فقط یسجد فیها وقد نهی عنهما ووضی الید علی خاصته کتختص ووفی الحدیث المتخصرون یوم القیامة علی وجوههم النور ای المصلون باللیل فاذا لعبوا ووضوا الید بهم علی خواصهم

وفی الصراح خاصه بیگاه اختصار نامه اردن سخن

واعلم ان الاختصار خصوصیات المقصود بلفظ اقل من الاول وقیل ایجاز اللفظ مع استیفاء المعنی وقیل رد الکلام اکثر الی القلیل فی معنی کثیر مسمى الاختصار اجتماعه ومنه المختصر وخصر الانسان والاقتصاد وایشان بعض المقاصد وترك البعض

ارجحال

فی القاموس ارجحال الکلام تکلم به من غیران یمیثه وبلایه انفراد وکلام رجیل مرئجل وفی الصراح ارجحال به به یم مشروطه لغت

ارجوز

معنی این نظام حرف راه آه جا ذکر ریز کرده شد باید دید

ارسال المثل

المعالم رشید الدین ابوبکر محمد بن محمد بن عبد الجلیل الکاتب المرحوم البیروتی وطلعا d. 578 AH / AD 1182 رشید الدین وطلواط
The faces of those who put their hands on their flanks will be illuminated on the day of judgement. i.e. those who offer prayer at night & when tired place their hands on their painting flanks.

عَوَافَ مَا دَاخَلَ سِيحَ قَوَافِي سِيحِ آيَاتِ فَلَاعِي فِي إِعَادَةِ الْقَافِيَةِ هَذَا إِذَا اتَّخَذَ الْمَعْنَى بَيْنَ الْقَافِيَتَيْنِ وَإِذَا
إِذَا الْخَلْفُ فَلَا يَكُونُ عِيَا

ان الاطاعه لربك ارفعوب فافيه است و ان عبارت است از اعادة کردن قافیه هر یک و نیز هر دو یا هر سه و هر

سنگم و ازین قبیل است چون صدر عمر بن نفق و شنیدن خروج جمیع حواریان و دوستان و الف و دها در صفات و کمالات

والله اعلم بالصواب والحمد لله رب العالمين
والله اعلم بالصواب والحمد لله رب العالمين

عنوان اهد و پرد - وفون شخصه صی چون ازین سرسین و بالجم برده در آوا اینست صریحا بنید معنی نکر شود خواه یک حرف باشد و خواه بیشتر

از قبیل الطوائف است

در سبب شکیبایی عیب با طعنه آنست که ایضا در لغت بمعنی کسی را بر آن داشتن که پابر حریفی نهد آید و چون این نوع

مفتی مجاہد عیوب خاں اور مولانا پور پٹھان اور اہل حق اُترند

ابناء

وفي الخامس ابدع الشاعر في البيت

دفعی الصراح ابراهیم نوریزدن آورندن دیر شکی و طراز نو نهادن سعاد در مسج و علی صفت

و این صفت نزد ارباب بیان عبارت از آن است که شکم در کلام خویش معانی بی پایه با الفاظ فضیحه آورد و سستی را از لطف و

تَعَفُّفٌ كَمَا يَدَّارِدُ مَالُكَ مِنْ شَرِّ عَصْرِي

تو ان شاہی کہ اندر مشرق و غرب

پیگروئید در تئید و تئید

برقندت پرین کائنات ز شجرہ الیم

جہود کو کہہ کر اس کو سزا دے

حضرت عاقبت محمد در آن

ہمست جون کو لیسے لائن پر بلا می

و از شایع دیگر

واز جا یہ اس مجموعہ

نہ تنہائی چاند فکر د جان ناکوان من

الشيخ (عليه السلام) في السنين ١٠٠٠ من

و سبب تسمیه این عیب با لغاء آنت که آلفاء در لغت بمعنی دور گردانیدن آید از مقصود و چون

این عیب بجهت آن پیدا میشود که شاعری در ادب و سبک داند از مقصود آنکه آن آنجا حرف زوی است بنا بر آن او را آلفاء خوانند

الطاء

فی القاموس و طئه یا کسر طاءه داسه و او طاه فرسه علم علیه فوطئه و اد طائی المعرف

او طافیه و او طاه کسر طافیه لفظاً و معنی

و فی الصراح الطاء تکرار و افاد است در شعر

و فی بعض رسائل العروض الا طاء فی الشعر تکرار الفا فیه و اعدادتها مالم یختل فیه سبع

continued from P. 14 and 15

to doing uncalled for wrong to the child. Therefore the above line means that "The wrong done" is me by my father explains my death after existence, as for me I changed none" IBN-1- KALLIKAN. p. 33.

(۵) وهو ابوالعباس احمد بن يحيى بن زيد بن سيار النخعي الشيباني المعروف بشعلب

He was born in A.H. 200/A.D. 815 or A.H. 204/818 or A.H. 201/816 and died on Saturday in A.H. 291/A.D. 903 at Baghdad and was buried in the grave yard known as باب الشام.
 باب الشام
 لاخفص الاصغر
 ابو بكر الانباري
 and ابو زهير have narrated on his basis.

Following are some of his important works.

کتاب المصون کتاب اختلاف النحویین کتاب سائر الیوان کتاب معانی الشعر کتاب التصنیف کتاب الیاء
 کتاب ما یصرف وما لا یصرف کتاب السواذ کتاب الامثال کتاب الوقوف لا یبتداء کتاب الالف
 کتاب اعراب الیوان

IBN-1- KHALLEKAN. p. 30

ما جرت عليه آتسى در دل است که میدارم آن شطرنج را که است
و چون در سنت فارسی حرکات آخر کلمات مثل لغت عرب نیست بنابر آن فارسیان اقوال را در اول و مخالفه اعتبار کرده اند

الكفاء

في القاموس كفاء منصرفه وكسبه وقلبه كالكفاء وفلان طرده والكفاء مال وأمال وخالف بين العرب القوافي

او خاف بین حیثیها او اقوی او افسد فی آخر البيت ای افساد کان

وفي السراج النور نوعان من عيوب ما فيه من بعض البيت روى دیر باشد و بعضی را دیر و قوافی حرکات روى را نیز گفته اند

وفي بعض رسائل العروض الاكفاء اختلاف الروى وكذلك انما يكون عند تقارب الحروف واما ثلثها مثل اختلاف

الروى دالاً وطاء او تاءاً واختلافه ضاداً وطاء وطاء او ضاداً وذاً ولاماً او حاء او حاء او لاماً و نوناً او عیناً و غیناً

او نوناً و نوناً و هو ما خور من المكفوف وهو المثل كان الشاعر كفاءً بين الحروف المتمازیه والكافؤ الاستواء يقال

المسلمون بكافؤ و ماء هم والحامل للشاعر على الاكفاء وغيره من عيوب القافية مضائق الشعر و مرادها

وما ذكرنا في الاكفاء من انه اختلاف الروى نفسه فهو قول ابی زید و ابی العباس محمد بن المبرور

غيرهما وهو القول المشهور عند العرب وقال الفراء اكفى الشاعر اذا خالف بين حرکات الروى وهو

مثل الاقوي وهو قول الخليل بن احمد السروى و ابی عمرو بن احمد و ابی عمرو بن الحلاء و احمد بن يحيى بن اغلب

ابن اوس بن سعيد بن اوس بن ثابت بن زيد بن قيس بن زيد بن النعمان بن مالك بن ثعلبة بن كعب بن الخزرج هكذا قال الخطيب في تاريخه

وهو ابو زيد بن سعيد بن اوس بن ثابت بن زيد بن قيس بن زيد بن النعمان بن مالك بن ثعلبة بن كعب بن الخزرج هكذا قال ابن سعد في طبقات

He has followed some of the following

كتاب الامم كتاب خلق الان كتاب المطر كتاب المياه كتاب اللوات كتاب الراد كتاب تخفيف الروى كتاب مصار و غيرها

He died at Basra in AH. 214, or 215 or 216/AD 829, 830 or 831

of either 93, 95 or 96.

IBN-I-KHALLEKAN. p. 207.

هو ابو عبد الرحمن الخليل بن احمد بن عمرو بن تميم الزاهد روى يقال الزهيدى الا زدى البحرى

It is he who invented parody and five circles to include various kinds of metres; consequent upon his prayer at Mecca

to God to reveal to him unprecedented branch of knowledge.

At the end of the conference they had observed about

و اختلاف حرکت دخیل در قوافی غیر ششم بر حرف وصل جائز نیست اما در قوافی ششم بر حرف مذکور تجویز کرده اند
چنان که شیخ سعدی علیه الرحمه در این دو بیت کرده

ای پادشاه وقت چون وقت قرارسد تو نیز با گدای محنت برابری
مردی گمان میکرد به پیچ است و زور و کتف با نفس آری بر آن دامن شطری

و سبب تسمیه این حرکت با شباع آنست که اشباع در لغت به معنی سیر کردن آید و چون حرف دخیل از حیثیت عرب
بحرف روی با حرف ردف برابر است و بودن حرف ردف و روی در جای خود لازم و تغییر جائز نه و بودن حرف دخیل
در جای خود لازم نه بکلم تغییر او جائز با وجود عدم ضرورت پس گویا این حرکت سیر گردانیده و مستغنی ساخته حرف دخیل
را اگر من فواید در جای خود می باشد و اگر میخواهد می رود بنا بر آن این حرکت را اشباع خوانند و آنچه زیاد کرده میشود
در آخر کلمه از حرف و او و الف و یا آنرا نیز اشباع گویند و این در قرآن مجید و اشعار عرب بسیار است مثلاً از آیات
قرآنی یمقلب وجوههم فی النار یقولون یا لیتنا اطعنا الله و اطعنا الرسول و قالوا بنا آفا
اطعنا ساداتنا فاضلونا السبیل

و از شعر عربی کان الذی خفت ان یتکونا انا انی الله را جمعون و غیره از من الاله
اقواء

فی القاموس اقواء استعنی و افتقر ضد و الجبل جعل بعضه اغلط من بعض و الشعر خالف بین قوافیه
بما فتح بیت و غیر آخر و قلت قصیده لهم یلا اقواء و اما الاقواء بالنصب فتلیل و اقوی الارض نزل
فیهما و الا دخلت و قال فی موضع آخر صرف شعره اقوی فیه او هو الاقواء بالنصب و الخلیل لا یجوز
وقت جاء فی شعر العرب منه

د. سعدی d. A.H 690 or 694 / A.D. 1291 (A.D. 1184-1291)

XXIII 66 p 1128 The day their faces will be turned upside down, on the
day they will say "How to us, would that we had obeyed God and
obeyed the apostle after apostle."

Ibid 67 p 1124 And they would say "Our Lord, give us the right path,
straighten our eyes, And they misled us, As is the right path."

اجازه

في الشعر مخالفة حركات الحرف الذي يلي حرف السوي او كون القافية طاء او الاخرى

دالا ونحوه وان تنتم مصراع غير

وفي الصراح اجازه در شعر مصراع دیگری را تمام کردن و یکی روی دال و یکی روی طاء آوردن

اشباع

في الصراح اشباع سیرگرداشدن

وفي بعض رسائل العروض الاشباع حركة المدخيل عند تلك الحركة كسرة ابدأ الا

ماشد

به آن که یکی از حركات قافية اشباع است و آن عبارت است از حرکت حرف دخیل و آن بیشتر کسره باشد

چنانکه حرکت صرزه درین رباعی

دایم دل من هست یرویت مائل هرگز نشود مهر و از دل زائل

خورشید رخ تو خوب تر می بینم اکنون آمده غبار خطش حائل

و گاهی فتح نیز می باشد چنانکه درین مطلع طبر فاریابی

بگذشت ماه روزه بخیر و مبارک بر کن قدح نبارده گل رنگ راوکی

و گاهی ضم نیز می باشد چنانکه درین بیت

ای کشته را اثر گس شوخت به نفاعل زلف در رفت است ز سر رسم تطاول

The Persian version of افکار does not figure in the manuscript. It is applicable only to شفاعل which becomes شفاعل. It is substituted by شفاعل. در فاریابی، شفاعل و در افکار شفاعل. -

دخیر d AH. 598/1201 AD

وفي بعض النسخ مثل العروض السبعة بالسین المجهلة والعین المعجمة اسم قول
من الاشباع او التبيين وبعضهم يقول المتيقن بالسین المعجمة والعین المجهلة من
الاشباع وكل واحد من التبيين يدعى التصحيف على صاحبه ومعناه ان يزداد
حرف ساكن اذا كان في آخر الجزء سبب خفيف فيحول متاعيلان الى متاعيلان وفاعلان
الى فاعلانيان ^(هـ) وسفعان الى سفعان على احد الوجهين وهو جعله ذاوئد يفوق
متوسط بين السبيين الخفيفين فانه اذا جعل الوند المجموع في آخره كما في الوجه
الآخر لا يكون متغابلا هذا لا كما سبق ذكره قريبا ويقال للمبتدئ المطول ايضا
قيل وان يزيد في اسبابه فهو متيقن وقد قيل فيه متيقن ومطول
يقال شئ سابقا كاملا وسبغت النعمة كسر سبوغا اشعت واسبع اسم تعالى
المنفعة اسمها
والسبب بالفتح وكعب ضد الجوع يقال شبعت خبزا او من خبز واشبعته من
الجوع قلت يمكن ان يشرح قول من قال بالهملة لان الاشباع بالمعجمة يسمى به حركة حرف
من حروف الفاقية وهو الدخيل ولا خلاف فيه فالاولى ان يسمى هذا التصرف بهما
اللفظ حتى لا يقع التكرار ويحصل المقصود لان ما لمعنيهما واحد

واعلم ان العروضيين قد يشابهون فيسمون العروض والضرب متيقنين ^{صين} ويقولون
ومكفولين مثلا بحازا ووسعا واما في الحقيقة فنفس البيت موصوفة بهذه الاوصاف

سبغ or سبغ are the other synonyms of سبغ It is preferable
to call سبغ instead of سبغ in order to avoid confusion
and distinguish between the two.

The prosodians inadvertently call سبغ & سبغ as سبغ or سبغ as the case may be whereas it
is applicable to entire couplet rather than a foot.
(٥) When composed of سبغ it should be written as سبغ

اذا

اذا لم في القاموس الدليل هو آخر كل شيء ومن الانشاء والتوب ما يجرد ذال صاملا ذيل
كما ذال والمذال من البسيط والكامل ما نريد على وتده من آخر البيت حرف كان ذلك الحرف بمنزلة
الدليل للمقيض وفي الصراح اذا لم فو هشتن دامن در ليه وجزان

وفي بعض رسائل العروض الاذالة بالمعجمه ان تزييد في آخر الجزء حرفا ساكنا بشرط
ان يكون ذلك الجزء وقد اجمعوا حتى اذا كان آخر الجزء سببا خفيفا يسمى سبغا وليس
يسمى الا في مستفعلن وفاعلن من البسيط وشفاعلن من الكامل فزادوا في كل واحد منها
نونا ساكنة بعد علن فاسم يكمل النطق بها الالتقاء الساكنين فقلوب النون الفا
وضار مستفعلن وفاعلان وشفاعلان وتسمى هذه الزيادة الاذاله والتذييل
والجزء مذال او مذيلا كما قيل

اذا نريد حرف ساكن بعد ساكن على التوكل فهو المذال ومذيلا

بيان اذا لم در لغت بمعنى دامن فو هشتن آيه ودر اصطلاح اهل عروض عبارت اذان است که شاعر برخيزد
که در آخر وند مجموع بود که حرف ساکن بپيوايه وای زياد در مستفعلن وشفاعلن وفاعلن وروى نمايه لس اول مستفعلن
شود و ثانی شفاعلن و ثالث فاعلان گردد و آن ارکان را که اذا ل در آن راه يابيد مذال و تذييل اسم فاعلان
تذليل نیز خوانند زیرا که ای زياده کرده حرف را بدارا کرده دامن تشبيه داده اند

ازل

معن این لفظ در حرف زای نزد ذکر زلل بایه دید

اسبغ

في القاموس اسبغ اسم فاعل النصبة آتمها والوضوع بلغة مواضعه وفي كل عضو

حقه

وفي الصراح تمام گذاشتن لغت و تمام آوردن وضو

معبر باشد به شبهه بیان علت غائی که در آن با غایت معبر است در میان غایت ثبانی قرار بدود
 و چون این مقدمه علم بان موجب از یاد بصیرت و از اطمینان بردن هر سبک عرض نمود
 و از ذکر آن به سبیل اجمال فرمود هر گاه آن آمد که پاره بیان از رخساره شاید معانی بر کشاید و در مقصود
 شروع نماید تا نقد عرض از جمیع این مجموع حاصل صیرف وقت آید

حرف الهزه ابتداء

پد آن که ابتداء در لغت بمعنی آغاز کردن آید و در اصطلاح اهل عروض رکن اول مصراع
 ثانی را ابتداء گویند زیرا که چون رکن اول مصراع اول صادر نام کردند پس رکن اول مصراع ثانی را ابتداء
 خوانند تا امتیاز و فرق باشد میان نام این دو رکن در آن عکس این مذکور میگردد چنانچه اول را ابتداء
 می گفتند و ثانی را صدر نیز میگویند اما چون لفظ صدر در شعر باول حقیقی بود بخلاف ابتداء بنا بر آن
 اول را صدر نامیدند و فی القاموس الصلح اعلى بقدم کل شیء و اوله و فی الصراح صدر اول هر چیز و
 پیشگاه - از کلام جامع این مجموع
 صدر و وصف نفل نبود در عریض نرم عشق ابتداء از پیر که فواید ساقی مان کند

M. RIDA quotes his grand father Maulana Ahmad in the margin
 بیان که ابتداء اول باب این مجموع بلفظ ابتداء فارسی از حسن و خالی از لطافتی نیست لول المرفوعه و اما در کتب سرها
 و literally means ocean, the middle or the deepest part of
 the sea. a famous lexicon by ^{نورین نجیب و نور آبادی} who flourished
 during the 14th century A.D.
 (d 393/1002 AD) had written a lexicography called ^{الصراح}
 prepared an abridged version of ^{الصراح} in
 674 AH/1282 AD at Kashgher and expanded it to include
 Persian words too. He prepared its fair copy at Kashgher
 in 700 AH/1300 AD. ^{فیضی} has profusely availed of it in
^{در الاماثل}. The abridged version by the latter is known as ^{صراح}
 صدر و وصف نفل بود در عریض نرم عشق از پیر که فواید ساقی مان کرد افشاح ^{دعای جابر}

فانی نیست

دیگر بدان که مطلق تصور موضوع هر علمی و تصدیق بوجود آن موجب از دید بصیرت شارع آن
علم نمی آید بکده تصدیق بموضوعیت آن علم یعنی ملاک علم فلاں شیئی است می باید زیرا که تصور موضوع و تصدیق بوجود او
از مبادی تصویریه و تصدیق علم است نه از مقدم شروع

دیگر بدان که بر امری که مشرب شود بر فعلی آن امر را ازان حیثیت که نهایت آن فعل است اعم
اذان که باعث باشد در فاعل را بر آن فعل یا نه غایت گویند و بعضی گفته اند ازان حیثیت که نهایت آن فعل
است و باعث نیست بر فاعل را بر آن فعل غایت خوانند و ازان حیثیت که نتیجه مشرب بر آن فاعل است فائده و
باین طریق که بیان غایت و فائده کرده شد غایت و فائده بالذات متحد باشند و بالا اعتبار مختلف و اگر آن
امر که باعث شد در فاعل را اعم ازان که مشرب شود بر آن فعل یا نه آن امر را نظر بفاعل معین عرض گویند و نظر
بفصل علت غائی و اگر نظریه علی معین نباشد بکده شیئی دیگر مثل مفعول حکم و مصالح خوانند مثل ضربه فادیه
فادیه بقطر باین که نهایت مشرب بر ضرب است اعم ازان که باعث باشد یا نه و یا آن که نهایت است و باعث
نهایت غایت برده و نظر باین که نتیجه مشرب بر ضرب است فائده و اگر فادیه باعث باشد در فاعل را بر ضرب اعم
اذان که مشرب شود بر ضرب یا نه نظریه علی معین عرض برده و نظر بضرر علت غائی و نظر بشیئی دیگر مثل مفعول حکم
و مصالح و نیاز بر آن میان غایت و علت غائی محرم و خصوص من درم باشد یا نباشد زیرا که وجه غایت اعم از باعث
و عدم باعثیت بود و علت غائی اعم از آن که مشرب شود بر فعل یا نه ماده اجتماعی آنست که مشرب باشد یا باعثیت
و ماده افراقی باین که مشرب باشد و باعث نه و دیگر آن که باعث باشد و مشرب نه و اگر در غایت عدم باعثیت

بسم الله الرحمن الرحيم
لا إله إلا الله العليّ عن الموضع لا نقول الحب ما كان خالما عن الفواكه والمنافع وأفعالنا تعالى شمله
على حكم ومصالحه لاجتماعه في مخلوقاته نكتها ليست أسيا با باعثه على أقدمه تعالى وعللا مقتضية لفاعله
فلا تكون أغراضا وعللا لأفعاله حتى يلزم استكمالها بل تكون غايات ومنافع أفعاله تعالى
محطة الولد قدس سره

اما قواعدی که قاعده است و آن عبارت است از حکم کلی که منطبق شود بر احکام جزئیات
 موضوع فوعلی مثلا چنان که گوئی کل فاعل مرفوع پس این حکم کلی که شتمل است بر احکام جمیع جزئیات
 موضوع فوعلی مثل نرسیدن فی حال نرسیدن مرفوع معمر فی ضرب عمر و رزق الی غیر ذلک و این جزئیات
 سندرج اند تحت این حکم کلی که شتمل است بر آنها بقوه غریبه از فعل و قانون واصل و قاعده و ضابطه اسماء
 آن حکم کلی است باعتبار اندراج جزئیات در وی و استخراج آن جزئیات از آن حکم کلی سه شیوه است - پس چون
 خواهند که استخراج جزئی از آن جزئیات حکم کنند باید که عمل کنند موضوع آن حکم یعنی فاعل را بر جزئی از
 جزئیات او مثل نرسیدن مثلا پس حاصل شود آن قضیه که نرسیده شود آن را صغری و آن حکم کلی را کبری هکذا
 نرسید مرفوع لانه فاعل و کل فاعل مرفوع نیست پس نرسید مرفوع فاعله خارج بهاء الفصل هذا
 الجزئی من القوه الی الفعل و قس علی ذلک غیره و علی هذا القیاس قولنا کل مومن
 شمر فنقول هذا شمر لانه مومن و کل مومن و شمر غیبت به هذا شمر

و چون نماید بر علم از علم دیگر بحسب نمایان موضوع است باید که ماهیت موضوع بدانند
 چنان که گفته اند موضوع کل علم مایهت فیہ عن اعراضه الذاتیه یعنی موضوع علم چیزی است
 که بحث کرده بنمود در آن علم از اعراض ذاتیه آن چیز مثل بدن انسان که از حیث صفت و درض موضوع علم طلب است
 و از حیث کمیت و کیفیت اجزاء موضوع علم تشریح و از حیث کیفیت اجزاء صورت شخصی موضوع علم ذات است
 و العرض الذاتی سالیحی الشئی لذاته او الجزئیه المساوی او لآخر خارج مساوی یعنی عرض ذات
 چیزی است که لاحق میشود جز را بسبب ذات آن چیز چون حقوق ادراک امور غریبه انسان را بسبب
 ذات او و یا لاحق میشود بسبب جزء اعم آن چیز چون حقوق نخب انسان را بسبب جمیت که جزء اعم است
 بر او و یا لاحق میشود بسبب جزء مساوی آن چیز چون حقوق تکلم انسان را بسبب هو و اسطفاطیت
 که جزء مساوی است بر او و یا لاحق میشود بسبب امر خارج مساوی آن چیز چون حقوق تعجب انسان را بواسطه
 ادراک امور غریبه که خارج مساوی است بر او و اما نزد محققان آن هم بسبب جزء اعم لاحق می شود عرض

فکر اکثر القصر ثوابت بقوت استطاعت و عدم بضاعت خصوصاً در این ضاعت ازان که این شوره
 را چنان که باید نورزیده و گرد آن مدت سیه نگذریه بالجمله از زلت ضاعت در گذشتن و عبور با
 پوشیدن و در طریقه توفیق و تطبیق سخن کرشیدن از سینه لبس سخن و کار لبس لبس اصن حضرت
 حق سبحانه بحضرت لطف عام فرستاد همگنان را از توفیق خرد هاد و آنچه باعث بر تحصیل خیریت دارین
 باشد در زنی گذارد ان شاء الله قدیر و بالا جوابه جدید

بدان که هر که خواهد در علمی از علم شروع نماید باید که قبل از شروع در آن علم تصور
 نماید و تصدیق بموضوع و غایت آن علم کند تا شروع او بر سبیل بصیرت حاصل آید پس شروع
 علم عروض واجب و لازم است که هر یکی از این امور مذکوره را بر وجه مخصوص بداند و ازین دانش عاری
 و غافل نماند

ماهیست علم عروض

و هو علم بقواعد کلیه يعرف بها صحیح اوزان الشعر و سقیمها
 و ما يتعلق بها من احوال اجزائه فالشعر موضوعه و معرفة الصحة و السقم غایه
 یعنی علم عروض علم است بضابطه کلیه که در آنست بنزد بآنها اوزان صحیح و سقیم شعر و چیزی که
 معلوم است بآن اوزان از احوال اجزاء شعر پس شعر موضوع علم عروض باشد و دانش صحت و سقم شعر
 او و چون دانش ثریف معروف است بر دانش اجزاء او است بنا بر آن بیان اجزاء ثریف کرده میشود پس
 از جمله اجزاء ثریف علم است و در امثال این مقام مراد از تصدیق بمسائل یا لغز مسائل یا سکه یعنی کیفیت را سخن
 که قادر میشود انسان بسبب حصول آن برادر آن احوال جزئی در درین ثریف جائز و رواست که از علم تصدیق
 یا سکه خواسته شود و ایراد معرفت در ثریف بسبب آنست که معنی او جزئیات شواست معرفت را در
 جزئیات استعمال کرده میشود و لهذا حضرت حق سبحانه را عالم گویند نه عارف نه تحقیق یعنی شهود
 شین تحریر یافته آنجا باید دید

عنوان کتابت الهی

مسأله آرزوی ما را قار بفرید آرائش معترقه آزاد است و روزی گویا ما بسطاع نمک
 لپه باز پر از دار گرد حرص و طمع را داشتیم هر چند که نکته نکر من قفسه شیب را اینم ما را از ما بمحض کرم
 خویش را می آید از آن دار و در چنگ سرنگ نفس اماره چنین مغلوب نگذار

یارب به کمال سرور شکر نام سلطان رسل رسول محمد مقام
 کرمیکده بخود خولیس مدام خاتم گردان بحکم خمر را انجام

اما بعد بر ضائر اولوالبصائر میباید است و ظاهر که قضای نوع انسان افزون است از حد
 استیغای بیان و متوجع در آن مستوفی تبیان و از جمله فضایل محرم و شمائل ستوده که ممتاز است
 این آدم از بی نوع خویش با آن شکم شدن اوست بکلام منظوم و خنثی در اوقات مجاورت باز یک
 و در و چون علم بصحت و تقسیم کلام منظوم معروف بر دانش قواعد و ضوابط علم عروض که از باب این فن
 از بحر شناختن بود و نیت کلام مذکور وضع نموده اند بنا بر آن ذره بی مقدار و موردی بی اعتبار
 یعنی سبیلان خاکسار از کتب و رسائل معتبره این فن بر اندازده فهم ناقص خویش آنچه کرالت و در
 از آن قواعد بنا نهاده و در این مجموع که مسماست بحجبه الخواکد و مبلع الغرائد جمع نمود
 و از بر تن اول آن قواعد بر سبیل سهولت این مجموع را بر وضع حرفی ترکیب نهاد و بر آن پنج مقبول
 ترکیب داد و چون مقصود بالذات از جمع نمودن این بحر علم ضبط خواندن علم عروض یدد لاجرم در هر
 حرف آن قواعد را ذکر کرده در ذیل آن هر چه فی الجمله شناختنی بکلام منظوم داشت مثل علم قوافی
 و غیر آن ایراد نمود تا از غیر خویش متمایز آید و مستثنی نماید

مانش از ارباب دانش و بینش آن که چون بر سهو و خطاء جامع این مجموع که لازم ما هست
 انسانی است در جزو لا یشکک صیفت امکانی واقف آیند مهملین باب اصلاح گشایند از سر این

تکامله من که condensed one &

بر آنکه شرف جا کرده بغض فضل خلاق و دود آن مدار نقطه بینش آن پرکار دایره آفرینش آن شاه اقامت
 ابیت عند رجب آن امام بارگاه نشام عیشای ولایت نام قلبی آن سهوا میدان عازاغ البصر ما طغی
 آن صدر نشین صفی سبحان الذی اسری آن نجر عالم پاک آن مشوکتی کولاک آن مظهر
 شیوه غایت آن مظهر نشان پدایت آن منشی نظم و ترسیمی آن مستند بلند و پستی آن سر و چشم در و ده
 آن مطایب شمس زرد و حدت آن گوهر بحر کریم آن مهر سپهر دلای که بگوش فانت اوست بر سر و سپهر که بر لب جوا
 لسمین حدیث فثوت و توفیق عمیق ثبوت سلطان سریر عند رجب سائست لاینام قلبی از فقر بفرق
 سرکلا پیش محتاج جهان بخاک رایش آن شرفی که شرف بمولود عازان اوست عروض یعنی مکرمه
 آن عزیز که معزز بر قد نور اوست طیب طیب یعنی مدینه معظمه غزایی غزایی حاصل آورد و غزایی
 سروری دارد که وند همت مجموع با و امروزی است شریعت اوستازد و بیت خاطر از اسباب ماسرای رضیات
 او بر دانه هر جا و هر گاه که باشد خبر غزل ابلغ طریقت لمراید و جز رباعی امتثال زمان او حرفی بر زبان
 و قشش نیاید رباعی

شکوه غمش نور مصایح خوشی است	شاه عرب که کائنات حبشی است
صد شمس که کل عذاه عشی است	در سایه هر ذره او فنان

و بر آل لازم الاحرام و اصحاب واجب الاکرام او که بر یک صفی آئینه اسلام و خادم آئین کز و
 ظلام بوزده اند مرصوفان اندر تعالی علیهم جمیعین الی یوم الحشر و الدین - اصحاب بلند و قدر سلطان ریل
 دارای دیار جز و زمانه کل هستند به ذکر کثرت حق طیبی مقبول بیایغ دین شایس

1) It is a HADITH which means "my eyes sleep, but my heart does not sleep."
 2) (Hid) night never sleeps, Nor did it go wrong.
 3) (Hid) night never sleeps, Nor did it go wrong.
 4) refers to HADITH
 5) seems to be a slip of pen. It should be spelt حادم

خوش ترین قافیه که موقوف قبول را شاید و بهترین بیتی که دست رضا باب تحسین بروی
 گناید قافیه الیه که در دفع یردیف حمد مدح اسباب معاش طوائف انام و سببی که موسس تاسیس شای
 موجد صوارف ایام آید خداوندی که معروض عروض حکم محکم او ضرب ابیات هستی بهیمنی که موزون
 وزن کامل او موزونات ذرات بلند و ولایت علی که صدر قصیده علم و عمل بی سبب سپاس او بی
 نصیب نسبت قبول قادری که ابتدای قطعه دین بی شتایش جلال او نقطه از لغت وصول
 سلامی که وضع رکن وجود بدست یاری واضح حفظ او سالم از زحاف آفات حافظی که مجروری
 و معنوی بسبب فیض عظیم او محفوظ از فزاحات حوادث اوقات صالحی که صفات اصحاب صالح
 بی ضح قبول او مصنوعی نام قبول بدلی که فخریات ارباب بدائع بی وصف رضاع او ضعیفی قبول
 رباعی

سبحان الله زهی خداوند درود کز وی نبود نهان همه بود و نبود
 باشند همه قافیه سبحان وجود بر درگاه کربایی او سحر به سجود

درود مبارک و درود و سلام به یارین شهود از حضرت رب درود بر سروری نازل باد
 که چون خورشید ظهورش از مطلع وجود طلوع نمود سرکشگان فیافی توانی صلاکت را بکشور جان بر در
 هدایت رهبری فرمود رفیع الشان که کتابه ایران عزالت اوست حولاً لما خلقت الافلاک
 کامل قدری که در رکاب جلالش سید سریع السیر قرع غاشیه کنی است جلاک نکته دانی اما که معانی
 حقانی ملوک سلطان کلام او تا ابد بی شوب شیهه خرد سروازی که غایت کمال او بدون از نیایش قیاس
 را از وزن از حد عدد شایبی که بود عروض ابیات وجود معروض جناب آن شرم شک شهود محمود مقامی که

But for you, I would not have created the universe
 Refers to the HADITH
 Refers to the AYAT of QUR'AN

مَجْمَعُ الْقَوَائِدِ
مَنْبَعُ الْفَرَائِدِ

مصنفه : مولانا سلیمان اکبر
احمد آبادی